

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KAYSERİ İLİ SARIZ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

TEZİ YAZAN

Ümit ADAKÇI

Tez Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ali DOĞANER (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN/ EYLÜL 2022

ONAY

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;
2020012001 numaralı öğrencimiz olan **Ümit ADAKÇI** tarafından hazırlanan “**Kayseri İli Sarız İlçesi Halk Kültürü Araştırması**” başlıklı bu tez çalışması jürimiz tarafından oy birliği ile **Türk Dili ve Edebiyatı** Ana Bilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi- Asıl Üye- Tez Danışmanı- Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. İçi- Jüri Asıl Üyesi: Prof. Dr. Elmas ŞAHİN

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

Üniv. Dışı- Jüri Asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ali DOĞANER

(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylım.

(Enstitü Müdürlüğünde Kalan Asıl Sureti İmzalıdır)

06 /09 /2022

Prof. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Biricik Aileme...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

06/09/2022

Ümit ADAKÇI

TEŞEKKÜR

Yapılan saha çalışmalarında bilgisine ve tecrübesine her zaman başvurduğum AKÇA ailesinin kıymetli üyelerine, çalışmalar sırasında her türlü kolaylığı sağlayan saygı değer büyüğüm Sarız Belediye Başkanı Baki BAYRAKTAR'a, kıymetli eşim Ayşegül ADAKÇI'ya ve yüksek lisans süresince gerek ders döneminde gerekse de tez yazım süresince gece gündüz demeden yol gösterici, sabırlı ve özverili destekleriyle her zaman yanımda bulunan değerli hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT'a desteklerinden dolayı şükranlarımı sunarım.

ÖZ**KAYSERİ İLİ SARIZ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI****Ümit ADAKÇI****Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Begüm KURT****Eylül 2022, 444 sayfa**

Kültür, toplumları bir arada tutan harç gibidir. Bu harcı oluşturan değerler, bünyelerinde toplumların geçmişinden gelen sözlü kültüre ait ortak deneyimlerini, inançlarını ve bilgilerini barındırırlar. Bu değerler göç, salgın hastalıklar gibi çeşitli sebeplerle kuşaklar arasında aktarılamadığı takdirde gücünü yitirmeye başlar. Derleme çalışmalarıyla topluma ait değerlerin kısa sürede doğru kaynaklardan kayıt altına alınması önem arz ettiği için bu çalışmanın yapılma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada gözlem ve katılımlı görüşme tekniği kullanılmış, Kayseri ili Sarız ilçesi ve ilçeye bağlı geçmişte köy statüsünde olan ancak 2012 yılında 6360 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle mahalle statüsüne geçen yerleşim yerlerindeki doğum, evlenme, ölüm âdetlerini oluşturan geçiş dönemleri; bayram, sünnet, asker uğurlama ritüelleri çerçevesinde gelişen tören ve kutlamalar; halk inanışları, halk mutfağı ve anonim halk edebiyatı ürünleri ele alınmıştır. Çalışmanın amacı bu ürünlerin kaybolmadan kayıt altına alınıp kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Derleme çalışmalarıyla elde edilen veriler literatürde bulunan Sarız'a yakın ve uzak bölgelerdeki benzer ve farklı örneklerle karşılaştırılmış, bu karşılaştırmalar neticesinde Sarız'ın Türk kültüründeki yeri ve önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışmayla Sarız halk kültürüne ait sözlü ürünlerin bünyesinde barındırdığı dil özellikleri, eski Türk inançları ve İslamiyet'in etkileri tespit edilmiş, bu tespitlerin de yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sarız, halk kültürü, geçiş dönemleri, inanışlar, anonim halk edebiyatı.

ABSTRACT**FOLK CULTURE SURVER IN SARIZ DISTRICT, KAYSERİ PROVINCE****Ümit ADAKÇI****Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Dr. Begüm KURT****September 2022, 444 pages**

Culture is like the mortar that holds societies together. The values that make up this mortar contain the common experiences, beliefs and knowledge of the oral culture from the past of the societies. If these values cannot be transferred between generations due to various reasons such as migration and epidemics, they begin to lose their power. Since it is important to record the values belonging to the society from the right sources in a short time with compilation studies, the need for this study has emerged. In this study, observation and participatory interview technique was used and the transition periods forming the birth, marriage and death customs in the settlements of Sarız district of Kayseri and the district in the past, which were in the village status but changed to the neighborhood status with the amendment made in the Law No. 6360 in 2012; ceremonies and celebrations developed within the framework of feast, circumcision, and soldier farewell rituals; folk beliefs, folk cuisine and anonymous folk literature products were discussed and it was aimed to record and transfer these products from generation to generation without being lost. The data obtained through compilation studies were compared with similar and different examples in the literature in the regions close to and far from Sarız, and as a result of these comparisons, the place and importance of Sarız in Turkish culture was tried to be revealed. In addition, with this study, the linguistic features of the oral products of Sarız folk culture, the effects of old Turkish beliefs and Islam were determined, and it was aimed that these determinations would contribute to other studies in the field.

Key words: Sarız, folk culture, transition periods, beliefs, anonymous folk literature.

ÖN SÖZ

Kültür, insanları toplum yapan toplumlara da değer katan ortak mirasın uzun sürede oluşturduğu kıymetli ürünlerdir. Kültürler, toplumdan topluma farklılık gösteriyor olsa da yerel kültürlerde filizlenip büyüyerek millî değerleri oluşturan toplumsal kimliğin temel taşlarıdır. Toplumun bünyesinde barındırdığı bu kültürel miras ürünleri toplumu oluşturan tüm bireylerde yaşatılmaya devam etmektedir. Bu anlamda sözlü gelenekten gelen ürünlerin derleme çalışmalarıyla kayıt altına alınması büyük önem arz etmektedir. Sözlü ürünlerin kayıt altına alınamaması ve kaynak kişilerin bu ürünleri alt kuşaklara aktaramaması gibi nedenlerin sonucunda sözlü geleneğe ait ürünler zaman içerisinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Millî kültürün bir parçasını sergileyen âdet, inanış ve uygulamalar hayatın doğum, evlenme ve ölüm aşamalarında ortaya konmaktadır. Bunların yanında bayram kutlamaları, halk mutfağı, halk baytarlığı, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatına ait çeşitli ürünler de halk kültürünün birer parçasıdır. Yapılan derleme çalışmasıyla Sarız halk kültürüne ait bu ürünlerin doğru şekilde tespit edilebilmeleri amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yörede uzun süre yaşamış, kültürü yaşayan ve yaşatan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda tespit edilen âdetlerin birçoğunda hem eski Türk inançlarına hem de İslamiyet'in izlerine rastlanmıştır. Yörenin kültürel zenginliklerinin geçmişten günümüze tespit edilerek gelecek kuşaklara aktarılması yöre kültürünün yaşatılması adına büyük önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışma sonucunda elde edilen verilerin benzer veya farklı çalışmalara katkı sağlaması arzumuzdur. Tüm bu tespitler yapılırken de yörenin dil özellikleri değiştirilmeden olduğu gibi aktarılmaya özen gösterilmiştir.

İÇİNDEKİLER

KAPAK	i
ONAY	ii
İTHAF	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
ÖN SÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ	xvi

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmayla İlgili Bilgiler.....	1
1.1.1. Konu.....	1
1.1.2. Amaç.....	1
1.1.3. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	2
1.1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.2. Araştırma Alanıyla İlgili Bilgiler.....	3
1.2.1. Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi.....	3
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri.....	4
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM	6
------------------------	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR	7
3.1. Kayseri İli Sarız İlçesi Halk Kültürü	7
3.1.1. Geçiş Dönemi Âdetleri.....	7
3.1.1.1. Doğum.....	7
3.1.1.1.1. Doğum Öncesi	7
3.1.1.1.1.1. Kısırlık Giderme Uygulamaları.....	8
3.1.1.1.1.2. Gebelikten Kaçınma Uygulamaları	13
3.1.1.1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları	14
3.1.1.1.1.4. Aşerme	16
3.1.1.1.1.5. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Yapılan Uygulamalar	17
3.1.1.1.1.6. Doğacak Çocuğun Cinsiyetinin Belirlenmesi	19
3.1.1.1.2. Doğum Sırası.....	21
3.1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı ve Doğum Olayı	22
3.1.1.1.2.2. Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama	24
3.1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi	26
3.1.1.1.3. Doğum Sonrası.....	27
3.1.1.1.3.1. Lohusa Bakımı/Lohusa Ziyareti/Lohusa Şerbeti	27
3.1.1.1.3.2. Annenin ve Bebeğin Yatağıyla İlgili Uygulama ve İnanışlar	29
3.1.1.1.3.3. Müjdelik Verme	30
3.1.1.1.3.4. Lohusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme	32
3.1.1.1.3.5. Al Basması (Al Karısı, Kara Gura)	33
3.1.1.1.3.6. Kırk Basması ve Kırk Güne Kadar Yapılan Diğer Uygulamaları	35
3.1.1.1.3.7. Ad Verme.....	37
3.1.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk/ Sıska Çocuk/ Aydaş Çocuk	39
3.1.1.1.3.9. İlk Diş/İlk Tırnak Kesme/İlk Saç Kesme.....	41
3.1.1.2. Evlenme.....	42
3.1.1.2.1. Evlenme Biçimleri	43
3.1.1.2.2. Evlilik Çağı ve Evlilik İsteğini Belli Etme	45

3.1.1.2.3. Evlilik Öncesi	46
3.1.1.2.3.1. Gelin Güvey Seçimi	47
3.1.1.2.3.2. Kısmet Açma.....	48
3.1.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme.....	49
3.1.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık Parası	52
3.1.1.2.3.5. Nişan.....	54
3.1.1.2.3.6. Yılbaşı.....	57
3.1.1.2.3.7. Davet/Okuntu	58
3.1.1.2.4. Düğün	60
3.1.1.2.4.1. Düğünün Zamanı, Mekânı, Şekli ve Süresi	60
3.1.1.2.4.2. Düğün Hazırlıkları.....	61
3.1.1.2.4.2.1. Oğlanevinin Hazırlıkları	61
3.1.1.2.4.2.2. Kızevinin Hazırlıkları	62
3.1.1.2.4.3. Bayrak Dikme/Sağdıçlık.....	64
3.1.1.2.4.4. Çeyiz	65
3.1.1.2.4.5. Kına.....	67
3.1.1.2.4.6. Düğün Eğlenceleri	71
3.1.1.2.4.7. Gelin Alma	74
3.1.1.2.4.8. Gelin İndirme	78
3.1.1.2.4.9. Özne Övme.....	82
3.1.1.2.4.10. Nikâh/Gerdeğ	84
3.1.1.2.5. Düğün Sonrası Gelenekler	86
3.1.1.2.5.1. Duvak.....	87
3.1.1.3. Ölüm.....	88
3.1.1.3.1. Ölüm Öncesi.....	88
3.1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	88
3.1.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri.....	90
3.1.1.3.2.1. Ölümün Duyurulması	92
3.1.1.3.2.2. Ölünün Bekletilmesi	93
3.1.1.3.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması	94
3.1.1.3.2.4. Ölünün Yıkanması ve Keflenmesi	95
3.1.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması	97
3.1.1.3.2.6. Cenaze Namazı.....	98
3.1.1.3.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler	99

3.1.1.3.3. Defin Sonrası	101
3.1.1.3.3.1. Cenaze Evi	101
3.1.1.3.3.2. Belirli Günler ve Ölü Yemeği	102
3.1.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları	104
3.1.1.3.3.4. Yas Tutma ve Ağıt Söyleme	105
3.1.1.3.3.5. Devir/Iskat	106
3.1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar	107
3.1.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar	109
3.1.2.1. Dinî Bayramlar	109
3.1.2.1.1. Ramazan Bayramı	109
3.1.2.1.2. Kurban Bayramları	111
3.1.2.2. Millî Bayramlar	112
3.1.2.3. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu	113
3.1.2.4. Askerlikle İlgili Âdetler ve İnanmalar	115
3.1.2.5. Kandiller	117
3.1.2.6. Kutsal Aylar ve Günlerle İlgili İnançlar	118
3.1.3. Halk İnanışları	119
3.1.3.1. Yatırlarla ve Ziyaretlerle İlgili İnanışlar	119
3.1.3.2. Kurban/Adak	120
3.1.3.3. Ocaklar	121
3.1.3.4. Nazar ve Nazarlık	122
3.1.3.4.1. Nazar Değmeyle İlgili İnanışlar	122
3.1.3.4.2. Nazardan Korunmayla İlgili İnanışlar	123
3.1.3.5. Günlük Hayatta Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	125
3.1.3.6. Diğer Halk İnanışları	130
3.1.4. Halk Mutfağı	131
3.1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	131
3.1.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları	154
3.1.4.3. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler	156
3.1.4.4. Mutfak Araç Gereçleri ve Kullanımları	164
3.1.4.5. Sofra Geleneği ve Göreneği	165
3.1.5. Halk Bilgisi	167
3.1.5.1. Halk Hekimliği	167

3.1.5.2. Halk Baytarlığı	174
3.1.5.3. Halk Meteorolojisi ve Takvimi.....	177
3.1.5.4. Halk Matematiği	179
3.1.6. Oyun ve Eğlenceler.....	181
3.1.6.1. Çocuk Oyunları.....	181
3.1.6.2. Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri.....	185
3.2. Kayseri İli Sarız İlçesi Anonim Halk Edebiyatı.....	187
3.2.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri.....	187
3.2.1.1. Türkü	187
3.2.1.2. Mâni	234
3.2.1.3. Ninni	239
3.2.1.4. Ağıt.....	241
3.2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum- Mensur Ürünleri.....	349
3.2.2.1. Bilmece.....	349
3.2.2.2. Atasözü.....	351
3.2.2.3. Deyim.....	359
3.2.2.4. Alkış-Kargış.....	363
3.2.2.4.1. Alkış-Dua	363
3.2.2.4.2. Kargış-Beddua	366
3.2.2.5. Halk Hikâyeleri.....	372
3.2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri.....	382
3.2.3.1. Masal	382
3.2.3.2. Efsane	388
3.2.3.3. Lakaplar.....	391

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA VE SONUÇ	393
KAYNAK KİŞİLER.....	402
KAYNAKÇA	405
EKLER	416

KISALTMALAR

- K** : Kaynak kişi
SA : Sarız ağıt
SAL : Sarız alkış
SAS : Sarız atasözü
SB : Sarız bilmece
SD : Sarız deyim
SE : Sarız efsane
SF : Sarız fıkra
SHH : Sarız halk hikâyeleri
SKAL : Sarız kargış
SM : Sarız mâni
SMAS : Sarız masal
SN : Sarız ninni
ST : Sarız türkü
STE : Sarız tekerleme
TDK : Türk Dil Kurumu

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. *Sarız İlçesine Bağlı Mahallelerin 2021 Yılına Ait Nüfus Dağılımı*5

EKLER LİSTESİ

Ek-1. Etik Kurul Onay Belgesi.....	416
Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Anket İzin İstek Yazısı.....	418
Ek-3. Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı	419
Ek-4. Yöreye Özgü Kelimeler Sözlüğü	420
Ek-5. Fotoğraflar	429

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Çalışma ile İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Türk toplumunda evlenme ve ölüm gibi olaylar bünyelerinde çeşitli âdet ve uygulamaları barındırır. Günümüzde genç kuşakların doğdukları yerlerden sosyal, kültürel ve ekonomi gibi çeşitli nedenlerle göç etmesi, sözlü kültüre ait bu değerlerin alt kuşaklara aktarılmamasına ve bu kültürel değerleri yaşatan son temsilcilerin de ölmesiyle toplumu toplum yapan bu değerlerin yöreler bazında tespit edilemeyip yok olmasına neden olmaktadır.

Kayseri ili Sarız ilçesinde yaşayan halkın doğum, evlenme, ölüm âdetlerini oluşturan geçiş dönemleri; bayram, sünnet, asker uğurlama ritüelleri çerçevesinde gelişen tören ve kutlamaları; halk inanışları, halk mutfağı ve anonim halk edebiyatı ürünleri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Yörede yapılan uygulamalar, Sarız'a yakın ve uzak bölgelerdeki benzer ya da farklı uygulamalarla karşılaştırılarak yörenin Türk kültüründeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.1.2. Amaç

Sarız ilçesi kültürel ve tarihsel açıdan köklü bir geçmişe sahiptir. Bu köklü geçmişten gelen halk, bünyesinde zengin halk kültürü ürünlerini barındırmaktadır. Zengin halk kültürü ürünlerinin kayıt altına alınıp korunması bu tezin temel hedefini oluşturmaktadır. Bu hedef doğrultusunda hazırlanan çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1-Yöre halkının doğum, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş aşamalarında sergilediği çeşitli inanç ve uygulamaları kayıt altına almak.

2- Yörede tespit edilen kültürel değerleri Sarız'a yakın ve uzak bölgelerdeki benzer ve farklı örneklerle karşılaştırıp yörenin Türk kültüründeki yerini ve önemini tespit etmek.

3-Yörede sözlü gelenekten gelen anonim halk edebiyatı ürünlerinin dil özelliklerini koruyarak yazıya aktarmak. Böylece bu ürünlerin yok olmasını önlemek ve gelecek kuşaklara aktarımını sağlamak.

Saha araştırmasına dayanan bu çalışmanın yöreyle ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlamak da çalışmanın amaçları arasındadır.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Kayseri ili Sarız ilçesinde Akoluk, Altısöğüt, Avşarobası, Ayrınlık, Bahçeli, Büyük Örtülü, Büyük Söbeçimen, Çağşak, Çatalpınar, Çavdar, Çörekdere, Dallıkavak, Damızlık, Darıdere, Dayıoluk, Değirmentaş, Fettahdere, Gümüşali, Güneşen, İmirzaağa, İncedere, İncemağara, Karapınar, Karayurt, Kemer, Kırkısrak, Kıskaçlı, Kızılpınar, Kurdini, Kurudere, Kuşçu, Küçük Kabaktepe, Küçük Örtülü, Küçük Söbeçimen, Molla Hüseyinler, Oğlakkaya, Ördekli, Sancakağıl, Tavla, Tekneli, Yaylacı, Yedioluk, Yeni ve Yeşilkent olmak üzere toplam 44 köy bulunmaktadır. Ancak bu köyler 12/11/2012 tarihinde TBMM’de kabul edilen ve 06/12/2012 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası’nda yapılan kanun değişikliği ile köy statüsünden çıkarılarak mahalle statüsüne geçirilmiştir.

Sarız yöresine, Fırka-i Islahiye iskânıyla 1700 ve 1800’lü yıllarda Osmanlı yönetimi tarafından Çerkezler, Avşarlar, Erzurum-Kars bölgesinden gelen muhacirler (93 Harbi sonrasında gelenler) ve Koçgiri kazasında ikamet eden Kürt aşiretler iskân yoluyla yerleştirilmiştir (Altı, 2015, s. 19-20). Bunlar arasında Çerkez, Avşar ve Muhacirler yörede hâlâ varlıklarını sürdürmektedirler. Ancak yöre halkından alınan bilgilere göre Koçgiri aşiretine mensup olan halkın büyük kısmı, İngiltere gibi çeşitli ülkelere çalışmak amacıyla gitmişlerdir. Sarız’da toplam 44 mahalle bulunmaktadır. Çalışma alanımız bu 44 mahalleden 29’unu kapsamaktadır. Kapsam alanına giren mahallelerde Çerkez, Avşar ve Muhacirlerin yörede hâlâ varlıklarını sürdürdükleri için bu bölgede yapılacak saha çalışmalarında yeterli bilgi ve belgeye ulaşılabileceği düşünülmüştür. Geriye kalan 15 mahalledeyse Koçgiri aşiretine bağlı halkın yaşadığı tespit edilmiş ve bu halkın büyük kısmının yurtdışında ikamet etmesi sebebiyle bu bölgede yapılacak saha çalışmalarında yeterli bilgi ve belgeye ulaşılamayacağı anlaşılmıştır. Bu sebepten 15 mahalle çalışma alanımızın dışında bırakılmıştır. Çalışma alanımıza giren 29 mahallenin isimleri şunlardır: Küçük Söbeçimen, Tekneli, Çavdar, Büyük Söbeçimen, Karapınar, Yaylacı, Damızlık, Avşar Obası, Kurdini, Çörekdere, İncedere, Dayıoluk, Yedioluk, Kıskaçlı, Kuşçu, Kırkgeçit, İncemağara, Yeşilkent, Akoluk, Örtülü, Ördekli, Tavla, Çağşak, Sancakağıl, Kızılpınar, Dallıkavak, Kırkısrak ve Altısöğüt.

1.1.4. Araştırmanın Önemi

Sarız yöresiyle ilgili literatür taramalarında Memduh Yağmur'un (1993) "Avşarlar ve Avşar Düğünü Belgeselleri", Mehmet Akif Ayvaz'ın (2013) "Sarız Yöresi Avşar Ağzı" ve Sadi Kekeç'in (2018) "Kayseri İli Sarız İlçesinde Yaşayan Avşarların Dinî İnanç, Gelenek ve Göreneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi" adlı tezlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak Sarız halk kültürüyle ilgili bütüncü bir çalışmanın yapılmadığı ve literatürde bu konuyla ilgili bir boşluğun olduğu yapılan araştırmalarda görülmüştür. Bu tez çalışmasıyla günümüzde hızlı bir şekilde yok olan halk kültürü ürünlerinin tespit edilip kayıt altına alınmasıyla literatürdeki bu boşluğun doldurulacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırma Alanıyla İlgili Bilgiler

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihsel Gelişimi

Sarız ilçesinin yerleşim tarihinin M.Ö. 700'lü yıllara kadar uzandığı düşünülmektedir. Kayseri'nin birçok ilçesi gibi Sarız'ın da M.Ö. 2000-1750 yılları arasında Hitit hükümdarlığının varlığı altında yaşadığı daha sonraki dönemlerde Asur, Pers ve Bizans gibi güçlerin egemenliğinde kaldığı bilinmektedir. Malazgirt Savaşı'nın ardından Selçuklu hâkimiyetine giren Sarız ilçesi 1127 yılında Danışmentlilerin başında bulunan Melik Gazi'nin Selçukluları yenmesiyle Danışmentlilerin hâkimiyetine girmiştir. 1176 yılında 2. Kılıçaslan'ın başında bulunduğu Anadolu Selçuklu'nun Danışmentlileri yenmesiyle bölge el değiştirmiştir. Kayseri ve çevresi Alâeddin Keykubat zamanında büyük önem kazanmıştır. 1244 yılında İlhanlı seferlerine maruz kalan yöre Moğol ve İlhanlı valileri tarafından idare edilmiştir. Bu valilerden Emir Eratna'nın Kayseri'de büyük beylik kurmasıyla 1343 yılında Kayseri, beyliğin merkezi konumunda bulunmuştur. Ardından Osmanlı Devleti 1398 yılında yöreyi ele geçirse de 1402 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşı'nı kaybetmesi üzerine yöreye Karaman ve Dulkadiroğulları hâkim olmuştur. Aradan geçen sürede Osmanlı Devleti'nin tekrar kendini toplamasıyla 2. Selim, İran seferi dönüşünde bu toprakları tekrar Osmanlı'ya dâhil etmiştir. Sarız yöresinde yaşayan halk genel olarak göçebe hayat sürerken 1840'lı yıllardan sonra yerleşik hayata geçmiştir. 6 Şubat 1910 tarihinde Sivas'a bağlı olan yöreye vilayet meclisi tarafından ilgili kanun uyarınca alınan karar doğrultusunda belediye kurma yetkisi verilmiştir. 2. Meşrutiyet'in ilanının ardından 14 Kasım 1914 tarihinde Sarız Belediyesi kurulmuştur. 1946 yılına kadar bağımsız bir belediye olmasına rağmen Pınarbaşı ilçesine bağlı bir bölge olarak yönetilmiştir. Ancak 1946 yılında 2869 sayılı

Kanun çerçevesinde alınan kararla Sarız ilçesinin bağımsız ilçe olarak kurulması kararlaştırılmıştır. Sarız isminin bölgede yaşayan Avşar halkının sarı çimenlere “öz” demesinden kaynaklı olarak “Sarı Öz” den geldiği düşünülmektedir (Sarız Kaymakamlığı, 2022).

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Sarız ilçesi İç Anadolu Bölgesi'ndedir. İç Anadolu'nun Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgelerinin kesişim noktalarında bulunmaktadır. Kayseri'ye bağlı olan Sarız ilçesinin çevresinde Tomarza, Pınarbaşı, Gürün, Tufanbeyli, Afşin ve Göksun ilçeleri bulunmaktadır. İlçenin arazi yapısı engebeli olup etrafı Binboğa, Tahtalı, Koçdağı, Soğanlı ve Masat dağlarıyla çevrilidir. İlçenin yüksekliği 1530 m, enlemi Doğu: 38.479167, boylamı kuzey: 36.500556, il merkezine uzaklığı 123 km ve yüzölçümü 1243 km²dir (Kayseri Valiliği, 2022).

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Sarız, İç Anadolu'da bulunmaktadır. Bölgede genel olarak karasal iklim hâkimdir. Bu sebepten yörede patates, buğday, mercimek, arpa ve çavdar gibi tarımsal ürünler yetiştirilmektedir. Bu ürünlerin yanında en temel geçim kaynaklarından olan hayvancılığa yönelik yonca gibi tarımsal ürünler de üretilmektedir. Bölge, mera alanlarının yüz ölçümü içerisindeki payının büyüklüğü açısından Türkiye'de Kars ilimizden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Yöre insanları zaman içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerle İngiltere, Almaya gibi ülkelere çalışmak için gitmişlerdir. Ülkede kalan ancak Sarız'da yaşamayan bir kısım halk da Adana gibi büyükşehirlerde ikamet edip yaz aylarında Sarız'a yaylacılık için gelmektedir. Dünyada Sarız halkının nüfusunun 175.000 civarında olduğu, bunun yaklaşık on bininin Sarız ilçesinde yaşadığı tahmin edilmektedir. Sarız ilçesinin nüfus dağılımına bakıldığında merkezde 3700 civarında kişinin yaşadığı köylerin de bu sayıya dâhil edildiğinde yaklaşık olarak ilçe nüfusunun 10.000 civarında olduğu görülmektedir (Kayseri Valiliği, 2022).

Sarız ilçesinin 1243 km² lik yüzölçümünde kullanılabilir tarım arazilerinin oranı 168 bin dekarıdır. Bu arazilerin 210 dekarında sebze üretimi, 470 dekarında meyve üretimi ve geriye kalan 167 bin dekarlık kısımdaysa tahıl üretimi yapılmaktadır. Sarız ilçesinin 2021 yılında mahalle ve ilçe merkezinin nüfus dağılımı şöyledir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2022):

Tablo 1*Sarız İlçesine Bağlı Mahallelerin 2021 Yılına Ait Nüfus Dağılımı*

SIRA NO	MAHALLE ADI	TOPLAM	ERKEK	KADIN
1	AKOLUK	19	8	11
2	ALTISÖĞÜT	124	55	69
3	AVŞAROBASI	236	127	109
4	AYRANLIK	202	103	99
5	BAHÇELİ	753	380	373
6	BÜYÜK ÖRTÜLÜ	70	40	30
7	BÜYÜK SÖBEÇİMEN	292	150	142
8	ÇAĞŞAK	189	109	80
9	ÇATALPINAR	244	129	115
10	ÇAVDAR	236	117	119
11	ÇÖREKDERE	391	202	189
12	DALLIKAVAK	170	81	89
13	DAMIZLIK	686	346	340
14	DARIDERE	70	41	29
15	DAYOLUK	124	57	67
16	DEĞİRMEN TAŞ	49	26	23
17	FETTAHDERE	115	60	55
18	GÜMÜŞALİ	85	41	44
19	GÜNESEN	516	268	248
20	İMİRZAAĞA	61	38	23
21	İNCEDERE	308	160	148
22	İNCEMAĞARA	99	47	52
23	KARAPINAR	156	80	76
24	KARAYURT	159	79	80
25	KEMER	172	81	91
26	KIRKISRAK	392	216	176
27	KISKAÇLI	122	62	60
28	KIZILPINAR	226	120	106
29	KURDİNİ	40	21	19
30	KURUDERE	72	39	33
31	KUŞÇU	346	180	166
32	KÜÇÜK KABAKTEPE	51	25	26
33	KÜÇÜK ÖRTÜLÜ	30	17	13
34	KÜÇÜK SÖBEÇİMEN	50	25	25
35	MOLLA HÜSEYİNLER	122	68	54
36	OĞLAKKAYA	94	46	48
37	ÖRDEKLİ	70	32	38
38	SANCAKAĞIL	77	38	39
39	TAVLA	278	138	140
40	TEKNELİ	228	110	118
41	YAYLACI	423	218	205
42	YEDİOLUK	75	45	30
43	YENİ	624	331	293
44	YEŞİLKENT	19	8	11
	Genel toplam	9.321	4.791	4.530

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu çalışma için Sedat Veyis Örnek'in "Halk Bilimi" kitabı taranmış ve bu taramalar sonucunda çalışmaya uygun konu başlıkları tespit edilmiştir. Ayrıca John W. Creswell'in "Nitel Araştırma Yöntemleri" kitabındaki örnek taslaklar ve çalışmalar incelenmiş; bu incelemeler sonucunda yapacağımız saha çalışmalarına uygun metodun "etnografik yaklaşım", tekniğin ise "katılımlı görüşme ve gözlem" olduğu kanaatine varılmıştır. Böylece yöre halkıyla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen sözlü bilgiler, yazıya aktarılıp ayrıntılı bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tüm dünyayı ve ülkemizi etkisi altına alan Covid-19 hastalığı sahada yapılan derleme çalışmalarını da etkilemiştir. Bu olumsuz sürecin etkilerini en aza indirmek ve kapalı bir toplum yapısına sahip olan yörede derleme çalışmalarının uygun şekilde yapılabilmesi için etkin bir yol haritası hazırlanmış, buna uygun yöntem ve teknikler geliştirilmiş ve geliştirilen bu yöntem ve teknikler sahada etkin şekilde kullanılmıştır. Örneğin: Sahada en fazla kişiyle temasa geçmek ve çalışmalarda doğru bilgiye ulaşabilmek için İlçe Belediye Başkanı Sayın Baki BAYRAKTAR'la instagram aracılığıyla iletişime geçilmiş, Sayın Belediye Başkanı'nın yardımcılarıyla başta muhtarlar olmak üzere yöreyi iyi tanıyan kişilerle diyalog kurulmuş ve bu kişilerin yönlendirmesiyle yöre halkından kültüre hâkim, geçmişi iyi gözlemlemiş ve deneyimli insanlar tespit edilerek onlarla derleme çalışması yapılmıştır. Bu derleme çalışmaları sırasında maske, mesafe ve hijyen kurallarına uyulmuştur.

Kaynak kişilere sorulacak sorular, görüşme yapılmadan önce Erman Artun'un "Türk Halk Bilimi" kitabından faydalanılarak hazırlanmış, soruların açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmiş, sorular olabildiğince kaynak kişileri sıkmadan ve sohbet havasında sorulmuştur. Derleme çalışmalarında kamera ve fotoğraf makinesi gibi teknik malzemeler hazır bulundurulmuş ve görüşmeler cep telefonu aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

Araştırma sürecinde sadece sahada yapılan derleme çalışmalarıyla kalınmamış ayrıca çeşitli kitaplar, süreli ve süresiz dergiler, makaleler gibi birçok kaynaktan da yararlanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

3.1. Kayseri İli Sarız İlçesi Halk Kültürü

3.1.1. Geçiş Dönemi Âdetleri

3.1.1.1. Doğum

Doğum olayı, hayatın ilk evresini temsil etmesi açısından tüm toplumlarda sevinçle karşılanmaktadır. Doğumun ürünü olan çocuk, çiftleri birbirine sıkı sıkıya bağlarken toplumsal açıdan ailenin gücünü ve saygınlığını arttırmaktadır. Her toplumda sevinçle karşılanan doğum olayının doğumdan önce ve sonra kendine özgü ritüelleri bulunmaktadır (Örnek, 2000, s. 184). Doğumla ilgili bu ritüeller kendi içerisinde doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç evrede incelemektedir.

Bu bölümde Sarız'da doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasıyla ilgili çeşitli âdet ve uygulamalar ele alınmıştır. Doğum sürecindeki bu uygulamalarda kadının hamile kalmadan önceki ve hamile kaldıktan sonraki dönemlerde cinsiyet tayini, bebekle ilgili beklentiler, bebeğin sağlıklı şekilde dünyaya gelmesi ve yaşaması gibi çeşitli uygulamalar incelenmiştir.

3.1.1.1.1. Doğum Öncesi

Doğumla ilgili evrelerden ilkinin oluşturduğu doğum öncesi dönem, çiftlerin bebek isteklerinin oluştuğu ve bununla ilgili ilk adımların atıldığı aşamadan başlayıp bebeğin dünyaya gelmesine kadar geçen süreye denir (Artun, 2016, s. 135). Bu sürede gebe kalmak ve erkek çocuk doğurmak isteyen kadınların yatır ziyareti ve kurban adama gibi çeşitli ritüelleri uyguladığı görülmektedir (Şişman, 2002, s. 445). Osmaniye'de çocuğu olmayan çiftlere kısır, çocuğu olmuyor (Doğaner, 2006, s. 57) gibi isimler verilirken Sarız'da hamile kadınlara ve çocuğu olmayanlara kunnacı, gövdeli, aslık, kısır, tohumuz, hadım ve zürriyetsiz isimleri verilmektedir. Bu adlandırmalar Anadolu'da kullanılan adlandırmalarla benzer özellikler göstermektedir. Sarız'da kullanılan "gövdeli" sözcüğü yörede bulunan bir dağın ismidir. Bu dağ, şekil olarak sırt üstü yatan hamile bir kadına benzemektedir. Bu durum yer şekillerinin insanların hamilelik gibi çeşitli durumlarını ve fiziksel özelliklerini adlandırmada etkili olduğunu göstermektedir.

Sarız yöresinde kısırlıkla ya da hamilelikle ilgili çeşitli adlandırmalar şöyledir:

- Sarız ilçesinde çocuğu olmayan kadına *kısır*; erkeğe *tohumsuz*, *hadım*, *zürriyetsiz* denir (K-1, K-2, K-4, K-7, K-9, K-16, K-17, K-18, K-20, K-21, K-22, K-26, K-29, K-37).
- Hamile olan kadına *gövdeli*, *gebe*, *hamile*, *kunnacı*, *karnı burnunda*, *iki canlı* ifadeleri kullanılır (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-16, K-17, K-18, K-20, K-21, K-22, K-29, K-30, K-33, K-37).
- Hiç çocuğu olmayan kadına *ashk* denir (K-2, K-3, K-4, K-17, K-26, K-37).

3.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme Uygulamaları

İnsanların varlıklarını devam ettirmek ve toplum önünde kendilerini kabul ettirmek amacıyla başlayan evlilik süreci soyun devamı niteliğinde olan doğumla taçlanarak ailenin sağlam temeller üzerine oturmasını sağlamaktadır. Bu süreçte çiftlerin çocuğunun olmaması aile içerisinde çeşitli sıkıntılara yol açarken kadının toplumdaki statüsünü de etkilemektedir. Özellikle kırsal kesimlerde bu durum daha yoğun şekilde kendini göstermektedir. Günümüzde tıp geliştiği için farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır fakat geçmiş dönemlerde kadın, çocuk sahibi olabilmek için doğaüstü güçlere inanıp dua ederek ya da çeşitli bitkilerle yapılan alternatif tedavi yöntemlerini kullanarak kısırlığına çözüm bulmaya çalışmaktadır.

Türk dünyasında anne ya da baba olmamanın kötü bir durum olarak görülüp bu durumun atlatılması için çeşitli uygulamaların yapıldığı bilinmektedir. Örneğin: Hazara Türklerinde erkek keçi kesilerek derisi soyulur, soyulan sıcak deriye çocuğu olmayan kadın sarılarak yarım saat bekletilir (Kalafat, 2002a, s. 6-8). Çamardı yöresinde çocuğu olmayan kadınlar için tabağın içinde mum eritilir, eritilmiş mumun olduğu tabak kadının bel ve baş çevresinde üç kez çevrilir (Yalçın, 2015, s. 50-51). Adana bölgesinde yeni doğum yapan kadının çocuğunun eşi geldiğinde kısır kadın bu eşin üzerine eş soğuyana kadar oturtulur (Şenesen, 2015, s. 144). Adana yöresinde sergilenen bu uygulamayla Sarız yöresindeki uygulamanın benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Sarız yöresinde kısırlığı gidermeyle ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar ise şöyledir:

- Çocuk sahibi olamayan kadınlar oturur pozisyona getirilerek başının üzerinde üzerlik otu yakılır (K-4, K-11).

- Hamile kalmak isteyen kadın köy ebesine giderek kasıklarına ve karın bölgesine sıcak su ve yumurta sürdürür ve bu bölgeleri temiz bir bezle sardırır (K-5).
- Gâvur pancarı, ebe gümece ve un lapa haline getirilerek karın ve kasık bölgesine sürülür (K-17).
- Hamile kalmak isteyen kadın sıcak suyun içerisine atılan tavuk dışkısının buharına oturtulur (K-5).
- Çocuğu olmayan kadına haberi olmadan ardıç katranı olarak bilinen bitkinin suyu üç-dört gün içirilir (K-21).
- Çocuğu olmayan kadın bir avuç külü azar azar suya karıştırarak bitene kadar her gün içer (K-12).
- Çocuğu olmayan kadına muska yazdırılır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-11, K-12, K-17, K-21, K-22, K-23, K-29).
- Çocuğu durmayan kadının göbeği sabunla ovulur. Ardından ebegümece doğranarak unla pişirilir. Pişirilen karışım hamile kalmak isteyen kadının göbek ve kasık kısmına ılık olacak şekilde iki-üç gün üst üste sürülerek sarılır (K-21).
- Hamile kalmak isteyen kadın yüz üstü yatırılır, elleri ve ayakları tülbentle bağlanır. Karşılıklı olarak beli çekilirken üç ihlas, bir fatiha suresi okunur (K-21).
- Göğceli otu kaynatılarak kadının göbek ve kasık bölgesine sarılır (K-18).
- Çocuğu olmayan kadın, ateşte ısıtılmış kızgın taşların içine atılan suyun buğusunda bekletilir (K-11).
- Çocuğu olmayan kadın, komşularından o dönem kullanılan delikli para toplar. Çocuğu doğduktan sonra çocuğun sağlıklı yaşaması için bu delikli para beşiğin üzerine dizilir. Çocuk büyüdükten sonra bu parayla erkeğe boynuna muska, kızsakoluna bilezik yaptırılır (K-1).
- Hamile kalmak isteyen kadının göbeği düşmüşse kadının göbek kısmına bakır kap ile sıcak su dökülür. Düşen göbek fincanla tutulur ve yerine oturtulur. Göbek yerine yerleştirildikten sonra fincanın üzerine bir taş bağlanır ve taş, hamile kadının beline sarılır (K-4, K-6, K-17).
- Kadın, hamile kalmak istediğinde ebegümece, şeker dikenini, çadır otu ve süt leğen otu leğenin içinde bulunan sıcak suyun içerisine atılır. Bu suyun içerisine de hamile kalmak isteyen kadın oturtulur ve üzerine örtü örtülerek kadın suyun buğusuna bırakılır. Böylece kadının yumuşaması sağlanır (K-1, K-26).

- Kadın hamile kalmak istediğinde çalpa, engilik, ısırgan, süt leğen ve ebe gümeçi otları bir leğenin içerisinde sıcak suya atılır. Bu suyun buğusuna hamile kalmak isteyen kadın oturtulur ve üzerine örtü örtülür (K-1).
- Dağda yayılırken ölen koyunun içi açılarak çıkarılan karın kısmı içi boşaltılmadan sıcak su dolu olan leğenin içine konur ve üst kısmına delik açılır. Hamile kalmak isteyen kadın da sıcak sudaki bu karnın buğusunda üzerine örtü örtülerek bekletilir (K-1, K-6).
- Çocuğu olmayan kadının göbek kısmında düşme varsa göbek ebe tarafından çekilerek düzeltilir. Bu sayede kadının çocuğu olacağına inanılır (K-4, K-11).
- Çocuk isteyen kadın, çocuğu olması için adakta bulunur (K-3, K-4, K-11).
- Hamile kalmak isteyen kadının rahiminde eğrilik varsa kadın ayaklarından bağlanarak tavandan baş aşağı sallandırılır. Böylece rahmindeki eğriliğin düzeleceğine inanılır (K-11, K-12, K-21, K-26, K-27).
- Hamile kalmak isteyen kadının kasık kısmına ısıtılmış toprak konularak sarılır (K-39).
- Çocuğu olmayan kadına köye gelen çerçilerden hameli¹ alınır. Kadının sonradan çocuğu olduğunda da bu hameli hem kadına hem de doğan çocuğa takılır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-11, K-18, K-22, K-23).
- Hamile kalmak isteyen kadına kırmızı süpürge otu (kantaron otu) kaynatılarak içirilir (K-3, K-4).
- Hamile kalmak isteyen kadına kekik kaynatılarak içirilir (K-3, K-4).
- Hamile kalmak isteyen kadın için ilk çocuğunu doğurmuş başka bir kadının bebeğinin ardından gelen eşi alınarak sıcak suya atılır. Bu suyun buğusunda hamile kalmak isteyen kadın bekletilir (K-5).
- Hamile kalmak isteyen kadın Sivas'ın Gürün ilçesinde bulunan İrfan Hoca'ya giderek orada çocuğu olması için adak adar ve muska yazdırır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-11, K-12, K-17, K-22, K-26).
- Hocaya yazdırılan muska üç adet olur. Hamile kalmak isteyen kadın birincisini yakar, ikincisini suya ıslayıp yedi gün suyunu içer, üçüncüsünü de boynuna takarak yanında taşır (K-1, K-3, K-4, K-11, K-12, K-18).
- Çocuğu olmayan kadın Mehmet isimli yedi kişiden yün toplayıp yorgan yapar ve bu yorganı doğan çocuğuna örter (K-37).

¹ Hamaylı, hamile kadını kötülükten ve nazardan koruyan ve çocuğu olmasını sağladığı düşünülen bir çeşit muskadır.

- Çocuğu olmayan kadın hocaya gidip muska yazdırır. Ayrıca çevredeki kırk tane evlenmemiş kız tarafından çocuk isteyen kadının göyneğine kırk iğne batırıldığında kadının çocuğu olacağına inanılır (K-9, K-10).
- Çocuğu olmayan kadın hocaya gider, hoca kadına iki tane muska yazar. Bu muskalardan birini kadın taşır diğerini de doğacak çocuğa takar (K-9, K-10, K-26).
- Çocuğu olmayan kadın, çocuk doğduğunda yedi yıl boyunca bu çocuğun saçı kesilmez. Çocuğun saçının ucuna mavi boncuk (göğ boncuk) takılır. Uzayan saç belik (örülerek) yapılarak ucuna zil, çan takılır. Çocuğun sağ omzuna da muska iğnelenir (K-1, K-2, K-4, K-11, K-12, K-17, K-22, K-23, K-26, K-27, K-29, K-30, K-31, K-33).
- Karnında çocuk durmayan kadının çocuğu olduğunda çocuğun saçı uzatılır. Yedi yaşına geldiği zaman saçı kesilir ve kesilen saçın ağırlığınca para verilir. Kesilen saç da bebeğin yastığının içine konur. Saçın karşılığında verilen para da fakir kişilere dağıtılır (K-4, K-11, K-26, K-27).
- Kırmızı ya da yeşil renk olan, elde örülen ve üzerinde düğme bulunan *yörek bağı* yeni doğan çocuğa nazar değmesin diye beşiğin etrafına sarılır (K-2, K-3, K-4).
- Çocuğu olmayan kadın “Çocuğum olursa yedi Mehmet’e el açıp onlardan para dileneceğim.” diyerek adakta bulunur (K-1, K-3, K-4, K-11, K-17, K-20, K-22, K-26).
- Çocuğu olmayan kadın, Mehmet isimli yedi kişiden kumaş parçaları toplayarak adakta bulunur. Bu bezlerden yaptığı kumaşı da doğan çocuğuna örter (K-5, K-37).
- Çocuğu olmayan kadın yedi komşusundan un toplayıp ekmek (besmeç) yapar ve ekmek bitene kadar her perşembe bu ekmekten yer (K-5, K-20).
- Çocuğu olmayan kadına çocuğu olması için kurban kesilir ve kesilen kurban fakirlere dağıtılır (K-4, K-13, K-30, K-31).
- Çocuğu olmasını isteyen kadın yedi komşusundan demir parçası toplar ve bu topladığı demirlerden koluna bilezik yaptırır. Kadın, bebeği doğduktan sonra yedi yıl bu bileziği takar. Çocuk büyüdükten sonra anneye taktığı bileziğin ne olduğunu sorduğunda anne bileziği çıkarabilir (K-39).
- Hamile kalmak isteyen kadın gökçek çiçeğinin buğusunda bekletilir (K-20).
- Ağaca bez bağlanarak bebeği olması için dilek tutulur (K-1).

- Göbek bölgesine sabun sürülüp kadının bel ve karın bölgesi sıcak tutulur (K-4, K-11, K-12).
- Çocuğu olmasını isteyen kişi kimsesiz bir kişinin mezarına giderek dua eder (K-1, K-11, K-12).
- Hamile kalmak isteyen kadın komşularından yün toplayarak bebeği olunca bu yünlerden bebeğin üzerine örtmek için yorgan ya da yastık yapar (K-4).
- Çocuğu olmayan kadına kurşun dökülür (K-9, K-10).
- Hamile kalmak isteyen kadın süt buğusunda bekletilir (K-5).
- Doktora gidilerek gerekli kontroller yapılır (K-5, K-7, K-21).
- Doktora gidilerek tüp bebek yöntemine başvurulur (K-1, K-5, K-21).

Sarız yöresinde kısırlık kavramı erkekten daha çok kadınların bir kusuru olarak görülüp erkekler kısırlık konusundaki kusuru kendilerinde aramazlar. Bu yüzden yapılan pratiklerin tamamına yakını kadınlar tarafından uygulanır. Yörede doğuma yardımcı olan ve kısırlığın giderilmesi konusunda en önemli kişi “ara ebesi” dir. Ara ebelerinin sergilediği uygulamaların tamamı geçmişten gelen tecrübelerle oluşmuştur. Bu uygulamalarda eski Türk inançlarının izlerine de rastlanmaktadır. Örneğin: Üzerlik (Tütsü) yakma geleneğinde ateşin temizleyici özelliğinden yararlanıldığı için ateş kültürünün, hamile kadının çocuğunun yaşaması için yedi komşudan topladığı demirlerle hazırladığı bileziği çocuğu yedi yaşına gelene kadar takması demir kültürünün, hamile kadınları tedavi etmek için çeşitli bitkiler kullanılarak yapılan su buğusunda bekletme ritüeli suyun temizleyici özelliği kullanıldığı için su kültürünün, kısır kadınların çocuğunun olması için mezar ziyareti yapması ve kurban kesmesi atalar kültürünün, çocuk sahibi olabilmek için ağaca bez bağlama geleneği ağaç kültürünün ve yeni doğum yapmış kadının plasentasına henüz sıcakken kısır olan kadının oturtulmasıyla çocuğunun olacağı inancı temas ve taklit büyüünün kalıntısı olarak günümüzde yaşatıldığı düşünülmektedir. Günümüzde ulaşım şartlarının iyileşmesi, sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması ve insanların bilinçlenmesi gibi çeşitli etkilerle geçmişten gelen bu uygulamaların yerini modern tıbbı bıraktığı görülmektedir. Ayrıca çocuk sahibi olmak isteyen aileler, kısırlık konusunda kadın ya da erkek ayrımı yapmadan toplum baskısını bir kenara bırakarak hastanelere ya da uzman doktora giderek tedavi olmaktadır. Sarız’da uygulanan ritüeller Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzerlik göstermektedir.

3.1.1.1.2. Gebelikten Kaçınma Uygulamaları

Ailede çocuk sayısının fazla olması, iş gücü ve neslin devamı açısından önemlidir. Ancak aileler çocuk sayısının fazla olmasını ne kadar istese de ekonomik sebepler çocuk sayısındaki artışın önündeki en büyük engellerdendir. Ekonomi gibi engeller yüzünden kadın hamilelikten korunmak için soğan suyu içme gibi çeşitli önlemlere başvurmaktadır.

Hamile kalmak istemeyen kadının bu durumdan korunmak için kullandığı en eski yöntemlerden biri birliktelikten sonra küçük su dökme uygulamasıdır. Ancak günümüzde modern tıbbın gelişmesiyle bu uygulamaların yerini spiral taktırma ve doğum kontrol hapları kullanma gibi çeşitli modern tıp metotlarına bıraktığı görülmektedir (Çelik, 2005, s. 201-202).

Günümüzde her ne kadar modern sağlık kuruluşlarının tavsiye ettiği yöntemlere başvurulsa da halk arasında geleneksel yöntemlerin hâlâ varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Örneğin: Elbistan bölgesinde kadınlar gebelikten korunmak için kınayı suyla özeyip içme ve iri kahve tanesini tüm olarak yutma gibi çeşitli uygulamalar gerçekleştirir (Şahin, 2018, s. 15-16). Feke bölgesinde çocuk olmasını engellemek için erkeğin korunduğu görülür (Karakaş, 2005, s. 18). Sarız'da Feke yöresinden farklı olarak erkeğin çocuk olma konusunda korunduğu pek görülmez.

Sarız yöresinde gebelikten korunmayla ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar ise şöyledir:

- Hamile kadın çocuğunu düşürmek için ağır kaldırır (K-4, K-9, K-11, K-20).
- Hamile kadın yüksek bir duvardan ya da kağnı arabası gibi yüksek olan bir yerden atlar (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-17, K-20, K-22, K-29).
- Hamile kalmak istemeyen kadın o dönem satılan göğ taş denilen taşı alıp sıcak suda eriterek içer (K-3, K-4).
- Bebeğini istemeyen kadın göbeğinin üzerine yatarak göbeğine baskı uygular (K-11, K-12).
- Bebeğini düşürmek isteyen kadın, bulgur çektikleri taşı çevirirken karnını ona dayayarak vurur. Annenin karnı baskıya uğradığı için bebek düşer (K-9, K-10, K-20).
- Çocuk istemeyen kadına lahana ve kına kaynatılarak içirilir (K-39)
- Kadın çocuğu olmasın ya da karnında çocuk varsa düşün diye sırtını tepeletir (K-1, K-9, K-10, K-17, K-30, K-37).

- Hamile olan kadın çocuğu düşürmek için bir yere asılarak kendini sallar (K-37).
- Artık çocuk istemeyen kadın son çocuğuna Yeter, Sonnur, Songül... gibi isimler koyar (K-5).
- Bebek istemeyen kadın kınayı sulandırarak içer. Böylece bebeğin düşeceğine inanır (K-39).
- Bebek istemeyen kişiler eşiyile ilişkiye girmeden önce ve ilişkiye girdikten sonra soğanı kaynatarak suyunu içer (K-39).
- Hamile olan kadın çocuğunu düşürmek için rahmine tavuk teleğinin sivri kısmını sokar (K-5).
- Hamile kalmak istemeyen kadın küşne otunu kaynatıp suyunu içer (K-1).
- Hamile kalmak istemeyen kadın doktora gidip ilgili sağlık hizmetini alır, hamilelikten korunur (K-11).

Kırsal bir bölge olan Sarız'da geçmiş dönemlerde ulaşım ve iletişim imkânlarının yeterli olmamasından gebelikten kaçınmayla ilgili modern sağlık hizmetlerinden yeteri kadar istifade edilememiştir. Yörede bu sağlık hizmetlerinin yerine, köylerde ara ebeleri tarafından lahana suyu içirme gibi çeşitli uygulamaların sergilendiği görülmektedir. Bu uygulamaların birçoğu dışarıdan rahme müdahale etme ya da çeşitli otların kadınlara içirilmesi suretiyle çocuğun düşürülmesi esasına dayanmaktadır. Ancak günümüzde insanların bilinçlenmesi, sağlık hizmetlerinin yaygınlaşması, ulaşım imkânlarının ve iletişim olanaklarının artmasıyla hamilelikten korunmak isteyen kadınların geçmişteki uygulamalar yerine kordon bağlatma veya kürtaj yaptırma gibi çeşitli modern tıp yöntemlerine yöneldiği tespit edilmiştir.

3.1.1.1.1.3. Gebe Kadının Kaçınmaları/ Uygulamaları

Hamile kadınlar çocuklarını sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmek ya da taşıdıkları bebeğin düşmesini önlemek için çeşitli uygulamalara başvurmaktadır. Bunların bir kısmı sigara içme ve ağır kaldırma gibi çocuğun sağlığını doğrudan etkileyen uygulamalardan diğer kısmıysa çirkin bakarsan doğacak bebek de çirkin olur gibi batıl inançlardan oluşmaktadır (Abalı, 2011, s. 19).

Toplum tarafından hamilelik süresince annenin yediği, içtiği ve baktığı şeylerin çocuğun karakterini, davranışlarını ve fiziki özelliklerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyeceğine inanılır. Bu yüzden hamile olan kişilerin hamilelik süresince hem kendi

sağlıklarını hem de taşıdıkları bebeğin sağlığını tehlikeye atmamak için bazı davranışlardan kaçınmaları gerekir.

Türk toplumlarında gebe kadınların kaçınmalarıyla ilgili birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Azerbaycan Türklerinde çocuğun anne karnında sağlıklı yaşaması ve düşmemesi için bal ve kara ekmeğin tohumu karıştırılarak yakılır. Yakılan bu karışım hiç su değmemiş ham beze sarılarak hamile kadının beline sarılır (Sardarinia, 2016, s. 54-56). Ankara'ya bağlı Kazan bölgesinde yaşayan Tatarlarda çocuğun ömrünü kısaltacağı inancıyla hamile kadın saçını kestirmez ve giysi için ölçü aldırılmaz (Çetin, 2008, s. 310). Elâzığ bölgesinde hamile kadın, ziyarete gittiğinde vücudunun neresine dokunursa bebeğin o bölgesinde lekeyle doğacağına, dondurma yediğinde bebeğin başının üşüyeceğine, kelle paça yediğinde bebeğin sümüklü olacağına ve gözlerinde çapaklanma olacağına inanılır (Tanyıldızı, 2015, s. 1076). Türk toplumlarında ve Sarız'da sergilenen inanış ve uygulamaların temelinde sağlıklı hamilelik ve sağlıklı bir bebek dünyaya getirme isteği yatmaktadır.

Sarız yöresinde gebe kadının kaçınmalarıyla ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar ise şöyledir:

- Hamile kadın kendine ve çocuğa zarar gelmemesi için ağır kaldırmaz. Ayrıca kendine dikkat etmesi konusunda uyarılır (K-1, K-4, K-9).
- Hamile kadın kimseyi kınamaz. Eğer kınarsa bebeğinde kınadığı şeyin olacağına inanılır (K-1, K-37).
- Hamile kadın sakız çiğnerse çocuğun ahlaksız, çenesiz ve ağıtçı olacağına inanılır (K-1).
- Hamile kadın tavşan eti yerse doğacak çocuğun yarı dudaklı olacağına inanılır (K-39).
- Hamile kadına bebeğinin güzel olması için güzel kişilere bakması söylenir (K-1, K-11, K-14, K-17, K-22).
- Hamile kadın kendisine özel bir ihtimamda bulunmadan sıradan yaşantısına devam eder (K-1).

Sarız yöresinde gebe kadının kaçınmalarıyla ilgili geliştirilen pratiklerin büyük kısmı hamile kadınların düşük yapmasını engellemek ve anne karnındaki bebeğin annenin çevresinde gördüğü kişilerden ya da nesnelere etkileneneceği inancı üzerine kurulmuştur.

Bu inançların büyük kısmı dinsel ya da büyüsel etkilerle oluşan geleneğin devamı olarak süregelen inanç temeline dayanan ritüellerdir. Örneğin: Hamile kadının tavşan eti yediğinde doğacak bebeğin yarık dudaklı olacağına inanılması eski Türk inançlarından taklit büyüünün kalıntısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca hamile kadının, birini kınadığında doğacak bebeğin kınadığı kişinin özelliklerine sahip olarak dünyaya geleceği inancı yörede inanılan ayrı bir ritüel olarak tespit edilmiştir. Günümüzde gebe kadınların inanç temelli uygulamalarının azaldığı modern tıptan faydalanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

3.1.1.1.1.4. Aşerme

Aşerme kelimesi, geçmiş dönemlerde aş verme olarak kullanılırken zamanla verme kelimesi olumsuzluk özelliğini yitirerek hamilelerin bazı yiyecekleri canının çektiği dönemi karşılayan bir kelime olarak kullanılmaktadır (Boratav, 1999, s. 146). Aşerme döneminde hamile kadının canının çektiği yiyeceklerle doğacak bebeğin cinsiyeti arasında sıkı bir bağ olduğuna inanılır. Bu inanç doğrultusunda hamile kadının canı ekşi gıdalar çekerse doğacak bebeğin kız, tatlı gıdalar çekerse de doğacak bebeğin erkek olacağı düşünülür (Örnek, 2000, s. 187). Ayrıca aşeren kadına istediği yiyecekler temin edilip yedirilmezse hamile kadında ya da doğacak çocukta çeşitli kusurların olacağına inanılır.

Aşerme hem Anadolu'da hem de diğer Türk toplumlarında hamilelerin sık sık yaşadığı bir durumdur. Boşnak halkında aşeren kadının önünde biri yemek yerse ve o yemekten aşeren kadına ikram etmezse doğan bebeğin gözünde arpacık çıkacağına inanılır (Sümbüllü & Ustavdıc, 2012, s. 157). Tatarlarda hamile kadının canı balık çekerse ve kadın bunu yiyemezse bebeğin kusurlu doğacağına inanılır (Çetin, 2008, s. 309). Malatya yöresinde hamile kadının canı ayva çekerse bebeğin gamzeli, şeftali çekerse bebeğin tüylü olacağına inanılır (Bakırcı & Katı, 2019, s. 6). Ayrıca Kırşehir bölgesinde hamile kadın tarafından istenilen yiyecek bulunamazsa hamile kadına istediği yiyecek niyet ettirilerek avcunun içi yalıtılır (Saygılı, 2015, s. 48). Ulukışla yöresinde de hamile kadın hamilelik süresince aşermezse o kadının umma ya da humma denilen bir hastalığa yakalanacağına inanılır (Dilmen, 2009, s. 15). Bu örneklerden hareketle aşermede benzer ya da farklı uygulamalar görülüyor olsa da tüm Türk toplumlarında ve Sarız'da aşerilen yiyeceğin mutlaka yenmesi gerektiği inancının hâkim olduğu görülür.

Sarız yöresinde aşermeyle ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Aşerme, hamile olan kadının hamileliği süresince canının çeşitli gıda maddeleri çektiği dönemdir (K-1, K-4, K-6, K-9, K-14, K-29, K-37).
- Hamile kadın canı bir şey istediğinde yiyemezse ve o zaman zarfında vücudunun herhangi bir yerine dokunursa doğacak çocuğun da o bölgesinde izle doğacağına inanılır (K-1, K-6, K-22).
- Hamile kadının canı bir yiyecek çektiğinde bu yiyeceği yiyemezse doğacak bebeğin vücudunda leke olacağına inanılır. Hamile kadının vücudunun bir yerine dokunup doğacak çocukta leke olmaması için avcunun içini kaşması ya da avcunun içini yalaması gerektiği söylenir (K-22).

Sarız bölgesinde aşermeyle ilgili inanış ve uygulamalar Anadolu'nun diğer yöreleriyle paralel özellikler göstermektedir. Sarız'da geçmiş dönemlerde kadınlar aşerme isteklerini çekindiği için kimseye söyleyemezken günümüzde bu durum tam tersine dönmüş aşeren kadın aşerdiği yiyecekleri açıkça etrafındakilere söyleyebilme rahatlığına kavuşmuştur. Ayrıca yörede aşerme sürecinde hamilenin aşerdiği yiyecekler ve bu yiyeceklerin özelliklerine göre doğacak çocuğun cinsiyetini belirleme gibi çeşitli inançların geliştiği de tespit edilmiştir.

3.1.1.1.1.5. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşamaları İçin Yapılan Uygulamalar

Türk toplumu, hamile kadının ve bebeğinin doğuma kadar geçirdiği dönemi sağlıklı bir şekilde tamamlamasına büyük önem verir. Çünkü annenin yaptığı çeşitli işlerden doğrudan bebeğin etkileneceği düşünüldüğü için hamile kişiden ağır iş yapması beklenmez. Ayrıca hamile kadının önceki çocuklarının yaşamaması gibi olumsuz bir durum söz konusu ise bebeğin yaşamaları için dinsel ya da büyüsel çeşitli uygulamalara başvurulur (Karakaş, 2005, s. 19).

Türk dünyasının farklı bölgelerinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamalarıyla ilgili Sarız'daki uygulamalara benzer ya da farklı özellikler gösteren birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Özbek halkında annenin bebeği sağlıklı bir şekilde dünyaya getirmesi ve doğan bebeğin yaşamaları için anne adayını mollaya gider ve durumunu ona anlatır. Molla da annenin doğumunu sağlıklı gerçekleştirememesi ve bebeğin uzun ömürlü olmaması ile ilgili kötü gidişatı sonlandırmak için asma kilidi kilitler. Anne ve bebek sağlıklı şekilde yaşamaya başladığında akrabalara yemek ikramında bulunulur ve asma kilit açılarak kötü gidişata son verilir (Solmaz, 2018, s. 132).

Osmaniye bölgesinde yeni doğan çocuğun yaşaması için kurutulmuş kurt ağzı önceden ıslatılarak yumuşatılır ve yeni doğan çocuk ıslatılmış kurt ağzının içinden geçirilir (Karakaş, 2006, s. 320-321). Yahyalı bölgesinde çocuğun yaşaması ve kötülüklerden koruması için hocaya muska yazdırılır (Çelikkat, 2021, s. 22). Sarız yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamasıyla ilgili uygulama ve inanışlar Türk toplumlarıyla benzer özellikler göstermekte olup bu ritüeller çocuğun sağlıklı yaşaması temelinde oluşturulmuştur.

Sarız yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamasıyla için yapılanlar şunlardır:

- Yeni doğan çocuğun yanında korkmaması için yüksek sesle konuşulmaz (K-5).
- Yeni doğum yapan kadının yanına tıbka hastası (çocuğu olmayan kadın) kesinlikle alınmaz (K-11).
- Hamile kadın çocuğunun güzel olması için güzele bakar (K-1).
- Çocuğu olmayan kadın “Yedi komşudan dileneceğim.” diyerek adak adar ve bu adağı topladıktan sonra eline geçen para ile yeni doğan çocuğunu giydirir (K-5).
- Çocuğu olmayan kadın “Çocuğum olursa yedi yıl onu emzireceğim.” diye adakta bulunur (K-5).
- Çocuğu olmayan kadın “Çocuğum olursa yedi yıl boyunca kurban keseceğim.” diye adakta bulunur (K-4).
- Hamile kalamayan kadına muska yazdırılır ve sağlıklı doğum yapması için kurban adanır (K-4).
- Bebeğin gamzeli olması için parmaklarla iki yanağına bastırılır (K-28).
- Hamile kalan kadının çocuğu sağlıklı doğduğunda kadın Sivas ilinin Gürün ilçesinde Kabaktepe Tenil’de bulunan İrfan Hoca’ya giderek orada kurban keser. Kurban kesildikten sonra hoca doğan çocuğa erkekse İrfan; kızsa Hatice ismini verir (K-1, K-10, K-12).
- Çocuğu yaşamayan kadınlar hamile kalıp çocuklarını doğurduklarında çocuğun yaşaması için kıyafetlerini hocaya okuturlar (K-5).
- Yeni doğan çocuğa sağlıklı yaşasın diye Durdu, Dursun gibi isimler verilir (K-5, K-20, K-29).

Üç ve yedi gibi eski Türk inançlarından kalan İslamiyet'in kabulüyle de kullanılmaya devam eden sayıların yedi komşudan bez toplama gibi çeşitli ritüellerde kullanıldığı saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Sarız bölgesinde çocuğu olmayan ya da çocuğu doğduktan kısa süre sonra ölen kadınlar bu olumsuz durumu sonlandırabilmek için Sivas ili Gürün ilçesinde bulunan İrfan Hoca'ya giderek muska yazdırır. Ancak son zamanlarda çocuğu doğup da yaşamayan kadınların hastalıklarına çareyi hastanelerde ve doktorlarda aradığı görülmektedir.

3.1.1.1.1.6. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Türk toplumunda kadın hamile kaldıktan sonra en büyük merak konusu çocuğun cinsiyetidir. Günümüz teknolojisinde bu durum ultrasona bakılarak kolayca halledilirken önceki tecrübelerden yola çıkılarak hamilenin fiziki yapısına ya da yediğine içtiğine dikkat edilerek bebeğin cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Türk kültüründe çiftlerin doğacak çocuklarının erkek olması için büyüsel temelli çeşitli uygulamalara başvurduğu görülür. Örneğin: Yakutlarda erkek çocuk isteyen çift Ak Şaman'a başvurur. Ak Şaman da Ayısıt Hatun'a ya da ak at sürüleri sahibi olan Tanrı'ya dua ederek ona kansız kurban sunar (İnan, 2000, s. 168).

Türk dünyasında çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamasıyla ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır: Kosova Türklerinde gelin ve damat eve ilk geldiklerinde gelinin kucağına erkek çocuk verilir, gerdeğe girilmeden önce yatağa erkek çocuk yatırılıp çiftin ilk çocuklarının erkek olması dileğinde bulunulur (Malta Muhaxheri, 2018, s. 235). Misis yöresinde hamile kadının hareketleri yavaş olursa doğacak çocuğun erkek olacağına, hızlı olursa doğacak çocuğun kız olacağına yorumlanır (Peker, 2008, s. 16). Kütahya yöresinde tavuk kursağı tavana atıldığında yapışırsa kız, yapışmazsa erkek çocuk olacağına inanılır (Baysan, 2020, s. 267).

Çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamasıyla ilgili Sarız yöresindeki inanç ve uygulamalar şöyledir:

- Bebeğin Allah tarafından geldiği düşünülüp gelen bebeğin cinsiyetine razı olunur (K-1, K).
- Kesilen bir koyunun kellesi ütöldükten sonra çene kemiği ve baş kısmı birbirinden ayrılır. Bu ayrılımda kemiğin üzerinde yaprak yaprak et olursa doğacak çocuğun

- kız, eti az ya da etsiz olursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (K-4, K-11).
- Yeni doğan bebeğin burnunun üzerinde ya da iki kaşının arasında morluk olursa ileride doğacak kardeşinin erkek olacağına inanılır (K-5).
 - Hamile kadına halı dokumada kullanılan vargel tahtası verilir. Kadın bu tahtayı bacağına arasına alarak balkona çıkar. Balkona çıktığında karşına çıkan kişi erkeğe çocuğun erkek, kadınsa çocuğun kız olacağına inanılır (K-1, K-22).
 - Hamile kadının göbeği aşağı doğru sarkarsa kız çocuğu, yukarı doğru sivrilirse erkek çocuğu olacağına inanılır (K-22).
 - Hamile kadının hamilelik süresinde yüzünde güzelleşme olursa doğacak bebek erkek, yüzünde çirkinleşme olursa doğacak bebeğin kız olacağına inanılır (K-5, K-37).
 - Hamile kadının hamilelik süresinde yüzünde güzelleşme olursa doğacak bebek kız, yüzünde çirkinleşme olursa doğacak bebeğin erkek olacağına inanılır (K-17, K-18).
 - Hamile kadının karın kısmı sivri olursa bebeğin erkek, düz (yassı) olursa bebeğin kız olacağına inanılır (K-4, K-5, K-9, K-10, K-11, K-16, K-17, K-18, K-19).
 - Doğum esnasında sancı fazla olursa doğacak çocuğun kız fakat az olursa doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır (K-11).
 - Hamile olan kadın büyüklerinden utandığı için bebek dört-beş aya gelene kadar karnını bir bezle sarar ve hamileliğini gizler. Büyükler, karnı büyümeyen kadının yürüyüşünden onun hamile olduğunu anlar. Hamile kadının kalça kısmı büyürse kızı, göğüs kısmı büyürse oğlu olacağına inanılır (K-3, K-4, K-5, K-11, K-17).
 - Aşeren hamile kadının canı tatlı yiyecekleri çekerse kızı, ekşi yiyecekleri çekerse oğlu olacağına inanılır (K-4, K-37).
 - Hamile kadının canı tatlı çekerse oğlu, ekşi çekerse kızı olacağına inanılır (K-22).
 - Hamile kadının canı et çekerse oğlu, ekşi veya acı çekerse kızı olacağına inanılır (K-1).
 - Hamile kadın sakız çiğnerse doğacak çocuğun deli olacağına inanılır (K-22).
 - Hamile kadınlar doktora giderek bebeğin cinsiyetini öğrenir (K-2, K-7, K-9, K-10, K-11, K-17, K-29, K-33).

Sarız bölgesinde doğacak bebeğin cinsiyet tayini, hamile kadının aşerdiği yiyecekler ve hamilenin vücudunda meydana gelen fiziki değişiklikler aracılığıyla

belirlenmektedir. Bölgede erkek çocuk sahibi olma isteği soyun devamı inancı ve doğan erkek çocuğun aileye katılan bir güç olduğu düşüncesi yönünden Anadolu'nun birçok bölgesiyle benzer özellikler göstermektedir. Ancak erkek çocuk her ne kadar soyun devamı olarak görülse de kız çocuklarının anne ve babaya olan bağılıklarının ve yaşlanan aile büyüklerinin kız çocukları tarafından daha fazla sahiplenilmesi erkeklere olan ilginin kısmen de olsa kızlara geçmesine neden olmuştur. Eski Türk inançlarında görülen Şamanların odun parçasına at gibi binerek göğe çıkma uygulamasının yörede hamile kadınların bacağının arasına tahta parçası alıp balkona çıkarak sergilediği cinsiyet ritüelinde devam ettiği düşünülmektedir. Günümüzde bu uygulamalar yerini modern tıpla gelen ultrason gibi teknolojik araçlara bırakmıştır. Yöre insanının da bu araçları yoğun şekilde kullandığı yapılan saha çalışmalarıyla tespit edilmiştir.

3.1.1.1.2. Doğum Sırası

Toplumlar, doğum olayına önem vermektedir Doğum olayının sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için her yörenin diğer yörelerle ortak ya da farklı uygulamaları bulunmaktadır. Doğum olayı yaklaştığında annede çeşitli belirtiler görülür. Bunların en belirginini doğum sancısıdır. Sancının başlamasıyla doğumun başladığı anlaşılarak gerek annenin gerek bebeğin sağlıklı yaşaması için bütün önlemler alınmaya başlanır. Bunun için de Anadolu'da her yörenin şartlarına ve imkânlarına göre anne ve çocuğun sağlığı için çeşitli doğum teknikleri uygulanır. Bu teknikler içinde yatarak ve çömelerek doğum yapma gibi farklı uygulamalar bulunsa da en çok kullanılan yöntemin yatakta doğum yapma olduğu görülmektedir (Boratav, 1999, s. 148). Sarız yöresinde geçmişte insanların imkânlarının yeterli olmamasından doğumların köylerde çoğunlukla "ara ebeleri" aracılığıyla yatarak doğum şeklinde yapıldığı tespit edilmiştir.

Anadolu'da ve diğer ülkelerde yaşayan Türk toplumlarında kolay ve sağlıklı bir doğumun gerçekleştirilmesi amacıyla dinsel veya büyüsel ritüellerin yapıldığı bilinmektedir. Türk toplumlarında doğum esnasında doğumun rahat gerçekleşebilmesi için kadının saçının açılması ve makas gibi metal aletlerin ağzının açık bırakılması gibi uygulamalar en çok görülenlerdir (Örnek, 2000, s. 194). Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında geçmiş dönemlerde doğumların evde yapıldığı ve doğum anında birçok dini ya da büyüsel ritüellerin ara ebeleri tarafından uygulandığı tespit edilmiştir. Günümüzde mecburi durumlar haricinde evde doğum yapma uygulamalarına rastlanmamakta ve modern tıp çerçevesinde doğumlar hastanelerde gerçekleşmektedir.

3.1.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı ve Doğum Olayı

Doğum öncesinde birçok uygulama bebek sahibi olabilmek için yapılmaktadır. Bu süreçten sonra yapılan uygulamalar doğumun hem kolay geçmesi hem de doğum esnasında yaşanabilecek aksiliklere karşı alınacak bir dizi önlemlerden oluşmaktadır. Bunlar birçok bölgede farklılıklar gösterse de modern tıbbın yanında günümüzde hâlâ güncelliğini koruyarak devam etmektedir.

Türk toplumlarında ve Anadolu'da doğumun rahat gerçekleştirilebilmesi için büyüsel veya dinsel çeşitli uygulamaların yapıldığı görülür. Nogay Türklerinde doğum sancısı gelen kadının doğumunu “ebe ana” adı verilen köy ebesi yaptırır. Ancak bu ebenin doğum yapan kadınla akrabalık bağının olmaması gerekir. Doğum esnasında doğum yapacak kadın geniş bir leğene oturtularak doğum bu leğenin içerisinde gerçekleştirilir. Bebek doğduktan sonra göbek bağı üç parmak boyunda kesilir (Ergöneç Akbaba & Benli, 2011, s. 88-89). Adana yöresinde hamile kadının doğumu rahat gerçekleştirebilmesi için kadın oklavayla yürütülür (Özdamar, 2021, s. 213). Uzunoba yöresinde hamile kadının doğum yaparken zorlanmaması ve kötü ruhların kaçırılması amacıyla iki ceviz birbirine sürtülerek cevizlerin ses çıkarması sağlanır (Kalafat, 2002a, s. 95). Sarız'da da benzer ya da farklı uygulamalara rastlanır. Bu ritüellerin temelinde annenin sağlıklı bir doğum gerçekleştirme arzusu yatar.

Sarız yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşamasıyla ilgili şu yöntem ve inançlar uygulanır:

- Hamile olan kadına doğum yaptıran kişilere “ara ebe, köy ebesi, asıl ebe” isimleri verilir (K-1, K-4, K-7, K-9, K-14, K-16, K-18, K-29, K-30, K-37).
- Doğum yaptıracak ebenin dindar ve boy abdesti almış olmasına dikkat edilir (K-68).
- Hamile kadına muska yazdırılır (K-7).
- Hamile kadın doğum yaparken zorlandığında zezem suyu içirilir ve saçlarına zezem suyundan serpilir (K-1).
- Baygın olarak doğan bebeğin canlanması için bebek ayaklarından tutulur. Baş aşağıya sallandırılır ve kalça kısmına vurularak kendine gelmesi sağlanır (K-11).
- Hamile kadının çocuğu karnında ölürse ebe, annenin ölmemesi için rahimden girerek bebeği çıkarır (K-3, K-4).

- Hamile kadının doğumu rahat yapabilmesi için yağ ile şeker pişirilir ve hamile kadına içirilir (K-37).
- Hamile kadının sancısı geldiğinde öncelikle varsa asıl ebe çağırılır ancak asıl ebenin bulunamadığı zamanlarda ara ebesi ya da komşular çağırılır. Doğum için evin müsait odası ayrılır. Ayrılan odaya temiz bez, sıcak su, sıcak toprak, göbek bağını kesmek için makas ya da bıçak ve sabun götürülür (K-1, K-9, K-10, K-14, K-22, K-29, K-30, K-37).
- Bebeğin rahat çıkabilmesi için rahime sabun sürülür (K-1, K-11, K-12).
- Doğum yapacak kadına eşinin kirli eli yıkatarak suyu içirilir (K-3, K-4, K-11).
- Geçmiş dönemlerde genellikle evler iki oda olduğundan doğum için samanlık, ahır gibi yerler seçilir. Bunun yanında dağda, tarlada iş yaparken doğumun gerçekleştiği de görülür (K-3, K-4, K-18).
- Doğum odasına kadının eşi de dâhil olmak üzere erkek kesinlikle alınmaz (K-18).
- Kadının doğumu daha rahat yapabilmesi için kadına hamur yoğurtulur (K-4, K-22, K-37).
- Hamile kadının doğumu kolay yapabilmesi için hamile kadına ahırdaki hayvan dışkısı kürekle dışarı attırılır (K-4).
- Doğum yapamayan ya da sancısı gelmeyen kadın kağrı arabasına bindirilir. Yokuş aşağı bir yerden aşağı sürülür (K-2, K-3, K-4).
- Hamile kadının doğumu rahat olsun diye büyük ya da küçükbaş hayvanların gübreleri (kuruluk) toplanır. Bu gübre saçta ısıtılarak yere serilir. Hamile kadın ılık hayvan gübresinin üzerinde yürütülür (K-5, K-17, K-37).
- Doğum esnasında çocuğun ters geldiği durumlarda doğum yapacak kadın ayaklarından tavana asılır ve sallanır. Böylece doğum yoluna ters gelen bebeğin düzeleceğine inanılır (K-5).
- Doğumun rahat geçmesi için hamile kadına oklava ile ekmek açtırılır (K-5).
- Hamile kadının göğüs kısmının bitimi ve karın bölgesinin başlangıcından aşağıya doğru elle baskı yapılarak bebeğin çıkışı rahatlatılır (K-11).
- Hamile kadın doğum yaparken zorlanıyorsa “ıkın kızım ıkın kızım” denir (K-11).
- Yeni doğan bebeğin ayağına üşümesin diye hemen yün sarılır (K-4).
- Hamilelik döneminde yüzde oluşan çillerin geçmesi için doğum sırasında hamilenin saçıyla yüzü silinir (K-1).
- Hamile kadının altına ısıtılmış sıcak toprak konur (K-1, K-10, K-22).

- Yeni doğan bebeğin ağzına huyunun kendisine çekmesi için ebe tarafından tükürülür (K-5).
- Doktora gidilir ve hastanede doğum yapılır (K-1, K-2, K-37).

Doğum sırası ve doğum olayıyla ilgili olarak Sarız yöresinde geçmiş dönemlerde gerek ekonomik sebepler gerek bölgenin ağır iklim koşullarından doğumlar halk tarafından güven kazanmış köy ebeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak günümüzde ekonomik şartların iyileşmesi ve ağır iklim koşullarına rağmen ulaşım imkânlarının artmasından kaynaklı köy ebesi uygulamasından vazgeçilerek doğumlar modern hastanelerde yapılmaktadır. Ancak her ne kadar doğum hastanede gerçekleşiyor olsa da halk arasında doğum hazırlığında geleneksel uygulamalar ve modern tıp uygulamaları iç içe kullanılmaya devam etmektedir.

3.1.1.1.2.2. Göbek Kesme/ Tuzlama/ Yıkama

Doğumdan sonraki ilk işlem anne ile bebeğin fiziki ilişkisini sağlayan göbek bağına kesmektir. Göbek bağına kesilmesi anne ile bebek arasındaki fiziki ilişkiyi koparsa da duygusal ilişki ölene kadar devam etmektedir. Çocuğun fiziki ya da ahlaki değerlerine yararlı ya da zararlı olacağına inanılan ve doğumdan sonra yapılan göbek bağı ile ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunları hem göbek bağı hem de bebeğin eşi uygulamalarında görmek mümkündür (Örnek, 2000, s. 142).

Tuzlama, yeni doğan bebeğin vücudunun tuzlu suyla yıkanması ya da tuzla ovulmasıdır. Bu uygulamadaki amaç, yeni doğan bebeğin derisinin kokmasını önlemektir (Acıpayamlı, 1974, s. 116).

Kazak Türklerinde göbek bağına “kindik kesü” denir. Doğan bebeğin göbek bağı, daha önce hiç kullanılmamış balta ile kesilir. Kordonun bebekte kalan kısmı da temiz ipele bağlanarak ritüel tamamlanır (Nauanova, 2020, s. 97-98). Bozkır yöresinde yeni doğan bebeğin göbeği camiye gömüldüğünde dindar, okula gömüldüğünde âlim olacağına ve ahıra gömüldüğünde hayvancılıkla uğraşacağına inanılır (Erdil, 2007, s. 97). Adıyaman yöresinde yeni doğan bebeğin ağzı, burnu ve kulak delikleri de dâhil olmak üzere tüm vücuduna tuz sürülür. Sürülen bu tuzla bebeğin temiz kokacağına ve ayaklarının nasır tutmayacağına inanılır (Çifçi, 2019, s. 77-78). Sarız’da yeni doğan bebeğin kokmaması ve pişik olmaması için tuzlama uygulaması yapılır. Bu uygulamanın sergilenmesinde Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzer özellikler gösterdiği görülmektedir.

Sarız yöresinde göbek kesme, tuzlama ve yıkamayla ilgili uygulanan yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Bebeğin göbeği iple bağlanır (K-11, K-37).
- Bebeğin göbeği uzun bırakılıp kendisiyle bağlanır (K-3, K-4).
- Göbek bağı yaklaşık olarak üç parmak eninde kesilir (K-2, K-4, K-11, K-17, K-37).
- Bebeğin göbeğini kim keserse huyu ona benzer (K-9).
- Çocuğun göbeği ailesi tarafından ileride hangi mesleği yapması isteniyorsa o mesleğin icra edildiği bölgeye gömülür. Aile, göbek bağını çocuğun ileride öğretmen olmasını istiyorsa okul bahçesine, imam olmasını istiyorsa caminin bahçesine gömer (K-9, K-10, K-13, K-18, K-30).
- Bebeğin yanakları güzel olsun diye doğum gerçekleştiğinde bebeğin yanağına göbek kanı sürülür (K-1).
- Bebeğin kaşının güzel olması için bacadan is getirilir. Kaşlarına sürülür (K-1).
- Bebeğin evine bağlı olması için göbek bağı ya evin ya ahırın eşğine gömülür (K-4, K-6, K-11, K-27).
- Çocuğun göbeği herhangi bir yere gömülür (K-1, K-3, K-4, K-16, K-20, K-22, K-23).
- Çocuğun göbeğini gömme ile ilgili bir inanç bulunmamaktadır. (K-1, K-3, K-4, K-7).
- Doğan çocuğun her yanı ağzının içi de dâhil tuzlanır. Çocuk 20-30 dakika böyle bırakıldıktan sonra banyo yaptırılır. Böylece bebeğin büyüdüğünde teninin ve ağzının kokmayacağına inanılır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-17, K-18, K-20, K-23, K-27, K-30, K-37).
- Yeni doğan bebeğin ağzının tuzlanması nedenlerinden biri de ileride lafını sözünü bilen bir kişi olması içindir (K-7).
- Yeni doğan bebek tuzlandıktan sonra vücuduna pekmez ya da bal sürülür. Böylece bebeğin tatlı olacağına inanılır (K-2, K-7, K-9, K-10).
- Yeni doğan çocuğun sarılık olmaması için üzerine sarı bir örtü örtülür (K-5).
- Bebek doğduktan sonra köstü toprağı (köstebeğin burnuyla dışarı çıkarılan toprak) elenerek bebek bu toprağa belenir. Kundağa sarılır. Günümüzde ise bunun yerine hazır bezler kullanılır (K-1 K-4, K-9, K-13, K-20).

Sarız yöresinde doğum gerçekleştikten sonra ilk olarak göbek bağı kesilir. Yeni doğan bebeğin kız ya da erkek olmasına bağlı olarak aileler, bebeğin ileride hangi mesleği yapmasını istiyorsa o mesleğin icra edildiği bölgenin toprağına göbek bağının gömülmesiyle ritüel uygulanır. Bu uygulamanın eski Türk inançlarından taklit büyüünün devamı olarak sürdürüğü düşünülmektedir. Bu inanç Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzer şekilde Sarız yöresinde de uygulanmaktadır. Tuzun, Türk toplumunda bereket, nazardan koruma ve uğur gibi çeşitli büyüsel özelliklerinin yanında sağaltıcı yönünün de olduğu bilinmektedir. Sarız bölgesinde bebeğin tuzlanmasıyla ilgili yapılan uygulamalarda tuzun büyüsel yönünden ziyade koruyucu özelliğinden faydalanılmaktadır. Hayvan derileri tuzlandığında deride bozulma ve kokma olmadığı gibi bebeğin derisine yapılan tuzlamanın da bir çeşit sağaltma göreviyle yapıldığı düşünülmektedir.

3.1.1.1.2.3. Çocuğun Eşi

Doğan çocuğun eşinin çocuğun beslenmesine yardımcı bir organ olması ve çocuktan bir parça olduğunun düşünülmesi toplumun çocuğun eşine saygı duymasını sağlamıştır (Boratav, 1999, s. 182).

Türk toplumlarında çocuk eşiyle ilgili en yaygın inançlardan biri onu toprağına gömmektir. Bunun yanında eşi kıyarak gömme, aşılınmış meyve ağacının dibine gömme, hayvan gübresinin içine gömme, saksı içerisine gömme, suya bırakma, evin içerisine koyma ve yüksek bir yere asma gibi birçok farklı uygulama yapılmaktadır (Örnek, 1979, s. 110-112).

Tıva Türklerinde bebeğin doğumunu yaptıran kişi bebeğin eşini üçüncü gün alır. Eşi, sarı ya da beyaz keçeden yapılmış kesenin içerisine koyar. Çadırın doğu yönünde açılan çukurun içine buğday ve arpa da ekleyerek eşi buraya gömer (Türker & Koçoğlu Gündoğdu, 2016, s. 145). Doğanşehir yöresinde bebeğin eşi büyükbaba tarafından gömülür. Gömülen eşi, hayvanlar yerse doğan çocuğun ya hasta olacağına ya da öleceğine inanılır (Kurt, 2012, s. 56). Ordu İli Ulubey ilçesine bağlı Kızıl köyünde, çocuğun eşi ağacın dibine, göbeği ise aile çocuğun hangi mesleği yapmasını istiyorsa o mesleğin yapıldığı yerin toprağına gömülür (Eren, 2019, s. 117).

Sarız yöresinde çocuğun eşiyle ilgili uygulanan yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yeni doğan çocuktan sonra gelen et parçasına “eş” denir (K-5).
- Eş ayak basılmayan temiz toprağına gömülür (K-9, K-10, K-18, K-22, K-30).

- Eş, evin kapısının eşiğine gömülür ya da evin damına atılır. Eş, kapı eşiğine gömüldüğünde ya da dama atıldığında çocuğun evine bağlı olacağına inanılır (K-4, K-20, K-26, K-27, K-37).
- Bebeğin eşi eve gömülürse evine bağlı olacağına, evden uzakta bir bölgeye gömülürse gezmeyi seven (halaka) biri olacağına inanılır (K-17).
- Bebeğin evine ve işine bağlı olması için göbeği ahıra gömülür (K-4, K-6, K-11, K-20).

Doğumda bebekle gelen eşin gömülmesi geleneği genel bir uygulama olup bu uygulama Sarız yöresinde de görülmektedir. Bebek eşinin, bebeğe ait bir parça olması onu değerli kılmaktadır. Bu yüzden onunla ilgili yapılacak uygulamaların doğrudan bebeğin sağlığını ya da gelecekteki yaşantısını etkileyeceğine inanılmaktadır. Çocuk eşi uygulamalarında Sarız yöresinin diğer Türk toplumlarıyla genel olarak benzer özellikler gösterdiği tespit edilmiştir.

3.1.1.1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrasında anneyi ve çocuğu tehlikeli ve zor bir süreç beklemektedir. Bu süreçte lohusa tek başına bırakılmaz. Doğum sonrasında annenin ve bebeğin sağlıklı yaşaması için dinî ya da büyüsel temelli çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamalar annenin kırkı çıkana kadar devam etmektedir.

3.1.1.1.3.1. Lohusa Bakımı/ Ziyareti/ Şerbeti

Yeni doğum yapan kadına lohusa, yeni doğum yapan kadınların kırkıncı gününe kadar geçen süreye de lohusalık dönemi denir. Lohusalık sürecinde “Lohusanın kırk gün mezarı açık kalır.” inancının etkisiyle lohusayı olumsuz dış etkilerden korumak için çeşitli inanç ve uygulamalara başvurulur (Avcı, 2015, s. 249). Örneğin: Doğum gerçekleşikten sonra doğumun zorluk durumuna göre yirmi güne kadar yatağından kaldırılmayan lohusanın kendini toplaması için dinlenmesi sağlanır. Ayrıca lohusanın sütünün bol olması için lohusaya özel yemekler hazırlanır (Başçetinçelik, 2009, s. 59).

Anadolu'nun farklı yörelerinde lohusa bakımı ve ziyaretiyle ilgili görülen ortak uygulamalardan bazıları şunlardır: Bebeğin ve yeni doğum yapan annenin tek başına bırakılmaması, regl olan kadınların ziyarete alınmaması, misafirlere şerbet ikram edilmesi, lohusaların birbirine gitmemesi ve lohusanın yanına kocasının eşyalarından

bırakılması gibi çeşitli uygulamalar lohusalık geleneğinde yaygın olarak görülür (Çevik & Alan, 2020, s. 16-17).

Sarız yöresinde lohusa bakımı, ziyareti ve şerbetiyle ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yeni doğum yapan kadına “lohusa, doğum getirmiş” denir (K-1).
- Doğumdan sonra yapılan ziyarete “çocuk görme, hayırlama” denir (K-5, K-17).
- Doğum yapan kadının yanına komşular, akrabalar gelir. Gelen kişiler maddi imkânlarına göre sabun, kıyafet, altın, tereyağı, mıkla, kömbe, para gibi çeşitli hediyeler getirir (K-1, K-3, K-4, K-18, K-29).
- Lohusa kadının yanına tıbika hastası (çocuğu olmayan kadın) olan kişiler kesinlikle alınmaz (K-2, K-5, K-18, K-19, K-20, K-26, K-27, K-37).
- Doğum gerçekleşikten sonra lohusa kadının sütünün bol olması için kadın üç gün üst üste yıkanır (K-1).
- Lohusanın kendini toparlaması için kuymak, tereyağıyla şeker, pekmezle veya kuru dutla yağ pişirilir ya da bunlar kaynatılıp suyu lohusaya içirilir (Lohusanın gazını alması, yarasının iyileşmesi için uygulanmaktadır.). Bu uygulamaya yörede *yakı* denir (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-22, K-27, K-29, K-30, K-37).
- Regl gününde olanlar lohusa ziyaretine gelmez (K-9, K-10).
- Lohusa kadın gece de gündüz de kesinlikle yalnız bırakılmaz (K-16, K-17, K-22).
- Lohusa ziyaretine sadece kadınlar gider (K-29, K-30).
- Lohusa kadının odasında gece ve gündüz ışık yanar (K-5, K-22).
- Çocuk ve annesi sağlıklı doğduğu için kurban kesilir. Kurban eti öncelikle fakir kişilere dağıtılır. Dağıtımın ardından artan etle gelen misafirlere ikram edilmek üzere yemek hazırlanır (K-5).
- Lohusa ziyaretine gelen kişilere sıcak suyun içine şeker ve renklendirici karıştırılarak yapılan şerbet ikram edilir (K-1, K-9, K-10).
- Yeni doğum yapan annenin kanaması olmaması için yedi gün kesinlikle su verilmez (K-1, K-4, K-9, K-10, K-16, K-17, K-22, K-26, K-27, K-37).
- Annenin hasta olmaması için anneye kalın giysiler giydirilir (K-5).
- Lohusa kadın mezara ve düğüne gitmez (K-5).

Sarız yöresinde lohusanın üşümemesine ve yalnız bırakılmamasına çok dikkat edilir. Çünkü lohusanın mezarının kırk gün açık olacağı inancı yörede hâkimdir, lohusa yalnız bırakılırsa al karısı gibi kötü ruhların ona zarar vereceğine inanılır. Lohusa, doğum yaptığı için vücudu zayıf düşmüştür. Bu yüzden doğum yapan kadının vücut direncinin yerine gelmesi için ona pekmez, şeker, tereyağı gibi güç kazandıracak yiyecekler yedirilir. Ayrıca lohusanın kanama riski devam ettiği için lohusaya yedi gün boyunca su verilmediği görülür. Bu uygulamada formülistik sayılardan yedi sayısının lohusalık döneminde koruyucu ve tamamlayıcı özelliğiyle kullanıldığı tespit edilmiştir.

3.1.1.1.3.2. Annenin ve Bebeğin Yatağıyla İlgili Uygulama ve İnanışlar

Anne ve bebeğin yatağıyla ilgili uygulamaların geneli inanç temellidir. Yeni doğum yapmış kadının ve yeni doğan bebeğin bünyelerinin zayıf olması her ikisinin de dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korunmasız olmasına neden olmuştur. Bu yüzden yatakla ilgili uygulamaların temelinde anne ve bebeğin korunma amacı yatmaktadır.

Türk toplumlarında annenin ve çocuğun yatağıyla ilgili görülen uygulama ve inançlardan bazıları şunlardır: Başkurt Türklerinde yeni doğan bebeğin başucunda bulunan özel kaplara barut, bebeğin yastığının altına Kur'an veya bıçak gibi keskin demir parçası konur (Karagöz , 2016, s. 201). Altay Türklerinde beşiğin etrafına ok, yay gibi çeşitli aletler yerleştirilir (Dilek , 1996, s. 52). Sivas yöresinde bebek doğduğunda beşiğinin başına kuş tırnağı, tazı boncuğu, hurma çekirdeğinden yapılan nalın gibi çeşitli ürünler asılır (Aşkun, 2006, s. 78). Yusufeli yöresinde beşiğin üzeri bir parmak kalınlığında örülen renkli iplerle süslenir. Beşiğin sap kısmına da nazar boncuğu ya da abakül denilen beyaz boncuklar takılır (Yaşar & Çerçi, 2017, s. 38-39).

Sarız yöresinde annenin ve çocuğun yatağıyla ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Bebeğin beşiğine koyunun aşık kemikleri takılır (K-1, K-2).
- Bebeğin beşiği tahtadan ya da demirden yapılır (K-6, K-7, K-9).
- Anne ve çocuğun yanına eşinin kıyafetleri konur (K-5).
- Lohusanın yatağının ucuna su konur (K-69).
- Bebeğin beşiğinin başına ekmek, Kur'an; ayak kısmına sarımsak ve su dolu kap konur (K-1, K-9, K-17, K-10, K-22).

- Bebek doğar doğmaz altına ılık toprak konur ve bebek kundaklanır (K-1, K-4, K-9, K-10, K-13).
- Lohusanın yatağına sıcak toprak serilir ve lohusa bu yatakta iki gün yatırılır (K-68).
- Yeni doğan bebeğin beşiğini, yatağını, giyeceklerini ve bezlerini anneanesi alır (K-17, K-37).
- Doğum gerçekleşikten sonra doğum yapan kadının annesi, komşuları ve akrabaları birleşerek bebek için beşik getirir. Bu uygulamaya yörede *beşik getirme* denir (K-1, K-17, K-37).
- Annenin yatağına ve bebeğin beşiğine muska konur (K-5, K-37).
- Anne ve bebeğin yorganına iğne iliştilir (K-5, K-22).
- Beşik ile ilgili herhangi bir tören yapılmaz (K-16).
- Anne ve bebeğin yatağının etrafı ipe çevrilir. Yatağın başucuna ayna; yatağın içine sarımsak, çörekotu, bıçak, makas ve Kur'an konur (K-1, K-9, K-10, K-18, K-19, K-22, K-26, K-27, K-37).
- Yeni doğan çocuk sarılıkla doğacağı için üzerine sarı bir örtü örtülür (K-5).
- Yeni doğan bebek sarılık olmasın diye bebeğin üzerine sarı elbise, göğsüne de altın takılır (K-17).
- Yeni doğan çocuk ve annesi ısıtılmış toprağa belenir (K-1, K-9, K-10).

Türk toplumunda olduğu gibi, Sarız yöresinde de anne ve bebeğin yatağıyla ilgili uygulamalar canlının yaşamasını sağlamak ve canlıyı kötü iyelerden korumak üzerine kurulmuştur. Bu uygulamalardan biri olan anne ve çocuğun ısıtılmış toprağa sarılması her ikisinin de hastalanmasını önlemek için yapılmaktadır. Ayrıca bıçak, makas ve iğne gibi araçların yatağın etrafına konulmasındaki amaç demirin koruyuculuğundan yararlanmaktır burada demir kültürünün kalıntısının yaşatıldığı da görülmektedir. Bebeğin beşiğine aşık kemiği bağlama uygulamasında animizm inancından gelen ölen hayvanın ruhunun kemiklerinde yaşadığı ve bu ruhun aşık kemikleriyle bebeği koruyacağı inancının izleri bulunmaktadır. Bu uygulamanın bu inanç çerçevesinde Sarız yöresinde yaşatıldığı tespit edilmiştir.

3.1.1.1.3.3. Müjdelik Verme

Aileye yeni bir üye katıldığında gerek ailedeki gerek çevredeki herkes hayırlı haber karşısında mutluluk duymaktadır. Bebeği olan aile, başta doğumu yaptıran ebe

olmak üzere uzak yakın demeden çevredeki herkese doğum hediyesi verir. Dede Korkut hikâyelerinde de Bamsı Beyrek doğduğunda babası Bay Büre Bey yardımcılara şöyle der: “Mere bezirganlar Allah Ta’ala mana bir oğul virdi, varun Rum iline menüm oğlum için yahşı armağanlar götürün menüm oğlum böyüinçe “diyerek doğan oğlu adına dağıtılmak için yardımcılardan hediye istemektedir (Ergin, 1997, s. 117). Günümüzde de hem doğan çocuğun ailesi hem de çevredeki insanlar mutlaka bebek için hediye vermektedir.

Adana yöresinde müjdeyi getiren kişi genel olarak haberi ilk babaya verir ve ondan müjdesini alır. Müjde verildikten sonra bebek içeride temizlenir ve kundaklanır. (Başçetinçelik, 2010, s. 3-4). Beyşehir yöresinde doğumu gerçekleştiren ebeye ekonomik imkânlar doğrultusunda para, sabun, tülbent gibi hediyeler verilir (Samancı, 2008, s. 24). Mersin yöresinde doğum yapan kadının evinin önüne iri kütük parçaları getirilir. Doğum gerçekleştikten sonra bebeğin babası tarafından keçi kesilir ve getirilen kütükler kesilen keçiden yapılacak yemekler için kullanılır. (Kayalı, 2010, s. 37-38). Sarız yöresinde müjdelik verme ritüeli Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzer özellikler göstermekte ve bu uygulamalardaki temel amaç mutluluğun paylaşılması esasına dayanmaktadır.

Sarız yöresinde müjdelik vermeyle ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Doğumu ebe ya da aileye yakın biri müjdeler bunun karşılığında müjdeyi getirene para, sabun, giysi, havlu gibi çeşitli hediyeler verilir (K-1, K-16, K-17, K-18, K-22, K-29, K-30).
- Yeni doğum yapan kadının eşi silah sıkar (K-1).
- Oğlu olan kişinin kulağı çekilerek bu kişiye yemek ısmarlatılır (K-18).
- Yeni doğum olan evin pacası (bacası) gençler tarafından taşlanır hatta yıkılır. Gençlere bebeğin babası tarafından hediye olarak mal (koyun, keçi gibi hayvan) veya para verilir (K-1, K-3, K-4, K-5, K-9, K-10, K-26, K-29, K-37).
- Çocuğu olmayan kişiler çocuğu olduğunda müjdelik dağıtır ve kurban keser (K-5, K-29).

Toplumlarda aileye yeni bir bebeğin katılması toplumsal açıdan önemli bir faktördür. Sarız yöresinde de çocuğun sağlıklı doğması hem soyun devamı hem de karı koca arasındaki bağın kuvvetlenmesi açısından son derece önemlidir. Yörede soyun devamını temsil eden erkek çocuk doğması aile açısından büyük saygınlık ifade ederken

kız çocuk doğması ise erkek çocuk doğması kadar ön planda tutulmamaktadır. Bu durum kız çocuğunun büyüdüğünde evlenip evini terk edeceği ve ailede çalışan sayısının azalacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Müjde verilmesi uygulamasındaki amaç ailenin mutluluğunu paylaşmak ve doğumda yardımcı olan kişilere karşı teşekkür mahiyetinde küçük hediyeler sunmaktan ileri gelmektedir. Yeni doğan bebek için kurban kesilmesi de bebeğin sağlıklı yaşaması ve ölmemesi için onun canına karşılık bir can verme uygulaması olan satılma ritüelinin örneği olarak gösterilebilir. Ayrıca eski Türk inançlarındaki kötü iyeleri uzaklaştırmak için ses çıkarma uygulamasının günümüzde de doğum gerçekleştiğinde silah sıkma uygulamasıyla devam ettiği düşünülmektedir.

3.1.1.1.3.4. Lohusa Sütü/ İlk Meme/ İlk Giydirme

Yeni doğum yapan kadının çocuğuna sütünü ilk kez vermesi ve bu sütün verilmiş zamanı çok önemlidir. Annenin sütünün kesilmemesi için çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardan en yaygın olanı lohusanın hamileyken canının istediği yiyeceklerden bir parça da olsa yemesini sağlamaktır (Teke, 2005, s. 85). Sarız'da da yeni doğum yapan kadının beslenmesine çok dikkat edilir. Çünkü annenin sağlıklı beslenmesi bebeği doğrudan etkilediği için sütünün kaçmaması ve bol olması çok önemlidir.

Gagavuz Türklerinde kadın doğum yaptığı zaman bebeği üç gün emzirmez bebek başkası tarafından emzirilir (Perçemli, 2011, s. 36-37). Adana yöresinde sütü hiç gelmeyen lohusanın göğsüne süt taşı konulduğunda sütün geleceğine ayrıca lohusa kadının yeşil başakları göğsüne bastırıldığında sütünün artacağına inanılır (Şenesen, 2015, s. 156). Kars yöresinde lohusa kadının ilk banyosu yaptırılırken suyunun içerisine nane atılır. Banyo sonlanmadan göğüs uçlarından akan bu naneli su bir bardağa konup lohusaya içirildiğinde lohusanın sütünün artacağı düşünülür (Balkaya, 2016, s. 190).

Sarız yöresinde lohusanın sütü, ilk meme ve giydirmeyele ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yeni doğum yapan kadın üç gün boyunca çocuğuna süt vermez. Bu sürede bebeğin ağzına şekerli su, pekmez verilir (K-20, K-37).
- Lohusa da bebek de kırk gün boyunca dışarıya çıkmaz. Ancak günümüzde bu durum böyle değildir (K-1, K-3, K-4, K-29).
- Yeni doğum yapan anne göğsünü temizledikten sonra bebeğini hemen emzirir (K-1, K-3, K-4, K-9, K-22).

- Annenin sütü gelmediğinde bebeğe koyun, keçi, inek gibi çeşitli hayvanların sütü verilir (K-9, K-10, K-18).
- Anne sütünün olmadığı ya da yetmediği durumlarda bebeğe pirinç unu ve suyun karıştırılmasıyla yapılan mama verilir (K-1, K-9, K-10).
- Sütü olmayan anne, çocuğuna unu tereyağıyla kavurup içine süt ekleyerek yedirir (K-1, K-9, K-10).
- Annenin sütü gelmediğinde yeni doğan bebeğe yakın çevrede bulunan ve bebek emziren birinin sütü verilir. Bu uygulamaya yörede “emişme” denir. Bu kişi bebeğin sütannesi olur ve sütannenin kızıyla emdirdiği bebek arasında nikâh düşmez (K-9, K-10, K-18).
- Sütü olmayan kadına sütü olsun diye incir (aydın yemişi) yedirilir (K-1).

Sarız yöresinde yeni doğum yapan kadının sütünün fazla olması için korkmamasına ve süt yapacak gıda maddelerini tüketmesine dikkat edilir. Bebeğin ağzında oluşan ve süt emmesini engelleyen pamukçuk diye bilinen beyazlıkların temizlenmesine özen gösterilir. Eğer lohusanın sütü olmazsa akrabalarından ya da tanıdık kişilerden bebeğin emzirilmesiyle ilgili yardım alınır. Ancak bebeği emziren kişinin çocuklarıyla sütü emen çocuk arasında kardeşlik bağı olduğu düşünüldüğünden bu çocukların evlenmesi toplum tarafından uygun görülmez. Ayrıca bebek, sabırlı olsun diye üç ezan ya da üç gün bekletildikten sonra annesi tarafından emzirilir.

3.1.1.1.3.5. Al Basması (Al karısı, Kara Gura)

Eski Türk inançlarından olan Şamanizm ve Budizm’de iyelerin en çok ilgi odağı olduğu unsurlar yeni doğum yapan kadınlar ve yeni doğan bebeklerdir. Albastı da yeni doğum yapan kadına ve yeni doğan bebeğe zarar vermek isteyen kötü niyetli bir ruhtur. Türk inançlarında ziya âleminin tanrısı Han Ülgen’dir. Ülgen’e ait iyi ruhlar gök, yer ve ev ruhlariyken; karanlık âlemin tanrısı Erlik Han’a ait ruh ise Albastı’dır (Ögel, 1971, s. 59-71). Çin’den Akdeniz’e, Hindistan’dan Buz Deniz’ine kadar geniş coğrafyaya yayılmış Türk folklorunda al karısı; al basması, almıs, albastı gibi çeşitli isimlerle anılırken (İnan, 2000, s. 169) Sarız yöresinde bu adlandırmaların al karısı, al basması ve kara gura gibi isimlerle yapıldığı tespit edilmiştir.

Prizren Türklerinde kırk gün boyunca lohusa kadının mezarının açık olacağı inancı doğrultusunda lohusanın yanında ışık yanar ve lohusa tek başına bırakılmaz. Yeni doğum yapan annenin kıyafetlerinin ve yorganının al renkte olmasına dikkat edilir

(Eroğlu, 2008, s. 113). Sivas yöresinde lohusanın gusül abdestinin olmaması ve besmelesiz olması gibi çeşitli nedenlerle lohusa yalnız bırakılmaz. Ayrıca al karısı, erkekten korktuğu için lohusanın kocasının kıyafetleri lohusanın yatağına bırakılır (Demren, 2018, s. 7-8). Gerek Sarız yöresinde gerek diğer Türk toplumlarında al basmasıyla ilgili inanç ve uygulamaların temelinde yeni doğan bebeği ve annesini korumak yatar.

Sarız yöresinde albastı ile ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yeni doğum yapan kadını al basarsa o kadın iyileşmez (K-5).
- Al basmasından korunmak için lohusanın yanına kitap (Kur'an-ı Kerim) konur (K-1, K-4, K-17, K-20, K-29, K-30).
- Lohusa kadının başucuna al karısı gelmesin diye suyun içine mavi boncuk atılır (K-17).
- Al karısı geçemesin diye yatağın etrafı ipele çevrilir (K-1, K-4, K-9, K-10, K-20, K-26, K-27).
- Al karısı basmasın diye yatağın içine sarımsak, silah, çörek otu, metal araçlar (Bıçak, makas, silah) ve lohusanın eşinin kıyafeti konur. Yorgana iğne batırılır ve al karısı kendini görünce korksun diye yatağın başına ayna takılır (K-1, K-4, K-9, K-10, K-11, K-12, K-17, K-20, K-26, K-27, K-29).
- Anne ve bebeğin üzerine al bir örtü örtülür (K-4, K-9, K-10, K-12, K-17, K-18).
- Anne ve bebeğe al renkte giysiler giydirilir (K-5, K-18, K-29).
- Siyah al basması getirdiği için yeni doğum yapan kadına giydirilmez (K-5).
- Anne ve bebeğin odasında kırk gün boyunca ışık yanar (K-16, K-29).
- Anne ve bebek kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz (K-1, K-7, K-16, K-30).
- Al karısının gelenlerin vücuduna girip yeni doğum yapan kadına zarar vereceği düşüncesiyle kırk gün boyunca yeni doğum yapan kadının yanına kimse alınmaz (K-18, K-19, K-20).
- Anne yalnız kaldığında al karısı annenin ciğerini alıp suya atarsa annenin öleceğine inanılır (K-1, K-11, K-18, K-19).

Anadolu'da ve Sarız yöresinde al basmasıyla ilgili: Lohusanın kırk gün mezarının açık kalacağı inancından lohusanın yalnız bırakılmaması, evden dışarıya çıkarılmaması,

Kur'an-ı Kerim'in koruyuculuğuna inanılarak lohusanın yanına Kur'an konulması, metalin koruyucu özelliğinden yatağa metal eşyaların takılması, al karısının sarımsak ve soğanın kokusunu sevmemesinden yatağa sarımsak ve soğan konulması gibi uygulamalar birçok yörede ortak özellik göstermektedir. Sarız yöresinde yapılan derlemelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda kişilere al karısından korunmak için yapılan uygulamaları neden gerçekleştirdikleri sorulduğunda "Büyüklerinden böyle gördükleri için kendilerinin de bu şekilde devam ettikleri" yanıtı alınmıştır. Siyah rengin al karısını getirdiği düşünüldüğü için bu renkten yöre halkının uzak durduğu görülmektedir. Ayrıca al karısından korunmak için lohusa kadının kocasının kıyafetlerini yanına koyması eski Türk inançlarından kişiler kültürünün, metal eşyaların yatağa konmasının da demir kültürünün izleri olduğu düşünülmektedir.

3.1.1.1.3.6. Kırk Basması ve Kırk Güne Kadar Yapılan Diğer Uygulamalar

Al basması ve kırk basması uygulamaları genel olarak birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlardır. Ancak al basması lohusa kadın için tehlike oluştururken kırk basmasının ise yeni doğan çocuğu etkileyeceği düşünülmektedir. Kırk basan çocuğun zayıflayacağı, hastalanacağı hatta öleceğine inanılmaktadır (Artun, 2016, s. 154).

Kırk basmasıyla alakalı uygulamalar ve inançlar Türk toplumunda oldukça fazladır. Lohusa kadının ve bebeğinin doğumdan sonra korumasız olduğu düşüncesi çeşitli büyüsel ve dinsel uygulamaların oluşmasını sağlamıştır (Örnek, 2000, s. 15).

Nogay Türklerinde bebeğin kırk çıkarması yapılırken suyundan kırk kaşık ayrılır. Bebek temizlenir. Kırk kaşık ayrılan su, son suyu olarak bebeğin başından aşağıya dökülür. Böylece bebeğin kırkının çıkması sağlanır (Ergönenç Akbaba & Benli, 2011, s. 93). Yahyalı yöresinde kırk gün boyunca lohusanın bulunduğu eve erkek girmez. Ayrıca kırklı kadınlar karşılaştıklarında aralarında iğne değiştirirler (Çelikkanat, 2021, s. 35). Kütahya yöresinde bebeğin kırk suyunu hazırlayan kişiler beşer beşer sayarak avuç içlerini suya değdirirler. Bu uygulama kırk sayısına gelene kadar devam eder (Baysan, 2020, s. 274). Yeni doğum yapan kadının kırk gün boyunca pis olduğu düşünüldüğünden Sarız'da ve diğer Türk toplumlarında kırklama uygulamasıyla hem kadının hem de bebeğin temizlenip arındırılması inancı temel alınmaktadır.

Sarız yöresinde lohusanın kırk çıkarmasıyla ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Kırklamadan önce bebek yedinci gününde yedi banyosu yaptırılır. Sıcak suyun içerisine yedi taş atılır ve bebek bu su ile yıkanır. En sonunda yedi taş eleğin içerisine konularak bebeğin üstünden gezdirilir su elekten geçirilerek dökülür. Buna “yedi çıkartma” denir (K-4, K-7, K-9, K-10, K-11, K-12, K-17, K-18, K-22, K-27).
- Doğumun yirminci gününde lohusa içine yirmi taş atılmış suda yıkanır (K-4, K-10, K-12).
- Bebek doğduktan sonra babası kırkı çıkana kadar bebeği kucağına almaz (K-1, K-6).
- Kırklama temizliği temsil eder (K-9, K-10).
- Doğum yapan kadını kırk basmaması için yeni gelin, lohsanın evinin önünden geçmeden yeni doğan bebek yeni gelinin önünden geçirilir (K-1).
- Yakın çevrede cenaze varsa cenaze geçmeden kırk basmasın diye bebeği karşıya geçirirler (K-1).
- Aynı anda doğum yapan kadınların aralarında iğne alıp vermeleri iyi sayılmaz. Bu duruma yörede *iğne değişimi* denir. Çünkü iğneyi veren kadının çocuğunun gelişiminin iyi olacağına, iğneyi alan kadının çocuğunun gelişiminin iyi olmayacağına ve çocuğun sıksa olacağına inanılır (K-22).
- Değirmenden un geldiği zaman eve un girmeden kırk basmasın diye bebek beşiğiyle evden çıkarılır (K-1).
- Kırklama için temiz bir akarsudan kırk tane taş toplanır (K-1, K-9, K-10, K-17, K-27).
- Kırklamada suyun içerisine kırk tane taş, buğday, altın gibi çeşitli malzemeler atılır. Bebek ve annesi bu suda yıkanır. En sonunda eleğin içine suyun içine atılan malzemeler doldurulur ve anne bebeği kucağına alır. Bebeğin başına elek getirilir ve su, bu eleğin içerisinden dökülerek bebek eleğin altında yıkanır. Bu sırada üç kere kırk denilerek kırklama tamamlanır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-11, K-12, K-22, K-27, K-37).
- Anne ve bebeğin kırkı çıkarılırkenken Kur’an-ı Kerim okunur (K-1, K-9).
- Yeni doğum yapan kadın kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz ve odasında ışık yanar (K-16, K-22).

Kırk basmayla ilgili Sarız yöresinde yapılan uygulamaların birçoğu diğer Türk toplumlarıyla benzerlikler gösterir. Yörede farklı olarak yedi çıkartma uygulaması kırk

çıkartmasına hazırlık gibi uygulanmaktadır. Yedi çıkartma uygulamasının yedinci günde yapılma nedeni yedi sayısının yeniden doğuşu ve tamamlamayı temsil etmesinden kaynaklanmaktadır. Kırk çıkarmada suyun kullanılması su kültürünün, suya çeşitli madenler atılması demir kültürünün ve taş kullanılması da taş kültürünün izleri olarak tespit edilmiştir. Ayrıca suyun elekten geçirilerek anne ve bebeğin üzerine dökülmesi de kötülüklerden arındırmayı temsil etmektedir. Kırklamayla ilgili her yörede aynı ya da farklı uygulamalar sergileniyor olsa da işin özünde anne ve bebeğin temizlenip arınması, ikisinin de bu arınma sonucunda uzun ömürlü olacağı inancı yatmaktadır.

3.1.1.1.3.7. Ad Koyma

Ad, toplumlar ve insanlar için var olmanın ilk simgesidir. Ad alan bireyler, toplumda resmen varlık bulmuş olurlar. Bu yüzden isimler birkaç harften oluşan kelimeler olarak düşünülmemeli toplumların yaşayışı ve kültürel değerlerini barındırdığından titizlikle incelenmesi gereken önemli bir alan olarak değerlendirilmelidir (Alkaya, 2001, s. 442).

Türk toplumunda babadan oğula geçen liyakat sistemi bulunmamaktadır. Toplumdaki her çocuk adını ve yerini kendi çabasıyla kazanmak mecburiyetindedir. Bu durum, Türk toplumunda insanların değerlendirilmeleri açısından önemli bir mevzudur (Şen, 2006, s. 153)

Dede Korkut hikâyelerinde çocukların ad alabilmeleri için kahramanlık yapmaları ve on beş yaşına kadar beklemeleri gerekir. On beş yaşına geldiklerinde yaptıkları kahramanlıklara göre Dede Korkut tarafından kendilerine ad konur (Gönen, 2005, s. 111).

Türk toplumlarında ad verme, çocuğun doğumu kadar önemli bir uygulamadır. Kerkük Türkmenlerinde ad koyma merasimi bebeğin doğumunun üçüncü veya yedinci günü yapılır. Merasime eş, dost ve akrabalar çağırılır. Gelen misafirlere büyük tepsilerde yiyecekler ikram edilir. İsmi konulacak bebek bu tepsilerin etrafında üç kere döndürülerek kulağına ezan okunur ve ismi söylenir (Saeed, 2014, s. 22). Gilan Türklerinde çocuğa dedesinin, nenesinin ismi ya da ölmüş kişilerin isimleri verilir (Kökten, 2008, s. 129). Kütahya yöresinde isim verilirken fazla beklenmez. Fazla beklenirse bebeğin inatçı olacağına inanılır (Baysan, 2020, s. 271). Yahyalı yöresinde ölümden talgın² inancından dolayı isimlerin Kur'an-ı Kerim'den seçilmesi çok önemlidir. Ayrıca isim verme geleneği bebek doğunca iki hafta içinde gerçekleşir (Çelikkanat, 2021,

² Kişi öldüğünde mezarının başında yapılan duaya denir.

s. 38).Sarıkamış Başköy yöresinde kişi adları kuş, eşya, kavim, meslek, hayvan ve mücevher gibi farklı alan isimlerinden esinlenerek konur (Güllüdağ, 2002, s. 82-83).

Sarız yöresinde ad koymayla ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yeni doğan çocuğa Kur'an-ı Kerim'den isimler verilir (K-4, K-9, K-10, K-11, K-29).
- Yeni doğan bebeğe ismini dedesi ya da nenesi verir (K-1, K-4, K-9, K-10, K-11, K-16, K-17, K-18, K-19, K-22, K-26, K-27, K-29, K-30, K-37).
- Yeni doğan bebeğin ismi yaşayan ya da ölen büyüklerinin isimlerinden seçilir (K-1, K-11, K-22, K-33).
- Yörede çocuğa verilen isme önem verilir. Çünkü çocuğun ismini alacağı kişiye çekeceğine inanılır. Bu uygulamaya “adistine çekmiş” denir (K-68, K-69).
- Yörede kullanılan erkek isimleri: Ahmet, Mehmet, Ali, İbrahim, Hasan, Hüseyin, Mustafa, Veli (K-2, K-3, K-9, K-10, K-26, K-29).
- Yörede kullanılan kadın isimleri: Fatma, Yeter, Havva, Hatice, Sultan, Eşe, Döndü, Döne, Dudu, Meryem, Fadime, Elif, Ayşe, Melek, Cennet (K-4, K-9, K-10, K-14, K-29, K-37).
- Akraba ya da komşulardan yakın zamanda biri ölmüşse onun ismi yeni doğan bebeğe verilir (K-11, K-34).
- Çocuğu durmayan kadınlar Gürün Kabaktepe'de bulunan İrfan Hoca'ya gider. Bu hoca çocuğun durması için dua eder. Dualar sonucunda olan çocuk erkek olursa İrfan Hoca'nın ismi, kız olursa eşinin ismi olan Hatice konur. Bu sebepten köylerde İrfan ve Hatice ismi bol miktarda bulunur (K-1, K-12, K-26).
- Genç yaşta ölen kişilerin isimleri yeni doğan bebeklere verilir (K-4, K-6).
- Çocuğa isim verirken bebek kibleye doğru çevrilir. Sağ kulağına ezan okunur. Sol kulağına da üç defa ismi söylenir (K-9, K-10, K-22, K-33, K-34).
- Çocuğa isim verirken bebek kibleye doğru çevrilir. Sağ kulağına hem ezan okunur hem de ismi söylenir (K-1, K-2, K-9, K-10, K-11).
- Yeterince çocuğu olan kişiler artık çocuk istemiyorsa son doğan çocuklarına “Sonnur, Songül, Sonay, Yeter, İnsaf” isimleri verir (K-2, K-9, K-10).
- Bebek anne karnındayken bebeğe isim vermeye “nihan vurma” denir (K-1).

- Çocuğu durmayan kadınlar, çocukları durup sağlıklı doğduğunda onların yaşaması için “Dursun, Durdu” gibi çeşitli isimler verir (K-1).
- Üst üste kız çocuğu anne babalar, erkek çocuk istediklerinde son doğan kız çocuklarına “Döndü, Güler, İnsaf, Nahiyet, Kader, Döne, İmdat” gibi çeşitli isimler verir (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-18, K-22).
- Üst üste erkek çocuğu olanların kız çocukları olması için son çocuklarına özel olarak herhangi bir isim verdiği görülmez (K-4).
- Hamile kadının ya da akrabalarından birinin rüyasına ölmüş biri girerse yeni doğan çocuğa onun adı verilir (K-11, K-12).
- Rüyaya büyüklerden ya da ermişlerden biri gelirse adın rüyada verilmesi geleneği uygulanır (K-17).
- Geçmiş dönemlerde çocukların isimlerini büyükler koyarken günümüzde çocuğun ismini anne ve babasının koyduğu görülür (K-1, K-9, K-14, K-16).

Türk kültürü incelendiğinde isim verme geleneğinin genel olarak değişime pek uğramadan günümüze kadar geldiği görülür. Bunun nedeni Türklerin geçmişlerine ve geleneklerine olan sıkı bağlarıdır. Eski Türk geleneklerine bakıldığında isimlerin yapılan kahramanlıklara ya da sergilenen çeşitli özelliklere göre çocuk on beş yaşına geldiğinde verildiği görülürken İslamiyet’in etkisiyle bu sürenin on beş yıldan yedi güne kadar indiği görülmektedir. Ancak kişinin kahramanlık gibi çeşitli özelliklerine göre isim verme geleneği günümüzde pek kullanılmasa da Anadolu’da bu eski geleneğin lakaplarda kendini göstermeye devam ettiği düşünülmektedir. Sarız’da dede, nene gibi aile büyüklerinin isimlerinin bebeklere verilmesi geleneği ile atalar kültürünün etkisi günümüzde yaşatılmaktadır. Çocukları yaşamayan insanların, çocuklarına yaşamaları için Yaşar, Dursun gibi çeşitli isimleri vermeleri adıyla yaşasın kültürünün bir yansıması ve eski inançlardan temas büyüünün kalıntısı olarak günümüzde izlerini sürdürmektedir.

3.1.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/ Konuşamayan Çocuk/ Sıska Çocuk/ Aydaş Çocuk

Sarız yöresinde gelişim sürecinde çocuktan beklenen yürüme, konuşma gibi biyolojik ilerleme hareketlerini zamanında yapamayan çocuklara aydaş çocuk denir. Ebeveynler, çocuklarının bu biyolojik gelişimlerini zamanında sergileyememesinden kaynaklı büyüsel ya da dinsel temelli inançlara yönelerek çeşitli uygulamalar geliştirmişlerdir.

Türk toplumlarında zamanında konuşamayan veya yürüyemeyen çocuklarla ilgili çeşitli pratikler sergilenmektedir. Boşnak Türklerinde yürüyemeyen çocuk dört yol kavşağı olan yere götürülür. Çocuğun parmakları kırmızı iple bağlanır. Bağlanan parmaklar makasla kesildiğinde parmakların ayrılmasıyla çocuğun korkularından kurtulup yürüyeceğine inanılır (Sümbüllü & Ustavdıc, 2012, s. 164). Ankara Kazan yöresinde yaşayan Tatarlarda çocuk çok ağladığı zaman *gece lapası* denen yiyecek hazırlanır. Bu yiyeceğin bir kısmı evin kapısına ya da bahçe çitlerine sürülür. Kalan kısmından yedi kaşık ayrılarak çocuğun kötü ruhlardan korunması için başucuna konur (Çetin, 2008, s. 313). Bozkır yöresinde aydaş çocuklar Karaardıç köyünde bulunan Deliklitaş'a götürülerek üç kere bu taşın içinden geçirilir (Erdem, 2008, s. 19).

Sarız yöresinde yürüyemeyen, konuşamayan, sıska ve aydaş çocuklarla ilgili uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Zayıf olan çocuk için bir terazi alınır. Bu terazinin bir kefesine çocuk diğer kefesine de hayvan gübresinden (hayvan dışkısı) bir parça konur. Üç hafta çarşamba günü bu uygulama sürer. Daha sonra gübre pınarın suyuna atılır. Çocuk da sahipsiz bir mezara götürülür. Burada dua edilir. Bu uygulamayla bebeğin kilo alacağına inanılır (K-1).
- Bir çocuk çok ağlarsa sıcak sacın üzerine tuz atılır. Ağlayan çocuk tuz atılan sacın üzerinde üç kere dua okunarak gezdirilir (K-3, K-4).
- Sıska çocuk kilo alsın diye terazinin iki kefesinden birine hayvan dışkısı diğerine de sıska olan çocuk konur. Üç gün boyunca hayvan dışkısı pınara götürülür ve suya ıslatılır. Sıska çocuk da kimsesiz bir mezara götürülüp başında dua okunur. Üç gün devam eden bu uygulamadan sonra çocuğun kilo alacağına inanılır (K-5).
- Uyumayan çocuğa Kur'an-ı Kerim'den yedi kere ayet okunur ve açık olan Kur'an-ı Kerim'in iki kısmı birbirine çarptırılır. Bu uygulamaya "Kur'an çarpma" denir (K-19).
- Yürüyemeyen ya da yürümesi zayıf olan çocuğun iki ayağının arasına ip bağlanır. Ayağı çabuk olan iki kişi yarıştırlarak ilk gelen kişinin çocuğun ayağındaki bu ipi kesmesi sağlanır. Bu uygulama sonucunda çocuğun yürüyeceğine inanılır (K-4).

- Konuşamayan çocukların damağında şişlik olduğuna inanılır. Bu şişlik temiz bir bez alınarak parmak yardımıyla bastırılıp patlatılır ya da damağa kesik atılarak damak kanatılır (K-1, K-4).
- Çocuk güzel gözüksün diye saçına kına yakılır (K-17, K-33).
- Zamanında konuşamayan çocukların dilinin altındaki bağ kesilerek konuşması sağlanır (K-5, K-22).
- Hocaya götürülüp muska yazdırılır (K-1, K-3, K-4, K-26).
- Çocuğun iyileşmesi için kurban adanır (K-4).
- Yürüyemeyen çocuğun yürümesi için üç tekerlekli, tutacak yeri olan ahşaptan yapılmış yürüteç (kağnıcak) kullanılır (K-1, K-4, K-18).
- Çocuk doktora götürülür (K-5).

Sarız yöresinde yürüyemeyen, konuşamayan, sıska ve aydaş çocukların iyileşmesi için yapılan uygulamalar genel olarak inanç temeline dayanmaktadır. Bu inanç temelli uygulamalarda eski ve yeni Türk inançlarının izlerine de rastlanmaktadır. Örneğin: Kimsesiz mezardan medet umulması atalar kültürünün, pınar suyunun arındırıcı olarak kullanılması su kültürünün etkisi olarak görülürken; Kur'an-ı Kerim okunmasının da İslami etkilerle yapıldığı görülmektedir. İnanç uygulamalarının yanında konuşamayan çocukların dilinin altındaki bağın kesilmesinin cerrahi bir metot olarak uygulandığı düşünülmektedir. Günümüzde yörede modern tıp kullanılıyor olsa da geleneksel yöntemlerin de modern tıbbı alternatif olarak uygulandığı yapılan saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

3.1.1.1.3.9. İlk Diş/ İlk Tırnak Kesme/ İlk Saç Kesme/ İlk Gezme

Toplumsal yapı içerisinde ilk dişin ve tırnağın kesilmesiyle ilgili çeşitli uygulamalar görülmektedir. İlk diş çıktığında aile, bu durumu sevinçle karşılayarak diş hediği kaynatıp bu yiyeceği komşularına ve akrabalarına dağıtır. Ayrıca ilk tırnak kesimi yapıldığında tırnağı kesilen çocuğun eli altın dolu kesenin içine daldırılarak çocuğun keseden altın alması sağlanır. Çocuk erkekse ileride kuracağı iş için sermeye olması, kızsa çeyizini dizmesi amacıyla alınan altın saklanır (Boratav, 1999, s. 155).

Türk toplumlarında ilk diş, tırnak, saç kesme ve ilk gezmeyle ilgili çeşitli törenler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Kırgız Türklerinde kız çocuğunun saçını uzadığında yaşlı bir nene çağırılır ve çocuğun karaciğerinin ve başının bu nene gibi sağlam olması için çocuğun saçını neneyle kestirilir (Azap, 2018, s. 110). Ahıska

Türklerinde çocuğun ilk dişini ve yürümesini gören kişi çocuğa hediye alır (Güzeloğlu, 2017, s. 38). Elbistan yöresinde bebeğin hırsız olacağı inancından ilk tırnak kesimi altı ay dolmadan gerçekleştirilmez (Şahin, 2018, s. 39-40).

Sarız yöresinde ilk diş, tırnak ve saç kesmeyle ilgili uygulanan yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Geçmiş dönemlerde bebeğin tırnağı kesilmezdi. Tırnak, kendi halinde düşmeye bırakılırdı (K-1).
- Çocuğun ilk diş çıktığında diş hediği³ kaynatılarak komşulara ve akrabalara dağıtılır. Dağıtılan hedik kabı ile komşular ve akrabalar çocuğa hediye (sabun, giysi, para...) gönderir (K-1, K-9, K-10, K-13, K-17, K-18, K-22, K-27, K-29, K-30, K-34, K-37).
- Çocuğun ilk saç kesimi çocuk bir yaşına gelince yapılır. Kesilen saç için çocuğa hediye verilir (K-1, K-9, K-10, K-18, K-19).

Bebeğin ilk dişini çıkarması, ilk tırnağının kesilmesi, ilk saçının kesilmesi gibi olaylarda Anadolu'nun diğer yörelerinde sergilenen uygulamalarla Sarız'daki uygulamalar benzerlik göstermektedir. Bebek ilk dişini çıkardığında hedik kaynatılır. Hedik; buğday, nohut gibi ürünlerin kaynatılmasıyla hazırlanır. Bu ürünlerin bolluk ve bereket getireceğine inanılır. Yaşanan diğer ilklerde de kesilen saçın ağırlığınca para verme gibi çeşitli etkinlikler yapılır. Bu durum, ilklerin toplum için ne kadar önemli olduğunu gösterir

3.1.1.2. Evlenme

Evlilik, kadın ve erkeğin aile kurabilmek için bir araya geldiği ve bunu yasalar önünde tescil ettikleri sosyal bir müessesedir. Bu sosyal müessesede aileler kendi kültürel yapılarına uygun şekilde bir araya gelir; belli kurallar, âdetler, gelenekler ve inançlar etrafında geliştirdikleri toplumsal olgularla evlilik törenini gerçekleştirirler (Örnek, 2000, s. 185).

Toplumdaki evlenme ritüelleri, geçiş döneminin ikinci basamağını oluşturmaktadır. Bu evre kutsal ve mahrem bir süreç olarak kabul edilmektedir. Sarız

³ Buğday, mısır, çedene ve nohutun sıcak suda ıslatılmasıyla yapılır.

yöresinde aile olabilmenin temelini oluşturan evlilik geleneklerine büyük önem verilir. Evliliğin soyun devamını sürdürmesi açısından önemli olduğu ve evlenemeyen kişilere de toplum tarafından hoş gözle bakılmadığı yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada evlenmeyle ilgili geçiş dönemleri evlilik öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır.

3.1.1.2.1. Evlenme Biçimleri

Aileler kurulurken farklı evlenme biçimleri ve bu evlenme biçimlerinin neticesinde oluşan çeşitli uygulamalar görülmektedir. Evlenme biçimleri içinde en yaygın olanı görücü usulü evliliğdir. Bu evlilik türünde erkek tarafının büyükleri isteyecekleri kızın ve bu kızın ailesi hakkında araştırma yaparlar. Bu araştırma olumlu sonuçlandığında erkek tarafının büyükleri kızı istemeye gider ve işi tatlıya bağlarlar. Bu uygulamada gençlerin istek ve beğenisinden daha çok aile büyüklerinin istek ve beğenisinin ön plana çıktığı görülmektedir (Örnek, 2000, s. 255-256).

Türkiye’de görücü usulü, kız kaçırma, taygeldi ve kepir gibi toplamda 33 farklı evlilik türü olduğu tespit edilmiştir (Sezen, 2005, s. 185-195). Anadolu’nun kırsal kesimlerinde bu evlilik türlerinden en çok tercih edilenlerden biri kız kaçırma yoluyla evliliğdir (Boratav, 1999, s. 164). Kız kaçırma yoluyla yapılan evliliklerde aileler arasında oluşacak düşmanlığın önüne geçmek için “kalın” bedelinin uygulandığı görülmektedir. Kalın bedeli, kız kaçırılmalarda hem neden hem de sonuç görevini üstlenmektedir (Aça, 2019, s. 375-376). Anadolu’da eski evlenme biçimlerinden biri de beşik kertme yoluyla evlenme türüdür. Bu uygulamada aile büyükleri çocuklar daha beşikteyken kendi aralarında çocuklarını nişanlayarak beşiklerinin üzerine kertme adı verilen işaret koymaktadır. Beşik kertme yoluyla evlenmede çocuklar büyüüp evlenme çağına geldiğinde aralarında çeşitli sıkıntıların yaşandığı görülmektedir (Örnek, 2000, s. 218).

Anadolu’nun farklı bölgelerinde evlenme biçimleriyle ilgili Sarız’daki uygulamalara benzer ya da farklı özellikler gösteren birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Anamur yöresinde Bahşiş Yörüklerinin yaşadığı köylerde yoğun olarak görücü usulüyle evlenme görülür (Erdem Nas, 2015, s. 27-28). Muğla yöresinde yaşayan Alevi Türkmenlerdeyse beşik kertmesi uygulamasına rastlanmaz (Büyükokutan, 2007, s. 2-3).

Sarız yöresinde en çok görücü usulüyle evlilik yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak günümüzde görücü usulüyle evlilik giderek azalmaktadır ve bunun yerine anlaşarak evlenme türünün arttığı görülmektedir.

Sarız yöresinde evlenme biçimlerinden bazıları şunlardır:

- Geçmiş dönemlerde yeni doğan çocukların ailelerinin kendi aralarında beşik kertmesi yaptığı görülür (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-22, K-29, K-30, K-31, K-33, K-34, K-37).
- Kızla erkek kendi aralarında anlaşıklarında kızın ailesi kızı vermezse erkek, kızı kaçıır. Bu durumda araya hatırlı insanlar girer ve aileler arasında orta yol bulunur. Orta yol bulunduktan sonra erkek tarafı kız tarafına başlık parası verir. Ancak anlaşma sağlanamadığı bazı durumlarda cinayet işlendiği olmuştur (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-22, K-26, K-29, K-30, K-31, K-34, K-37).
- Erkeğin ve kaçan kızın ölüm korkusu gibi bazı durumlardan yöreyi terk ettiği görülür (K-2, K-5, K-37).
- Zorla kız kaçırma olayına rastlanmaz (K-7).
- Kaçan kız, erkeğin evine gelir ve erkeğin ailesiyle yaşar (K-15).
- Gelin öldüğünde damadın baldızıyla evlendiği görülür (K-1, K-9, K-15, K-16, K-17).
- Geçmiş dönemlerde yörede köyün ya da yörenin dışına kız verilmediği ve akraba evliliklerinin yaygın olduğu görülmüştür. Ancak günümüzde bu durum tersine dönmüştür ve yöre içi ya da dışı evlilikler yapılmaktadır. İsteyenin istediğiyle evlendiği görülür (K-1, K-3, K-4, K-7, K-14, K-15, K-16, K-18, K-22, K-26, K-29, K-31, K-37).
- Beşik kertmesi yapıldığında aileler bu durumdan caymaz (K-1, K-2, K-7, K-18, K-19, K-22, K-31).
- Beşik kertmesi yapıldığında ailelerin bu durumdan caydığı görülebilir (K-14, K-15).
- Kız kaçırılarda aileler arasında düşmanlık olmasın diye nadir olsa da erkek tarafından kız tarafına kaçırılan kızın karşılığı olarak kız verildiği görülür. Bu duruma yörede *değişik* adı verilir (K-5, K-26).
- Kızla erkeğin görüştüğü durumlarda görüşmeye aracılık eden kişiye “elbir” denir (K-1, K-2, K-17, K-18, K-22, K-33, K-34).

Sarız yöresinde geçmiş dönemlerde; akrabayla, görücü usulüyle, kız kaçırma yoluyla, kayınbiraderle, taygeldi yoluyla, iç güveyi gitmeyle, çok eşlilikle, değişik

yoluyla, öç almanın karşılığıyla yapılan ve baldızla evlilik gibi evlilik türleri görülmektedir. Birbirini seven kız ve erkek başlık parası gibi çeşitli sebeplerle aileleri tarafından evlendirmezse erkeğin kızı kaçırdığı durumlara yörede sıkça rastlanmaktadır. Kız kaçırımlarda en önemli rolü “elbir” denen kişi üstlenmektedir. Bu kişi çiftler arasındaki iletişimi sağlayarak söz konusu gençlerin kaçmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yüzden “elbir” olan kişiler toplumda hoş karşılanmamaktadır. Günümüzde geçmişten farklı olarak yöredeki gençler ailelerinin beğendiği kişiyle değil de kendilerinin seçtiği kişiyle evlenmektedir. Yapılan çalışmalarda gençlerin kendi seçtikleri kişilerle evlendiği fakat seçtikleri kişilerin genellikle kendi kültürlerinden ve yörelerinden olduğu görülmektedir.

3.1.1.2.2. Evlilik Çağı ve Evlilik İsteğini Belli Etme

Her insanın çocuğuna güzel bir yuva kurma hayali vardır. Anadolu’da anneler, kız çocuk dünyaya getirdikleri andan itibaren kızlarının çeyizini hazırlamaya başlar ve onları ileride kuracakları yuvaya hazırlarlar. Erkek çocuğu olan anneler ise erkek çocukları belli bir yaşa geldiğinde onlara toplumda saygınlık kazandırmak ve soyun devamı için uygun eş aramaya başlarlar. Gençler kendilerine uygun eşleri bulup alınlarının akıyla evlendiklerinde toplumda saygınlıklarını arttıran önemli bir eşiği geçmiş olurlar.

Türk toplumunda evlilik yaş ortalaması 1980’li yıllardan önce 13-15 yaş aralığındayken, ilerleyen dönemlerde evlilik yaş ortalaması erkeklerde 20-30, kızlarda 15-25 yaş aralığına çıkmıştır. Günümüzdeyse okuma isteğinin artması ve işsizlik gibi çeşitli sebeplerle evlilik yaş ortalamasının kızlarda 22-30, erkeklerde 25-35 yaşa kadar yükseldiği görülmektedir (Akçaözoğlu, 2018, s. 246-247).

Genç bireyler evlenme çağına geldiklerinde bu isteklerini çeşitli şekillerde dile getirirler. Bahşiş Yörüklerinde evlilik çağına gelen erkek, evlenme isteğini çorbaya kaşık bırakma veya pilava kaşık saplama yöntemleriyle gösterir (Kayabaşı, 2018, s. 73). Silifke yöresinde evlenmek isteyen kız yemeğe tuzu fazla atar, sinirli tavırlar sergiler ve bulaşık yıkarken tabak ya da çanakları birbirine sert şekilde vurur (Demir & Bakar, 2014, s. 122). Çamardı yöresinde genç erkekler ailelerine evlenme isteklerini “Anne ben arkadaşşıma kalmaya gideceğim.” sözüyle iletir (Yalçın, 2015, s. 63). Tekirdağ yöresinde kızlar evlenme isteklerini süpürgeğin üzerine oturarak veya of çekerek belli ederler (Artun, 1998, s. 93).

Sarız yöresinde evlenme çağı ve evlenme isteğini belli etmeyle ilgili uygulamalardan bazıları şöyledir:

- Kızlara evlenme isteklerinin olup olmadığı sorulmaz ve kızlar bu durumu ailelerine karşı dile getiremez (K-1, K-2, K-18, K-19, K-22, K-29, K-31, K-37).
- Evlenme çağı gelen erkekler bu durumu büyüklerine veya arkadaşlarına söyler. Onlar da evlenmek isteyen erkeğin ailesine bu durumu iletirler (K-7, K-9, K-14, K-15, K-34).
- Evlenmek isteyen erkek ailesine bu durumu belli etmek için şu yöntemleri uygular: döşeği ve yastığı ortadan ikiye ayırıp artık tek yatmak istemediğini söyleme, çaydanlığa tekme vurma, sinirli gezme, eve geç gelme, çobanlık yapmaya gitmeme, ailesine karşı aksilik yapmaya başlama ve yakınlarına evlenme isteğini söyleme vb. (K-1, K-3, K-4, K-9, K-14, K-18, K-29, K-31).
- Oğlanın ailesi, oğulları on beş yaşına geldiğinde oğullarına söylemeden ailelerine uygun bir kız bakmaya başlar (K-2, K-5, K-26).
- 18 yaşına gelen bir kız evlenemediyse “Evde katran kazanı kaynıyor?” denir ve kızın uygun bir kısmeti çıktığı zaman kız bekletilmeden evlendirilir (K-3).
- 20 yaşına gelmiş ve evlenememiş erkeğe *kalık* denir (K-3, K-4).

Geçmişte Sarız yöresinde evlenme çağı gelen gençlerin aileleri, gençlere sormadan kendilerine uygun gelin ya da damat adayını bulup onları geciktirmeden evlendirmektedir. Çünkü kızın ve erkeğin geç evlenmesi yörede uygun görülmemektedir. Yörede erkekler evlenme isteklerini aile büyüklerine doğrudan ya da dolaylı olarak iletebilirken kızlarda durum bunun tam tersi olup kızlar isteklerini her ne olursa olsun aile büyüklerine karşı dile getirememektedir. Aile büyükleri kızı kime uygun görürse onunla evlendirmekte ve kız da bu duruma karşı gelememektedir. Günümüzdeyse ailelerin ve gençlerin eğitim seviyelerinin artmasıyla gençlerin evlenme yaş ortalamalarının arttığı görülmektedir. Ayrıca kızın ya da erkeğin evlenme isteğini aile büyüklerine çekinmeden söyleyebildiği yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir.

3.1.1.2.3. Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönem gelin ve damat adaylarının seçimi, görücüye gitme, beğenilen kızın istenmesi, söz kesme ve nişanlılık süreçlerini kapsamaktadır. Bu dönem, çiftlerin ve ailelerinin bir araya geldiği yeni bir hayatın ilk adımlarının atıldığı

başlangıçtır. Bu başlangıç süreciyle ilgili her yörede çeşitli uygulamalar ve etkinlikler düzenlenmektedir.

3.1.1.2.3.1. Gelin Güvey Seçimi

Aileler evlenme çağına gelen oğullarına kız aramaya başlarlar. Bu süreçte ilk olarak oğlanın birinde gönlünün olup olmadığı sorulur. Oğlan, beğendiği kız olmadığını söylediğinde aile kendilerine uygun, maddi durumu iyi, ahlaklı ve güzel bir kız aramaya başlar. Bu kriterlere uygun bir kız bulunduğu anda anne, teyze ve yenge gibi aile bireylerinden oluşan bir heyet kızı görmeye gider. Kız görmede kızın yürüyüşü, davranışları gibi çeşitli kriterlere bakılarak kız hakkında karar verilir. Aynı şekilde kızın ailesi de oğlanı kendilerine layık gördüğünde kızı ve oğlanevi bir araya gelerek işi tatlıya bağlarlar (Artun, 2016, s. 201-202). Sarız yöresinde gelin ve güvey seçimi genel olarak bu doğrultuda yapılır.

Gençlerin hayatlarını birlikte geçireceği kişiyi kendilerinin ya da ailelerinin seçmesi yeni kurulacak ailede birliğin ve düzenin sağlanması açısından önemli bir yer tutar. Bu sebepten evliliğin gerçekleşebilmesi için evlenecek kızın ve erkeğin çeşitli özelliklere sahip olması gerekir. Örneğin: Yahyalı yöresinde evlenecek kızın evine, namusuna ve ailesine bağlı olmasına dikkat edilir (Çelikkanat, 2021, s. 49).

Sarız yöresinde gelin-güvey seçimiyle ilgili inanç ve uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Erkeğin ya da alınacak kızın mutlaka soyuna bakılır (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-17, K-22, K-30, K-31, K-33).
- Maddi durumu iyi olan kişilere kız verilir (K-7, K-15, K-16, K-17, K-29).
- Alınacak kızın ahlakına, terbiyesine ve iş yapmasına bakılır (K-1, K-9, K-10, K-14, K-15, K-17, K-22).
- Düğünün ikinci günü çevre köylerden bekâr kızlar düğüne gelir. Gelen bekâr kızlar ve erkekler burada birbirlerini görürler (K-28).
- Bir kadın bir bebeği emzirdiğinde emzirilen bebekle emziren kadının emzirme tarihinden önce doğan çocukları emzirilen bebekle evlenebilir. Ancak emzirilen tarihten sonra emziren kadının çocuğu ya da çocukları olursa emzirilen çocuk bu çocuklarla evlenemez (K-9).

- Yöre dışına ya da başka köye kız verilecekse hem erkek tarafı hem de kız tarafı birbirlerinin soyunu -süre değişkenlik gösterebilir- en az bir ay araştırır (K-3, K-4).
- Eski dönemlerde bir uygulamaya göre kız istemeyi düşündüklerinde dağa 3 gün üst üste sürü yollanır. Eğer sürü bu üç günlük sürede eksik olmadan gelirse kız istenmeye gidilir. Ancak sürüde eksik olursa kız istenmekten vazgeçilir (K-9, K-10).
- Bir topluluk giderken bu topluluğun önünden geçmeyen kız, gelin olarak seçilir (K-14).
- Çok konuşan, kavga eden ve ahlaksız kızlar gelin olarak seçilmez (K-14, K-22).
- Erkeğin askere gitmiş ya da gitmemiş olmasına bakılmaz evlendirilir (K-5).
- Akraba evliliği yapılacağı zaman detaylı bir araştırma yapılmaz çünkü herkes birbirini tanır (K-3, K-4, K-26).
- Günümüzde kızla erkek kendi arasında anlaşır. Ailelere sadece gidip kız isteme görevi düşer (K-5).

Sarız yöresinde aileye yeni katılacak damat ya da gelin seçiminde çeşitli ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütlerden bazıları şunlardır: Erkeklerin ailesini geçindirebilecek güç ve kapasiteye sahip olması, kızların ise herhangi bir engelinin ya da kusurunun bulunmamasıdır. Ancak yörede gelin ve damat seçiminde asıl belirleyici kriter evlenecek kişinin soyudur. Çünkü aileye katılacak bireyin soyunun taşıdığı iyi ya da kötü özellikleri kendisinin de taşıyacağı ve bu taşıdığı özellikleri çocuklarına da aktaracağı düşüncesi gelin ve damat seçiminde en önemli ölçütün soy olduğunu göstermektedir.

3.1.1.2.3.2. Kısmet Açma

Evlenme döneminde evlenemeyen kişilerin bir an önce evlenebilmesi için çeşitli inanış ve ritüeller uygulanmaktadır. Anadolu'da kısmet açmayla ilgili benzer ya da farklı uygulama ve inançlara rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Doğu Anadolu Bölgesi'nde evlenmek istedikleri halde evlenemeyen gençler bu durumu kısmetlerinin kapalı ya da bağlı olmasına yorarak bunu tersine çevirmeye çalışırlar. Gençler bunun için: kilit açma, gelinliğin eteğinin arkasına süpürge bağlama, gelinin saçından bir tutam kesme, gelinin duvağını başına takma gibi çeşitli uygulamalar yaparlar (Kalafat, 2010a, s. 101). Düziçi yöresinde bahtı kapalı olanların bahtını açmak için kil okutulur. Okutulan kil suya atılır ve bahtı kapalı olduğuna inanılan kişilere killi sudan

içirilir (Kılıç, 2010, s. 75). Malatya yöresinde kısmeti bağlı olduğuna inananlar türbeye giderek kilit açtırır (Bakırcı & Katı, 2019, s. 11). Ulukışla yöresinde kısmetin açılması için Hac'dan gelenlerden buğday tanesi istenir (Dilmen, 2009, s. 48-49).

Sarız yöresinde kısmet açmayla ilgili çeşitli ritüeller yapılmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Evde kalan kızın ya da erkeğin evlenebilmesi için baht falına bakılır ya da hocaya muska yazdırılır (K-1, K-2, K-7, K-9, K-10, K-15, K-18, K-30, K-31, K-37).
- Evde kalan kişiler hocaya gider ve hoca onlara üç tane muska yazar. Bu kişiler muskaların birincisini evin kapısının eşiğine gömerler, ikincisini boyunlarına takarlar ve üçüncüsünü de suya atıp muskanın suyunu içerler (K-15, K-29).
- Kısmeti açılmayan gençler hocaya götürülür ve bu kişilerin yıldıznamesine bakılır (K-30, K-31).
- Hocanın verdiği sudan ya da karışımdan bahtı kapalı olan kişinin çayına, içme suyuna ya da banyo yaptığı suya eklenerek bu kişilerin bahtının açılması sağlanır (K-9, K-10).
- Evde kalan kıza ya da erkeğe herhangi bir uygulama yapılmaz (K-14).

Sarız yöresinde kısmet açmayla ilgili uygulamalar genel olarak inanç temeline dayanmaktadır. Yörede, kısmetinin kapalı olduğuna inananlar kısmetlerini açtırmak için Sivas ili Gürün ilçesinde bulunan İrfan Hoca'ya giderek dua okutup muska yazdırır. Yazdırılan muska suyun içine atılarak su, kısmeti kapalı olan kişilere içirilir. Bu uygulamalarda dua ve muskanın kullanılması İslamiyet'in suyun kullanılması eski Türk inançlarından su kültürünün iç içe kullanıldığı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.2.3.3. Görücülük/ Kız İsteme

Görücü usulüyle evlenme Anadolu'nun en yaygın evlenme türlerinden biridir. Bu evlilik türünde oğlanevinden anne, teyze ve yenge gibi aile bireylerinden oluşan bir heyet kızıvine gider. Heyet kızın huyuna, temizliğine, edebine bakar ve kızı inceler. Bu inceleme sonucunda oğlan tarafı kızı beğenirse kızıvine oğlanevinin niyetini belli eden bir haber yollar. Kızıve de uygun görürse oğlan tarafı kızı istemeye gider (Çeliker & Genç, 2019, s. 175).

Görücülük ve kız isteme uygulamalarında Türk toplumlarında benzerlikler ya da farklılıklar görülmektedir. Kırgız Türklerinde kızevine dünür olarak gelmek isteyen aileye sofraya hazırlanır. Dünür olarak gidecek aile de kızevine giderken içinde gıda maddeleri olan bir bohça hazırlar. Kızevine varıldığında misafirler önceden hazırlanmış sofraya buyur edilir. Sofrada kızevinin büyükleri erkek tarafından gelen bohçayı açarsa ve sofradaki ekmeği bölerek oğlanevinin büyüklerinin önüne koyarsa kızlarını isteyebilecekleri anlamına gelir (Yüce & Dosbayeva, 2007, s. 9-10). Gilan Türklerinde erkek tarafının büyükleri beğenilen bir kızın tarafının ağzını aramak için yörede sevilen ve “misici” diye adlandırılan kişileri kız tarafına gönderir. Kız tarafı, misiciyi ağırladıktan sonra misici durumu kız tarafına iletir. Ancak karar olumlu da olsa olumsuz da olsa kesinlikle ilk gidişte kız tarafından cevap verilmez. Misici’ye yine gelmesi söylenir. Misici ikinci kez gittiğinde aile cevap vermezse kız tarafının olumlu bakmadığı düşünülür. Fakat kız tarafı olumlu cevap verirse erkek tarafının aile büyükleri kızını istemeye gider (Kökten, 2008, s. 157). Düzce yöresinde erkek tarafı kızını görmeye yenge, anne ve baba gibi aile bireyleriyle gider. Kız tarafına varıldığında erkek tarafının büyüklerine önce kahve ikramı yapılır. Bu kahvenin şekerli yapılması kızın damadı istediği, şekersiz yapılması ise kızın damadı istemediği anlamına gelmektedir (Türbedar, 2011, s. 117-118).

Sarız yöresinde görücü gitme ve kız istemeyle ilgili uygulama ve inançları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kızın ailesinin ağzını aramak için erkek tarafından birkaç kadın ve kız tarafıyla arası iyi olan bir kişi bir araya gelerek kız tarafına oturmaya gider. Bu oturmada kahve, çay gibi ikramlar bol yapılırsa kız tarafının kızını vermeye gönlünün olduğu anlamına gelir. Ancak ikram yapılmazsa ve erkek tarafına soğuk davranılırsa kız tarafının kızını vermeye gönlünün olmadığı anlaşılır (K-1, K-2, K-4, K-14, K-16, K-18, K-19, K-22, K-29, K-30, K-31, K-37).
- Kızını istemeden önce kıza hediye yollanır. Kız, hediyeyi kabul ederse gönlünün olduğu kabul etmezse gönlünün olmadığı anlaşılır(K-18).
- Ailenin kadınları bir araya gelerek kömbe gibi çeşitli yiyecekler hazırlayıp bu yiyeceklerle kız görmeye giderler (K-22).
- Kız, kendini isteyen erkekte gönlünün olmadığını göstermek için kimsenin olmadığı bir yerde erkeğe doğru dönerek kalçasına vurur (K-18).

- Erkek gönlü olan kıza ayna tutar. Eğer kızın gönlü varsa erkeğin ayna tutmasına karşı gelmez. Ancak gönlü yoksa erkeğe haber yollayarak ayna tutmamasını söyler (K-18, K-19).
- Kızı vermek istemeyen aile “yaşı küçük, daha okuyacak gibi” bahanelerle kızını vermek istemediğini belirtir (K-1, K-16, K-74).
- Erkek tarafı kız görmeye gittiğinde oğlanevinde hayvan ölürse bu durum uğurlu sayılmaz. O kızıdan vazgeçilir (K-3, K-4).
- Kızı istemeye oğlanın dedesi, nenesi, babası, annesi, amcası gibi yakın akrabaları gider ve kız ailenin büyüğünden isterler (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-16, K-26, K-29).
- Ailenin büyükleri “Allah’ın emri, Peygamberin kavliyle Allah yazdıysa kızınızı istemeye geldik.” diyerek kız isterler. Kızın büyükleri de “Allah yazdıysa mutlu mesut olsunlar. Kızı verdik.” diyerek kız oğlana verirler (K-1, K-2, K-14, K-16, K-18).

Sarız yöresinde erkeğin evlenme çağı geldiğinde büyükler erkeğe sormadan öncelikle akraba ve köyden olmak üzere çevreden kız bakmaya başlarlar. Bu sırada erkeğin beğendiği kız varsa erkek, aile büyüklerine arkadaşları aracılığıyla durumu iletilir. Ancak kızın istediği erkeği ailesine bildirme gibi bir şansı yoktur. Kız ve erkek için seçilecek eşte son söz her zaman aile büyüklerindedir. Yörede gelin ve damat seçilirken her ikisinin de soyu belli ailelerden olmasına dikkat edilir. Bunun yanında gelin seçilirken gelinin ahlaklı, fiziki durumunun iyi, tertipli, düzenli ve namuslu olmasına; damat seçilirken de damadın gelini geçindirebilecek ailesine sahip çıkabilecek kadar becerikli olmasına önem verilir. Çevrede bu kriterleri sağlayan bir kız belirlendiğinde erkek tarafı kızevine görücü olarak gitmeye karar verir. Erkek tarafı, kız tarafını görmeye gittiğinde kız tarafı gelen misafirleri kendilerine uygun görürse izzet ve ikramda kusur etmezler. Ancak kız tarafı erkek tarafını kendilerine uygun görmediğinde misafirlere surat asarak olumsuz cevaplarını takındıkları tavırlarla belli ederler. İki tarafın da olumlu görüş ilettiği durumlarda erkek tarafı kızevine bir daha gelebilmek için ne zaman müsait olduklarını sorar. Kız tarafı da müsait olduğu zamanı erkek tarafına ileterek erkek tarafını gelmeleri için davet eder. Erkek tarafı, kızevine giderek kız isteme dileklerini iletir ve bu konu hakkında kız tarafının düşüncelerini sorar. Eğer kız tarafı da olumlu görüş iletirse ailelerin dünür olma süreci başlar. Günümüzde bu durum çoğunlukla değişmiştir. Gençler her ne kadar aile büyüklerini dinlese de kendi aralarında anlaşmakta ve aile büyüklerine

sadece kızı isteme kısmını bırakmaktadır. Ayrıca yöre halkı kız görmeye gidildiğinde erkek tarafının sahip olduğu hayvanlardan birinin ölmesi durumunda o kızın kendilerine uğursuzluk getireceğine inanmaktadır. Bu ritüelde eski Türk inançlarından hayvan kültürünün ve animizmin kalıntısının yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.1.1.2.3.4. Söz Kesme/ Tathı Yeme/ Başlık Parası

Başlık parası, eski Türk boylarında “kalın” olarak adlandırılmaktadır. Kalın olarak verilen bedel bir malı satın alma olarak düşünülmemelidir. Burada asıl amaç kız alınırken erkek tarafının kız tarafına karşı küçük düşmesini önlemektir (Erkul, 2002, s. 60-61).

Söz kesme, kızın istenmesinin ardından nişana kadar geçen sürede istenen kızın başkaları tarafından da istenmesini önlemek için uygulanan ve evlilik birliğinin ilanı anlamına da gelen önemli bir aşamadır (Büyüктаş, 2019, s. 39-40).

Uygur Türklerinde erkeğin evlilik çağı geldiğinde istenmesi düşünülen kızın ailesine “Saye kılğan” denen elçi gönderilir. Elçi, kız tarafına giderek durumu iletir. Kız tarafı damadı kendilerine uygun görürse bu durum damat tarafına iletir. Damat tarafı da on iki tane özel yapılmış ekmeği hazırlatarak kızevine gider. Kızın anne ve babası bu ekmeklerden tadar ve ekmeği içeriye götürür. İçeri giden ekmek altına ipek kumaş serilerek geri getirilirse kız evinin damadı kabul ettiği ancak ailenin diğer büyükleriyle de konuşulması gerektiği anlamına gelir (Güngör, 1992, s. 8). Samsun yöresinde kız istemeye giderken istemenin kolay geçmesi için erkek tarafı iç çamaşırlarını ters giyer ve damadın babası beline yular bağlar (Şişman, 2002, s. 454-455). Isparta yöresinde kız tarafı kızını verecekse oğlan tarafının üç kere kızevine gitmesi gerekir. Üçüncü kez kızevine gidildiğinde oğlanla kızın arasında söz kesilir. Oğlanın annesi kızın sözlendiğini çevreye duyurmak için gelinin omzuna oyalı yazma takar (Çeliker & Genç, 2019, s. 175-176).

Sarız yöresinde görücü gitme ve kız istemeye ilgili âdetlerden bazıları şunlardır:

- Söz kesmeye ailenin büyükleri gider (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-17, K-29, K-75).
- Söz kesmeye giden kişiler sözü kestikten sonra geline altın, gümüş gibi hediyelikler takar. Bu uygulamaya yörede *beklik* denir (K-2).

- Erkek tarafı tenekelerle halva (helva) getirir. Getirilen halva (helva) yufka ekmeğin arasına konur ve misafirlere dağıtılır (K-1, K-7, K-9, K-14, K-15, K-18, K-19, K-22).
- Bir kızın ve erkeğin sözü kesilip tatlı şerbeti içildikten sonra bu çift “yarım nikâhlı” sayılır (K-4).
- Bir kız şahitlerin huzurunda “Allah’ın emri üzerine, Peygamber’in kavli üzerine, Ebu Hanifi’nin kavli üzerine kızını istiyoruz. (Üç defa söylenecek.)” şeklinde istenir ve ailesi tarafından verilirse bu durum “yarım nikâh” sayılır (K-14).
- Tatlı bulunmadığında kömbe (yöresel bir hamurdan yapılan yiyecek) yapılır ya da koyun, keçi gibi hayvanlar kesilir. Kesilen hayvanlardan yemek hazırlanır ve bu yemekten gelen misafirlere ikram edilir (K-3, K-4, K-9, K-10, K-14, K-17, K-26).
- Tatlı ikramının yapılmadığı durumlarda çir ve üzüm kavurulup verilir (K-29, K-30, K-31).
- Oğlan tarafından biri kızın babasına “Emmi, tokatımı yüzüme vur.” der. Kızevinin oğlan tarafından düğünde ne istediği sorulur (K-41).
- Başlık parası (kalın) vardır. Başlık parası belirlenirken düğünün olduğu sene kızını ilk veren kişinin isteği başlık parası o yıl istenecek kızlar için alt limit olarak gösterilir (K-1, K-2, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-17, K-18, K-19, K-22, K-26, K-33).
- Bazı aileler başlık parasını alır. Ancak kızı için harcamaz kendine ayırır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-14, K-15, K-18).
- Kız evlenirken annesine süt parası verilir (K-7).
- Karapınar köyünde kız için alınan başlık parası kızın ailesi tarafından kızın düğünü için harcanır (K-16, K-17, K-33).

Sarız yöresinde evlilik için aileler anlaştığında damat tarafının büyükleri kızı istemeye giderler. Bu uygulamaya yörede *bitirme* denir. Kız istendikten sonra iki aile arasında başlık bedeli (kalın) belirlenir. Yörede başlık bedeli belirlenirken yıl içerisinde kızını ilk veren kişinin belirlediği bedel o yılın alt limiti olarak kabul edilir ve o bedelin altına inilmez. Yörede söz kesmede kıza altın veya gümüş gibi çeşitli hediyeler takılır. Geçmiş dönemlerde söz kesildikten sonra misafirlere kömbe, kuru üzüm ve helva gibi çeşitli ürünler ikram edilirken bu uygulama günümüzde tatlı ile devam etmektedir. Bunun yanında Sarız’da yapılan saha çalışmalarında süt parası uygulamasının geçmişte var

olduğu ancak günümüzde bu uygulamanın sadece Karapınar köyünde devam ettiği tespit edilmiştir.

3.1.1.2.3.5. Nişan (Kırkım)

Nişan, evlenecek çiftlerin sözü kesildikten sonra kız tarafında gerçekleştirilen uygulamadır. Nişanlılık sürecinde çiftler birbirlerini daha iyi tanıyarak evliliğe zemin hazırlarlar. Nişanlılık, çiftlerin birbirlerini tanıdığı bir süreç olmanın yanında çeşitli âdetlerin uygulandığı evre olma özelliği de taşır (Karakaş, 2005, s. 46).

Nişanlılık döneminde sergilenen uygulamalara bakıldığında Tuva Türklerinde nişan töreni gerçekleşeceği zaman erkek tarafı, kız tarafına gidecek komşu çadır sayısını ve kız tarafının akrabalarını tek tek belirleyerek götürülecek malzemeleri bu sayıya uygun olarak hazırlar. Oğlan tarafı kızevine vardığında yanlarında getirdikleri yöresel içecekleri önceden belirledikleri kişilere dağıtır (Kenin, 1998, s. 302-303). Kerkük Türkmenlerinde kızın ailesi, erkek tarafına nişanda istedikleri altın ya da eşya gibi ürünlerin listesini verir (Saeed, 2014, s. 47-48). Mersin yöresinde nişan için kız ve erkek tarafı bir araya gelerek nişanın takılı mı yoksa takısız mı olacağı konusunda karar alırlar (Kayalı, 2010, s. 106-108). Yahyalı yöresinde erkek tarafı gelini alışverişe götürür. Yörede bu alışverişe *asbap görme* denir. Asbap görme tamamlandıktan sonra eş, dost ve akrabalar çağrılarak takılı nişan töreni gerçekleştirilir (Çelikkanat, 2021, s. 55).

Sarız yöresinde nişanla ilgili uygulamalar şu şekilde yapılmaktadır:

- Sarız bölgesinde nişan olarak yapılan uygulama aslında kırkım olarak bilinen takı ve hediye toplama merasimidir. Bu uygulamaya yörede “şerbet içme” denir (K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-16, K-18, K-22, K-26, K-31).
- Nişan merasiminden önce komşular bir araya gelerek nişan ekmeği yapar (K-17).
- Nişan merasiminde evin uygun bir odasının duvarına ip gerilerek geline nişan için alınan (iç çamaşırı, havlu...) hediyelikler gelen misafirlere sergilenmek üzere ipe asılır (K-16, K-17).
- Nişana gelen misafire tatlı, helva, kömbe gibi çeşitli ikramlar yapılır. Misafir, hediyesini taktıktan sonra uğurlanır (K-1, K-2, K-17).
- Nişanda takılan para ve altın için defter tutulur (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-19, K-22, K-29, K-31).
- Nişanda eğlence yapıldığı da yapılmadığı da görülür (K-7).

- Getirilen hediyeler için herhangi bir defter tutulmaz (K-1).
- Nişan merasiminde bir kişi belirlenir bu kişi kimin ne taktığını sesli olarak söyler. Bu işi yapan kişiye “tellal” denir (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-18, K-29, K-31).
- Nişanda takılan altınların not edildiği defter aile büyükleri tarafından teslim alınır. Takı getiren kişilerin düğünleri oldukça takılan takılar bu kişilere ödenir. Büyükler öldüğünde altın defterini ölen kişinin çocukları teslim alır ve bu çocuklar borçları bitinceye kadar borçlarını ödemeye devam ederler (K-2, K-14, K-16, K-18, K-19).
- Nişan merasiminde kızla erkek yan yana oturur. Damadın yanında sağdıcı, gelinin yanında da yengesi bulunur. Nişan kesilirken şu sözler söylenir:

Duymadın mı hey bre Tatarlı
Her tarafa gider ünü Avşar'ın
Orta Asya'dan beri göç edip gelip
Oğuzhan soyundan kanı Avşar'ın
Üç ok bir ile binin olmaz birinin farkı
Ne çare ters döndü feleğin çarkı
Muçoğlu'nun Höyüğü Enver'in arkı
Orada geçirdi günü Avşar'ın
Karşıda orduyu görse de caymaz
Üç beş çapulcuyu hasımdan saymaz
Avşar hiç kimsede intikam koymaz
Gayet tehlikeli Çin'in Avşar'ı
Yüreği kalkar Avşar dedikçe
Daha da güçlenir darbe yedikçe
Beri hay, davulu gümbürdedikçe!
Hemen dövüş ister can Avşar'ı
Tatarlı Yağ Basan, Parsak Bozdoğan
Bunlar inemediler düze bir zaman
Yeşil Çukurova Avşar'a mekân
Orada geçer günü Avşar'ın

Sözleri söylendikten sora gelin ve damadın nişanı kesilir. Ardından şu sözler söylenir:

Yine bir dağ gördün eteği sazlı
 Avşar hay eylemiş gelinli kızlı
 Güzelleri gelir bülbül avazlı
 Bahşişine yiğit olur elimiz derim

Parlamış çıkmış ay gibi
 Kaşların olmuş yay gibi
 Gelin bir içim su gibi
 Çıgıl çıgıl akar gider derim

Biz de erin başıyız biz
 Zor Bey'ine karşıyız biz
 Ha deyince bel kırarız
 Erzurum'un şiiri bizleriz

Gardaştan gardaşa kemlik mi gelir
 Tor şahin yuvası ıssız mı kalır
 Emmi, dayı, eş, dost böyle günde belli olur
 Kavak ağacının gürlemesi dalla deriz biz

Avşar Gazi'm der de belim bükülür
 Gözümün cevheri yere dökülür
 Yalnız taş duvar olmaz yıkılır
 Otçuyla, emmi, dayı el gerek deriz biz (K-7).

- Borcunu getirmeyen kişilerden aracılar ya da alacaklının kendisi tarafından borcunun ödemesi istenir (K-5, K-18, K-19).
- Nişanlı olan erkek, kızevine fazla giderse kızın ailesi “Oğlum tatlı gel.” diyerek oğlanı uyarır (K-58).
- Oğlanevinin büyükleri nişanlılık döneminde kızı görmeye gider. Bu uygulamaya yörede “gelinlik görme” denir (K-58).
- Nişanda yapılan bütün masrafları oğlan tarafı karşılar (K-5, K-18, K-74).
- Nişanın düğünden önce yapılmasının sebebi nişanda toplanan altınlarla düğün masrafını karşılamak ya da yeni evlenecek çifte ev almak isteğidir (K-16, K-75).

- Nişan olmadan önce oğlanın ailesi gelin kızı yanına alır ve alışverişe giderler. Bu alışverişte kıza iç çamaşırı, elbiselik kumaş gibi çeşitli ürünler alınır. Bu uygulamaya *pırtı bozma, düzen görme* denir (K-5).
- Çiftler, herhangi bir sebeple evlenmeden önce ayrılırsa para ve altın hariç hiçbir hediye geri alınmaz (K-5).

Sarız yöresinde nişan olarak ifade edilen kavram, Türk toplumlarında kırkım gibi farklı isimlerle adlandırılan takı toplama merasimidir. Düğün öncesinde nişan uygulaması adı altında yapılan bu takı toplama merasimiyle ailelerin düğün hazırlıklarına maddi destek sağlamaları amaçlanır. Kız ve erkek tarafı merasimde takılan takıların kimden geldiğini deftere not alır. Not alınan takılar zamanı geldiğinde bu defterlere bakılarak borçlu olunan kişilere ödenir. Borçlu kişiler ölse de geride kalan çocukları bu borcu ödemekle yükümlüdür. Günümüzde bu usulün devam ettiği hatta takılan takıların geri ödenmediği durumlarda borçlu kişilere haber yollanıp borçlarının istendiği yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir.

3.1.1.2.3.6. Yılbaşı

Sarız yöresindeki yılbaşı uygulaması dünyada kutlanan yılbaşıyla aynı gün yapılıyor olsa da bu uygulama kırkım gibi geline takı takma merasimi olarak sergilenmektedir. Yapılan saha çalışmalarında bu uygulamanın Sarız'a özgün bir uygulama olduğu diğer Türk toplumlarında bu uygulamanın örneğine rastlanmadığı ve yörede sadece Karapınar köyünde uygulandığı tespit edilmiştir.

Sarız yöresinde yılbaşıyla ritüeli şu şekilde uygulanmaktadır:

- Yılbaşı kültürü yörede sadece Karapınar köyünde uygulanır (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-18, K-19, K-26, K-29, K-30, K-31, K-37).
- Kız görmeye gidildiğinde yakın eş, dost ve akrabalar çağrılır. Ancak bazı yakınlar kız görmeye çağrılmadıkları için oğlanevine gönül koyar. Oğlanevi de bu kişilerin gönlünü almak için bu kişilerle tekrar kız görmeye giderler. Bu durum genellikle yılbaşı gününe denk geldiği için bu uygulamaya yörede *yılbaşı* denir (K-17, K-33, K-34).
- Yılbaşı uygulamasında gelini görmeye giden misafirler tarafından geline takı ya da para takılır. Ayrıca takılan takıların defteri de tutulur (K-16, K-17, K-33).

Sarız yöresinde sadece Karapınar köyünde tespit edilen yılbaşı uygulamasının ortaya çıkışı şöyle ifade edilmiştir: Görücüye gitme uygulamasında unutulmuş ya da çağrılmayan kişilerin gönül kırgınlığı yaşamaları sonucu oğlanevinin bu kişilerin gönülünü almak için yılbaşı günü tekrar kızine kız görmeye gitmesi ile başlayan bu uygulama sonradan kırkım gibi takı takma merasimine dönüşerek yöreye özgü bir uygulama haline gelmiştir. Bu ritüelde eş, dost ve akrabalar çağrılarak kızine gidilir. Bir yandan kız görülürken bir yandan da misafirler tarafından kıza altın ve para gibi çeşitli hediyeler takılır. Bu uygulamada misafirlerin taktığı takılar deftere not edilerek bu borçlar zamanı geldiğinde hediye takan kişilere ödenir.

3.1.1.2.3.7. Davet/ Okuntu

Anadolu’da nişan merasimiyle ilan edilen beraberliğin davetiye yoluyla düğünün yeri, zamanı ve şekli hakkında bilgi verilerek duyurulmasına davet/ okuntu denir. Davet kültüründe gönderilen davetiyenin niteliği gelecek hediye türünü belli etmektedir. Bu doğrultuda davet geleneği sadece düğüne çağrı olarak düşünülmemelidir. Gelen davetiyenin türüne göre misafirin düğündeki statüsü de belirlenmektedir.

Düğünlerin nerede ve ne zaman yapılacağı düğün öncesinde okuyucular aracılığıyla kumaş ve havlu gibi çeşitli hediyeler dağıtılarak duyurulmaktadır. Okuyucuların götürdüğü davetiye karşılığında şeker, kumaş gibi çeşitli hediyeler aldığı bilinmektedir. Ayrıca Anadolu’nun birçok yerinde misafirleri düğüne çağırarak için gönderilen hediyelere “yol dağıtma, okuntu” gibi isimler verildiği görülmektedir. (Boratav, 1999, s. 177).

Türk toplumlarında düğüne çağrı amacıyla birçok yöntem uygulanır. Makedonya’da yaşayan Türklerde düğünden üç gün önce kız ve erkek tarafı davetli listesi hazırlar. Liste hazırlandıktan bir gün sonra erkekleri davet etmek için iki bekâr genç erkek, kadınları davet etmek için de iki bekâr genç kız seçilir. Bu kişiler kapı kapı dolaşarak misafirleri düğüne davet ederler (Nuredini, 2007, s. 139-140). Sivas yöresinde kız ve erkek tarafı ayrı ayrı olmak üzere düğün daveti için yaşlı bir kadını ve bu kadına eşlik eden on iki ya da on üç yaşlarında bir çocuğu görevlendirir. Görevli kişiler; eş, dost ve akrabaların evlerini tek tek gezerek düğün davetinde bulunurlar (Aşkun, 2006, s. 40). Gaziantep yöresinde kına günü kararlaştırıldıktan sonra okuyucular düğüne çağrı yapmak için ev ev gezerler. Okuyucular bu hizmetlerinin karşılığı olarak para ve buğday gibi çeşitli hediyeler alırlar (Kutlu, 2011, s. 63-64). Düğün davetiyle ilgili Anadolu’nun diğer

yörelere ve Sarız'da dürü, okuntu, gibi benzer adlandırmalar yapılırken Sarız'da farklı olarak düğüne davet için üçlük kavramının kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sarız yöresinde düğün davetiyle ilgili inanç ve uygulamalar şöyledir:

- Kız tarafı erkek tarafından düğün davetinde dağıtılmak üzere kumaş ister. Bu kumaşa *dürü* denir. Kız tarafı düğüne çağıracağı kişilere dürü gönderir (K-1, K-2, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-17, K-18, K-22, K-26, K-27, K-29, K-30, K-31, K-33, K-34).
- Okuntu gönderildiğinde okuntunun karşılığı olarak hediye getirilir. Getirilen bu hediyelere yörede “yol” denir (K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-18).
- Erkek tarafı düğün daveti için şalvar, çorap, yazma, havlu, gömlek gibi çeşitli okuntular gönderir (K-15, K-16, K-17, K-29).
- Geçmiş dönemlerden günümüze kadar sırasıyla tespit edilen okuntular: ipe takılmış iğne (üçlük), bir avuç şeker (bir topak şeker), kınalı kaşık, topak yağ, kibrit, çay ya da su bardağı olarak bilinir (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-17, K-33, K-37).
- Çay bardağı eşe dosta gönderilir. Çay bardağı gönderilen kişi ekonomik imkânı doğrultusunda para, sabun, çorap gibi hediyeler getirir. Su bardağı ise yakın akrabalara gönderilir. Su bardağı gönderilen kişiler mutlaka mal (koyun, keçi, inek gibi hayvan) ile oğlanevine gelirler. Evin önünde silah sıkıp çeşitli oyunlar oynarlar ve davulcuya bahşiş verirler (K-2, K-3, K-4, K-17, K-18, K-19, K-22, K-26, K-29, K-30, K-31).
- Günümüzde çağrı davetiye ile yapılır (K-7, K-9, K-15, K-16).

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarından elde edilen veriler doğrultusunda davet geleneğinin en eski şeklinin *üçlük* olarak adlandırılan ipin ucuna takılmış iğne olduğu tespit edilmiştir. TDK'nin derleme sözlüğüne bakıldığında üçlük kelimesinin davet anlamında kullanılmadığı bu anlamda ilk kez Sarız yöresinde kullanıldığı görülmektedir. Üçlük uygulamasının ardından geçmişten günümüze sırasıyla davet türleri bir avuç şeker (bir topak şeker), kınalı kaşık, topak yağ, kibrit, çay ya da su bardağı olarak bilinmektedir. Çay ve su bardağı gönderme uygulamasında gönderilen bardak türü düğün evine gelmesi beklenen hediyeyi de davetliye bildirmektedir. Ayrıca davetlileri düğüne çağırma amacıyla gönderilen hediyeler kız ve erkek tarafında farklı adlandırılır. Kız

tarafının düğün davetiyesi için misafirlere göndereceği kumaşa “dürü”, erkek tarafının göndereceği davet hediyelerine de “okuntu” denir. Ancak günümüzde bu uygulamalar yerini matbaada basılan davetiyelere hatta teknolojinin gelişmesiyle çeşitli iletişim uygulamalarından (Whatsapp gibi) yararlanarak oluşturulan dijital davetiyelere bırakmıştır.

3.1.1.2.4. Düğün

Evlenmeyi arzulayan çiftlerin ve bu duruma destek veren ailelerinin bir araya gelerek evliliği topluma duyurduğu geleneksel törenin adına düğün denir. Düğünün yerini, zamanını ve şeklini iki aile bir araya gelerek kararlaştırır. Karar alınırken bazen askerlik ya da düğün hazırlığı gibi çeşitli sebeplerle düğünlerde gecikmelerin meydana geldiği görülür. Yapılan hasatlarla masrafların karşılanabilmesi ve kırsal kesimlerde işlerin bitirilmesi için düğün zamanı olarak genellikle sonbaharda mevsimi tercih edilir (Boratav, 2000, s. 176).

Günümüzde düğünün yapılma zamanı, şekli ve süresi gibi çeşitli konular zamanla değişime uğramıştır hatta bu değişimler yöreden yöreye uygulama farklılıklarıyla kendini göstermektedir.

3.1.1.2.4.1. Düğünün Zamanı, Mekânı, Şekli ve Süresi

Türk toplumunda genel olarak düğünler kız evinde cuma, erkek evindeyse cumartesi günü başlamaktadır. Düğün eğlenceleri başladığında kızlar ve erkekler birbirlerine mâniler söyleyerek (Artun, 2016, s. 11) duygularını ilk kez dile getirir ve evlilik müessesesinin temellerini atmaya başlarlar.

Türk toplumunda düğünün zamanı, mekânı, şekli ve süresiyle ilgili Sarız'daki uygulamalara benzer ya da farklı özellikler gösteren birçok uygulamaya rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Başkurt Türklerinde geçmiş dönemlerde düğünlerin 5-10 gün sürdüğü günümüzdeyse bu sürenin bir ya da iki güne düştüğü bilinmektedir (Karagöz , 2016, s. 202). Muğla yöresinde yaşayan Alevi Türkmenlerde düğünler genel olarak işlerin azaldığı sonbahar mevsiminde yapılmakta ve üç gün sürmektedir. Birinci gün oğlanevinin önüne bayrak direği dikilir ve direğin dibinde kurban kesilir. İkinci gün kızevinde eğlenceler düzenlenir. Üçüncü gün de gelin, babaevinden alınarak damadın evine getirilir (Büyükokutan, 2007, s. 16).

Sarız yöresinde düğünün zamanı, mekânı, şekli ve süresinin belirlenmesiyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Kız ve erkek tarafının büyükleri bir araya gelerek düğünün nerede, ne zaman olacağı konusunda karar alırlar. Bu duruma yörede “gün kesme” denir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-19, K-22, K-29, K-31).
- Yakın zamanda çevreden biri ölmüşse düğün için cenaze evinden müsaade istemeye “yas alma” denir (K-56).
- Düğünlerin başlama günü olarak pazartesi ya da perşembe günü seçilir (K-18, K-19).
- Oğlanevi düğün için kızevine gider, “Saçımızı kes de dök önümüze hısım.” diyerek düğün için kızevinin ne istediğini sorar (K-2, K-6).

Sarız yöresinde düğünün yeri, zamanı, şekli, süresi kız ve erkek tarafının bir araya gelerek karara bağladığı bir süreçtir. Yöredeki insanların tarım ve hayvancılıkla uğraşması düğünün zamanının planlanması açısından önemli bir ölçüttür. Çünkü tarımdan elde edilen gelir düğünün yapılması için gereken parayı temin açısından önemli bir faktördür. Bu yüzden iki taraf da karar alırken bu gibi durumları göz önünde bulundurmak zorundadır. Diğer yandan düğünde yapılacak bütün masraflar oğlanevi tarafından karşılanmaktadır.

3.1.1.2.4.2. Düğün Hazırlıkları

Düğün, sadece evlenecek çiftlerin ve onların ailelerinin bir araya gelerek sergilediği bir uygulama değildir aynı zamanda eşi, dostu ve akrabaları da içine alan toplumsal bir olaydır. Düğünün eksiksiz şekilde tamamlanabilmesi için önceden maddî çeşitli hazırlıkların yapılması gerekir (Ercan, 2002, s. 132). Bu hazırlıklar toplumsal birliği sağladığı gibi imece usulünün de en iyi şekilde sergilendiği örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.2.4.2.1. Oğlanevinin Hazırlıkları

Anadolu’da gerçekleştirilen düğünlerde maddi olarak en büyük yük oğlanevinin üzerindedir. Bu yükün ağırlığıyla düğün için yapılan hazırlıklar da aynı doğrultuda gerçekleştirilir. Örneğin: Nevşehir yöresinde düğün öncesi erkek tarafı kız tarafıyla alışverişe giderek geline ipekli kumaş, kaput bezi ve pazen gibi çeşitli ürünler alır. Bu

harcamaların hepsi oğlanevi tarafından karşılanır. Bu uygulamaya yörede “düzen bozma” denir (Özkan & Gemici, 2011, s. 114). Karakoçan yöresinde düğünler genel olarak pazartesi günü başlar ve pazar günü son bulur. Yörede düğünler onurun ve gururun simgesi olarak görüldüğünden düğün sahibi düğünde onurunu ve gururunu yükseltmek için elinden gelen bütün hazırlıkları yapar (Kılıç & Altuncu, 2014, s. 239).

Sarız yöresinde oğlanevinin düğünle ilgili hazırlıkları şunlardır:

- Düğün öncesinde gelin ve damat için alışveriş yapılır (K-5).
- Geline elbise, çanta gibi ürünler alınır (K-1).
- Oğlanevinde komşu ve akrabalar bir araya gelerek düğün için ekmek yaparlar (K-5).
- Oğlan tarafı düğün yemeği için mal (keçi, koyun, inek gibi hayvan) keser (K-7, K-9, K-14, K-15).
- Oğlan tarafı kızevine düğünde hazırlanacak yemekler için mal (koyun, keçi, inek gibi hayvan) gönderir (K-7, K-9, K-10).
- Düğünde üzüm ya da kayısı hoşafı, kavurma, haşlama (sulu patates), dövme veya bulgur pilavı pişirilir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17, K-22).
- Düğünün birinci günü köyün içindeki samenler, ikinci gün ise köyün dışındaki samenler düğün evine hediyelik (koyun, keçi, para...) getirirler (K-34).
- Yemekler piştikten sonra kazanın kapağı açılmadan akrabalar arasından Kur'an bilen bir kişi çağrılarak bu kişinin kazanın başında dua okuması sağlanır. Dua okuyan kişiye duanın karşılığında hediye olarak bahşiş verildikten sonra yemeğin dağıtımına geçilir (K-9, K-10, K-29, K-30, K-31).
- Düğünde yapılan bütün masraflar oğlanevi tarafından karşılanır (K-18, K-19).

3.1.1.2.4.2.2. Kızevinin Hazırlıkları

Türk toplumunda maddi olarak kızevinin yükü her ne kadar oğlanevine göre biraz daha hafif olsa da kızevi de kızları için altta kalmama adına ellerindeki bütün imkânları kullanmaktan kaçınmaz. Ahıska Türklerinde düğün öncesi eş, dost ve akrabalar bir araya gelerek kız evinde hamur yoğurur ve bu hamurdan ekmek yaparlar. Ayrıca ana ve ara yemekler için de et, sebze gibi çeşitli malzemeler doğranır (Güzeloğlu, 2017, s. 46). Nevşehir yöresinde düğün öncesi erkek ve kız tarafı alışveriş yaptıktan sonra alınan

eşyaları erkek tarafı evine götürür. Birkaç gün sonra kız tarafı, erkek tarafını yemeğe davet eder. Erkek tarafı da yemeğe giderken alınan giyecek ve yiyecekleri kız tarafına götürür. Bu uygulamaya yörede “pazarlık bozma” denir (Özkan & Gemici, 2011, s. 114). Nazilli yöresinde düğünden birkaç gün önce erkek tarafı, yağ ve un gibi çeşitli malzemeleri kızevine yollar. Alınan yiyecekler kız tarafına ulaştığında kız tarafı misafirler için tavuk, pilav, kuru fasulye ve helva gibi yiyecekler hazırlar. Ayrıca iki tarafın aşçısı oğlanevi tarafından tutulur ve kızevinin temizliği de oğlanevi tarafından yaptırılır (Çatık, 2013, s. 40).

Sarız yöresinde kızevinin düğünle ilgili hazırlıkları şöyledir:

- Oğlanevinden gönderilen mallar kesilir. Düğünde yemek için kavurma, haşlama (sulu patates), dövme veya bulgur pilavı; içecek olarak da üzüm ya da kayısı hoşafı hazırlanır (K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-17, K-18, K-29, K-30, K-31).
- Kızevinde yapılan bütün masraflar oğlanevi tarafından karşılanır (K-9, K-14, K-15).
- Oğlanevi düğünden yaklaşık bir hafta önce gelini alarak düğün alışverişine götürür. Yörede bu uygulamaya *düzen düzme* denir (K-17, K-39).
- Oğlanevinden kızevine yemek yapmaları için aşçı, düğünde yardımcı olmaları için de birkaç kişi gönderilir. Bu kişilerin bütün masrafları oğlanevi tarafından karşılanır (K-9, K-16, K-17, K-33).
- Kız tarafı imkânları doğrultusunda geline perde, çuval, yorgan, ot yastık (berdi) gibi çeşitli çeyizlikler verir (K-1, K-4, K-2, K-9, K-10, K-29).
- Kızevi ve oğlanevi kendi misafirlerini kendileri ağırlar (K-5).

Sarız yöresinde kız ve erkek tarafı düğüne ayrı ayrı önem vermektedir. Düğünlerde genel olarak bütün masraflar oğlanevi tarafından karşılanır. Yörede hayvancılığın ve tarımın hâkim geçim kaynağı olması düğünlerde yapılan yemeklerde de kendini göstermektedir. Bu yüzden düğün yemeklerinin büyük kısmı bol etle yapılmaktadır. Yörede düğünlerde yapılan yemeklerin hazırlanması için kullanılan ve çeşitli yöresel eğlencelerde hediye olarak verilen hayvanların toplamına bakıldığında bir düğün için en az on beş küçükbaş hayvanın kullanıldığı görülmektedir.

3.1.1.2.4.3. Bayrak Dikme/ Sağdıçlık

Bayrak, toplumların bağımsızlık ve özgürlük simgesidir. Düğünlerde bayrak dikme, bağımsız ve özgür olarak kurulacak yeni ailenin duyurulmasını simgelediği için toplumsal açılarından önemli bir ritüeldir.

Yöreden yöreye farklılıklar olsa da Anadolu’da genel bir ritüel olarak düğün zamanı bayrak asılır. Düğünlerde kullanılan bayrak ay ve yıldızdan oluşan kırmızı Türk bayrağıdır (Başçetinçelik, 2009, s. 213-214).

Türk toplumlarında genellikle düğünlerde bayrak dikme geleneği vardır fakat farklı uygulamalar da karşımıza çıkmaktadır. Karaçilerin düğünlerinde bayrak asma geleneği yerine gelen misafirlerin para ya da hediye asabilmeleri amacıyla çatıdan aşağıya doğru ip gerdikleri görülür (Kalafat, 2008, s. 112). Ulukışla yöresinde bayrak dikildiği zaman bayrağın başına bayrak görevlisi konulur. Bu görevli bayrağı indirmeye çalışanlara karşı bayrağı korumakla görevlidir (Dilmen, 2009, s. 58). Gazipaşa yöresinde düğün başlamadan önce misafirler toplanır. Toplanan misafirler, hazırlanan uzun tahta ve bu tahtanın ucuna takılan bayrağı dualar eşliğinde evin en yüksek yerine dikerler. Bayrak dikildikten sonra davul zurnayla düğün başlar (Uysal, 2009, s. 219). Sarız’da bayrak dikmek ritüeli Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzer özellikler göstermektedir.

Sarız yöresinde bayrak dikme ve sağdıçlıkla ilgili inanç ve uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Düğünde damada yardımcı olmak için yakınlarından biri sağdıç, geline de yardımcı olmak için yakınlarından biri yengelik yapar. Sağdıç, damada; yenge de geline her konuda yardımcı olur (K-1, K-7, K-9, K-10, K-14, K-17, K-22- K-29, K-31).
- Düğün başlamadan bir gün önce bayrak dikilir (K-7, K-9).
- Düğünde bayrak görevlisi seçilir (K-15, K-16, K-30, K-31).
- Düğünde bayrak görevlisi seçilmez (K-1, K-18).
- Düğünden bir gün önce uzun ve düz ağaçlardan (cerek) direk yapılır ve bu direk evin kapısının sağ tarafına dikilir. Direğin ucuna elma ya da soğan telle sıkıca tutturulur. Soğan ya da elmanın etrafı tavuk tüyleriyle (telek) çevrilir. Soğan ya da elma ile yapılan bu uygulamaya “tozzak” denir. Direk dikildikten sonra bayrak çekilirken hoca dua okur ve hep bir ağızdan “Peygambere salavat, sellüoğlu Muhammet” denerek bayrak çekilir. Bayrak çekildikten sonra direğin dibinde

hemen kurban kesilir ve kurbanın kanı direğe sürülür. Gelen misafirlere kesilen kurbanla “Bayrak yemeği” yapılır. Bayrak direği uygun bir yere bağlanarak kilitlenir. Bu kilide “tusba⁴” denir. Kilidin anahtarı damadın yakınlarından birine ya da sağdıca verilir. Damat güveye girmeden önce bayrağın kilidi açılır ve bayrak indirilir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-22, K-26, K-27, K-29, K-30, K-31).

- Bayrak dikimi pazartesi ya da perşembe günleri yapılır (K-9, K-10, K-15, K-18).
- Bayrak direğinin ucundaki soğanı ya da elmayı düşürene damat hediye verir (K-7, K-14, K-15, K-16, K-17, K-22, K-29, K-30, K-31).
- Bayrak çekildiği gün evin önünde davul çalmaya başlar (K-2, K-7, K-17).

Bayrak toplumların bağımsızlığını ve yeni kurulacak aileyi temsil etmesi açısından son derece önemlidir. Sarız yöresinde düğün başlamadan bir gün önce oğlanevinde silahlar sıkılır ve dualar eşliğinde kurban kesilerek bayrak dikilir. Bu uygulamada kesilen kurbanla yeni kurulacak ailenin ömür boyu bir arada kalması, sıkılan silahtan çıkan sesle yeni kurulacak yuvaya musallat olacağına inanılan kara iyelerin kaçırılması amaçlanır. Geçmişte bayrağın başında görevli bulunduğu zamanla bu uygulamadan vazgeçilerek bu uygulamanın yerine bayrağın zincirle bağlanıp kilit altına alınması ritüelinin olduğu yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Düğün süresince bayrak, asılı durur ve gelinle damat güveye girmeden önce sağdıç bayrağın kilidini açıp bayrağı indirir. Düğünde asılan bayrak; gelinin damadın egemenliğine gireceğini, yeni bir ocağın tüteceğini ve yeni neslin türeyeceğini simgelerken vatana, millete bağlılığı da göstermektedir. Bayrağın ucuna takılan elma gibi ürünlerse bereketi ve çoğalmayı temsil etmektedir.

3.1.1.2.4.4. Çeyiz

Çeyiz, sözcüğü Arapça “cihaz” kelimesinden türeyerek oluşmuştur. Anadolu’nun çoğu bölgesinde çeyizin hazırlanması ve bu çeyizin düğüne kadar korunması geleneği görülmektedir. Düğüne kadar hazırlanan çeyizler düğün zamanı geldiğinde gelen misafirlere sergilenerek oğlanevine götürülür (Başçetinçelik, 2009, s. 224). Düğünde gelinin çeyizinin sergilenmesi ve bu çeyizin eksiksiz olarak hazırlanmış olması hem gelin için hem de ailesi için yüz akı sayılmaktadır.

⁴ Bayrak direğini bağlayarak oğlanın güveyi hali düğün gecesine kadar bağlanır. Bayrak direğindeki kilit damat güveye girmeden önce açılır. (K-9)

Türk toplumlarının yaşadığı çoğu yörede çeyiz geleneği görülmektedir. Prizren Türklerinde çeyiz kızevinde herkesin görebileceği şekilde sergilenirken gelen misafirlere lokum, şerbet gibi çeşitli yiyecekler ikram edilir (Eroğlu, 2008, s. 179-180). Adana yöresinde çeyiz getirilirken çeyizi suyun üzerinden geçirmenin ve çeyize demir ya da ağaç parçaları koymanın yeni kurulacak aileye hayır ve bereket getireceğine inanılır (Şenesen, 2015, s. 221). Afyon Alacami yöresinde oğlanevinden birkaç kişi, düğün başladığında kızevine gelerek çeyizin uygun bir odada sergilenmesi için yapılan hazırlıklara yardımcı olur (Şen, 2012, s. 349). Sivas yöresinde “oturakçı” olarak bilenen kişiler, kız tarafının hazırladığı çeyizin neler olduğunu ve bu çeyizdeki ürünlerin fiyatlarının ne kadar olduğunu bir kâğıda not alır. Bu kâğıdın bir örneği çeyiz sandığının içine konur. Tüm bu işlemlerin ardından hazırlanan çeyiz sandığı oğlanevine gönderilir (Aşkun, 2006, s. 41).

Sarız yöresinde çeyizle ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Çeyizi almak için gelenlere hemen kapı açılmaz. Kızevinden biri kapıyı açmak için oğlanevinden bahşiş ister. Bahşiş alındıktan sonra kapı açılır (K-5).
- Çeyiz, kızevinden düğünün üçüncü günü öğle vakti ya da akşamüstü alınmaya gidilir (K-5).
- **Sandık yolu:** Kızevinden gelinin çeyiz sandığı çıkarılırken sandığın üzerine oturulup bahşiş istenir. Sandığın üzerine oturularak yapılan bu uygulamaya *sandık yolu* denir (K-1, K-2, K-14, K-16, K-17).
- **Yatak Dökme:** Evlenecek kızın düğün tarihi netleştiği zaman komşular ve akrabalarından oluşan kadınlar bir araya gelerek düğüne kadar pamuktan ya da yünden yorgan ve yastıklar hazırlar. Bu uygulamaya *yatak dökme* denir (K-5).
- Çeyiz defteri tutulur. Çeyiz defterinin bir nüshası kızevine bir nüshası da oğlanevine verilir (K-5, K-16, K-17, K-34).
- Geçmiş dönemlerde kızın çeyizi birkaç tane örme çuval, perdeden oluşurken günümüzde çeyize konulan ürünler çeşitlenmiştir (K-10, K-14, K-15, K-17).
- Yörede geçmiş dönemlerde çeyize “yön” denir. Kızın çeyizi misafirlerin görmesi için kızevinde sergilenir (K-5, K-17, K-17, K-31, K-34).

Çeyiz geleneğinin diğer Türk toplumlarında olduğu gibi Sarız yöresinde de geçmişten günümüze varlığını sürdürmeye devam ettirdiği görülmektedir. Yörede geçmiş dönemlerde çeyize “yön” denmiştir. Yön sözcüğü TDK'nin Derleme sözlüğünde neden, yüz, taraf, iyi ve yan gibi çeşitli anlamlarda kullanıldığı görülürken yörede bu sözcüğün yeni bir anlam kazanarak çeyiz anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. Gelinin getirdiği çeyiz namusu kadar önemlidir. Yörede kız çocuğunun dünyaya gelmesiyle kızın annesi, kızının çeyizini hazırlamaya başlamaktadır. Gelin olan kızlar geçmişte erkek tarafının ailesiyle yaşadığından mobilya gibi büyük eşyalar yerine sandık içinde dantel örgüler, yastık, yorgan gibi daha küçük ama el emeği göz nuru ürünleri yanlarında çeyizlik olarak getirmektedir. Kızın getirdiği çeyiz toplumda ailenin kızına verdiği değeri de temsil ettiği için aileler ekonomik güçleri doğrultusunda kızları için en iyisini yapmaya çalışmaktadır. Günümüzde evlenen çiftler ayrı eve çıkmaktadır bu yüzden sandıkta gelen küçük eşyaların yanında beyaz eşya ve mobilya gibi daha büyük ürünleri de çeyiz olarak getirmektedirler.

3.1.1.2.4.5. Kına

Anadolu'nun düğün âdetleri içerisinde kına geceleri en önemli ritüellerdendir. Kına geceleri düğünün son gününden bir gün önce kızevinde yapılırken geline ve damada kınaları sağdıçları tarafından yakılır. Ayrıca kına gecelerinde geline, çeşitli türküler ve mâniler söylenir ve gelin ağlatılır (Örnek, 2000, s. 268-270).

Türk inanç yapısında kına adanmışlığın sembolü olarak görülür, kına yakılan varlık ister canlı ister cansız olsun kıymetli kabul edilir. Bu varlıklara dokunmanın uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu sebepten evlenecek kişilere ve kurban edilecek hayvanlara kına yakıldığı bilinmektedir (Kalafat, 2010a, s. 166-167).

Türk toplumlarındaki kına gecelerinde sergilenen çeşitli uygulamalardan bahsedecek olursak: Şahseven Türklerinde kına başlamadan önce “parça kesti merasimi” yapılır. Bu merasimde gelin için alınan kumaşlar kesilerek geline elbise dikilir. Bu dikim işlemi yapıldığı sırada terzi “Makasım kesmiyor.” diyerek oğlan tarafından bahşiş alır (Kalafat, 2005, s. 85). Beyşehir yöresinde damada kına yakıldıktan sonra damat herkesin ortasına oturur ve elindeki oklavayı çenesine dayar. Etrafındaki arkadaşları da damada iğne batırır. Bu oyun karşılığında damada arkadaşları tarafından harçlık verilir (Samancı, 2008, s. 12-16). Ardahan yöresinde kına günü bütün hazırlıklar damadın yengesi tarafından yapılır. Kına hazırlanırken kınayı ezen kişiye yenge tarafından bahşiş verilir ve kına, odada bulunan kişi sayısına göre yuvarlak şekilde tepsilere dizilir ve kınaların

üzerine mum yakılır. Kına için hazırlanan gelin herkesin görebileceği bir yere oturtulur hem ağlatılır hem de kınası yakılır (Saltaş, 2016, s. 81-85).

Sarız yöresinde kınayla ilgili inanç ve uygulamalar şöyledir:

- Düğünün üçüncü günü akşam oğlan tarafı önde “kepez⁵” arkasında yengeler, aşkanacılar (aşçılar), çaycılar, diğer eş, dost, akrabalar ve hediye için yanlarına aldıkları mal (koyun, keçi, inek gibi hayvan) ile kızevine doğru yola çıkarlar. Kızevine vardıklarında kızevi gelen misafirlerin karnını doyurur. Yengelere hediye olarak çarşaf verilir. Geceye doğru da kına merasimi başlar (K-1, K-2, K-3, K-4, K-15, K-16, K-17, K-26, K-33, K-72).
- **Gızzap Yolu:** Kına günü erkek tarafından düğünde yemek yapılması için gönderilen hayvanlar, yemeğin hazırlanmasına yardımcı olacak aşçılar ve diğer işlerde yardımcı olmak için gönderilen kişiler kızevine vardığında kızevinin gençleri gönderilen bu hayvanlardan birini kaçırlar. Yörede bu uygulamaya *gızzap yolu* adı verilir (K-9).
- Kepez kızevine vardığında kızevinin kapısı hemen açılmaz. Kapının açılması için ya bahşiş ya da bir hayvan verilmesi gerekir. Bu uygulamaya *girzap yolu* denir (K-16, K-17).
- Yakılacak kına kızevinde hazırlanır. Hazırlanan kına geline yakılırken yengelerden birkaçı bu kınadan oğlanevine götürerek bahşiş alır. Yengenin getirdiği kına da damada yakılır (K-1, K-2, K-5, K-37).
- Üzerine al örtü örtülmüş gelin hazırlanır. Kına yakılacak yere geniş bir örtü serilir. Geniş örtü üzerine yastık konur. Gelin, yastığı üç defa yere vurur “Sellüoğlu Muhammed’e salavat” diyerek gelin yastık etrafında üç tur dönderilir. Daha sonra gelin kıbleye döndürülerek yastığın üzerine oturtulur. Önceden hazırlanan kınayı yakmak için gelinin avcu açılır. Ağıt yakılarak kına yakılır ve davulun üstüne gelinin elinin izi bastırılır. Kına yakılan el uygun bir bezle ya da keseyle sarılır (K-1, K-34, K-37).
- Annesi ya da babası ölmüş bir kişinin gelinin eline kına yakmasına izin verilmez (K-17).

⁵ Kadın elbisesi giydirilmiş bir erkek.

- Geçmiş dönemlerde avuç içine altın koyma âdeti yokken günümüzde bu uygulamaya rastlanır (K-1).
- Gelini ağlatmak için kına ağıdı söyleyen kızlar ellerinde tepsi ile gelinin etrafında dönerler (K-5, K-73).
- Kınada söylenen ağıt şöyledir:
Kız anası kız babası
Hani bunun öz anası
İşte koyup gidiyorum
Bu ev ıssız kalası

Baba kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kırılmalı emmilerim / kör olmalı emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu? (K-15, K-17, K-26, K-38).

- Kınada söylenen ağıt şöyledir:

Ben giderim görünerek
Siz kalın yerinerek
İşte geldim gidiyorum
Sılayı terk ediyorum

Baba ekinin bitti mi?
Gardaş ekmeğin arttı mı?
İşte koydum gidiyorum
Elkızı keyfin yetti mi?

Çattılar ocak aşını
Kurdular düğün aşını / koydular düğün aşını
Ağlatmayın kızlar şunu
Silin gözünün yaşını

Bindiğim atlar etlensin
Gittiğim yollar otlansın
İşte geldim gidiyorum

Anam taş olsun katlansın

Biri dedi su bulanık

Önü sıra dört dolanık

Ana bekler el gönenir

Arılık kızım arılık (K-17, K-38).

- Kınada söylenen ağıt şöyledir:

Elimi yuduğum çeşme / pınar

Sırtımı dayadığım duvar

İlahi, soykama kala

Dokuduğum çeyiz, çuval (K-37, K-38).

- Kınada söylenen ağıt şöyledir:

Don yuduğum yassı taşlar

Alıştığım kabardışlar

İşte geldim gidiyorum

Hep birikin yarendaşlar (K-37).

Elimi yuduğum arklar

Belimi verdiğim dutlar

Onu da göresim gelir

Yolladığım koca itler (K-51).

Gıcılar kavak gıcılar

Kavak değil oduncular

İşte geldim kınacılar

Kız anam kınan kutlu olsun (K-53).

Bindirdiler arap ata

Götürdüler yönü öte

Savuşturur eşim kızlar

Yedioluk'tan öte (K-52).

- Kınada gelen misafirlere yengeler kuruyemiş (yenge yemişi) ve kına dağıtır (K-1, K-2).
- Kınaya erkekler katılmaz (K-2, K-15, K-17, K-34, K-38).

- Kınada halay çekilir ve çeşitli oyunlar oynanır (K-1, K-2, K-17).

Kına gecesi, gelinin babaevinde geçireceği son günü temsil etmesi açısından önemlidir. Gelin, bir yandan bu gece gideceği için hüznüyle diğer yandan da yeni kuracağı yuvanın heyecanını içinde barındırmaktadır. Sarız yöresinde kına gecesinde yapılan etkinliklerin büyük çoğunluğu Anadolu'nun diğer yöreleriyle ortak özellikler göstermektedir. Kına gecesiyle ilgili yörede yapılan uygulamalardan bazılarının içerdiği anlamlar şöyledir: Kına, seçilmişliği ve gittiği yere kurban olmayı simgelerken geline giydirilen kırmızı elbise bekâreti, temizliği, kısmeti ve baht açıklığını temsil etmektedir. Ayrıca kına yakılarak kurban olma inancının eski Türklerdeki "ıduk" inancının kalıntısının izlerini taşımaktadır. Bunun yanında kına tepsisinde ateş yakılması hem ateşin koruyuculuğunu hem de temizleyiciliğini temsil etmesi açısından ateş kültürünün, gelinin avcuna altın ya da metal para konması maden ya da demir kültürünün kalıntısı olarak günümüzde uygulandığı düşünülmektedir.

3.1.1.2.4.6. Düğün Eğlenceleri (Oynanan Oyunlar)

Müzik, düğünlerin temel eğlence unsurlarındandır. Düğünlerde müzik başladığında düğünün başladığı, bittiğindeyse düğünün sona erdiği mesajı verilmektedir. Ayrıca misafirlerin düğünevini bulamadığı bazı durumlarda düğünevinden gelen müzik seslerinin rehberlik görevi üstlenerek düğünevinin bulunmasına yardımcı olduğu da görülmektedir. Tüm bu tespitler müziğin toplum için ne kadar önemli görevler üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Mamuşa Türklerinde düğün yemeği yendikten sonra kadınlar ve erkekler ayrı yerlerde olmak üzere kadınlar tefle, erkekler de davul zurnayla eğlence düzenler (Malta Muhaxheri & Hudaverdi, 2016, s. 58). Simav yöresinde kayınvalide düğünde oynayan gelinin elinden tutarak gelini üç kere kendi etrafında çevirir. Gelin dönmeyi durdurduktan sonra kayınvalide gelinin gönlünü hoş etmek için başından para saçır (Adalı, 2018, s. 57-58). Erbaa yöresinde düğünlerde eğlence amaçlı muhtar ve muhtarın kızları ve keklik oyunu isimli köy seyirlik oyunları oynanır (Bolat, 2020, s. 102-108). Acıpayam yöresinde düğünlerde sarhoş, ergen ağacı, cırtlak ve çingene oyunu gibi çeşitli oyunlar sergilenir (Acıpayamlı, 1978, s. 28-34). Kırgız Türklerinde düğünlerde kız oyunu adında eğlence düzenlenir. Bu eğlencede özel çağrılan şarkıcılar; gelini, damadı ve halkı eğlendirmek için çeşitli şarkılar söyler (Azap, 2018, s. 113). Kıbrısık yöresinde kadın eğlenceleri

erkek eğlencelerine göre daha yumuşaktır. Kadınlar dümbelek eşliğinde türküler söyleyerek eğlenir (Balkanal, 2017, s. 113).

Sarız yöresinde düğün eğlenceleriyle ilgili oynanan oyunlardan bazıları şunlardır:

- **Yenge Halayı:** Düğünün ikinci günü oğlanevinde bulunan yengelerin isimlerinin listesi tutulur. Düğünün üçüncü günü akşam yenge halayı için hazırlanan listeden yengelerin isimleri anons edilerek yengeler halaya davet edilir. İsmi söylenen yengeler halaya çıkar ve davul zurna eşliğinde halay çekerler. Listede ismi bulunan yengelerin eşlerinden önceden belirlenen miktarda para toplanır. Toplanan paranın bir kısmıyla kınada dağıtılmak için çerez alınır. Geri kalanı da davulculara verilir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-10, K-16, K-17, K-18, K-22, K-33, K-34, K-73).
- **Zumzuk Oyunu (Zuk Oyunu):** Davul zurna eşliğinde oynanan oyunda kendine güvenen bir kişi sahneye çıkar. Bu kişi karşısına çıkacak rakibini çağırmak için kollarını iki yana açarak güç gösterisinde bulunur. Kendine güvenen kişiler güç gösterisinde bulunan kişinin karşısına çıkarak ona rakip olur. Böylece oyun başlar. İki rakip birbirlerinin kollarına hem vururlar hem de davul zurna eşliğinde dans ederler. Davulcu ve zurnacı oyuncuların durumuna göre müziğin ritmini yavaştan hızlıya doğru ayarlar. Ya biri pes ederek oyunu bırakır ya da yaşlılar araya girerek oyunu sonlandırır. Bu oyunun temelinde güç gösterisi bulunur (K-1, K-2, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-23, K-31, K-33, K-34).
- **Tura Oyunu:** Tura 4 kişi ile oynanır. Ucu top şeklinde örülü bir ip olan tura, geceden ıslatılarak oyuna hazırlanır. Oyun için belirli mesafede karşılıklı iki çizgi çizilir. Elinde tura olan oyuncu elinde tura olmayan diğer oyuncunun bu iki çizgi arasında yürüken ayak bileği ve boynu arasındaki bölgeye vurmaya çalışır. Kendisine vurulan oyuncu çizgiye vardığı zaman diğer oyuncu turayı eline alır ve karşısındakine aynı kurallarla vurmaya başlar. Oyun, ya biri pes edince ya da araya büyükler girince son bulur (K-1, K-2, K-7, K-9, K-14, K-16, K-18, K-19, K-23).
- **Cirit:** İki grup atlı meydana çıkar ve bu atlıların gideceği yeri gösteren çizgiler çizilir. Önce bir grup diğer grubun arkasından koşarak ellerindeki ciritlerle rakiplerini vurmaya çalışır. Çizgiye kadar gelindiğinde diğer grup atıcı olur ve

öteki grubu vurmaya çalışır. En çok kim kimi vurursa o grup kazanır. Kazanan gruba koyun, keçi gibi hayvan hediye edilir (K-2, K-7, K-9, K-18, K-19).

- **Sinsin:** Gece karanlığında oynanan bu oyun için büyük bir ateş yakılır. Ateşin çevresinde davul zurna eşliğinde halay çekilir. Halaydaki kişilerden biri sahneye çıkar ve oyun eşliğinde ateşin üzerinden atlar. Bu sırada sahnede oynayan kişide yorgunluk belirtileri görülmeye başladığında halay çekenlerden başka biri sahneye çıkarak sahnedeki ilk kişiye vurmaya başlar. Bu durumda sahneye ilk çıkan kişi yeni gelen kişiye sahneyi bırakarak sahneden çekilir (K-7).
- **Serçe:** Davul zurna eşliğinde oynanan oyunda herkes ip gibi dizilir. En baştaki oyuncunun yaptığı hareketleri diğer oyuncular da yapar. Hareketler yapılmazsa en sondaki oyuncu hareketi yapmayan oyunculara kemer ya da sopayla vurarak bu oyuncuları cezalandırır. Oyunun sonunda yere kilim serilir. En baştaki ve sondaki oyuncular birer çocuk kaçırarak çocukları bu kilimin üzerine getirir. Diğer oyuncuların da çevrede buldukları çocuklardan birini en kısa sürede kilimin üzerine getirmeleri gerekir. Oyunculardan istenilen sayıdaki çocuk kilimin üzerine getirilene kadar geçen sürede oyunculara kemer ya da sopayla vurulur (K-7).
- **Caccık (Deve oyunu):** Bir erkek post giyerek ortaya çıkar ve davul zurna eşliğinde oynar. Bu kişi oynarken çevredeki insanları yer yer korkutur (K-4, K-31).
- **Güreş:** Kendine güvenen iki kişi alana çıkar ve davul zurna eşliğinde güreş tutarak birbirlerini yenmeye çalışırlar. Biri diğerini yendiği zaman davul zurna bir anda durur (K-9, K-19).
- **Halaylar:** Üç ayak, Delilo, Çiftetelli, Kırıkhan, Dik, Çeçen Oyunu, Kaneviz Çekme, Develi, Tamzara, Yağlı Kenar (Ayağın topuk kısmına basılarak oynanmaktadır.), Ağır Hale (kadın oyunu), Harmandalı, Dik oyunu, Halebi, Yanlama... (K-3, K-4, K-14, K-16, K-17, K-18, K-22, K-23, K-38).
- **Yüzük Oyunu:** Beş tane fincan yan yana dizilir. Bir kişi de damadın elindeki yüzüğü kaçırarak kimseye göstermeden fincanlardan birinin altına yerleştirir. Ebe olan kişinin önce boş fincanları en sona da yüzüğün bulunduğu fincanı bulması gerekir. Ebe en sondaki fincanda yüzüğü bulamazsa ceza olarak ebeden para alınır (K-32).
- Düğün başladığında kızevinde ve oğlanevinde ayrı ayrı iki gün eğlence yapılır (K-15).

- Düğünde bekâr gençler ortada halay çekerken davulcu, gençlerden bahşiş almak için davula sert sert vurmaya başlar. Oynayan gençlerin büyüklerinin bu durumu gördüğünde davulcuya bahşiş vermeleri gerekir. Bu uygulamaya yörede “sabe” denir (K-37).
- Düğün başladığında davul zurna çalan kişiler gelen misafirleri karşılama havasıyla karşılarlar. Bu uygulamaya yörede “sabeleme” denir (K-2, K-6).

Sarız yöresinde düğün eğlenceleri davul zurna eşliğinde yapılır. Yörede “Abdal” olarak isimlendirilen ve günümüzde de hâlâ yörede yaşayan kişilerin düğünlere çağrılarak düğün eğlencelerini tertiplemeleri sağlanır. Yörede tura, zumzuk, cirit gibi çeşitli oyunlar güç ve yiğitlik gösterisi olarak düğünlerde sergilenir. Düğün eğlencelerinde düğün sahipleri gerek oynayanlara gerek oynatanlara cömert davranarak eğlencenin azalmasını önlemek için uğraşır. Özellikle de gelin ve damat oynadığında kız ve erkek tarafı bol bol para saçarak düğünün daha eğlenceli hale gelmesi için çaba sarf eder. Düğünlerde para saçma uygulaması bir yandan düğünü şenlendirme aracı olarak kullanılırken diğer yandan da ilgi odağı olan çifte nazar değmesini önlemek ve kötü ruhların dağılması için uygulanan saç ritüelinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1.1.2.4.7. Gelin Alma

Gelin alma, düğünün son günü oğlanevinin gelini babaevinden alıp oğlanevine getirmesine denir.

Geleneksel uygulamalarda kına gecesinden sonraki gün gelin alma günü olarak bilinir. Gelin almalar genellikle pazar günleri yapılır ve hazırlıklar da bu doğrultuda tamamlanır. Kızevinden alınan gelin, konvoy ve çalgılar eşliğinde eğlenceler düzenlenerek oğlanevine getirilir (Başçetinçelik, 2009, s. 268-269).

Gelin almada kızevinin ve oğlanevinin sergilediği bazı âdetler görülür: Başkurt Türklerinde gelin oğlanevine gitmek için babaevinden çıkarken damat geline para ve şeker saçar (Karagöz , 2016, s. 202). Bahşiş Yörüklerinde gelini babaevinden alma töreni genel olarak pazar günü yapılır. Pazar günü öğleden sonra “meyancı” denen kişiler kızevinin damında silah sıkmaya başlar. Oğlan tarafı da develeri süsleyerek kızını almaya gider. Babaevinden alınan gelin önce mezarlığın çevresinden sonra da caminin önünden geçirilerek oğlanevine getirilir (Kayabaşı, 2018, s. 86-87). Bozkır yöresinde gelin alınacağı gün herkes sabah erkenden kalkar ve yemekleri hazırlar. Kız tarafı bir tepsi baklavanın yanında damadın takım elbisesini ve tıraş takımını bohça yaparak erkek

tarafına yollar. Damadın elbisesi dua okunarak damada giydirilir ve damat sağdıcin evine gönderilir. Sağdıcin ve damadın babası gelini almak için yola çıkarlar (Erdem, 2008, s. 37-38). Bitlis yöresinde gelin almalar genellikle pazar günü yapılır. Pazar günü sabah kızıevinden çorap, mendil gibi çeşitli eşyaların bulunduğu sini oğlanevine gönderilir. Aynı gün öğleden sonra oğlan tarafı konvoy halinde gelini almaya gider. Damat gelini almak için kızıevine vardığında damattan bahşiş almak isteyenler gelinin kapısını kapatır ve sandığının üzerine otururlar. Damat bu kişilere bahşişlerini verdikten sonra gelin babaevinden çıkarılabilir (Ergöz, 2019, s. 182-183).

Sarız yöresinde gelin almaya önem verilir. Bununla ilgili inanç ve uygulamalar şunlardır:

- Gelin almaya ailenin büyükleri, sağdıç, eş, dost ve akrabalarla gidilir (K-3, K-4, K-9).
- Gelini baba evinden almaya “gelinci gitme” denir (K-53).
- Gelin evden çıkarken gelinin ve bindiği atın alınına “aydınlık olsun” diye ayna takılır (K-4, K-6, K-15, K-22, K-23).
- Gelin ata binip oğlanevine giderken yöredeki çobanlardan biri koyunlarından birini alıp gelin alayının önünde durur. Gelin attan indirilerek gelinden çobanın getirdiği koyunu bindiği atın üstünden atlatması istenir. Gelin gücünü göstermek için bindiği atın (sağdan sola doğru) üzerinden koyunu atlatır. Bu uygulamaya yörede “koç atlatma” denir (K-2).
- Gelin almaya giderken yengeler ata biner. Atın ipinden de eşleri tutar. Yengelerin üzerinde kırmızı bir fistan, başlarında fes ve boyunlarında da “ala kefiye” denen kırmızı bir kumaş bulunur (K-3, K-4, K-22, K-23).
- Gelin oğlanevine giderken gelinin arkasından bir kişi geline nazar değmesin ve yolu aydınlık olsun diye orta boy bir ayna tutar (K-22, K-23).
- Düğünün üçüncü günü oğlanevi, kızıevine giderken yolda kız ve erkek tarafı bayraklarla birbirlerini karşılarlar. Kız tarafı erkek tarafına:
 - Nereden gelip nereye gidersiniz?
 - Hazırlardan gelir. Hızırlara gideriz.
 - Hazırlar kimdir? Hızırlar kimdir?
 - Hazırlar biziz. Hızırlar sizsiniz.

Bu soruları sorduktan sonra “bayrak sorusu” sorar. Erkek tarafı soruyu doğru bilirse bayrak değişimi yapılarak geçilir. Doğru bilemezlerse erkek tarafına ceza kesilir. Bu ceza para ya da mal (koyun, keçi, inek... hayvan) olur (K-3, K-7, K-9, K-14, K-15, K-22, K-23, K-32, K-33).

➤ Bayrak sorusu örnekleri:

Dünyada yaşadığı ortama göre kendini ayarlayan bir hayvan? (Cevap: Bukalemun) (K-7).

Boynu kirli kafası kıllı kim? (Cevap: Biziz) (K-9).

En sağlam kurguyu kim kurar? (Cevap: Allah) (K-9).

Kütlesine göre hangi hayvan pek sıçrar? (Cevap: Pire) (K-9).

Cebi olmayan elbiseyi kim giyer? (Cevap: Cenaze) (K-9).

Eti haram sütü helal olan kimdir? (Cevap: Anne) (K-9).

Bayrak kaç ilmekle dikilir? (Cevap: Yüz bin ilmekle dikilir.) (K-9).

Bir kağıt arabasında kaç delik bulunur? (Cevap: 46) (K-54).

Bayrağın ilmeklerinin kaçı içeriye kaçı dışarıya dikilir? (Cevap: Biri içine biri dışına dikilir.) (K-9).

Yeşil caminin hocası kimdir? (Cevap: Hz. Muhammed) (K-9).

Cennetten çıkmaz cenazesi kılınmaz, sesi duyulmaz? (Cevap: Yeni doğan çocuk) (K-3, K-4).

Bir bardakta kaç gr su bulunur? (K-14).

El üstünde mim üstünde cim Azrail öldüğünde cenazesini kıldıran kim? (Cevap: Hz. İdris) (K-15).

Bu köyde parası çok olup da cebinde akrep olan kişi kimdir? (Cevap: Kız babası) (K-5).

Üç sameni doyuramayan kişi kimdir? (Cevap: Kız babası) (K-5).

Beş yaşındaki dana kaç boğum dışkı yapar? (K-32).

Kapısında yüz koyun olup da bir koyun getiremeyen kimdir? (K-6).

Camisi olmayan köy hangisidir? (K-6, K-33).

Kur'an-ı Kerim'in ilk ayetinin adı nedir? (K-33).

Motoru olmayıp da köten alan kimdir? (K-34).

➤ Gelin almaya giderken gelinin evinin önünde bulunan ağaca ipin ucuna öküz ya da ineğin kuyruğundan alınarak yapılmış ucu top şeklindeki hedef bağlanır. Damat tarafı bu hedefi silahlarla vurup düşürmeye çalışır. Hedef düşerse gelini

almak için yola devam edilir. Ancak hedef düşmezse hedef düşürülünceye kadar erkek tarafı bekletilir (K-9, K-16, K-18, K-33, K-34).

- Kızevine varan oğlanevi kapının önünde bir süre oynar (K-9).
- **Kapı yolu:** Dış kapı gelinin akrabaları tarafından tutulur. Kapının açılması için erkek tarafından bahşiş istenir. Bu uygulamaya yörede “kapı yolu” denir (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-17, K-22, K-23, K-32, K-34).
- **Gardaş Yolu:** Gelini almak için kapıya varıldığında iç kapı gelinin kardeşi tarafından tutulur. Gelinin kardeşinin kapıyı açması için kardeşe silah verilmesi gerekir. Bu uygulamaya yörede “gardaş yolu” denir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-22, K-23, K-26, K-32).
- Silah olmadığı durumlarda onun dengi para da kabul edilir (K-1, K-2, K-7, K-9, K-14).
- Silah bulunamazsa birinden emanet bir silah alınarak kardeşe verilir. Daha sonra bu silah emanet alınan kişiye iade edilir (K-1, K-2, K-9, K-32).
- Gelini odasından kardeşi, amcasının oğlu ya da babası çıkarır (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17, K-22, K-23, K-27, K-32, K-33, K-34).
- Gelin evden çıkarken silah sıkılır (K-16, K-17, K-32, K-33).
- Geçmiş dönemlerde gelin odadan çıkarken gelinin beline gümüş kemer takılıp üzerine de kırmızı kuşak bağlanmıştır. Sonraki dönemlerde gümüş kemer takma âdeti terk edilip gelin odasından çıkarken gelinin beline sadece kırmızı kuşak bağlandığı görülmektedir (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-26, K-27, K-32, K-37).
- Kırmızı kuşak salavat getirilerek gelinin belinin etrafında üç kere çevrilir ve bağlanır (K-3, K-4, K-9, K-22, K-23, K-32).
- Gelin kızevinden çıkarken kardeşi gelinin sağ ayakkabısının içine para koyar. Gelin, oğlanevine vardığında parayı almak isteyen yenge geline su verir ve parayı hediye olarak alır (K-1, K-4, K-22, K-23, K-37).
- Gelin babaevinden çıkarken sağ ayağıyla çıkar. Ayrıca gelin ayağını sürüyerek çıkarsa o evde kendinden sonra bekâr kız kalmayacağına inanılır (K-1).
- Gelin almaya giden oğlan tarafındaki samenlerden kızevine varan ilk kişinin üzerine un serpilir. Ayrıca gelin almaya gidildiğinde kızevinin önünde düğün eğlencesi yapılırken ortada oynayan kişinin üzerine un atılır. Bu uygulamaya yörede “unlama” denir (K-6, K-28).

- Gelin geldiğinde oğlanevi, gelinin kırmızı için bardak ve kapıya sürmesi için de yağ hazırlar (K-1, K-2).
- Kız tarafının çocukları küçük keselerin içine kül doldurur. Bu küçük keseler çocuklar tarafından oğlanevi kızevine yaklaştığında oğlanevinden gelenlerin üzerine atılır. Bu uygulamaya yörede “kül bombası” denir (K-29, K-31).

Yörede gelin alma uygulaması kına gecesinden bir gün sonra yapılır. Damat tarafı toplanarak bayrak eşliğinde gelin evine doğru yola çıkar. Gelin evine giderken damat tarafının yolu kızevi tarafından kesilerek damat tarafına bayrak sorusu sorulur. Soruya doğru cevap verilirse ceza kesilmez. Ancak soruya doğru cevap verilmezse sağdıçtan ceza olarak koyun alınır. Damat tarafı kızevine vardığında kızevi tarafından at ya da ineğin kuyruğundaki tüylerin bir araya getirilmesiyle yapılan top şeklindeki hedef ağaca asılır ve bu hedefin oğlanevi tarafından vurulması istenir. Hedef vurulamazsa kızevine girilemez. Hedef, oğlanevi tarafından vurulup düşürüldükten sonra kızevine girebilir. Bu uygulamanın temelinde damadın ve ailesinin sabrını sınamak olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında damadın gelini alabilmesi için kapı yoluna ve sandık yoluna bahşiş, gardaş yoluna da silah vermesi gerekir. Silah verme uygulamasında silahın gücü temsil etmesi ve demirden yapılmış olması bu uygulamanın demir kültürünün devamı olarak yörede yaşatıldığını düşündürmektedir. Bahşişler verildikten sonra gelin, evden çıkarken babası ve erkek kardeşi gelinin beline kırmızı kuşak bağlar. Bu kuşağın kırmızı olması bereketi, gelinin gittiği yerde gayretli ve çalışkan olmasını; kuşağın belden üç kere çevrilmesi de gelinin kutsiyete bağlılığını simgeler. Bu uygulamayla hem İslamiyet öncesi Kamların belindeki kırmızı kuşak simgelenmiş hem de üç defa uygulanmasıyla İslamiyet'teki kutsallık temsil edilmiştir. Çeşitli ritüellerde kullanılan aynanın, sadece arkası sırlanmış kendimizi görmeye yarayan bir araç olmadığı aynı zamanda kötü iyeleri içine topladığına inanılan önemli bir unsur olduğu görülür. Yörede gelin yola çıktığında konvoyda bir kişinin ayna taşıması, gelinin ve gelinin bindiği atın altına ayna takılması gibi çeşitli uygulamalar gelini ve konvoydakileri kötü iyelerden korumayı amaçlarken eski Türk inançlarından yol iyesinin kalıntısı olarak yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.1.1.2.4.8. Gelin İndirme

Oğlanevine getirilen gelinin yeni bir ocağa dâhil olacağı düşüncesinden yola çıkarak gelinin mutlu ve bereketli bir hayat sürmesi için hem oğlanevinin önünde hem de

oğlanevinin kapısında dinsel ya da büyüsel temelli çeşitli uygulamaların yapıldığı görülmektedir. Saçı geleneği de bunlardan biridir.

Saçı, gelin oğlanevine indiğinde gelinin başına atılan nesnelere verilen addır. Saçı geleneğinin eski Türk inançlarından kalma büyüsel temelli bir uygulama olduğu düşünülmektedir. Bu uygulamada saçılan nesnelere genellikle yörede yetişen ürünlerden seçilmektedir (Kalafat, 2002a, s. 17).

Hız. Peygamber Efendimiz birgün sahabelerden birinin nişan törenine katılır. Peygamber Efendimiz katıldığı törende kendisine ikram edilen hurma, meyve gibi çeşitli ürünlerin dua ve temennilerden sonra orada bulunan misafirlerin üzerine saçılmasını söyler (Bozkurt, 1997, s. 66). Peygamberimizin saçı olarak sergilediği bu uygulamanın zamanla gelenek haline gelerek bereket ve bolluğun temsili olarak toplumumuzda uygulandığı düşünülmektedir.

Türk toplumlarında gelin indirmeyle ilgili çeşitli inanç ve uygulamalar bulunmaktadır: Afganistan'da yaşayan Türklerde gelin, oğlanevine geldiğinde gelinin attan inmesine damat yardım eder. Attan inen gelin, oğlanevine girmeden kayınbabasından arazi, hayvan gibi çeşitli hediyelikler bekler. Kayınbaba tarafından geline hediyelik verildikten sonra gelin eve girer. Gelin eve girdiğinde evdekilerden kim önce diğerinin ayağına basarsa onun evde daha baskın olacağına inanılır (Kalafat, 2002a, s. 27-28). Doğanşehir yöresinde gelin, babaevinden alındıktan sonra gün zelale⁶ varmadan köyün içerisinde gezdirilerek oğlanevine götürülür (Kurt, 2012, s. 149-151). Düziçi yöresinde kaynana gelinin ayağına şeker atarsa ağızlarının tatlı, yoluna su dökerse aralarının iyi olacağına inanılır (Kılıç, 2010, s. 86-87). Çamardı yöresinde gelin, oğlanevine geldiğinde uysal ve ağır başlı olması için koyun postunun üzerinden geçirilir (Yalçın, 2015, s. 66).

Sarız yöresinde gelin indirmeyle ilgili yapılan uygulama ve inançlar vardır. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

- Kızevinden alınan gelin at üstünde ya da araba ile davul zurna eşliğinde oğlanevine getirilir (K-5).

⁶ Zelal (zeval): Güneşin tam tepe noktasında olduğu zaman dilimidir.

- Gelin, oğlanevine getirilirken mezarlığın çevresinden geçirilir. Bu uygulama “Gelin, gittiği evden ölene kadar dönmesin.” diye yapılır (K-2, K-15, K-16, K-17, K-26, K-27, K-38).
- Gelinin atla getirildiği dönemlerde geline birinin yaklaşmasını önlemek için bindiği atın üzengisi bir kişi tarafından tutulurken gelinin atının her iki yanında da birer kişi görevlendirilir. Ayrıca atın altından çocuk ya da başka birinin geçmesi durumunda damadın gerdekte bağlanacağına inanıldığından atın altından kimsenin geçmesine izin verilmez (K-11, K-26).
- Gelin konvoyu köye geldiğinde gelin, oğlanevine inmeden damadın akrabalarının evine gider ve hediye toplar (K-9, K-10, K-26, K-27).
- Gelin, oğlanevine vardığında bu eve hizmet amacıyla geldiğini göstermek için kapıda serili olan kilimi toplayarak içeri girer (K-1).
- Oğlanevine ulaşan gelin attan ya da arabadan inmeden ayağının dibinde kurban kesilir (K-15, K-16, K-22, K-23, K-27, K-32, K-38).
- Gelin inmeden önce damadın babası tarafından ona ev, tarla, hayvan gibi çeşitli indirmelikler (duvak bedeli) verilir. Gelin indirmeliğini aldıktan sonra arabadan iner (K-1, K-7, K-15, K-26, K-27, K-32, K-33).
- Gelin arabadan inince duvağı açılır ve geline nazar değmesin diye önünden kimse geçirilmez (K-11).
- Gelin eve girerken kaynana, gelinin dinine bağlı olması ve Allah yolundan ayrılmaması için başında Kur’an-ı Kerim gezdirir (K-66).
- Gelin oğlanevine vardığında içeriye girmeden bereket getirmesi amacıyla gelinin elleri una batırılır (K-2).
- Gelin eve girmeden bereket ve ağız tatlılığı getirmesi için gelinin başından buğday, üzüm, şeker ve bozuk para karışımı atılır (K-2, K-7, K-9, K-10, K-22, K-23, K-26, K-32, K-34, K-38).
- Gelinin kucağına çocuk verilir (K-22, K-37, K-38).
- Gelin odasına gönderilir (K-5).
- Gelin eve girerken gelinin evine bağlı olması için kapıya mih (çivi) çakılır (K-1, K-37).
- Gelin eve girerken kapıya yağ sürülür. Bu uygulama yağın bulaştığı yerden çıkmadığı gibi gelinin de geldiği kapıdan ayrılmaması için yapılır (K-1, K-17, K-22, K-38).

- Ekmeğin üzerine önceden yağ ve bal sürülür. Gelin eve girerken yağ ve bal sürülen ekmeğe geline verilir ve gelin ekmeği kapı eşiğine sürer. Bu uygulama gelin, yağ gibi evine yapışsın çıkmamasın, bal gibi de ağzı tatlı olsun diye gerçekleştirilir (K-1, K-22).
- Gelin, eve girerken eline oklava verilir (K-1, K-3).
- Gelin eve girerken oklava kırdırılır (K-4, K-9, K-10, K-15, K-17, K-34, K-38).
- Gelini nazardan korumak için geline bardak kırdırılır (K-1, K-3, K-4, K-38).
- **Yüzük Kaçırma-1:** Düğünde gelinin ya da damadın parmağındaki yüzük iki kız tarafından kaçırlır. Bu kızların kaçırılan yüzükle belli mesafeyi koşarak gidip gelmeleri istenir. Bu koşuda iki kızdan hangisi bu mesafeyi koşarak gelinin parmağına yüzüğü takarsa o kız yarışmayı kazanır ve yarışmayı kazanan kıza oğlanevi tarafından hediye verilir (K-1, K-4).
- **Yüzük Kaçırma-2:** Düğün alayı gelin almaya giderken mezarlığın etrafını dolaşır. Mezarlığın etrafı dolaşılıp kızevine doğru yola çıkılırken samenlerden kendine güvenen genç ve atik delikanlıların yarışması için yere çizgi çizilir ve gençlerin ellerine yüzük verilir. Başla komutuyla gençler gelinin evine kadar yarışır. Gelinin evine ilk kim varır ve gelinin parmağına yüzüğü takarsa o kişiye çorap, para gibi çeşitli hediyeler verilir (K-2).

Sarız yöresinde kızeviden alınan gelin oğlanevine getirilirken mezarlıktan geçirilir. Bu uygulama atalara saygıdan yapılmaktadır ve bu uygulamanın atalar kültürünün kalıntısı olarak günümüzde yaşatıldığı düşünülmektedir. Mezarlıktan geçirilen gelin, köyün içinde gezdirilerek gelinin geldiği herkese ilan edilir. Gelinin direkt oğlanevine getirilmeyip köyün içerisinde gezdirilmesiyle kötü ruhların yönlerini şaşırarak yeni kurulan eve gelmeyeceğine inanılır. Gelin, oğlanevine vardığında attan ya da arabadan hemen inmez. Gelinin inmesi için oğlanın annesinden veya babasından ev, tarla, hayvan gibi çeşitli duvak bedelleri talep edilir. Duvak bedelini alan gelin, oğlanevine inerken ayağının dibinde kurban kesilir. Ayrıca damdan da gelinin başına bolluk ve bereket getirmesi için buğday, şeker gibi ürünlerden oluşan saçı saçılır. Saçı geleneği Şamanizm'de kansız kurban olarak uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntemin Hz. Peygamber Efendimiz tarafından uygulanması İslamiyet sonrasında da bu geleneğin devam ettiğini göstermektedir. Bu uygulamada aileye yeni katılan gelinin atalar tarafından kabul edilmesi amaçlanır. Ayrıca gelini nazardan korumak için cam bardak ve gelinin gücünü göstermesi için de oklava kırdırılır.

Türk toplum yapısında olduğu gibi Sarız yöresinde de kapı eşiği önemli bir aşamadır. Bu uygulamada babaevinin eşiğini terk eden gelinin ömrünün geri kalanını geçireceği oğlanevinin eşiğinden geçmesiyle yeni hayatının başladığı mesajı verilir. Eski Türk inançlarında eşikte ataların ruhlarının yaşadığına inanılır. Gelin kapının eşiğinden geçerken eşiğe yağ ya da bal sürülmesiyle çiftlerin hem ağzının tatlanacağı hem de eşikte yaşadığına inanılan atalara ait ruhların memnun edileceği düşünülmektedir. Bu sayede yeni gelinin atalar tarafından yeni geldiği eve kabul edileceğine inanılmaktadır. Bunun yanında eşiğe çivi çakma geleneğinde çivinin aileye koruyucu etki sağlaması yönüyle demir kültürünün kalıntısının yaşatıldığı düşünülebilir. Gelin indirmede yapılan uygulamaların tamamı inanç temellidir.

3.1.1.2.4.9. Özne Övme

Türk toplumunda genellikle damadın gerdeğe girmeden önce rahatlaması için çeşitli eğlenceler düzenlenir. Bu eğlenceler sayesinde damadın morali yükselir ve gerdeğe daha rahat girmesi için zemin hazırlanır.

Gagavuz ve Kırgız Türklerinde özel hazırlanan çadırlarda büyüklerin gözetiminde gelin ve arkadaşları, damat ve arkadaşlarını misafir ederek sabaha kadar eğlenirler (Kalafat, 2002a, s. 261). Mersin yöresinde damat tıraşı sırasında damadın arkadaşları damada iğne batırma şakası yapar. Böylece öznenin gerginliği azaltılmaya çalışılır (Kayalı, 2010, s. 143). Gölpazarı yöresinde damadı haklama olarak bilinen oyunda kız tarafından misafirler toplanarak erkek tarafına baskına gider. Baskına giden misafirler oğlanevi tarafından ağırlanır. Misafirlere yemek ikramında bulunulur (Taşçı, 2021, s. 894-895).

Özne övmeyle ilgili Sarız yöresinde uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Yörede damada özne denir (K-2, K-7).
- Sağdıçın damadı yanından ayırmaması gerekir. Damadın arkadaşları sağdıçtan damadı kaçırırlarsa sağdıç, damadı bulmak için ev ev gezer. Damadı bulamayan sağdıca damadı getirmesi için para, mal (koyun, keçi, inek gibi hayvan) gibi cezalar ödetilir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-23, K-26, K-32).
- Güveye girmeden önce damat ve sağdıç özne övmek için odaya getirilir. Odadakilere özne yemişi ikram edilir. Yemiş ikramının ardından odanın ortasına

seccade serilir ve seccadenin önüne bıçak konur. Özneye iğne batırma gibi çeşitli şakalar yapılırken amca, dayı gibi aile büyükleri özneye yapılan şakaları durdurmak ve özneye destek olmak için seccadenin önündeki bıçağı alırlar. Bunun karşılığında bahşiş verirler (K-7).

- Damadın ayakkabısı, cüzdanı ya da ceketini kaçırlır. Kaçırlan eşyaları geri vermenin karşılığında para, mal (koyun, keçi, inek gibi hayvan) gibi cezalar ödenir (K-18, K-19).
- Damat soyularak iç çamaşırlarıyla oturtulur (K-4).
- Damada destek olabilmek için yemek verilir. Bu yemekte damadın arkadaşları ya da varlıklı kişiler tarafından damada para toplanır (K-3, K-4, K-9, K-14).
- Damadın üstüne un atılır (K-1).
- Damadın arkadaşları damadı gerdek gecesini için eve getirirken ellerinde ateş tutarak damada şu mânileri söylerler:

Sıra sıra söğütler	/	Sıra sıra sokular
Birbirini öğütler (K-1).		Birbirini kokular
		Destin versin fakılar
		Ben beyimi överim (K-4).

- Sıra sıra sokular / Sıra sıra söğütler
- İzin verin fakılar / Birbirini öğütler
- Ben beyimi överim / İzin verin yiğitler
- Överim de överim / Ben beyimi överim
- Hayırlı olsun diyelim / Överim de överim (K-55).
- **Tıraş Oyunu 1:** Gelin almaya gidildiğinde damat, tıraş olsun ya da olmasın sırf sağdıçtan para alabilmek için sahte bir damat tıraşı sergilenir. Damat tıraşı sırasında sadece sağdıçtan para alınır, damadın parası kabul edilmez. Sağdıçtan para alındıktan sonra damat tıraşı uygulaması son bulur (K-1, K-2).
- **Tıraş Oyunu 2:** Gelin almaya gidildiğinde damat ahıra götürülür. Damat burada sandalyeye oturtulur ve hayvan dışkısı sulandırılarak damadın yüzüne sürülür. Ustura yerine de tahta kullanılır. Ancak damat bu durumdan kurtulmak istiyorsa kendisinin ya da sağdıçının tıraş yapan kişilere bahşiş vermesi gerekir (K-32).

Yörede özne övme uygulamalarının tamamı öznenin gerginliğini ve heyecanını azaltmak için yapılır. Ayrıca özne övmeye sergilenen oyunlarda eş, dost ve akrabalarından

maddi destek toplanıp bu desteklerle damadın ve ailesinin düğün yükünün azaltılması sağlanır.

3.1.1.2.4.10. Nikâh/ Gerdek

Resmi nikâh, çiftlerin kanunlar karşısında evli olduğunun tescilidir. Dini nikâhsa din görevlisi ve şahitler huzurunda çiftlerin dini olarak eş olduğunun ilanıdır. Dini nikâhın resmi nikâhtan önce ya da sonra yapıldığı durumlar görülse de resmi nikâh olmadan evliliğe resmiyet kazandırılmamaktadır. Dini nikâhları kısıyılan çiftlerin düğünün bittiği gece bir araya gelerek geçirdikleri geceye gerdek gecesi denir. Gerdek gecesinin sabahında yengeler, gerdek için içeriye giren çiftten gelenekler doğrultusunda gerdeğin sonucunu beklerler. Gerdek gecesinden sonra çiftler babaevlerine giderek büyüklerinin ellerini öperler (Örnek, 2000, s. 272-274).

Düğün günü sağdıç, damada gerdek konusunda bilgi verir. Sağdıç ve damat akşam namazına kadar beraber gezerler. Akşam namazı vakti geldiğinde damat ve sağdıç camide namaz kıldıktan sonra damadın arkadaşları damadın sırtına vurarak onu gerdek odasına yollarlar (Artun, 2016, s. 17).

Yeni evlenen çiftler için gerdek gecesinin önemi büyüktür. Bu yüzden Türk toplumlarında bu geceyle ilgili dinsel ya da büyüsel temelli çeşitli uygulamaların sergilendiği görülür: Acıpayam yöresinde gerdek gecesinin sabahında aile büyükleri çiftlerden çarşafı ister. Gelin, kız çıkmışsa oğlanevinden kızevine müjdecî aracılığıyla ayna yollar. Ancak gelin kız çıkmamışsa gelinin başına delik hasır geçirilerek gelin babaevine gönderilir (Acıpayamlı, 1978, s. 36). Edirne’de yaşayan Pomaklarda gelin odasına giderken eline demir para verilir ve gerdek odasının kapısına su bırakılır. Damat gerdek odasına geldiğinde işinin rahat olması için kapıdaki suyu döker. Gelin de sağlam ve sağlıklı olmak için elindeki demir parayı damada doğru atar. Gerdek gecesinin sabahında gelin, kız çıkarsa mutlu olunur. Ancak gelin, kız çıkmazsa eşeğe ters bindirilerek babaevine yollar (Pelin, 2020, s. 45).

Sarız yöresinde nikâh ve gerdekle ilgili uygulanan çeşitli inanç ve uygulamalar şunlardır:

- Dini nikâh kıyılırken gelin, akrabalarından birine vekâlet verir. Vekâletini verirken üç kere “Vekâletimi veriyorum.” diyerek tekrarlar (K-1, K-2, K-3, K-7, K-11, K-14, K-16, K-32).

- Dini nikâhta şahitler, imam ve dini nikâhı kıyılacak kişi ya da vekili olur (K-1, K-2, K-3, K-7, K-9, K-11, K-15, K-16, K-32).
- Dini nikâh yapılırken geline mehir bedeli verilir (K-2, K-15, K-32).
- Dini nikâh için gelenlerin karnını doyurmak ve gelenlere yardımcı olmak için “zıpçık” adı verilen aklı başında bir çocuk seçilir. Bu çocuk dini nikâhta yapılacak işlere yardımcı olur. İmamın ve zıpçığın bütün masrafı damat tarafından karşılanır (K-1, K-2, K-3, K-4, K-14, K-18).
- Gerdek sabahı gelin ve damadın gusül abdestini öğrenmeleri amacıyla damat tarafından erkekler damada; gelin tarafından da kadınlar geline gusül abdesti aldırarak çifte gusül abdestinin nasıl alınması gerektiğini öğretilirler (K-2).
- Dini nikâhtan sonra oğlanevi tarafından imama hediye olarak para, gömlek, havlu, sabun gibi çeşitli hediyelikler verilir (K-5, K-37).
- Damat gerdek odasına girerken arkadaşları tarafından sırtına vurulur (K-1, K-2, K-7, K-9, K-14, K-18, K-22, K-23).
- Gerdek gecesinde damat bağlanırsa bağını açmak için köprüden geçirilir (K-2).
- Damat, gerdek gecesi bağlanırsa soğuk suda duş alması sağlanır (K-2).
- Damat gelinin duvağını açarken yüz görümlüğü takar (K-5).
- Gelin içeri girmeden kapının önünde oynatılır. Kaynanası, gelin içeri girerken geline para, üzüm, buğday atar ve “Hoş geldin gelinim ağzın tatlı olsun.” der (K-1, K-2).
- Gelin ve damat gerdeğe girmeden önce iki rekât namaz kılar (K-5).
- Gerdek odasından geç çıkan damat arkadaşları tarafından ıslatılır. Ancak bu uygulama daha sonraki dönemlerde kaldırılmıştır (K-9, K-18, K-22).
- Gerdekte işi biten damat silah sıkır (K-3, K-4, K-26, K-32).
- Gerdekte kapıda görevli bulunur (K-5, K-9).
- Gerdeğe girmeden önce bayrak direğindeki kilit açılır (K-1, K-9, K-14).
- Gerdek gecesinin sabahı yengelerden birkaçı kızın çarşafına bakmaya gelir. Yengeler çarşafı gördükten sonra “Kızımız parladı çıktı.” diyerek bağırır (K-3, K-9).
- Gelin ve damat yedi gün boyunca evlerinden çıkmaz (K-4, K-9, K-15, K-18, K-19, K-22, K-23).
- **Ayak açması:** Gelin, yedi gün sonra ilk kez dışarıya çıkarken eline kova alır. Gelin arkada iki yengesi ya da görümcesi önde pınara giderler. Pınardan su doldururlar. İçine şeker konmuş ekmeği pınarın başına bırakarak dönerler. Bu

uygulamadan sonra çifti ilk olarak oğlanevi sonra da kızıevi yemeğe çağırır. Böylece gelinin ayağı açılmış olur (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-10, K-15, K-18, K-19, K-22, K-23, K-26, K-27).

Sarız yöresinde gelin eve geldiğinde çiftlerin dini nikâhı vekillerin, şahitlerin ve imamın huzurunda kıyılarak evlilikleri tamamlanmış olur. Nikâhtan sonra gelin gerdek odasına alınarak eşini bekler. Damat da camide vakit namazını kılarak gerdek odasına gider. Çiftler, iki rekât namaz kıldıktan sonra damat gelinin duvağını açmak için geline yüz görümlüğü takar. Geçmiş dönemlerde gerdek odasının kapısında görevli beklerken bu uygulama sonraki dönemlerde kaldırılmıştır. Gerdek sabahı yengeler tarafından gelinin bekâretini gösteren kanlı çarşaf istenir. Çarşaf görüldüğünde gelinin namusuyla aileye katıldığı düşünülerek “Kızımız parladı çıktı” sözleriyle durum herkese ilan edilir. Burada bekâret durumu hem gelinin hem de ailesinin onurunu, namusunu ve şerefini temsil etmektedir. Çarşaf kültürü gösteriyor ki ne kadar ataerkil bir toplum olsak da toplumsal statüde kadının aileye kattığı manevi değer tartışılmayacak kadar önemlidir. Çarşaf gösterildikten sonra gelin ve damat yedi gün rahatsız edilmez. Buradaki yedi sayısı, eski Türk inançlarında kötü ruhların buldukları yeri yedi gün sonra terk edeceği düşüncesi ve Allah’ın dünyayı yedi günde yaratması gibi tamamlayıcı olma düşüncesi ile hem İslamiyet’i hem de eski Türk inançlarını aynı potada eritme özelliğini barındırmaktadır. Yedi günün sonunda gelin, ayak açmak için köy pınarına gidip içine şeker konmuş ekmeği pınarın başına bırakmaktadır. Suyun temizleyici ve arındırıcı özelliği kullanıldığı için su kültürünün kalıntısı olarak bu ritüelin günümüzde yaşatıldığı düşünülmektedir. Bunların yanında gerdekten sonra silah sıkma uygulamasıyla çiftlerin karı koca olduğunun halka duyurulması ve yeni kurulan aileye zarar verebileceğine inanılan kötü ruhların silah sesiyle dağıtılması amaçlanmaktadır.

3.1.1.2.5. Düğün Sonrası Gelenekleri

Düğün töreni sona ermesine rağmen düğünle ilgili birçok uygulamanın devam ettiği bilinmektedir (Artun, 2016, s. 180). Bu uygulamalardan biri de duvak mevlididir. Duvak mevlidinde gelinin bekâretini temsil eden kanlı çarşaf, oğlanevinden ve kızıevinden gelen kadın misafirlere gösterilerek gelinin namusuyla aileye katıldığı ilan edilir. Bu ilanın ardından düğün ritüelinin son bulduğu görülür.

3.1.1.2.5.1. Duvak (Baş Bağlama)

Düğünün son evresini oluşturan “duvak” töreninin uygulanmasındaki en büyük etken bakire çıkan gelinin kutlanması ve bu durumun çevreye ilan edilmesidir. Düğünden bir gün sonra yapılan “duvak” töreninde misafirlere yiyecek ve içecek ikram edilir ve bu mutlu gün dualar eşliğinde kutlanır (Eroğlu & Özkanat, 2014, s. 273).

Gerdek gecesinin sabahında aile bireylerinden seçilen bazı kadınların gelinin yatak çarşafına bakıp olumlu sonuç aldıktan sonra gerçekleştirdikleri ritüeller Türk toplumlarında şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır: Adana yöresinde duvak mevlidi tamamlandığında gelin topladığı taşları ocağın içine atarsa gelinin doğurgan olacağına inanılır (Şenesen, 2015, s. 238). Nevşehir’e bağlı Avanos ilçesinde düğünden sonra kız tarafı oğlanevine giderek gelinin zülfünü keser. Gelinin zülfünün kesilmesiyle gelin, kızıktan çıkararak kadınlığa geçiş yapmış olur (Eroğlu & Özkanat, 2014, s. 275). Amasya yöresinde yaşayan Ahıska Türklerinde geline duvağının takılacağı gün bir tabak içerisinde buğday getirilir. Gelin, bu buğdaydan ambarına koyar veya tarlasına ekerse ambarının ve tarlasının bereketinin artacağına inanılır (Kalafat, 2002a, s. 182). Kırşehir yöresinde duvak açma âdeti kadınların bir araya gelmesiyle gerçekleştirilir. Gelinin duvağını damat açar. Duvak açma uygulamasından sonra gelinin kekili kesilerek bu kekil karşılığında ağızların tatlanması amacıyla misafirlere tatlı ikram edilir (Saygılı, 2015, s. 93-94).

Sarız yöresinde duvakla ilgili ritüeller şöyledir:

- Duvak mevlidine yengeler, yakın akrabalar ve eş dost çağırılır (K-1, K-3, K-4 K-9, K-15, K-16, K-32).
- Duvak mevlidinde gelinin yüz akı sayılan çarşaf gelen misafirlere gösterilir (K-1, K-9, K-18, K-19).
- Gelen misafirler sabun, para, altın, ayna ve çorap gibi çeşitli hediyeler getirir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-9, K-10, K-26, K-27, K-32).
- Düğünden sonra bir süre gelin, kayınbabasının ve büyüklerinin yanında ya hiç konuşmaz ya da fısıltıyla konuşur. Bu uygulamaya *gelinlik etme* denir (K-1, K-37).
- **Zülüf Kesme:** Yeni gelinin duvak mevlidinde saçının sağ ve sol yanında bulunan zülüfleri kesilir. Gelinin kesilen zülüflerinin yerine gümüş tokalar takılır. Kesilen

zülüfler de geline verilir. Gelin de hatıra olarak bu zülüfleri sandığında saklar (K-2, K-4, K-9, K-15).

Sarız yöresindeki duvak (baş bağlama) uygulaması gerdek gecesinin sonunda çiftlerin karı koca olduğunun duyurulması ve gelinin bekâretinin kanlı çarşafı ile ispatlanarak gelen misafirlere gösterilmesi için yapılan bir uygulamadır. Sarız yöresinde duvak mevlidiyle ilgili yapılan uygulamalar Anadolu'nun diğer yörelerinde yapılan uygulamalarla benzerlik göstermektedir.

3.1.1.3. ÖLÜM

Dünya hayatında doğum başlangıcı ölüm ise sonu temsil etmektedir. Ölüm, dünya hayatı için sonu temsil etse de İslami inançlara göre ahiret hayatında insanların sonsuza kadar yaşayacağı yeni hayatları mevcuttur.

Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi ölüm döneminde de çeşitli inançlar çerçevesinde gelişen örf, âdet, gelenek ve görenekler bulunmaktadır. Tüm bu uygulamalar ölen kişinin ahiret hayatına yolculuğunu kolaylaştırmak ve ölenin geride kalanlara zarar vermesini önlemek amacıyla yapılmaktadır (Pişkin, 2001, s. 64).

3.1.1.3.1. Ölüm Öncesi

İnsanlar her ne kadar yaşantılarına devam etse de bu yaşantılarının bir sonunun olduğunu bilmeleri ve bu sonun nerede, ne zaman, nasıl geleceğini merak etmeleri onları ölümü çağrıştıran rüyalar ve doğada gözlemlenen bazı olaylara karşı çeşitli uygulamalar oluşturma gayreti içerisine sokmuştur.

3.1.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Toplumlar, hayat tecrübelerinden yararlanarak tespit ettikleri tesadüfi olaylar sonucunda gelişen bazı durumların ölümün habercisi olduğuna inanmaktadır. İnsanlar, ölümü düşündüren olaylardan uzak durduklarında ölümün gelişini geciktireceklerini ya da engelleyeceklerini düşünmektedirler.

Halk inanışlarında ölümün habercisi olan ya da ölümü hatırlatan çeşitli belirtiler vardır. Bazı rüyalar, baykuş sesi ve cenazelerde sergilenen yanlış uygulamalar bunlardan bazılarıdır (Kalafat, 2011, s. 87).

Türk toplumlarında ölümle ilgili bazı inanışlar hâlâ görülmektedir: Gagauz Türklerinde baba, evin direği sayılmaktadır. Evin tavanından, çatısından ya da evi dik

tutan orta direğinden çeşitli sesler geldiğinde bu seslerin hayra alamet olmayacağına inanılır (Güneş, 2019, s. 86). Yahyalı yöresinde rüyada ateş, tabut, karayılan ve mezarlık görülmesi ölümün habercisi olarak düşünülmektedir (Çelikkanat, 2021, s. 70). Ulukışla yöresinde hasta olan kişinin uzun zamandır görmediği kişileri sayıklaması, burnunun dikilmesi, el ve ayak renklerinin soluklaşması gibi belirtiler ölümün habercisi olarak değerlendirilmektedir (Dilmen, 2009, s. 68). Feke yöresinde kurt köpeğinin uluması, karayılan görülmesi ve yıldız kayması ölümün habercisi olarak sayılır (Karakaş, 2005, s. 63). Urfa yöresinde evde sirke yapılması, çocuğun sürekli ağlaması ve rüyada dişin dökülmesi ölümün ön habercisi olarak görülmektedir (Keskin, 2006, s. 8-10). Sarız yöresinde ölümü düşündüren ön belirtiler Türk toplumlarıyla benzer özellikler göstermektedir.

Sarız yöresinde ölümü düşündüren ön belirtilerle ilgili inanışlardan bazıları şunlardır:

- Köpek uluması uğursuz sayılır ve köpek uluduğunda birinin öleceğine inanılır (K-1, K-6, K-18, K-31).
- Baykuş bir evin üstüne konarsa ya da bir evin etrafında öterse o evden ölü çıkacağına inanılır (K-1, K-2, K-3, K-6, K-7, K-9, K-15, K-18, K-23, K-26, K-32).
- Karga görüldüğünde ya da sesi duyulduğunda kötü haber geleceğine inanılır (K-2, K-37).
- Hastanın gözlerinde matlaşma (göz köyneklenmesi) görüldüğünde öleceğine inanılır (K-2, K-4, K-9, K-18, K-37).
- Hastanın burnunda dikilme olursa öleceğine inanılır (K-3, K-4, K-11).
- Ölecek kişinin nefes alışverişinde değişmeler olduğuna inanılır (K-15).
- Ölecek kişinin dudaklarında çekilme olur (K-11).
- Ölecek kişinin ayakları çatılır (K-16).
- Ölecek kişinin ten renginde sararma olur (K-3, K-4, K-9, K-11).
- Geçmişte ölen kişilerden yanına gelen olup olmadığı hastaya sorulur (K-2, K-6).
- Rüyada bir evin yıkılmış olduğunu görmek o yıkılan evden ölü çıkacağına yorumlanır (K-1, K-6).
- Rüyada dişinin ağrıyla yerinden çıktığını gören kişinin evinden ölü çıkacağına inanılır (K-1).

- Yıldız kayması ölüme yorumlanır (K-1, K-2).

Halklar, kutsal kitaplardan yararlanarak ya da geçmiş inanç çizgilerinin ışığında ölüm gibi gizemli olayları önceden sezmek için çeşitli pratikler geliştirmişlerdir. Bu pratikler oluşurken tecrübelerden yararlanılarak hastalarda, çevrede, doğada, hayvanlarda ve gökyüzünde yaşanan çeşitli değişimler gözlenip bu gözlemler sonucunda gelecekle ilgili çeşitli haberlerin alınacağı düşüncesi doğmuştur. Sarız yöresinde de Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi hayvanların çıkardığı sesler, rüyalarda görülen olaylar gibi çeşitli uygulamaların ölümle ilgili ön bilgi vermesi açısından son derece önemli olduğu görülmüştür. Örneğin: Baykuşun uğursuzluk getirdiğine inanılması ve ölüm haberlerinin baykuşla ilişkilendirilmesi sonucunda bu hayvanın yöre halkı tarafından hiç sevilmediği yörede yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Baykuşun geleceğe yönelik kötü haberler getirdiği düşüncesi Oğuzlarda da mevcuttur. Baykuşun tanrıyla insan arasında iletişimi sağlayan haberci kuş “ongon” a çok benzediği düşünülmektedir. Baykuş ve köpek gibi hayvanlardan haber alındığı inancı eski Türk inançlarından Totemizmin günümüzdeki yansımasıdır.

3.1.1.3.2. Ölüm Sırası ve Defin İşlemleri

Ölüm anında ve sonrasında yapılan ritüeller ölüyle ya da ölünün çevresinde gelişen olaylarla ilgilidir. Ölüm gerçekleşikten sonra ölen kişinin yaşayan birinin ölümüne neden olmaması için gözlerinin kapatılması, bedenine şeytan girmemesi için çenesinin bağlanması ve ölünün şişmemesi için de üzerine metal eşyalar konması gerektiğine inanılmaktadır. Bu uygulamalar hem dinî bir ritüel olduğu hem de cenazenin görünüşünün düzgün olması için yapılmaktadır (Örnek, 1971, s. 44-48).

Ölüm acısı her toplumda aynı şekilde hissedilse de bu acının yaşanma şekli toplumdan topluma farklılık göstermektedir: Özbekistan'da yaşayan Türklerde evden biri öldüğü zaman ev temizlenir, ayna ve resimlerin üzeri örtülür (Açık, 2004, s. 143). Tarsus yöresinde hasta bir kişinin öleceği zaman renginde solma, gözlerinde kayma meydana geldiğine inanılır (Tire, 2012, s. 59). Kahramanmaraş ili Pazarcık ilçesinde bir kişi öldüğünde cenazenin düzgün görünmesi için çenesi ve ayak başparmakları bağlanır (Karaoğlan, 2003, s. 38). Sivas yöresinde ölüm döşeginde olan kişinin ağzına zezem suyu damlatılır. Ancak zezem suyu bulunamadığı durumlarda hatim suyunun da damlatıldığı görülür (Aşkun, 2006, s. 238-239). Simav yöresinde ölüm anında ölecek

kişinin yüzü gülerse amelinin iyi olacağına ancak yüzü zorlanıyormuş gibi olursa amelinin kötü olacağına inanılır (Adalı , 2018, s. 64).

Sarız yöresinde ölüm sırası ve defin işlemleriyle ilgili yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Hasta kişi tek başına bırakılmaz ve hastanın başında devamlı Kur'ân-ı Kerim okunur (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-22, K-23, K-26, K-27, K-32).
- Hasta olan kişinin ölmeden kelime-i şehadet getirmesi sağlanır (K-3, K-4, K-6, K-11, K-14, K-15).
- Hastanın dudağına normal su ya da zezem suyu damlatılır (K-1, K-3, K-7, K-9, K-11, K-14, K-15, K-16, K-17, K-26, K-27, K-32).
- Hastanın son isteği sorulur (K-4, K-11).
- Ölmek üzere olan kişi konuşabiliyorsa ondan helallik alınır (K-3, K-4).
- Ölümün ayaktan gireceğine inanıldığı için ölmek üzere olan kişinin ayak kısmında kimse durmaz. Bu uygulamaya yörede “ay üç” denir (K-2, K-3, K-4, K-6, K-7, K-11, K-18, K-19, K-22, K-23, K-32).
- Ölen kişinin çenesi çekilerek bağlanır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-14, K-15, K-18, K-23, K-26).
- Gözleri açık ölen kişilere “Uzakta beklediğinde muradı kalmış.” denir. Ölen kişinin gözleri açık gitmesin diye uzaktaki kişinin eli niyet edilerek ölenin gözleri kapatılır (K-1, K-9, K-10, K-18, K-19, K-22, K-23, K-26, K-32).
- Ölen kişinin vücudunun donacağı ve kıyafetlerinin bu yüzden zor çıkacağı düşünüldüğünden kişi öldüğü zaman bekletilmeden üzerindeki kıyafetleri çıkarılır ve üzerine örtü örtülür (K-1, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17).

Sarız yöresinde ölüm anında ve ölüm gerçekleştikten sonra uygulanan ritüellerin tamamı ölen kişinin gidişinin rahat ve huzurlu şekilde olmasına yöneliktir. Ölüm anında helallik alma, Kur'ân okuma gibi çeşitli uygulamalar yörede en sık görülen ritüellerdendir. Bu ritüellerden hasta kişinin ağzına su verme uygulamasında şeytanın ölen kişiyi suyla kandırıp imanını alacağı inancının etkisi olsa da bu uygulamada eski Türk inançlarından su kültürünün koruyucu ve temizleyici özelliğinden faydalandığı da

düşünülmektedir. Ayrıca ölüm anında ölünün ayaklarının boş bırakılması uygulamasıyla Şamanizm'deki ruhun topuktan çıkacağı inancının yaşatıldığı söylenebilir.

3.1.1.3.2.1. Ölümün Duyurulması

Ölüm gerçekleştikten sonra cenaze evine gidip ölü yakınlarına destek olmak ve onların acısını paylaşmak Türk toplumunda önemli bir uygulamadır. Ölüm haberini alan eş, dost ve akrabalar cenaze evine giderek cenaze sahiplerine hem mânevi destek verirler hem de cenaze evinde yapılacak işlere yardımcı olurlar. İnsanlar bu uygulamayla toplumdaki birlik ve beraberliği perçinlemiş olurlar.

Ölümün duyurulması toplumlarda farklı şekillerde cereyan etmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Tıva Türklerinde kişi öldüğü zaman ölünün ismi kesinlikle söylenmez ve ölü erkekse “kalgan ool” kadınsa “kalgan urug” şeklinde ölüm ilanı yapılır (Türker & Koçoğlu Gündoğdu, 2016, s. 150). Sivas yöresinde ölüm haberi camilerde bulunan tahtaya ölen kişinin bilgilerinin yazılmasıyla ya da belediyeden yapılan anonslarla duyurulur (Karaca & Üçer, 2016, s. 25). Beyşehir yöresinde ölüm olayı gerçekleştikten sonra ölüm haberini duyurmak için camiden sela verilir (Samancı, 2008, s. 37). Zonguldak'a bağlı Ereğli ilçesinde cenazenin ilanı yüksek bir tepeye çıkılarak yapılır (Öztürk, 2019, s. 77-78). Tekirdağ yöresinde ölen kişinin ayakkabıları, evinin önüne konulduğunda o evde cenaze olduğu anlamına gelir (Artun, 1998, s. 21).

Sarız yöresinde ölümün duyurulmasıyla ilgili yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Geçmiş dönemlerde teknoloji günümüzdeki kadar yaygın olmadığından ölüm haberi komşudan komşuya yayılarak duyulmaktadır (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-18, K-22, K-23, K-32).
- Camiden sela verilir (K-16, K-17, K-19).

Sarız yöresinde ölen kişinin haberi cenaze evinden gelen ağıtlarla kendini belli etmektedir. Ağıtları duyan eş, dost ve komşular cenaze evine gelip acıya ortak olurlar. Bunun yanında camiden verilen sela da cenaze haberinin duyurulması açısından önemlidir. Tüm bu uygulamaların yanında teknolojinin gelişmesiyle telefon, tablet gibi çeşitli teknolojik cihazlarda kullanılan farklı uygulamalar ve sosyal medya hesaplarından yapılan paylaşımlar sayesinde kişilerin ölüm haberi kolayca duyurulmaktadır.

3.1.1.3.2.2. Ölünün Bekletilmesi

İslami inançlara göre cenazenin bekletilmesi uygun görülmez. Bu yüzden ölümün gerçekleşmesinin ardından ölünün fazla bekletilmeden gömülmesine dikkat edilir. Ancak ölüm ikinci vaktinden sonra gerçekleşmişse ya da mevsim şartları cenazeyi defnetmeye uygun değilse cenazenin bir sonraki gün defnedilmek üzere bekletildiği görülür (Dinç, 2021, s. 99).

Ölünün bekletilmesi dinî ve biyolojik açıdan pek uygun görülmesine de bazı durumlarda insanların buna mecbur kaldığı görülmektedir. Ölünün bekletilmesi uygulaması şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır: Misis yöresinde kişi, gün batımından sonra ölmüşse cenazesi sabaha kadar bekletilir. Sabaha kadar geçen bu sürede ölünün başında ışık yakılır ve ölenin hemcinslerinin cenazenin başında bekletilmesi sağlanır (Peker, 2008, s. 73). Adana yöresinde ölüm olayı gerçekleştiğinde ölü şişmesin ve yanına şeytanın gelmesin diye cenazenin üzerine metal eşyalar konur (Şenesen, 2015, s. 260-261). Muğla yöresinde yaşayan Alevi Türkmenlerde ölen kişinin uzaktan gelecek akrabaları olduğunda cenaze bekletilir. Cenazenin bekletildiği bu süre zarfında ağıtlar yakılır ve cenazeye uygun nefesler saz eşliğinde söylenir (Büyükokutan, 2007, s. 69).

Sarız yöresinde ölünün bekletilmesiyle ilgili gerçekleştirilen uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Sabah ya da öğle vakti ölen kişiler gün içerisinde mutlaka gömülür (K-1, K-7, K-9, K-15, K-16).
- Sarız yöresinde hava kararınca toprağın mühürleneceğine ve gün aydınlandığında bu mührün kalkacağına inanılır. Bu yüzden akşam ya da gece vaktinde ölenler sabah defnedilir (K-1, K-2, K-9).
- Bekletilen cenazenin üzerine orak, bıçak, ocak sacı gibi çeşitli metal eşyalar konur (K-1, K-4, K-9, K-14, K-16, K-17, K-18, K-19, K-22, K-23, K-32, K-37).
- Ölen kişinin uzaktan gelecek akrabaları varsa ölü bekletilir (K-7).
- Ölü bekletilirken nevesimin ters yüzü ölünün üzerine örtülür (K-22, K-23).

Sarız yöresinde ölüm olayı gerçekleştikten sonra ölen kişi düz bir zemine yatırılır ve haneye bir daha ölüm girmesin diye ölünün üzerine örtü ters örtülür. Ayrıca ölünün şişmemesi için de üzerine metal eşyalar konur. Ölen kişi toprağın mühürleneceği inancıyla öldüğü gün hava kararmadan defnedilmeye çalışılır. Ölüm hava karardığında

gerçekleşirse ölü sabaha kadar serin bir odada bekletilir ve defin işlemi sabah gerçekleştirilir. Ölünün bekletildiği süre içerisinde evden kara ruhları ve ölen kişinin ruhunu uzak tutmak için ölünün ayakkabıları kapının önüne bırakılır ve evde sürekli ışık yakılır. Cenazenin bekletilmeden gömülmek istenmesindeki amaç ölen kişinin ruhunun evdeki diğer kişilere zarar vermesini önlemek ve cenazenin bedeninde oluşacak biyolojik bozulmalardan kaynaklı kokunun önüne geçmektedir. Hava karardığında toprağın mühürleneceği inancında eski Türk inançlarından animizm ve toprak kültürünün, cenazenin şişmesini önlemek için üzerine metal eşyalar konmasıdaysa demir kültürünün etkisi görülmektedir.

3.1.1.3.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanması

Ölümün gerçekleşmesinin ardından cenazeyi defnetmek için hazırlıklar başlar. Bu hazırlıklar yıkama, kefenleme ve cenaze namazı olmak üzere üç önemli aşamadan oluşur. Bu aşamalarda dinsel ya da inanç temelli birçok uygulama görülür (Örnek, 2000, s. 214). Ölenin geride kalanlardan birini ardından götürmemesi için gözlerinin kapatılması, ruhunun odadan rahat çıkabilmesi için pencerelerin açılması, ölünün ağzından şeytanın girmemesi ve çenesinin kötü görünmemesi için ağzının bağlanması gibi çeşitli uygulamalar bunlardan bazılarıdır (Örnek, 1971, s. 44-48).

Anadolu'da ölüye saygı duyulur. Bu durumun neticesinde defin hazırlığına da ayrıca itina gösterilir. Defin işlemleriyle ilgili uygulama ve inançlardan bazıları şunlardır: Beyşehir yöresinde ölünün bulunduğu yere kedi girse ölünün hortlayacağına inanılır (Samancı, 2008, s. 37). Ardanuç yöresinde ölen kişinin başı kibleye gelecek şekilde yerleştirilir. Köyün en yaşlısı ölünün uygun yerlerine pamuk tıkar ve ölüye gusül abdesti aldırır (Köse, 2017, s. 48). Bitlis yöresinde kişi öldüğünde gözleri açık kalırsa ölenin kendisiyle başkasını da götürmek istediğine inanılır. Bu durumu önlemek için ölüm gerçekleştiği anda ölünün gözleri kapatılır (Ergöz, 2019, s. 234).

Sarız yöresinde ölünün gömülmeye hazırlanmasıyla ilgili yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Ölen kişinin kefen, sabun, havlu gibi ihtiyaçları karşılanır (K-5).
- Tabutun üzerine Kur'an-ı Kerim'den ayetler yazılı yeşil renkte örtü örtülür (K-15).

Sarız yöresinde ölüm olayı gerçekleştikten sonra cenaze hazırlıklarına zaman kaybetmeden başlanır. Yörede yapılan hazırlıklar genel olarak Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzerlikler göstermektedir. Cenaze için yapılan hazırlıklar: yıkama, kefenleme, cenaze namazı, defin ve cenaze yemeği olmak üzere birtakım aşamalardan oluşur. Ölüm gerçekleştiği anda ilk olarak ölünün kıyafetleri üzerinden çıkarılır. Bedenin düzgün şekil alması amacıyla ölü düz bir zemine yatırılır ve elleri ayakları düz şekilde uzatılır. Çenesinin açık kalmaması ve ayak başparmaklarının ayrı görünmemesi için bu bölgeler ipe bağlanır. Tüm bu hazırlıklar cenazenin bedeninin düzgün şekil alması amacıyla yapılmaktadır.

3.1.1.3.2.4. Ölünün Yıkınması ve Kefenlenmesi

Ölünün yıkınması, bu işi bilen hemcinsleri tarafından yapılmaktadır. Cenaze yıkınmaya hazırlanırken cenazenin ayak kısmı kibleye gelecek şekilde teneşirin üzerine yatırılır. Cenazenin üzeri diz kapaklarına kadar örtülür ve üstünde üzerlik gezdirilir. Ayrıca cenazenin su değmedik yeri kalmayacak şekilde cenazeye abdest aldırılır ve her yanı mesh edilir (Örnek, 1971, s. 50).

Geçmişte köylerde cenaze yıkınırken evin önünde belli bir alanın etrafı çevrilerek cenaze yıkama konusunda tecrübeli kişiler bu bölgelerde cenazeyi yıkayarak kefenlemekteydi (Doğaner, 2006, s. 234). Şehirlerdeyse cenazenin yıkınması genellikle gasilhanelerde yapılmaktadır. Yerel yönetimler tarafından görevlendirilen kişiler cenazeyi belli ücretler karşılığında yıkayarak define hazır hale getirmektedir (Örnek, 1971, s. 49).

Türk toplumlarında ölünün yıkınması ve kefenlenmesi ile ilgili benzer ya da farklı uygulamaların olduğu tespit edilmiştir: Göklen Türkmenlerinde ölen kişi, yıkınıp kefenlendikten sonra yerinde ağır olsun diye ölünün yıkıldığı yere taş konur (Kalafat, 2010b, s. 221). Silifke yöresinde yaşayan Yörüklerde cenazeyi yıkamak için kullanılan suyun içerisine ölü güzel koksun diye kekik gibi çeşitli bitkiler atılır (Demir & Bakar, 2014, s. 128). Nevşehir yöresinde cenaze evinin önünde belli bir bölge çevrilir ve cenaze burada yıkınır (Yılmaz, 2020, s. 180-181). Ardahan yöresinde cenazeye abdest aldırılmadan önce ölen kişinin temiz olması için vücuduna kese yapılır (Saltaş, 2016, s. 139).

Sarız yöresinde ölünün yıkınması ve kefenlenmesiyle ilgili yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Ölen kişi evinin önünde yıkanır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-22, K-23, K-26).
- Ölen kişinin evinin önünde yıkama yapılacak alan belirlenir. Bu alanın etrafı bezlerle çevrilerek kapatılır (K-1, K-7, K-9, K-10, K-14, K-26).
- Ölen kişi kadınsa el ve ayak parmaklarına kına yakılır. Ayrıca ölünün üzerine kına, Meryem ana saçı, zezem suyu ve gül kokusu gibi çeşitli ürünler serpilir (K-1, K-2, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-19, K-31, K-32).
- Kişi öldüğü zaman kıyafetlerinden alınan kumaş parçalarına ya da kefene sarılır (K-14).
- Ölen kişi yıkandıktan sonra kefenlenirken dişlerine nar sürülür (K-6).
- Ölü yıkandıktan sonra güzel koksun diye ölünün yıkanacağı suya ülper yavşanı otu atılır (K-22).
- Ölen kişiyi imam ya da imam kadar bilgisi olan biri yıkar ve kefenler (K-9, K-15, K-16)
- Ölen kişiye boy abdesti aldırılır. (K-6, K-28).
- Cenazenin yıkanacağı suya murt, kekik, üzerlik otu ve ölü çiçeği (öksüz oğlan çiçeği) gibi bitkiler atılır (K-1, K-2, K-4, K-7, K-9, K-14, K-18).
- Ölen kişi yıkanıp kefenlendikten sonra artan suyla ölünün kıyafetleri yıkanır (K-1, K-4, K-9, K-10, K-17, K-27, K-38).
- Ölen kişinin suyu artırılmaz (K-7, K-14, K-18, K-26, K-32).
- Ölü yıkandıktan sonra o evden bir daha ölü çıkmasın diye kazan ters çevrilir (K-1, K-2, K-17, K-22, K-23, K-27, K-32).
- Ölünün çeşitli bölgelerinde kişisel temizlik yapılması gerekiyorsa önce ölünün kişisel temizliği yapılır. Sonra da ölü yıkanıp defnedilir (K-18).
- Kazan yedi gün evin önünden kaldırılmaz (K-3, K-4).
- Kazan bir-üç gün evin önünden kaldırılmaz (K-2, K-5, K-26, K-38).

Sarız yöresinde cenazenin dinî ritüellere uygun olarak hazırlanması amacıyla yıkama ve kefenleme gibi çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Yörede yapılan uygulamalar genel olarak Anadolu'nun diğer yöreleriyle farklılık göstermemektedir. Kişi öldüğü zaman kişinin evinin önünde belli bir bölgenin etrafı çevrilir ve bu bölgenin etrafı bezlerle kapatılır. Cenazeyi yıkamak için kazanlarla sıcak su hazırlanır. Hazırlanan sıcak suyun içine cenazenin güzel kokması amacıyla yörede yetişen ülper yavşanı, ölü çiçeği gibi

çeşitli bitkiler atılır. Cenaze, bulunduğu yerden yıkanmak için yakınları tarafından teneşir tahtasına taşınır. Teneşire yatırılan cenazenin yıkama ve kefenleme işlemi köyün imamı tarafından yapılır. Ölen kişi kadınsa mutlaka eline ve ayağına kına yakılır. Yapılan saha çalışmaları sırasında bu uygulamanın nedeni sorulduğunda ise kınanın “Müslüman kadının işareti” olduğu ifade edilmiş, bu yüzden bu uygulamayı yaptıklarını söylemişlerdir. Yıkama ve kefenleme işlemi bittikten sonra suyun kaynatıldığı kazan haneden bir daha cenaze çıkmasın diye ters çevrilir. Ters çevrilen kazan üç-yedi gün düzeltilmez. Bu uygulamada kullanılan üç ve yedi sayısı eski Türk inançlarında ölenin ruhunun ve kara iyelerin cenaze evini terk etmediği inancının ön plana çıktığı görülmektedir. İslamiyet'te ise yedi sayısının tamamlayıcı özelliğiyle kullanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca cenazenin yıkanması ritüelinde eski Türk inançlarından su kültürünün ve İslamiyet'ten gelen uygulamaların iç içe geçerek kullanıldığı görülmektedir. Covid-19 hastalığının temas yoluyla bulaşması yüzünden son zamanlarda cenazelerin yıkanma ve kefenleme işlemleri hastanelerde özel kıyafetler giymiş kişiler tarafından yapılmaktadır.

3.1.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması

Ölen kişinin yıkanıp kefenlendikten sonra içine konularak taşındığı araca tabut denir. Yetişkin kişiler için tabutun baş kısmı 70 cm, ayak kısmı 30 cm ve yükseklik ise 35 cm'dir. Tabut taşınırken cenazenin baş kısmı öne gelecek şekilde dört köşesinden omza alınarak taşınır. Taşıma işlemi sırasında en az üç adım atılmadan tabut taşıma sırası başkasına devredilmez. Ayrıca tabut taşınırken tabutun fazla sallanmamasına dikkat edilir (Ercan, 2002, s. 191).

Türk toplumlarında cenazenin taşınmasında İslami usuller temel alınıyor olsa da uygulamalarda bazı farklılıkların olduğu görülmektedir: Kırgız Türklerinde ölen kişi yıkanıp kefenlendikten sonra tabuta konur. Ölüne kişinin karısı hamileyse hamile eş cenaze taşınırken cenazenin önünü kesip hamile olduğunu herkese ilan eder. Bunun yapılma nedeni kadının ileride çocuğu doğduğu zaman bu çocuğun kimden olduğu dedikodusunun önüne geçmektedir (Azap, 2018, s. 113). Çamardı yöresinde cenaze, biraz gezdirildikten sonra mezarlığa götürülür. Bu uygulama ölen kişinin ruhunun ölümden önceki hayatını ve ailesini özlememesi için yapılır (Yalçın, 2015, s. 69). Düziçi yöresinde cenaze yıkayan kişilerin en az üç kez tek başına cenaze yıkamış tecrübeli kişiler olmasına dikkat edilir (Kılıç, 2010, s. 106). Çivril yöresinde ölen kişi genç erkekse damatlığına

taktığı ipekten kırmızı poşusu, genç kadınsa duvağı ya da gelinliği cenazenin üzerine örtülür (Akarpınar, 2002, s. 4).

Sarız yöresinde cenazenin taşınmasıyla gerçekleştirilen uygulamalar şöyledir:

- Cenaze tahta tabut ile taşınır (K-9, K-10, K-71).
- Tabut mezarlığa kadar eş, dost ve akrabaların omzunda götürülür (K-7, K-9, K-16).
- Taşınan cenazenin önünden saygı duyulduğundan geçilmez (K-5, K-71).
- Cenazenin arkasından ağırlığının gitmesi için su serpilir (K-9, K-72).
- Bir evin önünden cenaze geçerse mutlaka cenazenin arkasından su dökülür (K-9).
- Cenazeyi omuzlarda sadece erkekler taşır ve kadınlar mezarlığa gelmez (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-11, K-14, K-16, K-22, K-23, K-26, K-27, K-32, K-38).
- Ölen kişiyi son kez görmek isteyenler olursa cenaze yıkandıktan sonra bu kişilere cenaze gösterilir (K-2, K-7).

Yörede vefat eden kişi yıkanır, kefenlenir, üzerine yeşil örtü örtülerek tabuta konur ve mezarlığa doğru götürülür. Tabut taşınırken cenaze taşımanın sevap olduğu inancından yola çıkarak cenazeye gelen kişiler tabuta mutlaka omuz verir. Yörede kadınlar ne tabut taşır ne de mezarlığa gelerek defin işlemlerine katılır. Ayrıca ataya olan saygıdan cenaze taşınırken cenazenin önünden geçilmesi uygun görülmez. Covid-19 hastalığının temas yoluyla yayılması sebebiyle son zamanlarda cenaze taşınırken fazla sayıda kişinin bulunmamasına, maske takılmasına ve sosyal mesafe kurallarına uyulmasına özen gösterilir.

3.1.1.3.2.6. Cenaze Namazı

Ölüm olayının gerçekleşmesinin ardından ilk aşama cenazenin yıkanması, ikinci aşama kefenlenmesi ve üçüncü aşama ise cenaze namazının kılınıp ölünün defnedilmesidir. İmam, cenaze namazını kıldırılmadan önce ölen kişinin yaşını öğrenip akil baliğ oluncaya kadar geçen süreyi yaşından çıkararak dua sayısını belirler (Açık, 2004, s. 144). Cenaze namazı kılındıktan sonra imam, cemaate “Merhumu nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Cemaat de “Allah rahmet eylesin. İyi bilirdik.” şeklinde cevap

verir. Ardından imam üç kere “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorduktan sonra cenaze gömülmek üzere mezarlığa götürülür (Akca, 2009, s. 103).

Sivas yöresinde bir kişi öldüğü zaman en yakın vakit namazına kadar ölen kişinin hazırlıkları tamamlanıp defin işlemi gerçekleştirilir. Ancak cenazenin hazırlıkları vakit namazına yetiştirilemezse gün içerisinde en geç ikindi vaktine kadar defin işleminin gerçekleşmesi sağlanır. Bu uygulamanın nedeni vakit namazından çıkan kişilerin de namaza katılıp sevaba nail sağlamaktır (Aşkun, 2006, s. 240).

Sarız yöresinde cenaze namazıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ölen kişinin cenaze namazına sadece erkekler katılır (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-16, K-23, K-32).
- Cenaze namazı ayakta kılınır (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-23).

Sarız’da cenaze namazlarında uygulamalar Anadolu’nun Müslüman olan diğer yöreleriyle aynı özellikleri taşımaktadır. İslami usullere göre kılınan namazın ardından cenaze toprağa verilir. Ayrıca yörede cenaze namazlarına kadınların katılmadığı görülür. Son zamanlarda yayılan Covid-19 hastalığının temas yoluyla bulaşıyor olması cenaze namazlarında uygulanan safların sık tutulması kuralında değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Namazlarda hastalıktan korunmak ve teması azaltmak için en az 1-1,5 m mesafe bırakılarak saf tutulduğu tespit edilmiştir.

3.1.1.3.2.7. Defin ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Türk toplumu ölümle ilgili oldukça zengin ritüellere sahiptir. Özellikle ölüm gerçekleşikten sonra gelişen olaylar ve ölünün gömülmesiyle ilgili inanmalar geçmişten günümüze varlığını sürdürmektedir (Artun, 2016, s. 203).

Ülkemizde defin işlemleri: ölünün yıkanması, kefenlenmesi, tabuta konması, cenaze namazının kılınması ve cenazenin defnedilmesi şeklinde gerçekleşir. Cenazenin defin hazırlıklarıyla ilgili olarak uygulama farklılıkları görülür. Cenaze yıkanırken suyuna atılan kekik gibi çeşitli bitkiler ve kefenin üzerine yazılan dualar bunlardan bazılarıdır (Ersoy, 2002, s. 10).

İslami inanışlara göre yapılan defin işlemi ve mezarlıktaki uygulamalarda yöresel bazı benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır: Mamuşa Türklerinde cenaze namazı kılındıktan sonra ölen kişi defnedilir. Defin esnasında kadınlar mezarlığa gelmez (Malta

Muhaxheri & Hudaverdi, 2016, s. 60). Düziçi yöresinde ölü, mezara yerleştirildikten sonra ölünün gözüne bir avuç toprak atılır ve rahat etmesi için belindeki kuşak gevşetilir (Kılıç, 2010, s. 114-115). Düzce yöresinde cenaze taşınırken cenazeyi taşıyan kişiler tabutun her köşesinden sırayla onar adım atarak toplamda dört köşeyi dolanıp kırk adımda taşıma işlemine destek verirler (Türbedar, 2011, s. 171-172).

Sarız yöresinde cenazenin defin işlemleri ve mezarlıkta yapılan işlemlerle ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Cenaze mezarlığa gelmeden birkaç kişi insan boyunu geçecek derinlikte mezar kazar (K-5).
- Ölüyü mezara akrabaları (oğlu, kardeşi...) indirir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-16, K-17, K-19, K-23, K-26, K-32, K-37).
- Ölen kişi kibleye döndürülerek mezara yerleştirilir (K-5).
- Defin işlemi gerçekleştikten sonra mezarın üzerine küreğin tersi ile su dökülür (K-9).
- Ahiret hayatında ölen kişiye Kur'an-ı Kerim'in sağ taraftan verileceği inancıyla ölen kişinin sağ tarafının altına toprak konularak sırtı desteklenir. Bu uygulamaya yörede "mezar döndürme" denir (K-3, K-5, K-14, K-26, K-32).
- Mezara yerleştirilen cenazenin üzerine sapırtma (cenazenin üzerine dizilen tahta) dizilir ve mezarın üzeri toprakla örtülür (K-3, K-7, K-9, K-14, K-18, K-19, K-22, K-23, K-32).
- Cenazenin gözüne toprak atılır (K-1).
- Mezar yerinin belli olması için mezarın başına ve sonuna tahta ya da taş yerleştirilir (K-7, K-9, K-15, K-16, K-19, K-26).
- Mezarın başına meyveli ya da meyvesiz ağaç dikilir (K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-19, K-22, K-23, K-26, K-27).

Sarız yöresinde cenazenin taşınması ve defnedilmesiyle ilgili bütün işlemler İslami usullere göre yapılır ve Anadolu'nun diğer bölgeleriyle benzer özellikler gösterir. Kişi öldüğü zaman cenazeyle ilgili hazırlıklar hızlıca tamamlanır. Cenaze mezarlığa getirildiğinde ölen kişinin oğlu mezara iner ve cenazenin başını kibleye doğru çevirir. Ölen kişinin amel defterini sağ taraftan alacağı inancının etkisiyle cenazenin gövdesi sağ tarafa yaslanarak cenaze yerine yerleştirilir. Gözüne de dünya malının boş olduğu

inancıyla toprak atılır. Cenaze mezara yerleştirildikten sonra cenazenin üzerine sapırtma⁷ tahtaları dizilir ve mezarın üzerine toprak atılıp mezar kapatılır. Toprak atılırken küreğin elden ele değil yere bırakılarak verilmesinde ve toprağın kürekle değil elle atılmasında eski Türk inançlarından yer kültürünün, mezarın başına ağaç dikilmesinde ağaç kültürünün kalıntısının yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.1.1.3.3. Defin Sonrası

Cenaze merasimi gerçekleştikten sonra mezarlığa gelen kişiler cenaze evine gidip taziye de bulunurlar. Cenaze evinde eş, dost ve akrabalar tarafından yemek ikramı yapılması, Kur'an-ı Kerim okunması ve devir-ıskat gibi çeşitli uygulamaların gerçekleşmesiyle ölen kişiye karşı son görevin yapılmış olduğu düşünülür.

3.1.1.3.3.1. Cenaze Evi

Cenaze evine; yas evi, taziye evi ve ölü evi gibi çeşitli isimler verilir. Yasın ve acının paylaşıldığı yer olduğundan eş, dost ve akrabalar tarafından cenaze evi boş bırakılmaz.

Türk toplumlarında cenaze evinde yapılan uygulamalardan örnek verecek olursak: Tıva Türklerinde cenaze evine getirilen yiyeceklerde et kullanmamaya dikkat edilir. Bu uygulamanın nedeni ise ölen kişiyi uğurlarken başka bir canlının hayatına son verilmemesi gerektiği inancıdır (Türker & Koçoğlu Gündoğdu, 2016, s. 152). Adana yöresinde cenaze evi üç-yedi gün açık tutulur, gelen misafirlere çay ve yemek gibi çeşitli ikramlarda bulunulur (Başçetinçelik, 2009, s. 372). Elbistan yöresinde cenaze süresince televizyon, teyp gibi çeşitli araçların kullanılması toplum tarafından hoş karşılanmaz (Şahin, 2018, s. 95). Halfeti yöresinde bir kişi öldüğü zaman yörede yapılacak düğün, nişan gibi çeşitli etkinlikler cenaze dolayısıyla iptal edilir ve daha müsait bir tarihe ertelenir (Karabulut, 2017, s. 92-93).

Sarız yöresinde cenaze evinde yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Cenaze defnedildikten sonra kişiler başsağlığı dilemek için cenaze evine gelirler (K-5, K-18).

⁷ Sapırtma: Yörede cenazenin üzerine dizilen tahtalara verilen addır. TDK'nin Derleme Sözlüğü'nde yapılan incelemede bu kelime sadece Pınarbaşı ve Sarız yörelerinde kullanılan endemik bir kelimedir.

- Cenaze evinde yemek pişirilmez. Cenaze evine yemeği komşular ve akrabalar getirir (K-1, K-2, K-3, K-7, K-14, K-22, K-32).
- Cenaze evinden yedi gün boyunca su içmek bile uygun görülmez (K-1, K-2, K-18, K-19).
- Cenaze çıkan evdeki sular dökülür. Dökülen suların yerine yenileri doldurulur (K-9).
- Cenaze evinde Kur'an okunur. Bu duruma yörede "din talkı" denir (K-7, K-14).
- Cenaze evinde yedi gün boyunca Kur'an okunup helva dağıtılır (K-18, K-19).
- Günümüzde cenaze yemeği, cenazenin sahipleri tarafından hazırlanır (K-1, K-7).

Defin işlemi gerçekleştiikten sonra misafirler taziyeevine giderek başsağlığında bulunurlar. Taziye süresi yedi gün olup bu süre içerisinde eş, dost ve akrabalar cenaze evinde yemek yaptırmaz ve cenaze evine kendileri yemek getirirler. Gelen misafirler de hoca eşliğinde yedi gün boyunca Kur'an okuyarak ölenin ruhuna dua ederler. Yörede taziye sürecinde bütün işler askıya alınır. Çamaşır yıkamak, televizyon izlemek gibi çeşitli faaliyetleri yapanlar toplum tarafından ayıplanır. Bu uygulamanın eski Türk inançlarından animizmin etkisiyle oluşan ölünün ruhuna duyulan saygıdan ileri geldiği düşünülmektedir. Ayrıca günümüzde gurbette yaşayan Sarızlıların bir araya gelerek imece usulüyle oluşturduğu taziyeevleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Adana ili Seyhan ilçesi İstiklâl Mahallesi'nde faaliyet göstermektedir.

3.1.1.3.3.2. Belirli Günler ve Ölü Yemeği

Türk toplumlarında geçmişten günümüze gelen ölen kişiler için ölü yemeği hazırlama geleneği vardır. Bu geleneğe eski Türklerde *yuğ* denir. Cenazenin ardından ilk küçük yemek üçüncü gün, sonraki küçük yemek yedinci gün ve asıl büyük yemek ise bütün eş, dost ve akrabaların katılımıyla ölümün birinci yıl dönümünde verilir (İnan, 2000, s. 186). Ölü yemeği ölen kişinin ruhunun rahat etmesi için yapılır. Bu uygulamada ruhların ahiret hayatında yaşamını sürdürdüğü ve yeme içme faaliyetine devam ettiği vurgulanır. Günümüzde ölü yemeği uygulamasının geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

Belirli günler ve ölü yemeğinin uygulandığı toplumlardan bazı örnekler şöyledir: Özbek kültüründe ölen kişi defnedildikten sonra yedisi ilan edilir. Yedisinde yemek ikramı yapılan sofrada un tabağının içerisine mum yakılarak ölen kişi anılır (Açık, 2004, s. 144-145). Elbistan yöresinde ölü yemeği için köylüler bir araya gelerek düve keserler. Bu düveden cenazede yenmesi için *donguşt* adı verilen pilav yapılır (Şahin, 2018, s. 97).

Ankara Keçiören’de yaşayan Caferi halktan bir kişi öldüğünde cenaze evinde yedisine kadar her gün Kur’an okunarak yemek verilir (Albayrak, 2006, s. 89). Karaköy yöresinde yaşayan Alevilerde ölü yemeği dörde ayrılır. Bunlardan ilki hayır yemeğidir. Bu yemek ölümün üçüncü gününden başlayarak kırkına kadar geçen sürede köydeki fakirlere verilir. İkincisi can aşısı olarak ifade edilen cenazenin üçüncü günü cenaze evine gelen misafirlere verilen yemektir. Üçüncüsü kırk yemeğidir. Bu da ölümün kırkıncı gününde yapılır. Misafirlere kırk yemeği verildikten sonra topluca mezarlığa gidilerek dua okunur. Dördüncü ise hayır yemeği olarak da geçen cenazenin ölüm senesi dolduğunda verilen yemektir (Keskin, 2003, s. 125-126). Kars yöresinde yaşayan Türkmenlerde üç, yedi, kırk ve elli uygulamaları görülür. Cenaze sahipleri bu günlerde cenazenin hayrı için yemek verir ve mevlit okutur (Öncül, 2010, s. 95).

Sarız yöresinde belirli günler ve ölü yemeğiyle görülen uygulamalar şunlardır:

- Cenaze evinde yedi gün boyunca yemek pişirilmez. Komşular, imkânları doğrultusunda yaptığı yemekleri cenaze evine getirir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-18, K-22, K-23, K-26).
- Cenazelerde mevlit okunurken bereket getirmesi için hocanın önüne içinde tuz, un, bulgur ve buğday bulunan tas konur (K-55).
- Cenaze evinde kırk gün yemek yapılmaz. Komşular getirir (K-15).
- Üçüncü, yedinci, kırkıncı ve elli ikinci günlerde mevlit okunur, yemek ve helva ikram edilir (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-18, K-23, K-26, K-31, K-32).
- Elli ikinci gün ölünün etinin kemiğinden ayrılacağına inanılır (K-1, K-2, K-7).
- Günümüzde ölü yemeğinde lahmacun ve ayran ikram edilir (K-14).

Yörede üçüncü, yedinci, kırkıncı ve elli ikinci gün uygulamaları görülmektedir ve bu günlerde mevlit okutulmaktadır. Cenaze evinde yedi gün boyunca ocağın yakılması uygun görülmeyeceği için yemek pişirilmez. Cenaze evinin bütün ihtiyaçları akraba ve komşular tarafından karşılanır. Anadolu’da ve yörede cenazeye ilgili yardımlaşma uygulamaları günümüzde azalmış olsa da yapılan saha çalışmalarında bu yardımlaşmanın hâlâ varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Geçmişte yedi gün boyunca uygulanan mevlit okutma ve yemek verme uygulamasının günümüzde ekonomi gibi çeşitli sebeplerden yedi günden üç güne indiği görülmektedir. İslamiyet öncesi inançlarda bulunan üç, yedi,

kırk ve elli ikinci gün uygulamalarının İslamiyet'e sonradan eklendiği ve İslamiyet'e aitmiş gibi uygulandığı bilinmektedir. İslamiyet'e ait olmayıp insanlar tarafından İslamiyet'e aitmiş gibi gösterilip dinselleştirilen uygulamalara "bidâd" denmektedir.

Belirli günlerde verilen yemekler ölünün ruhunu memnun etme ritüeli olup İslamiyet'in etkisiyle yemeğin yanına mevlit uygulamasının eklenmesiyle bu uygulamaların günümüzde yeni bir şekil almasını sağlamıştır. Böylece eski ve yeni gelenekler harmanlanarak günümüzde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ayrıca yörede üç, yedi, kırk ve elli ikinci günlerde düzenlenen cenaze yemeklerinin Covid-19 hastalığı yüzünden salgın süresince düzenlenemediği tespit edilmiştir.

3.1.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları

Ölen kişinin eşyalarına yaygın olarak "soyka" ismi verilir. Ölünün eşyalarını alacak ve kullanacak kişilere ölen kişi tarafından zarar verilmemesi için bu eşyalar dinsel ya da büyüsel temelli çeşitli ritüellerden geçirilir. Bu ritüellerden geçirilen eşyaların arındığına inanılarak ihtiyacı olan kişilere bu eşyalar rahatlıkla verilebilir (Boratav, 1999, s. 244). Fakat bu eşyalar ihtiyaç sahiplerine uygun şekilde arındırılıp verilmediği takdirde ölen kişinin geri gelip eşyaları kullanan kişilere zarar vereceğine inanılır.

Türk toplumlarında ölü eşyalarının arındırılıp dağıtılması inancı ve uygulaması ile ilgili bazı örnekler karşımıza çıkmaktadır: Azerbaycan yöresinde ölen kişinin eşyaları "Haneye bir daha ölüm girmesin." diye yıkanarak ihtiyaç sahiplerine verilir (Sardarinia, 2016, s. 149). Ulukışla yöresinde ölen kişinin eşyalarını kullanmanın iyi olmadığına inanılır (Dilmen, 2009, s. 78). Düziçi yöresinde ölen kişinin eşyalarının yıkanıp bir gün boyunca iptekletildikten sonra ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğine inanılır (Kılıç, 2010, s. 120). Karacaköy yöresinde yaşayan Alevi halk, ölen kişinin eşyalarını cenazenin üçüncü günü kazanda kaynatarak temizler. Ancak kazan kaynatılırken kazanın altına atılan odunların ölü yıkanırken kullanılan odunlardan olmasına dikkat edilir (Keskin, 2003, s. 10).

Sarız yöresinde ölünün eşyalarıyla ilgili yapılan uygulamalar şunlardır:

- Ölünün eşyaları, ölünün yıkanmasında kullanılan suyun artanı ile yıkanır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-17, K-22, K-23, K-38).
- Ölünün eşyaları fakirlere verilir (K-1, K-7, K-9, K-10, K-14, K-15, K-17, K-18, K-22, K-23, K-26, K-27, K-32).

- Ölünün eşyaları fakirlere verilirken eşyaların yanında ölünün hayrı için bulgur ve yağ gibi çeşitli gıda maddeleri de verilir (K-16, K-17).

Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Sarız'da da ölen kişinin eşyalarına "soyka" denir. Anadolu'da ve yörede ölenin ruhunun geri geleceği ve oradaki kişileri rahatsız edeceği inancıyla ölen kişinin eşyaları yıkandıktan sonra ihtiyaç sahiplerine bekletilmeden verilir. Böylece ölen kişinin hayır duası kazanacağına inanılır. Ölünün eşyalarında ruhundan izlerin bulunacağı inancında eski Türk inançlarından animizmin etkisi olduğu düşünülmektedir.

3.1.1.3.3.4. Yas Tutma ve Ağıt Söyleme

Yas tutma ve ağıt söyleme, bir kişinin ölüm haberinin ardından bu haberi duyan kişilerin içlerindeki ölüm acısının dışa vurulmasıdır.

İlk çağlardan beri insanlar ölüm karşısında çaresizdir. Bu çaresizliklerini ağıtlarla ya da tuttıkları yaslarla belli ederler. Göktürkler döneminde cenazenin konulduğu çadırın kapısında ölen kişinin yakınlarının yüzlerini keserek ağıt yaktıkları bilinir. Bunun yanında Türklerde ölen kişinin atının kuyruğunun kesilmesi bilenen en eski yas tutma geleneklerinden biridir (Örnek, 1971, s. 176-200).

Türk toplumlarında yas tutma ve ağıt söylemeyle ilgili benzer ya da farklı özellikler gösteren birçok uygulamaya rastlanır. Bunlardan bazıları şunlardır: Başkurt Türklerinde yas tutma ve ağıt yakma uygulaması yoktur. Bu uygulamaları gerçekleştirenlere toplum hoş gözle bakmaz (Karagöz , 2016, s. 203). Malatya yöresinde ölen kişinin ardından ağıt yakılmaz. Çünkü ağıt yakılırsa mezarın içinin su dolacağına ve ölünün acı çekeceğine inanılır (Bakırcı & Katı, 2019, s. 18). Mersin yöresinde ölen kişinin ardından kırk gün yas tutulup ağıt yakılır (Kayalı, 2010, s. 188-189). Misis yöresinde cenazenin ardından kırk gün boyunca televizyon izlenmez, müzik dinlenmez ve misafirliğe gidilmez (Peker, 2008, s. 84). Kofçaz yöresinde yaşayan Amuca Bektaşilerinde ölen kişinin yası bir yıl boyunca tutulur (Yıldız, 2020, s. 60-63).

Sarız yöresinde yas tutma ve ağıt söylemeyle ilgili gerçekleştirilen uygulamalar şöyledir:

- Cenaze evinde yas kırk gün sürer (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-11, K-12, K-14, K-15, K-16, K-22, K-26, K-32, K-37).

- Komşuların yası yedi gün sürer (K-9, K-10, K-14, K-15, K-16, K-26).
- Cenaze evinde televizyon, radyo gibi çeşitli araçlar kırk gün boyunca kullanılmaz. Ayrıca komşuların ve cenaze evindeki kişilerin kıyafetlerini yıkaması, banyo yapması ve ekmek pişirmesi toplum tarafından ayıplanır (K-1, K-3, K-4, K-6, K-7, K-9, K-10, K-12, K-14, K-16, K-22, K-23, K-32).
- Cenazelerde ağıt söyleme geleneğinde borç usulü uygulanır. Bu uygulamada bir kişi cenazede ağıt yakarsa bu borcun karşılığı mutlaka ağıdı yakana ödenir (K-9).
- Cenaze evinin yası evdekilerin başına bit düşene kadar sürer (K-7, K-15, K-37).
- Cenazelerde ölen kişinin yakınları ağıt yakar (K-12).
- Cenazelerde süslü elbiseler giyilmez ve kahkaha atılmaz (K-11, K-12).
- Geçmiş dönemlerde önceden kararlaştırılan düğün, sünnet gibi çeşitli etkinlikler cenaze dolayısıyla iptal edilmekteydi (K-1, K-6, K-12).
- Günümüzde önceden kararlaştırılan düğünler için cenaze evine gidilir, Kur'an okunur ve cenaze evinden düğün için müsaade istenir. Cenaze evi de "Düğün de Allah'ın emri ölüm de. Düğününüz hayırlı olsun." diyerek düğünün yapılmasına izin verir (K-1, K-6, K-12, K-32).
- Cenaze sahipleri üzüntüden fenalaşursa ölen kişinin mezarından biraz toprak getirilip bu toprak suya ıslatılır. Sulu toprak fenalaşan kişiye rahatlama ve ferahlaması için içirilir (K-1).

Sarız yöresinde ölüye büyük saygı duyulur. Ölen kişinin ardından aile bireyleri başta olmak üzere genç yaşlı herkes ağıt yakar. Bu uygulama günümüzde de varlığını yoğun şekilde sürdürmektedir. Yörede yas süresi eş, dost ve komşular için kırk gün olsa da cenaze sahiplerinin yasının bir ya da iki yıla kadar devam ettiği görülür. Cenaze sahibi kişiler yaşadıkları ölüm acısından fenalaştıklarında ferahlamaları için bu kişilere toprak sulandırılarak içirilir. Suyun ve toprağın ferahlatıcı yönü kullanıldığı için bu uygulamada eski Türk inançlarından su ve toprak kültürünün yaşatıldığı düşünülmektedir. Ayrıca yörede ağıt söyleme geleneğinde borç uygulaması bulunmaktadır. Bir kişi cenazede ağıt yakarsa bunun karşılığı zamanı geldiğinde mutlaka ödenir.

3.1.1.3.3.5. Devir/ Iskat

Ölen Müslüman kişinin sağlığında tutmadığı oruç, kılmadığı namaz gibi çeşitli borçlarının affedilmesi için ihtiyaç sahiplerine fidye olarak verilen maddi tutara devir-iskat denir. Ölen kişi kadınsa yaşından dokuz, erkekse on iki çıkarılarak ıskat hesaplanır.

Hesaplanan ıskat herkesin huzurunda ya mirasçılar ya da paranın bırakıldığı vekil tarafından “Aldım, verdim.” usulüne göre sayılarak dağıtılır (Örnek, 1971, s. 59).

Şumnu Türklerinde mezarlıktan döndükten sonra cemaate yemek verilir. Yemekte ıskat için ayrılan para sayılarak cenazeyi yıkama, mezarı kazma gibi çeşitli uygulamalarda emeği geçen kişilere bu para dağıtılarak bu kişilerden helallik alınır (Kalafat, 2002a, s. 241). Bolvadin yöresinde ölen kişinin üzerinden çıkan para birkaç kişi tarafından sayılır. Sayılan para cenaze işlerine yardım eden kişiler arasında pay edilir. Para artarsa yörede yaşayan fakirlere dağıtılır (Sol, 2018, s. 16).

Sarız yöresinde devir/ ıskatla ilgili gerçekleştirilen uygulamalar şunlardır:

- Kişi ölmeden önce ıskat bırakır (K-1, K-2, K-14, K-16, K-31, K-32).
- Ölen kişinin maddi durumu iyi değilse cenaze masrafları akrabaları tarafından karşılanır (K-15).
- Bir kişinin ölmeden önce ölüm için ayırdığı paraya “vasiyet” denir. (K-22, K-23)
- Devir meclisinde başta imam olmak üzere mezar kazanlar, hizmet edenler ve cenazede emeği geçen diğer kişiler bulunur. Devir parası cenazede hizmet eden kişilere taksim edilir. Bir kısmı da fakir fukara arasında paylaştırılmak üzere ayrılır (K-1, K-2, K-14, K-15, K-16, K-19, K-22, K-23, K-31, K-32).

Sarız yöresinde ıskat devir uygulaması geçmişte yaygın olarak görülürken günümüzde bu ritüel eskisi kadar uygulanmamaktadır. Yörede ıskat-devir uygulaması: Cenaze defnedildikten sonra cenaze töreninde mezarı kazma, cenazeyi yıkama gibi çeşitli işlerde emeği geçen kişiler arasında ıskat için ayrılan bedelin dağıtılması şeklinde gerçekleşir. Sarız yöresindeki devir ıskat uygulaması Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzer özellikler göstermektedir. Günümüzde bu uygulamanın devamı niteliğinde sayılabilecek “*kefen parası ayırma*” uygulamasının olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamanın ıskat-devirden farkı ıskatta kurulan meclisin bu uygulamada olmamasıdır.

3.1.1.3.3.6. Mezar Ziyaretleri/ Mezarlık ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

Mezar ziyaretleri istenilen gün ve saatlerde yapılabilir. Fakat ölüm olayının gerçekleştiği ilk günlerde ölüm acısının verdiği etkiyle bu ziyaretlerin sık sık yapıldığı, aradan geçen zaman diliminde acının azalmaya başlamasıyla bu ziyaretlerin seyrekleştiği

hatta bir yıllık sürede Arife günleri ve ölüm yıl dönümü gibi özel günlerin haricinde mezar ziyaretlerinin pek yapılmadığı görülmektedir.

Hız. Peygamber Efendimiz birgün mezarlığın yanından geçerken iki mezardan azap seslerinin geldiğini duyar. Azabı azaltmak için elindeki hurma dalını kırıp azap seslerinin geldiği mezarların başucuna bu dalları diker. Bu dallar yeşerip yaş aldıkça mezarda azap çeken kişilerin azabının azalacağını söyler (Durdu & Kalaycı Durdu, 1998, s. 77).

Türk toplumlarında mezar ziyaretlerinin günleri ve yapılış şekilleriyle ilgili benzerlik ve farklılıklar görülmektedir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Beyşehir yöresinde mezar ziyaretleri Kurban ya da Ramazan Bayramlarından bir gün önce yapılır (Samancı, 2008, s. 41). Mersin yöresinde mezar ziyaretlerine giderken kişiler yanlarına buğday alır. Aldıkları buğdayla kuşları doyurduklarında ölen kişinin hayır kazanacağına inanırlar (Kayalı, 2010, s. 190-191). Gazipaşa yöresinde mezarlığın çevresi temizlenerek sulanır. Böylece ölen kişinin ruhunun rahatlayacağı düşünülür (Uysal, 2009, s. 222).

Sarız yöresinde mezar ziyaretleriyle ilgili yapılan uygulamalar şu şekildedir:

- Mezarlık ziyaretleri her zaman yapılabilir (K-1, K-2, K-7, K-9, K-31).
- Mezarlık ziyaretleri Arife günü ve bayramın ilk günü yapılır (K-1, K-4, K-9, K-10, K-15, K-16, K-18, K-26, K-32).
- Mezarlık ziyaretlerine gidildiğinde mezarın başına ağaç dikilir. Dikilen ağaç sallandıkça ölüye hayır getireceğine inanılır (K-15).

Mezarlık ziyaretleri insanlık tarihi kadar eski bir uygulamadır. Bu uygulama yöreden yöreye farklılıklar gösterse de temelde ataya saygı esası üzerine kurulmuş bir ritüeldir. Sarıaz yöresinde bu uygulamalar Anadolu'nun diğer yörelerinde sergilenen inanışların devamı niteliğinde olup mezarlık ziyaretleri; Arife günü, Kurban ve Ramazan Bayramı, perşembe ve cuma günleri yapılmaktadır. Mezarlık ziyaretlerinde mezarın başına meyvesiz ağaç dikme uygulaması da görülür. Bu uygulama hem Hız. Peygamber efendimizin örnekle uygulamış olduğu bir sünnet olması hem de eski Türk inançlarından ağaç kültürünün devamı olması açısından önemlidir.

3.1.2. Bayramlar, Törenler ve Kutlamalar

3.1.2.1. Dinî Bayramlar

Bayramlar sadece insanların bir araya geldiği özel günler olarak düşünülmemelidir. Bayramlar aracılığıyla eş, dost ve akraba ziyaretleri yapılarak toplumu bir arada tutan çeşitli kültürel değerlerin bireyler aracılığıyla korunması ve kuşaklar arasında aktarılması sağlanır. Bayramların bu özellikleriyle okul görevi, kültürel değerleri aktaran bireylerin de öğretmen olma görevi üstlendiği görülür.

Türk toplumunda Ramazan ve Kurban Bayramları Uygurların İslamiyet'i kabul etmesinden sonra uygulanmaya başlamıştır. Ramazan Bayramı'nın kutlanacağı tarih belirlenirken Hicri Takvim'e göre Şevval ayının ilk günü, Kurban Bayramı hesaplanırken de Zilhiccenin on ikinci günü esas alınır (Sönmez, 2016, s. 144).

3.1.2.1.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı otuz günlük oruç ibadetinin ardından gelen, İslami kurallar içinde sergilenen, toplumu bir arada tutan ve yılda iki kere kutlanan dinî bayramlardan ilkidir. Bayram gelmeden önce evlerde temizlik yapılır. Bayramda gelecek misafirler için tatlı, börek gibi çeşitli ikramlıklar hazırlanır. Bu bayramda zenginler fakirlere maddi destek verir böylelikle toplumdaki ayrışmaların önüne geçilip toplumsal birlik ve beraberlik sağlanmış olur.

Ramazan Bayramlarında sergilenen çeşitli ritüellerden bazıları şunlardır: Kırgızlar, Ramazan Bayramı'nı "büyük bayram, ölümler bayramı" olarak adlandırır. Bayram, bir gün önce Arife günüyle başlar ve bütün halk bugün pilav yaparak komşularına dağıtır (Kutlu, 2007, s. 21-23). Ulukışla yöresinde yeni gelin olmuş kızlar, bayram günlerinde bayramlıkları giydirilerek yaylaya götürülür (Dilmen, 2009, s. 84). Adana yöresinde bayram kutlamaları için gerek köylerde gerek şehirlerde geniş alanlar mevcuttur. Bayramı kutlamak isteyen halk, bu alanlarda toplanarak türküler ve mâniler eşliğinde doyasıya eğlenirler (Artun, 2011, s. 8).

Sarız yöresinde Ramazan Bayramlarıyla ilgili inanış ve uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Bayram namazından sonra caminin içinde insanlar halka şeklini alarak dışarıya doğru çıkar ve kapının önünde kuyruğa girerler. Bu kuyrukta herkes sırayla birbiriyle bayramlaşır (K-2, K-4, K-7, K-15, K-16).

- Köy halkı bayramın birinci gününden başlayıp sonuncu gününe kadar türkü söyleyip halay çeker (K-15).
- Yörede geçmiş dönemlerde Ramazan Bayramı'na "kete bayramı" denildiği söylenir (K-1).
- Bayram günü sabah gün doğmadan pınardan akan suyun zemzem suyu olduğuna ve bu suyun bayramın üçüncü gününe kadar akmaya devam edeceğine inanılır (K-1, K-4, K-2, K-11, K-12, K-18, K-19, K-37).
- Genç kızlar bayram gecelerinde "Zemzemeye gidiyorum." diyerek pınarın başına gider ve pınarın başına giden ilk kişi, kendisinin geldiğini göstermek için taş bırakır (K-48).
- Pınardan akan suyla ev temizlenir, çay demlenir ve yemek yapılır (K-1, K-4, K-6, K-18, K-37).
- Bayram sabahında akrabalar bir araya gelerek yemek yer (K-16, K-17, K-22, K-23, K-26, K-27).
- Bayram sabahı topluca bayram namazına gidilir (K-7, K-15).
- Bayramın ilk günü dövme pilavı yapılır. Bayram günü yenen dövme pilavının otuz gün boyunca midede kalıp yiyen kişiye dua edeceğine inanılır (K-28).
- Arife günleri çocuklar "Arife Arife" diye bağırarak ev ev gezerler. Gezdikleri bu evlerden çocuklara kömbe verilir (K-28).
- Bayramlarda köyde herkes öncelikle köyün büyüklerinin yanına gider ve onların bayramını kutlar (K-9, K-10, K-15).
- Çocuklar, bayramlarda büyüklerin ellerini öperek onlardan hediye toplar (K-5).
- Bayramlaşmak için gelen kişilere tatlı, kömbe, üzüm kavurması gibi çeşitli yemekler ikram edilir (K-1, K-2, K-4, K-9, K-14, K-15, K-18, K-27, K-31, K-32, K-37).
- Yakın zamanda ölen kişinin evine bayramın birinci günü eş, dost ve akrabalar hep beraber gider, yemek yer ve başsağlığı dilerler. Yemek yendikten sonra "Allah rahmet eylesin." denilip cenaze sahiplerinden müsaade istenir (K-4, K-9, K-10).
- Bayram öncesinde evde genel bir bayram temizliği yapılır (K-16, K-17, K-18).
- Arife günü ve bayramın birinci günü mezar ziyaretine gidilir (K-1, K-3, K-4, K-1, K-16).

3.1.2.1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramları yılda iki kere kutlanan dinî bayramlardan ikincisidir ve aynı Ramazan Bayramı gibi İslami usuller çerçevesinde icra edilir. Fakat bu bayramda Ramazan Bayramı'ndan farklı olarak kurban kesildiği için toplum tarafından bu bayrama “iş bayramı” da denir. Bayramda ekonomik imkânı olan kişiler kurban keserek bu kurbanı ihtiyaç sahipleri arasında paylaştırır. Bu paylaşımın Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi toplumsal birliktelik sağlanmış olur.

Türk toplumlarında Kurban Bayramı uygulamalarından bazıları şunlardır: Kırgızlarda, Ramazan Bayramı'nda bayram sofrası kurulur. Bayramda ikram edilen yiyecekleri yemek ya da yememek isteğe bağlı olur. Ayrıca bayramda yeni elbise giyme konusunda kimse zorlanmaz. Ancak Kurban Bayramı'nda durum bunun tam tersidir. Tüm bunların yanında kişinin yeni elbise alacak durumu yoksa yeni kumaştan bir parça kesilerek bu kişinin serçe parmağına kesilen kumaş bağlanır. Bu uygulamayla topluma yeni elbise giymek isterim ama ekonomik durumum buna müsait değil mesajı verilir (Polat, 2012, s. 42). Adana yöresinde Kurban Bayramlarında kesilecek kurbanı kına yakılır ve kurbanın boynuzuna gelin telleriyle kurdeleler bağlanır (Artun, 2011, s. 9). Doyran yöresinde yaşayan Tahtacı Alevilerinde Arife günü akşam dedenin evinde toplanılarak bayram ve kurban için dua yapılır. Bu uygulamaya “akşam duası” denir. Bayram günü herkes kurbanını kestikten sonra akşam dedenin evine gider. Dedenin kurbanı kesilir ve bu kurban hep beraber yenir. Bayramın ikinci günü kurban kesen halk, kestiği kurbanın ön kollarından birini alıp dedenin evine gider. Bu uygulamaya “uyluk getirme” denir. Getirilen etler pişirilerek hep beraber yenir (Duman & Taşçinten, 2020, s. 302).

Sarız yöresinde Kurban Bayramı'yla ilgili uygulamalar ve inanışlar şöyledir:

- Bayram sabahında bayram namazı kılındıktan sonra herkes caminin önünde birbiriyle bayramlaşır (K-2, K-4, K-7, K-9, K-15, K-16).
- Kurbanı sadece erkekler keser (K-4, K-7, K-9, K-14, K-16, K-18, K-22, K-25, K-27, K-32).
- Erkeğin bulunmadığı yerlerde kurbanı ana haline (menopoza) girmiş kadınlar da kesebilir (K-2, K-4, K-7, K-9, K-18, K-19, K-26, K-27, K-31, K-32, K-37).
- Kurban keserken erkeğin bulunmadığı durumlarda kadın, bacağına arasına oklava sıkıştırarak kurbanı kesebilir (K-14).

- Erkeğin bulunmadığı yerlerde kurbanı ana halinden kesilmemiş kadınlar kesmek zorunda kalırsa küçük bir erkek çocuğunun eli tutularak onun eli aracılığıyla kurbanın kesilmesi sağlanır (K-2, K-9, K-10, K-18).
- Kurban kesildikten sonra yedi parçaya ayrılır ve bu yedi parça fakir kişiler arasında dağıtılır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-16, K-18, K-22, K-25, K-27, K-31, K-32).
- Bayramdan önce bayram temizliği yapılır (K-16, K-17).

Sarız yöresinde her iki bayrama da ayrı ayrı önem verilir. Bayram hazırlıkları Arife günü evin genel temizliğiyle başlar ve gelen misafirlere kömbe, pilav gibi yiyecekler; çay ve hoşaf gibi çeşitli içeceklerin hazırlanmasıyla devam eder. Arife günleri ve bayramın ilk günü mezarlık ziyaretlerine gidilir. Bayram günleri pınardan akan suyun zemzem suyu olacağına inanılır. Kadınlar bu suyun eve bereket getireceği inancıyla erkenden kalkıp pınardan su doldurur. Erkekler ise bayram namazı için camiye gider. Camide bayram namazı kılındıktan sonra içerideki cemaat halka şeklini alarak dışarıya doğru çıkar ve kapının önünde sırayla herkes birbiriyle bayramlaşır. Camiden eve gelen halk, öncelikle çevresinde yakın zamanda ölen biri varsa onun evine gider; bayramlaşma ziyaretlerine oradan başlar. Daha sonra halk büyükten küçüğe doğru sırayla bayramlaşmalara devam eder.

Bayramlarda pınardan alınan suyun temizleyiciliği ve koruyuculuğuna inanıldığı için bu uygulamanın eski Türk inançlarından su kültürünün kalıntısı olarak yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.1.2.2. Millî Bayramlar

Ülkemizde millî bayramlar: 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'dır. Bu bayramlarda gerek okullarda gerek il ve ilçe merkezlerinde geçit törenleri ve şiir yarışmaları gibi birçok etkinlik yapılarak bugünler coşkuyla kutlanır. Yapılan etkinliklerle bu önemli günler ve bu günlere ismini veren olaylar hatırlanıp toplumda tarihe ve millete sahip çıkma bilinci gelişir.

Anadolu'da millî bayramlarda yapılan uygulamalardan bazılarını şöyle sıralanabiliriz: Düziçi yöresinde millî bayramlar geniş katılımlarla stadyumlarda kutlanır (Kılıç, 2010, s. 325-326). Ulukışla yöresinde millî bayramlarda evlerin ve dükkânların

önüne Türk bayrağı asılır (Dilmen, 2009, s. 85). Doğanşehir yöresinde millî bayramlarda okullarda şiir okuma ve bando yürüyüşü yapılır (Kurt, 2012, s. 236).

Sarız yöresinde millî bayramlarla ilgili yapılan tespitler şunlardır:

- Millî bayramlarda halk, evlerine Türk bayrağı asar (K-3).
- Millî bayram kutlamaları ya ilçe merkezinde geniş organizasyonlarla ya da okullarda şiir veya gösteri gibi daha küçük etkinliklerle kutlanır (K-39).
- Millî bayramlarda herhangi bir etkinlik yapılmaz (K-2, K-6, K-11, K-12, K-16, K-37).

Sarız yöresinde millî bayramların ilçe merkezinde geniş katılımlarla festival havasında ya da okulların bünyesinde hazırlanan daha küçük çaplı şiir okuma ve bando gösterileri gibi çeşitli etkinliklerle kutlandığı görülür. Sarız halkı da yapılan etkinliklere katılıp evlerinin ve dükkânlarının önüne Türk bayrağı asarak günün anlam ve önemine katkı sağlar. Covid-19 hastalığının yoğun olarak yaşandığı dönemlerde hastalığın yayılmaması için Türkiye genelinde kutlamalar balkonlara bayrak asmak ve akşam saat 21.00'de İstiklal Marşı okumak etkinlikleriyle gerçekleşirken ilçe merkezinde kurum amirlerinin katılımıyla daha küçük ve resmî etkinliklerin yapıldığı görülmüştür.

3.1.2.3. Sünnet Töreni ve Kirvelik Kurumu

Türkçede “işlek yol” anlamına gelen sünnet, Türkiye’de geleneksel olarak uygulanan yaygın bir ritüeldir. Hz. Peygamber Efendimizin de sünnetli olması bu uygulamayı Müslümanlar için zorunlu hale getirmiştir (Örnek, 2000, s. 235-240).

Sünnet uygulaması erkek çocuklarının erkeklik organlarının ucundaki deri parçasının kesilmesidir. Bu uygulama İslamiyet öncesi Türk inançlarında, İslami kurallar içinde ve Musevi inancında görülmektedir (Boratav, 1999, s. 159). Sünnet uygulaması yapılırken çocuğun ellerini ve ayaklarını tutan ve çocuğu yatıştırmaya çalışan kişiye kirve denir. Kirvenin çocuğun üzerinde babası kadar hakkı olduğuna inanılır.

Türk toplumlarında sünnet, sadece İslami bir gereklilik olarak uygulanıyor olsa da sünnet töreninin içinde hem dinî hem de millî özelliklerin bulunması ona ayrı bir değer katmaktadır. Sünnette Kur’an-ı Kerim okunması ve parça kesilirken tekbir getirilmesi dinî uygulamalar olarak görülürken oyunlar ve eğlenceler gibi çeşitli aktiviteler ise sünnetin millî yönünü ortaya koymaktadır (Sakallı, 2020, s. 342).

Anadolu'nun kırsal birçok yöresinde sünnet için ilkbahar ya da sonbahar mevsimleri tercih edilirken şehir merkezlerinde sünnet düğünlerinin çalışma hayatının etkisiyle cumartesi veya pazar yapıldığı görülür (Artun, 2016, s. 234).

Sünnet töreniyle ilgili Sarız'a yakın ve uzak bölgelerde uygulanan benzer ve farklı uygulama ve inançlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır: Karaçi Türklerinde sünnet düğünü ve kirvelik uygulaması bulunur. Hatta bir kişi kirve olmak için söz verdiğinde o sözden ne olursa olsun caymaz (Kalafat, 2008, s. 109). Kerkük Türkmenlerinde çocuk sünnet ettirilirken pantolonu çıkarılır ve çocuğun ellerinden sıkıca tutulur. Sünnetçi işini bitirdikten sonra yaraya pansuman yapılarak yara iyileşmeye bırakılır (Saeed, 2014, s. 24). Feke yöresinde sünnet yaptırılmadan önce çevreden kirve seçilir. Sünnet düğününden önce çocuğa sünnet alışverişi yapılır. Bu alışverişte kirveye de gömlek gibi çeşitli hediyeler alınır (Karakaş, 2005, s. 76). Elbistan yöresinde çocuklar, sünnet edildikten sonra mevlit okutulur ve kesilen parça toprağa gömülür (Şahin, 2018, s. 105).

Sarız yöresinde sünnetle ilgili derlenen inanış ve uygulamalar şunlardır:

- Yaz aylarında köy köy gezen sünnetçiler bulunur. Köye gelen bu sünnetçilere o an köyde bulunan ve sünnet olmak isteyen çocuklar sünnet ettirilir. Yörede sünnet yaşı ortalama dört-on iki yaştır (K-1, K-2, K-4, K-7, K-14, K-15, K-16, K-18, K-22, K-25, K-26, K-32).
- Yörede sünnet törenleri genellikle cumartesi günü öğleden sonra bayrak kaldırma ve Kur'an-ı Kerim'in okunmasıyla başlar. Eğlence ve sünnet düğünü etkinlikleri devam ederken cumartesi günü akşam sünnet kınası yakılır. Pazar günü sünnet olacak çocuk ve misafirler konvoy şeklinde üç ya da yedi kez mezarlığın etrafını ve köyün içini gezer. Akşam saatlerinde de kirve çocuğu kucağına alarak sünnet ettirir (K-7).
- Zengin olan kişiler hayır için fakir çocukları sünnet ettirir (K-5).
- Sünnet olduktan sonra kesilen parça temiz bir toprağa gömülür (K-9, K-18, K-25, K-32).
- Sünnet olduktan sonra kesilen parça sünnetçi tarafından alınır. Sünnetçi alınan parçayı ne yapar bilinmez (K-1, K-3, K-4, K-7, K-14, K-16).
- Sünnet parçası evin eşiğine gömülür (K-26, K-27).
- Sünnette eğlence yapan da olur yapmayan da olur (K-1, K-4, K-7, K-9, K-16).

- Sünnette hediye verilmez (K-15, K-16).
- Sünnet olan çocuğa imkânlar doğrultusunda sabun, giysi, havlu, para gibi çeşitli hediyeler verilir. Para ve altın olarak verilen hediyeler için ayrıca defter tutulur (K-1, K-7, K-9, K-14, K-16).
- Sünnetçi geldiğinde isteyen herkes çocuğunu sünnetçiye sünnet ettirir (K-1).
- Sünnette kirvelik uygulaması bulunur. Kirve, çocuğun üstünü başını giydirir ve sünnetin masraflarını çocuğun ailesiyle birlikte karşılar (K-1, K-9, K-15, K-18).
- Kirvenin kardeşten daha yakın olduğu düşünüldüğünde onun kızı ile sünnet olan kişinin evlenmesi uygun görülmez (K-9, K-14, K-15, K-18).
- Sünnet hastanede de yaptırılır (K-2, K-6, K-7).

Sünnet töreni hem geleneksel hem de dinî açıdan önemli bir ritüeldir. Sünnet, dünya toplumları arasında sadece Müslümanlar ve Museviler arasında uygulamaktadır. Sarız yöresinde sünnet uygulaması en geç on iki yaşına kadar yapılmaktadır. Bu uygulama yapılırken akraba olmayan bir kişi de kirve olarak seçilir. Sünnet, ister düğün ister mevlit şeklinde yapılsın bütün masraflar kirve olarak seçilen kişi tarafından karşılanır. Kirve olan kişinin kızıyla sünnet olan çocuk kesinlikle evlenemez. Sünnet töreni olduktan sonra kesilen parça, çocuğun ailesi tarafından ileride hangi mesleği yapması isteniyorsa o mesleğin icra edildiği yerin bahçesine gömülür. Bu uygulamada taklit büyüünün etkileri görülür. Kesilen parçanın evin kapı eşiğine gömülme uygulamasında eşik kavramı sadece evine bağlılığı ifade etmez. Bu uygulamanın eski Türk inançlarında eşikte yaşadığına inanılan ruhlara karşı yapılan bir ritüelin devamı olarak ve çocukluktan gençliğe geçişi temsil eden önemli bir uygulama olarak yaşatıldığı düşünülmektedir. Yörede sünnette takılan hediyeler için defter tutulur. Zamanı geldiğinde bu hediyelerin karşılığı hediye takan kişilere verilir.

3.1.2.4. Askerlikle İlgili Âdetler ve İnanmalar

Askerlik, Türk toplumu tarafından kutsal sayılan önemli bir görevdir. Askere gidecek kişilerin misafir edilmesi, uğurlanması ve karşılanması ayrı ayrı özenle yapılan uygulamalardır. Askere giden kişilerin gidişi şiirlere, ölüm haberi ağıtlara, geliş de mutluluk türkülerine konu olurken tüm bu oluşumlar beraberinde çeşitli inanma pratiklerini de getirmiştir (Artun, 2016, s. 41).

Türk toplumsal yapısında askerlik bazı durumlarda önemli bir kriterdir. Askere gitmeyene kız verilmez ve o kişiye toplum nazarında adam gözüyle bakılmaz (Önal,

2004, s. 74). Hatta askerde ölmek toplumsal yapı içerisinde “şehadet şerbeti içmek” olarak adlandırılıp en şerefli ölüm olarak kabul edilir.

Anadolu'nun farklı yörelerinde asker uğurlama törenleri hâlâ güncelliğini korumaktadır. Asker uğurlama törenlerinden örnek verecek olursak: Beyşehir yöresinde askere gidecek gence davul zurna çaldırılır ve tetik parmağına kına yakılır (Samancı, 2008, s. 69-70). Çarşamba yöresinde askere gitmeyen gençlere iyi gözle bakılmaz (Yıldırım, 2019, s. 152-158). Düziçi yöresinde askere gidecek gence simit ısırtılarak bu simit duvara asılır. Genç, askerden sağ salim geldiğinde ısırtılan simit tavuklara yem olarak verilir (Kılıç, 2010, s. 331).

Sarız yöresinde askerlikle ilgili tespit edilen inanç ve uygulamalar şunlardır:

- Askere gidecek gencin fitiği⁸ geldiğinde en az on-on beş gün öncesinden başlanarak dayı, hala, teyze, amca ve komşular başta olmak üzere bütün köy halkı tarafından asker olacak genç, yemeğe davet edilir. Askere gidecek gence büyükler tarafında harçlık verilir (K-1, K-2, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-16, K-17, K-18, K-19, K-22, K-23, K-25, K-26, K-27, K-32, K-37).
- Askere gidecek genç için davul zurna çalındığı ya da çalınmadığı durumlar görülür (K-1, K-16, K-18, K-22, K-25).
- Askere gidecek gence kına yakılır. Ayrıca sağ salim gidip gelmesi için de dua ya da Kur'an okunur (K-1, K-2, K-14, K-19, K-23, K-25, K-32, K-37).
- Askere giden gencin sağlıklı şekilde gidip gelmesi için kurban adanır (K-13).
- Askerden dönen genç evliyse önce büyüklerinin yanına sonra kendi evine gider. (K-9, K-14)
- Askerden dönene “*gözün aydın, hoş geldin*” denir (K-7, K-9, K-15, K-16, K-18).
- Askerden dönen genç yanında kına getirir. Getirdiği kınayı eşine dostuna dağıtır (K-18).

Sarız yöresinde olduğu gibi Anadolu'nun birçok yerinde de yirmi yaşını doldurmuş gençler askere gider. Askere gitmek, vatana ve millete ödenen bir borçtur. Bu borcu yerine getirmeyenlere yöre halkı tarafından iyi gözle bakılmaz. Bunların yanında askerin hazırlığı, sülüsün eve gönderilmesiyle başlar. Köydeki eş, dost, akraba ve

⁸ Kişinin askere teslim olacağı tarihi gösteren sülüs belgesi.

komşulardan her biri asker olacak genci yemeğe çağırır. Ayrıca askere gidecek gençlere isteğe bağlı olarak eğlence yapıldığı da görülür. Asker, yola çıkmadan “Allah yoluna kurban olsun.” inancıyla askerin avuçlarına kına yakılır. Bu uygulamada eski Türk inançlarından taklit büyüünün izlerinin olduğu düşünülmektedir. Sarız’da tespit edilen uygulamalar Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzer özellikler göstermektedir.

3.1.2.5. Kandiller

Berat, Miraç, Mevlit, Regaip Kandilleri ve Kadir Gecesi Türk toplumu ve İslam âlemi açısından önemli günlerdir. Bu günlerin diğer günlerden daha hayırlı ve bereketli olduğu düşünüldüğünden bu özel günleri ibadetle geçirmenin dinî açıdan insana huzur vereceğine inanılır. Günümüzde iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla bu özel günlerde büyükler aranarak duaları alınır ve diğer akrabalara da mesaj yollanarak günleri kutlanır.

Geçmişte kandiller, şenliklerle veya dualarla kutlanırken günümüzde bu uygulamalara pek rastlanmamaktadır. Bunların yerine “Kandiliniz hayırlı olsun.” denerek el öpme geleneğinin devam ettiği görülmektedir (Boratav, 2000, s. 256).

Doğanşehir yöresinde kandillerde Kur’an-ı Kerim okunur, tespih çekilir, helva dağıtılır ve sadaka verilir (Kurt, 2012, s. 233-234). Düziçi yöresinde kandil günlerinde çörek pişirilir. Pişirilen çöreklerin kokusunun melekler aracılığıyla ölen kişilere gönderileceğine inanılır. Ayrıca kandil günlerinde yapılan mezar ziyaretlerinde hayır getireceği düşüncesiyle çikolata, şeker gibi çeşitli ürünler dağıtılır (Kılıç, 2010, s. 311).

Sarız yöresinde kandil gecelerinde icra edilen inanç ve uygulamalar şöyledir:

- Kandillerde Kur’an-ı Kerim okunarak namaz kılınır (K-1, K-14, K-15, K-16).
- Kandillerde, komşu ve akrabalara ikramlık olarak helva, dövme aşısı gibi çeşitli yiyecekler dağıtılır (K-1, K-2).
- Kandillerde oruç tutulur (K-39).
- Kandil günlerinde camilere gidilip geç vakitlere kadar ibadet edilir (K-39).
- Kandillerde tespih çekilerek Kur’an-ı Kerim okunur. Ayrıca kandil günlerinde duaların kabul olacağına inanılır (K-39).

Sarız yöresinde kandil günleri ibadet açısından önemli kabul edilir, bugünlerde duaların kabul olacağına inanılır. Bu yüzden gerek camilerde gerek evlerde dua okunarak

tespih çekilir ve gecenin ibadetle geçirilmesine dikkat edilir. Ayrıca çeşitli yiyecekler dağıtılarak sevap kazanılacağı düşünülür.

3.1.2.6. Kutsal Aylar ve Günlerle İlgili İnançlar

Toplumlarda dinî ve millî bayramların dışında doğa olayları ya da toplumun inanışları doğrultusunda oluşturulmuş çeşitli bayramlar ve kutlamalar vardır. Bu özel günlerde halk bir araya gelir, bugünü özel törenlerle kutlar (Ercan, 2002, s. 78). Dünyada Hristiyanlarda Paskalya Bayramı, Afganlarda Gül-i Surf Bayramı, Bulgarlarda Marteniçka Bayramı gibi tören ve bayramlar yapılırken Türklerde de Nevrûz, Koç Katımı gibi bayramların ve törenlerin yapıldığı görülmektedir.

Kutsal aylar ve günlerle ilgili Anadolu'da birçok uygulamanın olduğu görülmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Üç aylar olarak adlandırılan Recep, Şaban ve Ramazan'a Düziçi yöresinde önem verilir. Bu aylarda pazartesi ve perşembe günleri oruç tutmanın hayırlı olacağına inanılır (Kılıç, 2010, s. 313). Simav yöresinde kışın bitişini baharın gelişini simgeleyen dönem olarak bilinen 9 Mart'ta evden bir küpe alınarak dışarı atılır. Ayrıca evlerde temizlik yapılarak baharın gelişi kutlanır (Adalı, 2018, s. 77-78).

Sarız yöresinde kutsal aylar ve günlerle ilgili yapılan tespitlerden bahsedecek olursak:

- Pazartesi, perşembe (deri günü) ve cuma günleri hayırlı günler olarak kabul edilir (K-1, K-4, K-7, K-9, K-14, K-15, K-18, K-22, K-25, K-38).
- Cuma günü ve cuma namazı saatlerinde iş yapmanın hayırlı olmayacağına inanılır (K-1, K-2, K-4, K-7, K-9, K-18, K-23, K-24, K-25, K-31, K-32, K-38).
- Salı günü iş yapmak hayırlı sayılmaz (K-22, K-23, K-24, K-25, K-26, K-37).
- Üç aylar girdiğinde oruç tutulur (K-16).
- Pazartesi ve perşembe günleri oruç tutulur (K-16, K-17).

Sarız yöresinde bazı günlerin hayırlı, bazı günlerin de hayırsız olduğuna inanılır. İslamiyet'in etkisiyle perşembe ve cuma günleri hayırlı günler olarak kabul edilip bu günlerde iş yapmanın hayır getireceği düşüncesi hâkimdir. Yine üç aylar olarak bilinen Recep, Şaban ve Ramazan aylarının bereketli ve kutsal aylar olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu aylarda düğün yapılmamaya özen gösterilir. Ayrıca yörede salı günleri

hayırlı sayılmaz. Bu inanış doğrultusunda salı günleri iş yapmamaya ya da o gün bir işe başlamamaya dikkat edilir. Yörede yapılan saha çalışmaları Nevruz kutlamalarının yapılmadığı tespit edilmiştir.

3.1.3. Halk İnanışları

Halk inancı, bir düşüncenin, olgunun veya varlığın halk tarafından gerçek olduğu düşüncesinin kabul görmesidir. Halkın bu inançlarında yöreden yöreye farklılıklar görülmektedir ve bu inançların din ve ahlak kuralları gibi kesin yargılar içermediği bilinmektedir (Boratav, 1999, s. 8-9).

Geçmişten günümüze insanoğlu çevresiyle ve dünyadaki çeşitli olaylarla ilgili birçok inanç üretmiştir. Bu inançların bir kısmı günümüze kadar gelirken bir kısmı ya unutulmuş ya da değişime uğramıştır. İnsanlar, ürettikleri bu inançlar aracılığıyla kendilerini güvende hissedip huzur bulduklarına inanmışlardır.

3.1.3.1. Yatırlarla ve Ziyaretlerle İlgili İnanışlar

Yatır kültürü en ilkel çağlardan başlayarak insanların kendilerinin çözemediği olayları araya kişiler ya da mezarlardaki velileri koyarak çözmeye çalıştığı, bu çözüm sürecinde de kanlı ya da kansız kurban adama ritüelleri ile dileğin gerçekleşmesini kolaylaştırmaya çalıştığı bir inanç sistemidir.

Anadolu'nun birçok yöresinde yatırların bulunduğu ancak yatırlarla ilgili yapılan uygulamaların yöreden yöreye farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Ayrıca İnan, yatır uygulamalarının Şamanizm döneminden kalan eski bir ritüel olduğunu söylemektedir (2000, s. 462).

Yatır ve ziyaretlerle ilgili Anadolu'nun birçok yerinde farklı ya da benzer uygulamaların olduğu görülür. Bunlardan bazılarını söyleyecek olursak: Ulukışla yöresinde çocuğu olmayan kadınlar çocuğu olması için ziyarete giderek kurban adarlar (Dilmen, 2009, s. 89). Koçarlı yöresinde İblin Dede, Bal Dede ve Yörük Kızı türbesi gibi birçok yatır ve ziyaret bulunur. İnsanlar yatır ve ziyaretlere giderek dileklerinin kabul olması için kanlı ya da kansız adakta bulunurlar (Abalı, 2011, s. 114).

Sarız yöresinde yatır ve ziyaretlerle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Sarız yöresinde yatır ve ziyaret bulunmamaktadır ve bununla ilgili herhangi bir uygulama tespit edilememiştir (K-1, K-3, K-4, K-2, K-14, K-15, K-16, K-18, K-22, K-26, K-31, K-32).

Yatır ve mezarlık ziyaretleriyle ilgili İslamiyet öncesi Türk toplumlarında insanlar, ataları öldüğünde atalarının ruhlarının rahat edebilmeleri için mezarları dağların yüksek ve sakin kesimlerine yaptıkları bilinir. İslamiyet sonrasında bu uygulamalar kimlik değiştirerek evliya mezarlarının (yatırların) dağların yüksek ve sakin kesimlerine yapılması şekliyle devam ettiği görülmektedir. Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında yatır ve ziyaret ritüelinin yörede uygulanmadığı tespit edilmiştir.

3.1.3.2. Kurban/ Adak

İslamiyet öncesi resmî törenlerde tanrıları memnun etmek ve onların rızasını kazanmak için çeşitli kurban ritüellerinin yapıldığı bilinmektedir (İnan, 2000, s. 107). İki çeşit kurban ritüeline rastlanır. Bunlardan ilki kansız kurbandır. Kansız kurban uygulamasında kurban kesip kan akıtmak yerine saçı gibi çeşitli uygulamaların yapıldığı görülür. Ölen kişinin atının kuyruğunun kesilmesi de kansız kurban ritüeline örnek olarak gösterilebilir. İkinci kurban ritüeliyse çeşitli hayvanların kurban edildiği kanlı kurban olarak bilinen kurban türüdür. Bu kurban türünde hayvanların dışında az da olsa insanların da kurban olarak seçildiği görülür (Çetin, 2008, s. 29-33).

Ulukışla yöresinde bir kişi herhangi bir dilek dilediğinde o dilek gerçekleşirse bunun karşılığında dilek dileyen kişi kurban keserek fakirlere dağıtır. Ancak kesilen kurbandan dilekte bulunan kişi yiyemez. Yerse mutlaka yediğinin parasını fakirlere vermesi gerekir (Dilmen, 2009, s. 90).

Kıbrıs yöresinde insanlar ev aldıklarında, çocukları olduğunda ve askere gidip geldiklerinde adakta bulunurlar. Bu istekleri gerçekleştiği zaman da kurbanlarını keserek adaklarını yerine getirirler (Konuk & MollaAhmetoğlu, 2019, s. 45).

Sarız yöresinde kurban ve adakla ilgili tespit edilen uygulamalar şunlardır:

- Yeni ev ya da araba alındığında, hasta olan kişi iyileştiğinde ve doğacak çocuğa kötülük gelmemesi için adak adanır (K-1, K-4, K-9, K-10, K-11, K-12, K-14, K-15, K-16, K-23, K-25, K-26, K-32).
- Çocuğu olmayanlar çocuğu olması için adakta bulunur (K-1, K-4, K-9, K-10, K-11, K-15, K-19).

- Şükür kurbanı kesilir (K-15).
- Askere giden kişilerin sağ salim dönmesi için adak adanır (K-16, K-23, K-25).

Sarız yöresinde, İslami ritüeller ışığında Kurban Bayramı'nda sergilenen kurban âdetlerinin yanında yeni alınan ev, yeni doğan çocuk ve askere giden gençlerin sağlıklı dönmesi gibi birçok konuda da kurban ve adak uygulamalarının gerçekleştirildiği yapılan saha çalışmalarında gözlemlenmiştir. Eski Türk inançlarında ruhları memnun etmek için yapılan adak uygulamaları İslamiyet'in kabulünden sonra Allah'ı memnun etmek ve cana karşı can inancının etkisiyle kişilerin yaşamasını sağlama temelinde gerçekleştirildiği görülür. Tüm bu tespitler neticesinde eski ve yeni Türk inançlarının adak ve kurban uygulamalarında izlerinin yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.1.3.3. Ocaklar

Ocak, geçmişten günümüze alanında uzman kişilerin uyguladığı halk tarafından da kabul gören alternatif tedavi yöntemlerine verilen isimdir (Çıblak, 2005, s. 204). Ocaklıysa insanları iyileştiren kişiye denir. Ocaklı olan kişiler kadın ya da erkek olabilir. Ocaklının cinsiyeti ocağa gelen hastaların da cinsiyetini belirler (Bilgici, 2018, s. 108). Ocak kültürünün devamında kan bağı esastır. Günümüzde bu ocakların varlığı hâlâ devam etmektedir. Dört Yol ilçesinde bulunan "Yılandıcı Hacı Ocağı" yılın tarafından sokulmuş kişilerin tedavi için gittiği ocaklardan biridir.

Anadolu'da ocak uygulama ve inançlarından bazıları şunlardır: Ulukışla yöresine bağlı Beyağıl köyünde yılıncık ocağı bulunur. Bu hastalığa yakalanan kişiler buraya giderek ellerine masaj yaptırır. Masaj sonunda hasta kişinin iyileşeceğine inanılır (Dilmen, 2009, s. 91). Tarsus yöresinde yaşayan Tahtacı Alevilerinde sarılık olan ve tedavi için ocağa giden kişilerin alını jilette çizilerek kan akıtılır. Ayrıca biraz kül ve ekmek alınarak kişiye önce kül yalıtılır sonra da ekmek yedirilir (Tire, 2012, s. 64)

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında tespit edilen ocak uygulamaları şunlardır:

- Sarız yöresinde ocak kültürüyle ilgili herhangi bir uygulamaya rastlanmamıştır (K-1, K-2, K-15, K-16, K-23, K-25, K-32).

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında ocak kültürünün bulunmadığı tespit edilmiştir.

3.1.3.4. Nazar- Nazarlık

Bazı insanlarda bulunduğu inanılan eve, mâla, mülke ve cana zarar verebilecek kadar etkili olduğu düşünülen halk tarafından da göz değmesi ya da göze gelme olarak adlandırılan güce nazar denir. Nazarın nedeni tam olarak bilinmediği için aksiliklerle, hastalıklarla ya da olumsuzluklarla karşılaşıldığında bu durumların nedeni nazara yorulur.

Boratav, Türkçede bakış anlamında kullanılan ve Arapça'dan dilimize geçmiş olan nazar sözcüğünü bakışlarında zarar verebilecek etkilerin bulunduğu kişilerin, canlı ya da cansız varlıklara baktığında onlara hastalık, ölüm ve sakatlık gibi çeşitli olumsuzluklar getirmesi (2000, s. 103-104) olarak ifade eder.

Nazar olayı; sağlıklı bireylere, başarılı olmuş öğrencilere, güzel ya da yakışıklı insanlara kıskanç gözlerle bakmakla gerçekleşir (Çıblak, 2004, s. 105).

3.1.3.4.1. Nazar Değme ile İlgili İnanışlar

Sağlıklı bireylerin neşeliyken birdenbire hastalanması, iştahının kesilmesi, baş ağrısı çekmesi, yeni alınan otomobille kaza yapılması, bol miktarda ürün veren bahçelerde ürün miktarlarının azalması gibi çeşitli olumsuz durumlara halk arasında nazar değmesi denir (Çıblak, 2004, s. 117). Halk tarafından nazar değmesine göze gelmek, göz değmesi ve göz kalması gibi çeşitli isimler verilir (Çallı, 2017, s. 3). Sarız yöresinde nazar değmesi “kem göze gelmek, göz değmek” ifadeleriyle adlandırılır.

İçel yöresinde nazarı değdiğine inanılan kişinin nazarını kaldırmak için bastığı topraktan alınarak bu toprak nazar değen çocuğa yalıtılır ya da sulandırılarak içirilir. Ayrıca zeytinyağı tavada ısıtılarak tütsü yapıldığında nazarın dağılacağına inanılır (Öger, 2006, s. 1563).

Doğanşehir yöresinde sağılan ineğin sütü azalırsa, süt acırsa veya kokmaya başlarsa o ineğe nazar değdiğine inanılır (Kurt, 2012, s. 266-267).

Tarsus yöresinde yaşayan Tahtacılar da nazar değen çocuğun nazarını dağıtmak için üzerlik, sarımsak ve soğan kabuğundan oluşan tütsü çocuğun üzerinde gezdirilir. Böylece çocuktaki nazarın dağılacağına inanılır (Tire, 2012, s. 73).

Sarız yöresinde nazar değmesiyle ilgili inanış ve uygulamalar şöyledir:

- Göğ gözlülerin (mavi gözlü olanların) nazarının değdiği inandır (K-7, K-9, K-22, K-23, K-25, K-31).
- Yeşil gözlü olanların nazarının değdiği inandır (K-5, K-25, K-27, K-32).
- Şaş gözlü olanların nazarının değdiği inandır (K-22, K-23, K-25).
- Anne ve babanın çocuğuna nazarının değdiği görülür (K-4).
- Beğenilen şeylere “maşallah” denmediğinde nazar degeceği düşünülür (K-1, K-7, K-14, K-18).
- Köylerde nazarı degen kişiler olduğuna inandır (K-1, K-4, K-9, K-32).

3.1.3.4.2. Nazardan Korunmayla İlgili İnanışlar

Toplumlar geçmişten günümüze kaza, ölüm ya da hastalık gibi kötü durumlarla karşılaştığında bu durumu nazara yorarak nazardan korunmak için çeşitli uygulamalar geliştirmişlerdir. Geliştirdikleri bu uygulamalarda bazen eski bazen de yeni inançların etkisinde kalarak nazardan korunma uygulamalarında eski ve yeninin sentezi ürünler ortaya çıkarmışlardır. Toplumlar, uyguladıkları bu yöntemlerle kendilerini nazardan koruduklarına inanmaktadırlar (2004, s. 122-123).

Nazar değmeyle ilgili Türk toplumlarında uygulanan inanç ve yöntemlerden bazıları şunlardır: Doğanşehir yöresinde nazardan korunmak için insanların üzerinde çörek otu veya üzerlik otu taşıdığı görülür (Kurt, 2012, s. 266-267). Beyşehir yöresinde bebeklere nazar değmemesi için ahırdaki hayvan dışkısının atıldığı delikten ya da yaşlı bir ağacın kavuğundan bebeğin geçirilmesi sağlanır (Samancı, 2008, s. 43-44). Bozkır yöresinde yeni yapılan binalara iğde dalı, mavi boncuk, kaplumbağa kabuğu gibi çeşitli eşyalar asıldığında bu yerlerin nazardan korunacağına inandır (Erdem, 2008, s. 60). Yakut Türklerinde doğumdan sonra bebeği nazardan korumak amacıyla bebeğin yüzüne külden ben yapılır (Kalafat, 2012, s. 9).

Sarız yöresinde nazardan korunmayla ilgili şu inanç ve uygulamalar görülür:

- Nazar değmemesi için evde tütsü (üzerlik) gezdirilir (K-4, K-11).
- Kişiler nazardan korunmak için yanlarında iğde veya karaçalı ağaçlarından parça taşırlar (K-9, K-15, K-22, K-23, K-25, K-26, K-27, K-31, K-32).
- Bir kişi “maşallah” demediğinde bu kişinin nazarından korunmak için kalça kaşınır (K-18).
- Nazardan korunmak için hameli takılır (K-9, K-15).

- Nazardan korunmak için muska takılır (K-7, K-9).
- Bir kişinin nazarı değdiği düşünüldüğünde kapı eşiğinden bir parça tahta sıyrılarak yakılır. Böylece nazarın dağılacağına inanılır (K-5).
- Nazar değmesi istenmeyen kişiye ya da mekâna köstebeğin sağ ön ayağı kurutulularak asılır (K-5, K-23, K-25).
- Nazar duası okunur (K-14, K-23).
- Nazar boncuğu takılır (K-9, K-18, K-23, K-25, K-31, K-32).
- Nazar değmemesi için evin girişine at nalı asılır (K-5).
- Eve ya da hayvanlara nazar değmemesi için evin ya da ahırın çevresindeki duvarın üzerine hayvan kafası takılır (K-5).
- Beşikteki bebeğe nazar değmemesi için iple örülen "yörek bağı" beşiğin etrafına sarılır (K-4).
- Nazar değen kişi için üç ihlas bir fatiha okunur. Nazar değen kişinin yüzüne su serpilir. Ardından ocaktan bir parça kömür alınarak suyun içerisine atılır. Kömür parçası suya batarsa kişiye nazar değdiğine, batmayıp suyun yüzeyinde kalırsa nazar değmediğine inanılır. Nazarı kaldırmak için de kapıya bir köpek çağırılır. Köpeğin önüne biraz ekmek verilir. Köpek ekmeği yemek için eğildiğinde başından aşağı içinde kömür olan su dökülür. Köpek başından dökülen suyu atmak için silkelendiğinde nazarın kalktığına inanılır (K-1, K-4, K-11).
- Nazar değen kişinin yüzüne kömür ya da siyah bir boya sürülür (K-5).
- Nazar değen kişi için bir suya üç ihlas bir fatiha okunur. Nazar değen kişinin yüzüne bu su serpilir. Ardından ocaktan bir parça kömür alınarak suyun içerisine atılır. Kömür parçası suya batarsa kişiye nazar değdiğine, batmaz ve suyun yüzeyinde gezerse kişiye nazar değmediğine inanılır. Nazarı kaldırmak için nazar değdirdiği konusunda şüphelenilen kişinin evinden bir parça kumaş getirilir. Bu kumaş parçası yakılarak nazar değen kişiye koklatıldığında nazarın dağılacağına inanılır (K-3, K-4).
- Nazardan korunmak için Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanın gözü kurutulur. Nazardan dolayı bir kişi hastalanırsa su ısıtılır ve üç ihlas bir fatiha okunarak kurutulmuş koyunun gözleri bu suya atılır. Hasta olan kişi bu suyla banyo yaparsa nazardan kurtulacağına inanılır (K-1).
- Nazar değen kişinin nazarını kaldırmak için kurutulmuş kurbağa gözüyle kaynatılan suda kişinin yıkanması sağlanır (K-9).

- Nazar değen çocuktaki nazarı kaldırmak için sıcak saca tuz atılır ve bu sac çocuğun üzerinde gezdirilir (K-4).
- Nazardan korunmak için köpeğin dışkısı bez parçasına sarılır. Sarılan bu dışkı nazar değmesi istenmeyen kişinin koltuğunun altına iğneyle takılır (K-17).
- Nazar değen kişinin alnına yumurta vurularak (Yumurta vurulurken Kur'an okunur.) kırılır (K-26).
- Eve nazar değmemesi için evin dış duvarlarına cılk (bozuk) yumurta konur (K-36).
- Nazar değmemesi için evin uygun bir köşesine eşek kafası asılır (K-36).

Yörede nazardan korunmak ve nazar değdiğinde bu nazarı kaldırmakla ilgili birçok uygulamanın yapıldığı görülür. Günümüzde sergilenen bu uygulamaların içinde eski Türk inançlarından kalıntıların da olduğu düşünülmektedir. Örneğin: Nazar değen kişiden nazarı uzaklaştırmak için kişinin yüzüne siyah boya sürülerek ruhların kandırılmaya çalışılması aldatma büyüsünün, hayvanların kafatası ya da köstebeğin sağ ayağının kurutulurken nazardan korunmak için kullanılması hayvan kültünün, nazar değen çocuğa sacdaki ateşin üzerine tuz atılıp çocuğun üzerinde bu sacın gezdirilmesi ateşin koruyucu özelliğinden faydalanıldığı için ateş kültünün, nazarı değen kişinin elbisesinden bir parça alınarak bu parçanın yakılıp nazar değen kişiye koklatılması temas büyüsünün kalıntısı olarak günümüzde varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir. Bunların yanında nazardan korunmak için çörek otu, karaçalı, iğde gibi bitkilerin kıyafetlere takılması, güzel Őeyler görüldüğünde nazarı önlemek için "maşallah" denmesi ve mavi gözlülerin nazarının değdiğine inanılması günümüzde hâlâ varlığını sürdürmektedir.

3.1.3.5. Günlük Hayatta Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

Türkçenin en eski sözlüğü olan Kaşarlı Mahmut'a ait Dvnu Lugti't-Türk sözlüğünde uğur kelimesi vakit, karşılık, bereket ve devlet çeşitli gibi çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Kullanılan bu anlamlardan mutluluk ve bereket günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Kaşarlı Mahmut, sözlüğünde uğurlu olsun cmlisini "vaktinde ve yerine yapılan iş" olarak ifade ederken aynı kavramın günümüzde "mutluluk, bereket getirsin" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Uğur kelimesinin tüm bu anlamlarının yanında "yol" anlamında kullanıldığı da görülür. Din uğruna, padişah uğruna gibi kullanımlar bu anlama örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca uğur inanışında

insanlar çeşitli varlıklara umut bağlayarak onların olumsuz durumlar karşısında kendilerine yardım edeceklerine inanırlar (Boratav, 2000, s. 94).

Halklar yaşayışları sonucunda uğur ve uğursuzluk ile ilgili inanışlar üretmişlerdir. Toplum yapısı içinde üretilen bu inanışlara ve uygulamalara dikkat etmek, onlara sahip çıkmak ve onları gelecek kuşaklara aktarmak toplumsal değerler açısından önem arz etmektedir.

Türk toplumlarında konuyla ilgili inanış ve uygulamalardan bazıları şunlardır: Hazara Türklerinde yola çıkılacağı zaman tilki görülürse o yolculuk iptal edilir (Kalafat, 2002b, s. 36). Beyşehir yöresinde bir kişinin kıyafetinde sökülük ya da düşmüş bir düğme varsa kıyafet kişinin üzerindeyken dikiş yapılmaz. Eğer yapılırsa kişinin iftiraya uğrayacağına inanılır (Samancı, 2008, s. 52-53). Tarsus yöresinde yaşayan Tahtacılar da gece ömrü kısaltacağı inancıyla tırnak kesilmez ve uzak yerlerde olan akrabalarından birine zarar geleceği inancıyla aynaya bakılmaz. Ayrıca gece sakız çiğnemenin ölü eti çiğnemekle eş değer olduğuna inanılır (Tire, 2012, s. 72).

Sarız yöresinde günlük hayatta uğur ya da uğursuzluk ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

- Cam kırılmasının aydınlık olduğuna inanılır (K-4, K-6, K-11).
- Bir çocuk çok ağladığında üç hafta üst üste çarşamba günü sağ pabuç (ayakkabı) çocuğa ısırtılır ya da çocuğun ağzının üzerine pabuçla vurulur. Böylece çocuğun ağlamasının geçeceğine inanılır (K-1, K-11, K-37).
- Akşam sakız çiğnemenin ölü eti çiğnemekle eş değer olduğuna inanılır (K-5, K-26, K-28).
- Bir kişinin sağ gözünün seğirmesi iyi habere, sol gözünün seğirmesi kötü habere yorumlanır (K-5).
- Çocuk emeklerse misafir geleceğine inanılır (K-28).
- Perşembe akşamları hayır getireceği inancıyla köpeklere ekmek verilir (K-5).
- Bir eve yeni gelin geldiğinde evde bolluk artarsa bu duruma “*kademli*” bolluk azalırsa “*kademsiz*” denir (K-13).
- Yağmur çok yağdığı zaman okunmuş suya atılan taşlar çıkarılır. Aksi takdirde yağmurun doğal afete dönüşeceğine inanılır (K-2).
- Yağmur çok yağduğunda dinmesi için havaya taş atılır (K-2).

- Eve yeni gelin geldiğinde yakın çevreden ölüm olursa gelinin sağ ayağının altına kızdırılmış demir basılır (K-4).
- Tuvalete girildiğinde konuşulmaz (K-5).
- Bir kişinin sol kulağı çınladığında hakkında iyi, sağ kulağı çınladıysa hakkında kötü konuşulduğuna inanılır (K-5).
- Ayın yeni hal evresi görüldüğünde kişiler yüzlerini aya dönerek “Ay gördüm Allah amentü billah gördüğüm aylar su gibi çağlar.” sözünü yedi kere söylediklerinde günahlarının affolacağına inanılır (K-9).
- Ekmek yaparken pişen ilk ekmek yenmez. Eğer yenirse yiyen kişinin eşinin öleceğine inanılır (K-5).
- Bir kişinin ayağının altı kaşınırsa o kişi yolculuğa çıkar (K-5).
- Kişi, kötü bir haber duyduğunda bu haberdeki olayın kendi başına da gelmemesi için bir kere kulağını çekerek “Evlerden uzak, Allah getirmesin” der ve tahta ya da betona vurur (K-1, K-6, K-11, K-12, K-37).
- Bir kişi gördüğü rüyayı anlatacaksa önce çeşmeyi açar rüyasını suya anlatır. Sonra da istediği başka kişilere anlatır (K-6, K-11, K-12).
- Güneş ve Ay tutulması uğursuz sayılır. Güneş ya da Ay tutulduğunda gökyüzünün açılması için ezan okunur veya silah sıkılır (K-1, K-2, K-11).
- Evin üstünde ya da çevresinde baykuş ötmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (K-1, K-2, K-6, K-11, K-38).
- Ateşle oynayan çocuğun altına işeyeceğine inanılır (K-1, K-11).
- Yeni doğan bebeğin aynaya baktığında tutulacağına inanıldığından 1 yaşına kadar çocuğun aynaya bakmasına izin verilmez (K-1).
- Yanan ateşin üzerine su dökmek iyi sayılmaz. Ancak ateşin söndürülmesi gerekiyorsa su, ateşin üzerine “Bismillahirrahmanirrahîm” denerek dökülür (K-6, K-11, K-12).
- Hamur yoğururken hamur hangi yöne sıçrarsa o yönden misafir geleceğine inanılır (K-1, K-2, K-37).
- Cenaze evine giderken bir soğan ve tuz götürülür. Bu uygulamayla acının dağılacağına inanılır (K-11, K-37).
- Çevreden cenaze haberi geldiğinde kişiler kendi hanelerinden de cenaze olmaması için soğanı ortadan ikiye kesip evden dışarı atarlar (K-37).

- Gece dışarıya sıcak su dökmek “şeytana dökme, meleklerin ayağını yakma” olarak kabul edilir ve bu uygulama iyi karşılanmaz. Ancak sıcak suyun dökülmesi gerekiyorsa “Bismillahirrahmanirrahîm” denerek dökülür (K-1, K-6, K-11).
- Giysiler ters giyildiğinde işin gücün ters gideceğine inanılır (K-13).
- Yemek yendikten sonra sofraya hemen kaldırılmalı çünkü bereketin kaçacağına inanılır (K-1, K-11).
- Mutfakta bulaşığı bekletmek iyi sayılmaz. Çünkü bulaşık beklerse “Şeytanın bulaşığı yalayacağına” inanılır (K-1).
- Akşam ele batan iğne çıkartılırsa misafir geleceğine inanılır (K-19).
- Cenaze olduğunda ev süpürülür ve çıkan kir “Ardı önü bu olsun.” denerek dışarıya atılır. Böylece cenaze gibi kötü durumların haneden uzaklaşacağına inanılır (K-1, K-11, K-12, K-38).
- Ele diken battığında batan diken gece çıkarılırsa diken çıkarılan yerden gelincik çıkacağına inanılır (K-19).
- Gece köpek ulumasının uğursuzluk getireceğine inanılır (K-1, K-2, K-6, K-11, K-37).
- Salı, çarşamba, cuma ve cumartesi günleri iş yapmanın hayırlı olmayacağına inanılır (K-1, K-3, K-4, K-6, K-9, K-10, K-11).
- Pazartesi ve Perşembe günlerinin iş yapmak için en hayırlı günler olduğuna inanılır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-11).
- Kırık aynayı evde tutmak iyi sayılmaz (K-4, K-37).
- Gece tırnak kesilirse kismetin kesileceğine inanılır (K-1, K-4, K-6, K-11, K-32).
- Cuma günü ev süpürmek iyi sayılmaz (K-4, K-13).
- Yola giden kişinin gideceği yere sağ salım varabilmesi için kişinin arkasından su dökülür (K-4, K-6).
- Evden bir kişi yola çıktığında o kişi gideceği yere varıncaya kadar ev süpürülmez (K-5).
- Gece aynaya bakmanın ömrü kısaltacağına ve aynılığının tutacağına inanılır (K-1, K-4, K-6, K-26, K-37).
- Kapı eşiğine oturmak iyi sayılmaz (K-1, K-6, K-11, K-12, K-37).
- Saçını tarayan ya da tırnağını kesen kişi saçını ve tırnağını ortalık yere atarsa başının ağrıyacağına inanılır. Bu yüzden kesilen saç ya da tırnak mutlaka ateşe atılır (K-1, K-2, K-6, K-11, K-12, K-37).

- Uykusunda gülen bebeğin melekler tarafından güldürüldüğüne inanılır (K-6, K-11).
- Çocuk, iki bacağının arasından bakarsa ya da emeklese misafir geleceğine inanılır (K-11, K-12).
- Terliğin ya da ayakkabının ters dönmesi uğurlu sayılmaz (K-1, K-6, K-11, K-15).
- Boş beşiğin sallanması iyi sayılmaz (K-1).
- Eller bağlı şekilde oturduğunda “ölüm olacağına, elinin koynunda kalacağına” inanılır (K-1, K-6).
- Bebeğin üzerinden geçmek ya da atlamak iyi sayılmaz (K-6, K-11, K-12)
- Rüyada ölmüş birini görmek “Ölüden diri haber almak.” olarak yorumlanır ve iyi sayılır (K-4, K-13).
- Yürüyen çocuk emeklese misafir geleceğine inanılır (K-28).
- Bir eve yeni gelin geldiğinde o evde hayvan ölürse yeni gelinin uğursuzluk getirdiğine inanılır ve o gelinin ayağının altına kızgın demir basılır (K-15).

Günlük hayatta uğurlu ve uğursuz sayılan eski Türk inançlarıyla ilgili bazı uygulamalar şunlardır: Cam kırılmasının nazarı ve uğursuzluğu dağıttığına inanılması ayna kültünün, giden kişilerin arkasından yolunun açık olması ve sağ salim gidip gelmesi için su dökülmesi su kültünün, eve yeni gelin geldiğinde evde olumsuz giden durumlar olursa gelinin ayağının altına kızgın demir basılması demir kültünün, geceleri horoz, baykuş, köpek gibi hayvanların çıkardığı seslerin uğursuz kabul edilmesi hayvan kültünün, kapının eşiğinde oturmak eşik ruhuna saygısızlık olarak düşünüldüğünden eşik kültünün, salı ve cuma günleri iş yapmanın hayırlı olmayacağına inanılması ve bu yüzden de ayakkabı ya da elbiselerin ters giyilmesi taklit ve temas büyüünün kalıntısı olarak günümüzde yaşatıldığı düşünülmektedir. Bunların yanında eski Türk inançlarında, gece dışarıya sıcak su dökerken kara iyeleri kaçırmak için çeşitli seslerin çıkarıldığı bilinirken günümüzde bu seslerin İslamiyet’in etkisiyle “Bismillahirrahmanirrahim” şekline dönüştüğünün görülmesi bu uygulamanın eski ve yeni Türk inançlarının sentezi olan birçok uygulamadan biri olarak günümüzde yaşatıldığı düşünülmektedir.

Yörede yapılan çalışmalarda halkın günlük yaşamda uğur ya da uğursuzluk saydığı birçok inancı günümüzde de sürdürdükleri tespit edilmiştir. Yapılan tespitlerde insanların uğursuzluklardan korunmak için sergilediği uygulamalarla kendilerini güvence altına almaya çalıştığı ve bu uygulamaların tamamen inanç temelinde gelişen uygulamalar olduğu görülmektedir.

3.1.3.6. Diğer Halk İnanışları

Kurt ağız bağlama duası (Yırtıcı hayvan ağız bağlama duası)

Dağda tek başına kalan insanları ya da sürü hayvanlarını yırtıcı diğer hayvanlardan korumak için “Elem neş rahleke sadrek Veve zanna anke vizira kellezi an raza zarrak Verefane leke zikrek fe innemeâlun yisrü yüsran innemeâlun yüsran feyze ferakla fensap” duası okunur, ipe düğüm atılır ya da açık olan bıçağın ağız kapatılır. Böylece yırtıcı hayvanların ağız kilitlenerek çevresine zarar vermeyeceğine inanılır (K-14).

- Yörede yağmur duasına çıkılır. Yağmur duası için Karapınar bölgesinde bulunan öze gidilir. Burada hep beraber dualar okunur ve yemek dağıtılır (K-11, K-12).
- Yağmur yağması için emzikli kadınlar çocuklarını ağlatır, koyunlar kuzularından ayırılır, sahipsiz mezardan bir parça kemik alınarak suya atılır, kurbağa yakalanır ve suya atılır, yılan yakalanarak yakılır, on bin- yirmi bin taş toplanarak her taşa dua okunur ve hamile olan kadınların ekinlerin arasında yıkanması sağlanır (K-9).
- Yağmurun yağması için sığırlara çobanlık yapan kişinin sopası suya atılır (K-2).
- Kurak bir dönemde yağmur az az yağmaya başladığında yağmurun miktarının artması için şu sözler söylenir:
Yağ yağmur yağ
Tekneler hamur
Ver Allah’ım ver
Sel gibi bir yağmur (K-70).
- Yağmur yağması için cenazelerde kullanılan salaca taşı suya atılır (K-2).
- Yağmur duasına çıkacak kişilerin kul hakkı yememiş, zina ve hırsızlık yapmamış olmasına dikkat edilir. Aksi halde yağmur duasının kabul olmayacağına inanılır (K-70).
- Yağmur yağdırmak için çocuklara ot veya bezden bebek yapılır. Bu bebeğe yörede “çömçe gelin” denir. Çocuklar bu bebeği alarak ev ev gezer ve yiyecek toplar. Bu yiyeceklerden yemek yapılarak hep beraber yenir. Yiyecek toplanırken çocuklar şu sözleri söyler:
Çömceci gelin çom olur
Bir kaşık yağ ister

Yağ olmazsa bulgur olsun
 Ablamın (Abimin) canı sağ olsun
 Yağ verenin oğlu
 Bulgur verenin kızı olsun

- Yağmur duası için toplanan yiyeceklerden yemek yapılarak hep beraber yenir (K-2, K-9, K-37).

3.1.4. Halk Mutfağı

Geçmişten günümüze insanlar gerek kendilerinin gerek çevresinde sorumlu olduğu insanların karınlarını doyurmak için sürekli gıda arayışında olmuşlardır. İnsanlar ilk başlarda belli bir süre avcılık ve toplayıcılık gibi çeşitli faaliyetler yapmış olsa da sonraki süreçlerde hayvanların evcilleştirilmesi ve ateşin keşfedilmesiyle insanların pişirdiği yemek türleri ve pişirme şekillerinde değişiklikler meydana gelmiştir (Ögel, 1982, s. 15).

Türk toplumunun göç gibi çeşitli nedenlerle yemek kültüründe değişiklikler meydana geldiği görülse de et, un ve yağın Türk mutfağının değişmeyen ve en çok tüketilen temel gıda maddeleri olduğu görülür. Türk mutfağının değişmeyen özelliklerinden biri de yemeklerinin isimleridir: tarhana, tutmaç, ızgara et, ayran ve tandır kebabı bu değişmeyen yemek isimlerinden bazılarıdır. Türk mutfağı değişime uğramış olmasına rağmen onu değerli ve özel kılan çeşitliliği ve geleneksel olmasıdır (Meydan, 1989, s. 21). Türk mutfağının tüm bu özellikleri onu dünya mutfakları içinde Çin ve Fransız mutfağının ardından üçüncü sıraya yerleşmesini sağlamıştır (Artun, 2016, s. 359).

İnsanların yaşadığı coğrafyada yetiştirdikleri ürünler, yaptıkları hayvancılık türü ve iklim koşulları mutfak kültürünü etkileyen ve şekillendiren en önemli faktörlerdendir. Sarız yöresinde de tarım ve hayvancılığın yoğun şekilde yapılması yörede pişirilen yemekleri ve hazırlanan kışlıkları doğrudan etkilemiştir.

3.1.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

Dünyaki her mutfağın kendine özgü bazı özellikleri bulunur. Mutfakların kendine özgü bu özelliklerinin oluşmasında halkın inançları, ekonomik durumları, çevrelerinde yaşayan hayvanlar ve bitki örtüsü önemli etkenlerdir. Bu etkenlerin yanında toplumun yerleşik hayat ya da göçebe yaşam tarzı sürmesi hazırlanan yiyeceklerin tüketim şeklini belirlerken yaşanılan bölgenin coğrafi yapısı ise halkın beslenme kültürünü etkilemektedir (Beşirli, 2010, s. 160).

Türkler geçmişten günümüze farklı toplumlarla etkileşim halinde yaşamıştır. Bu etkileşim hem kendilerinin hem de diğer toplumların değişime uğramasını sağlamıştır. Türk mutfağı da bu değişimlerden nasibini alarak kendine özgü ve benzersiz bir yemek menüsü oluşturmuştur (Şahin, 2010, s. 61-62).

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde yapılan yiyeceklerden bazıları şunlardır: Adana yöresinde mevsim yemeklerinden kuskus, palıza, tarhana; et yemeklerinden Adana kebab, çağırtlak kebabı, boru kebabı, lokma kebabı; sakatatlardan şırdan, mumbar, kırk kat ve kelle paça gibi birçok yemeğin hazırlandığı görülür (Arslantaş, 2020, s. 18-27). Ardahan yöresinde düğün yemeği için büyük ya da küçükbaş hayvan kesilir. Kesilen hayvanların etiyle kavurma yapılır ve pilav ile misafirlere ikram edilir (Saltaş, 2016, s. 89). Muş yöresinde kışın yenilenecek yiyecekler serin yerlerde ve sepetler içinde muhafaza edilir. Ayrıca eritilmiş tereyağı küplere basılarak kışın kullanılmak üzere saklanır (Ekmekçi, 2014, s. 142).

Sarız mutfağındaki yiyecekler ve bu yiyeceklerin yapılış şekilleri şöyledir:

1. Haşlama (Sulu patates, Yahni)

Malzemeler

Kemikli et

Soğan

Su

Patates

Salça

Yağ

Tuz, karabiber, yaprak biber, reyhan, ırgan⁹

Hazırlanışı

1-Kazanın içerisinde kemikli et yağda bir süre kavrulur.

2-Kavrulan etin üzerine önce soğan ikisi bir müddet kavrulduktan sonra patates eklenir.

3-Hepsi kavrulduktan sonra baharatlar eklenir. Üzerine su dökülerek 30 dakika pişmeye bırakılır (K-7, K-9, K-10, K-16, K-18, K-32, K-37).

2. Isırgan Böreği

Malzemeler

⁹ Yöresel adı ırgan olan bitki nane familyasından bir baharat çeşitidir.

Un

Su

Tuz

Yağ

Isırgan otu

Soğan

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1-Isırgan otu, tene değdiğinde teni yakan bir ot çeşidi olduğu için öncelikle haşlanır ve küçük parçalar halinde doğranır.

2-Soğan ve ısırgan otu yağda bir süre pişirilir.

3-Tepsinin alt kısmına hamur serilir. Arasına pişirilen ısırgan otu konur ve üstüne bir kat daha hamur serilir.

4-Hazırlanan tepsi odun ya da kömür sobasında pişirilerek sıcak servis edilir (K-28).

3. Toyga (Yayla Çorbası)

Malzemeler

Dövme

Yoğurt

Yumurta

Tereyağı

Reyhan, pul biber, tuz

Hazırlanışı

1-Dövme sıcak suda haşlanır. Haşlandıktan sonra üzerine yoğurt eklenir ve bir yumurta kırılır. Yoğurdun kesilmemesi için karışım sürekli karıştırılır.

2- Ayrı tavada tereyağı eritilir. İçerisine reyhan ve pul biber eklendikten sonra çorbanın pişmesine yakın tavada hazırlanan karışım çorbaya dökülerek sıcak servis edilir

(K-4, K-16, K-17, K-28).

4. Besmeç

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Yağ

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur elde edilir.

2-Sobanın üzerindeki tavaya yağ konur. Önceden hazırlanan hamur bu yağda pişirilerek sıcak servis edilir (K-6, K-20, K-21, K-28).

5. Kömbe

Malzemeler

Süt ya da su

Un

Tuz

Yağ

Soğan, et, patates...

Yoğurt

Çörek otu

Hazırlanışı

1-Tepsinin içi yağlandıktan sonra içerisine hamur serilir. Hamurun üzerine isteğe bağlı haşlanmış patates, et, soğan, balık gibi malzemeler konur. En üst kata da tekrar hamur serilir. Yoğurt, su ve çörek otu karışımı kömbenin üzerine sürülerek kömbenin fırında 10-20 dakika arasında pişmesi sağlanır (K-1, K-7, K-21, K-26, K-28, K-31, K-32, K-37).

6. Kuymak

Malzemeler

Un

Su

Tereyağı

Tuz

Hazırlanışı

1-Tavanın içerisine un ve su eklenerek karışım krem kıvamına gelinceye kadar pişmeye bırakılır. Krem kıvamına gelen un ve suyun üzerine tereyağı eklenip 2-3 dakika daha pişirilir, sıcak servis edilir (K-6, K-28, K-18, K-37).

7. Sütli Çorba

Malzemeler

Süt

Bulgur

Patates

Yağ

Reyhan, pul biber, tuz, ırgan

Hazırlanışı

1-Kaynayan sütün üzerine bulgur eklenerek pişmeye bırakılır.

2-Tavadaki yağın içerisine reyhan ve pul biber eklenerek pişirilir.

3-Pişen süt ve bulgurun üzerine tavada pişirilen reyhan, ırgan ve pul biber eklenip sıcak servis edilir (K-6, K-21, K-28, K-37).

8. Nohut

Malzemeler

Nohut

Et

Soğan

Yağ

Salça

Tuz

Hazırlanışı

1-Bir gün önceden nohut ıslatılır.

2-Tencereye yağ konur. Yağın içerisine et, soğan ve salça eklenip bir süre pişirilir. Pişirilen karışımın içine önceden ıslatılmış nohut eklenir. Karışıma son olarak sıcak su konur ve nohutlar pişmeye bırakılır (K-4, K-14, K-28).

9. Kuru Fasulye

Malzemeler

Kuru fasulye

Et

Soğan

Salça

Yağ

Tuz

Hazırlanışı

1-Bir gün önceden kuru fasulye ıslatılır.

2-Tencereye yağ konur. Yağın içerisine et, soğan ve salça eklenip bir süre pişirilir. Pişirilen karışımın içerisine önceden ıslatılmış kuru fasulye eklenir. Karışıma son olarak sıcak su eklenerek fasulyeler pişmeye bırakılır (K-4, K-28).

10. Taze Fasulye

Malzemeler

Taze fasulye

Et

Su

Soğan

Yağ

Tuz

Salça

Hazırlanışı

1-Taze fasulyelerin ucu ve kenarları temizlenir sonra fasulyeler ince ince doğranır.

2-Tencereye yağ konur. Yağın içerisine et, soğan ve salça eklenip bir süre pişirilir.

Piştirilen karışıma doğranan taze fasulyeler eklenir. Son olarak sıcak su eklenerek fasulyeler pişmeye bırakılır (K-22, K-25, K-28).

11. Dövme Çorbası

Malzemeler

Kemikli et

Dövme

Soğan

Salça

Yağ

Tuz

Su

Hazırlanışı

1-Tencereye yağ, soğan, salça ve et konur. Bunlar bir süre pişirilir.

2-Yağın içinde pişen et, soğan ve salçaya dövme eklenir. Ardından su eklenerek yemek pişmeye bırakılır (K-17, K-28).

12. Tarhana Çorbası

Malzemeler

Tarhana

Su

Tereyağı

Tuz

Salça

Sarımsak

Nane, pul biber

Hazırlanışı

- 1-Kıştan hazırlanan tarhana bir gece önceden ıslatılır.
- 2-Tencereye sıcak su eklenir ve ıslatılan tarhana sıcak suyun içerisine konur. Tarhana pişene kadar sürekli karıştırılır.
- 3-Tavada tereyağı eritilerek üzerine salça, ince doğranmış sarımsak ve nane eklenir. Pişen tarhananın üzerine tavadaki karışım eklenerek çorba dinlenmeye bırakılır (K-1, K-4, K-16, K-17, K-18, K-19, K-20, K-22, K-25, K-28, K-31, K-32).

13. Dul Avrat Çorbası (Tutmaç Çorbası)**Malzemeler**

- Un
- Su
- Yoğurt
- Sarımsak
- Yağ, salça, kekik, tuz

Hazırlanışı

- 1-Küçük küçük kesilen hamur parçaları haşlanıp üzerine yoğurt dökülür. En üst kısma da yağda kavrulan salça ve baharatlar eklenir (K-1, K-16, K-17, K-28K-32, K-37).

14. Baklava**Malzemeler**

- Un
- Nişasta
- 2 su bardağı yoğurt
- 1 su bardağı süt
- 1 su bardağı sıvı yağ
- Tereyağı
- 2 yumurta
- 1 paket kabartma tozu
- 1 çay kaşığı tuz
- 3 su bardağı şeker
- 3 su bardağı su
- Ceviz ya da fıstık

Hazırlanışı

- 1-Yoğurt, süt, sıvı yağ, yumurta, kabartma tozu, tuz yoğrulur ve hazırlanan hamurdan yumurta büyüklüğünde bezeler oluşturularak hamur dinlenmeye bırakılır.

2-Hamurlar hazırlanacak tepsinin büyüklüğünde ince bir şekilde açılır. Açılan hamurların aralarına az miktarda nişasta serpilir. Tepsinin altına 20 yufka ortasına fıstık ya da ceviz alta da 20 yufka olacak şekilde tepsi hazırlanır. Hazırlanan baklava tepsisi taş fırınlara gönderilerek pişirilir. Pişirildikten sonra üzerine eritilmiş tereyağı dökülür. Baklavalar soğuduktan sonra ılık şerbet dökülüp servise hazır edilir (K-1, K-2).

15. Sac Böreği

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Yağ

Patates, et, soğan...

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur haline getirilip dinlenmeye bırakılır.

2-Patatesli yapılacaksa patates biraz haşlanıp üzerine tuz, biber eklenir.

3-İçerisine soğan ya da et koyulacaksa bunlar önceden tavada pişirilerek hazır hale getirilir.

4-Dinlendirilen hamur küçük daireler halinde açılır. İçerisine isteğe göre patates, et, soğan eklenerek daire şeklindeki hamur ikiye katlanır, sacın üzerinde birkaç dakika pişirilerek börek hazır hale getirilir (K-4, K-28).

16. Su böreği

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Patates

Salça

Soğan

Sarımsak

Yağ

Hazırlanışı

1-Patates haşlanarak küçük küçük doğranır, soğan ve baharatlarla iç harcı hazırlanır.

2-Hazırlanan hamur açılarak üçgen şeklinde kesilip arasına patatesten yapılan harç eklenir.

3-Diğer yanda sarımsaklı yoğurt ve yemeğın üzerine dökmeğ için yağda pişirilen salça hazırlanır.

4-Hazırlanan üçgen şeklindeki su böreği kabın içerisine konur. Üzerine sarımsaklı yoğurt, yağ ve salça ile yapılan sos dökülüp servis edilir (K-1, K-21, K-37).

17. Yağlambaç

Malzemeler

Yufka ekmek

Tereyağı

Yumurta

Hazırlanışı

1-Kırık yufka ekmek parçaları tavanın içine konur. Üzerine eritilmiş tereyağı dökülerek kısık ateşte bir süre pişmeye bırakılır. Son olarak üzerine yumurta kırılarak servis edilir (K-28).

18. Ayı Köftesi (İçli Köfte)

Malzemeler

İnce bulgur

Un

Salça

1 yumurta

Tuz

Karabiber, kimyon

Patates

Et

Soğan

Yağ

Hazırlanışı

1-Dış harcı için ince bulgur, un, az miktarda salça, 1 yumurta, tuz, karabiber, kimyon karıştırılarak yoğrulur. Ayrıca isteğe bağlı olarak dış harca et konulduğuda görülür.

2-İç harcı için et ve soğan yağda kavrulur. Üzerine tuz, karabiber ve kimyon eklenerek pişirilir. Hazırlanan harç, donması için buzdolabına konur.

3- Diğer iç harcı da patates haşlanarak hazırlanır.

4-Hazırlanan dış harca dolma şekli verilir. Dolma şekli verilen dış harcın içerisine iç harç konularak ağzı kapatılır.

5-Sosu için tavaya yağ konur, üzerine sarımsak ve rendelenmiş domates eklenerek pişirilir.

6-Dolapta bir süre dinlendirilen içli köfte, sıcak suda haşlanıp üzerine sosu dökülerek sıcak servis edilir (K-1, K-28, K-32, K-37).

19. Yağlı Çorba

Malzemeler

Su

Patates

Tereyağı

Soğan

Tuz

Hazırlanışı

1-Tencereye su eklenerek kaynatılır. Kaynayan suyun içerisine küp küp doğranmış patates ve bir çay bardağı dolusu bulgur eklenerek pişmeye bırakılır.

2-Tavada tereyağı eritilerek ince doğranmış soğanlar eritilmiş yağın içerisine eklenir ve pişirilir.

3-Kaynayan tencerenin içerisine tavadaki tereyağı ve soğan eklenir, hazırlanan yemek servis edilmek üzere dinlenmeye bırakılır (K-1, K-20, K-21, K-37).

20. Bulgur Pilavı

Malzemeler

Tereyağı

Bulgur

Tuz

Su

Hazırlanışı

1-Tencerede tereyağı eritilerek içerisine bulgur konur. Bulgur, bir süre kavrulduktan sonra üzerine su eklenerek suyunu çekene kadar pişirilir. Bulgur suyunu çektikten sonra pilav dinlenmeye bırakılır (K-1, K-7, K-10, K-28).

21. Yeşil Mercimekli Bulgur Pilavı

Malzemeler

Yeşil mercimek

Bulgur

Tereyağı

Su

Soğan

Tuz

Hazırlanışı

1-Tereyağında kavrulan soğanın üzerine önceden haşlanmış yeşil mercimek ve bulgur eklenerek bir süre pişirilir.

2- Tereyağında pişirilen soğan, yeşil mercimek ve bulgura su ve tuz eklenip pilav suyunu çekene kadar pişirilir.

3-Pilav suyunu çektikten sonra dinlenmeye bırakılır (K-1, K-28).

22. Dövme Aşı

Malzemeler

Dövme

Et

Yağ

Salça

Tuz, karabiber

Hazırlanışı

Kemikli et yağda kavrulur. Ardından üzerine suda bekletilmiş dövme ilave edilir. Bir süre ikisi kavrulduktan sonra üzerlerine su eklenerek pişmeye bırakılır. Bir tavada yağ, salça, baharatlar kavrulur. Kavrulan yağ suyunu çekmeye başlayan dövmenin üzerine dökülür ve yemek dinlenmeye bırakılır (K-14, K-15, K-28, K-37).

23. Yoğurtlu Hamur

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Yoğurt

Tereyağı

Salça

Kekik, pul biber

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur yapılır. Bu hamur bir süre dinlenmeye bırakılır. Dinlenen hamur daire şeklinde açılıp küçük kareler halinde kesilir.

2-Tavada tereyağı eritilerek üzerine salça, pul biber ve kekik eklenir.

3-Küçük kare şeklinde kesilen hamurlar sıcak suda kaynatılarak pişirilir. Pişirilen hamurun üzerine yoğurt dökülür. En üst kısma da yağ ile yapılan karışım dökülerek sıcak servis edilir (K-27, K-28).

24. Sarma

Malzemeler

Pirinç ya da bulgur

Soğan

Sarımsak

Maydanoz

Domates

Yağ

Tuz, karabiber, kimyon, pul biber

Hazırlanışı

1-Pirinç ya da bulgur, maydanoz, rendelenmiş domates, tuz, kimyon, karabiber, pul biber, yağ, ince doğranmış soğan ve sarımsak karıştırılarak sarmanın iç harcı hazırlanır.

2-Taze yaprak 10-15 dakika kaynar suda pişirilir. Rengi hafif değiştiğinde sudan çıkarılarak süzülür.

3-Tek tek açılan yaprağın arasına iç harcı konularak rulo şeklinde sarılıp tencereye üst üste dizilir.

4-Tencereye dizilen yaprakların üzerini bir parmak geçecek kadar su eklenip üzerine ağırlık olarak tabak ya da temiz bir taş konur. Yemek, 30-45 dakika pişirildikten sonra sıcak servis edilir (K-28).

25. Dolma

Malzemeler

Taze ya da kuru patlıcan

Pirinç ya da bulgur

Soğan

Sarımsak

Maydanoz

Domates

Yağ

Tuz, karabiber, kimyon, pul biber

Hazırlanışı

1-Pirinç ya da bulgur, maydanoz, rendelenmiş domates, tuz, kimyon, karabiber, pul biber, yağ, ince doğranmış soğan ve sarımsak karıştırılarak dolmanın iç harcı hazırlanır.

2-Yapılacak dolma kuru patlıcan ise sıcak suda bekletilip patlıcanın yumuşaması sağlanır. Taze dolmalık patlıcan ise patlıcanın içi oyulur. Hazırlanan patlıcanların içine iç harcı konularak patlıcanlar tencereye dizilir.

3-Tencereye dizilen patlıcanların üzerini bir parmak geçecek kadar su eklenip 30 dakika pişirilen dolma sıcak servis edilir (K-28).

26. Sulu patates

Malzemeler

Patates

Su

Et

Salça

Tuz

Yağ

Hazırlanışı

1-Patatesler soyulup küp küp doğranır.

2-Tencereye sırasıyla yağ, salça, et ve soğan eklenerek bir süre pişirilir. Daha sonra patates eklenip kavrulan yemeğe son olarak sıcak su eklenir ve yemek pişmeye bırakılır (K-28).

27. Sarımsaklı Köfte

Malzemeler

İnce Bulgur

Un

Salça

Yağ

1 yumurta

Tuz

Karabiber, kimyon

Sarımsak

Domates

Maydanoz

Hazırlanışı

1-İnce bulgur, un, az miktarda salça, 1 yumurta, tuz, karabiber ve kimyon karıştırılarak yoğrulur ve yoğrulan köfte harcı dinlemeye bırakılır.

2- Dinlenen sarımsaklı köfte harcı küçük toplar şekline getirilerek üzerine parmak ucuyla bastırılıp düğme şekli verilir ve sarımsaklı köfteler sıcak suda haşlanmaya bırakılır.

3-Sosu için tavada yağ, sarımsak ve rendelenmiş domates kavrulur.

4-Haşlanan sarımsaklı köftelerin üzerine kavrulan sos eklenir. Sosun üzerine de maydanoz eklenerek sıcak servis edilir (K-1, K-28).

28. Kızartma

Malzemeler

Patates

Patlıcan

Biber

Yağ

Tuz

Hazırlanışı

1-Kızartılacak patates, biber ve patlıcanlar orta büyüklükte doğranır.

2-Tavaya yağ konur ve yağın ısınması beklenir. Yağ ısındıktan sonra patates, biber ve patlıcanlar eklenerek kızartılır (K-28).

29. Analıkızlı

Malzemeler

İnce Bulgur

Un

Salça

1 yumurta

Tuz

Karabiber, kimyon

Patates

Et

Soğan

Yağ

Nohut

Hazırlanışı

1-İnce bulgur, un, bir yumurta ve tuz karıştırılarak yemeğin dış harcı hazırlanır. İsteyen kişiler dış harcına et de koyabilir.

2-Et ya da patates (Önce haşlanır), ince doğranmış soğan, salça, tuz, karabiber ve kimyon tavada pişirilerek yemeğin iç harcı hazırlanır

3-Dış harç açılır. Açılan dış harcın içine iç harç eklenerek dış harç kapatılır. Dış harç kapatılırken küçük (Kız) ve büyük (Ana) olacak şekilde iki boy yapılı.

4-Tencereye yağ eklenir. Salça ve ince doğranmış soğan bir miktar kavrulur. Üzerine haşlanmış nohut ve analıkızlılar eklendikten sonra yemek kaynayana kadar pişirilir.

5-Analıkızlı sıcak ve hızlı şekilde tüketilmelidir. Çünkü sıcak suyun içinde uzun süre kalan analıkızlılar dağılıbilir (K-28, K-37).

30. Yağlama

Malzemeler

Kıyma et

Soğan

Karabiber, pul biber, tuz

Salça

Yağ

Yeşilbiber

Un

Su

Yoğurt

Sarımsak

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur haline getirilir. Hamurlar orta büyüklükte açılarak sacda pişirilir.

2-Kıyma et, yağ, soğan, yeşilbiber, karabiber, pul biber ve tuz tencerede sos olarak pişirilir.

3-Pişirilen hamurlar 5-6 kat üst üste dizilerek aralarına sos eklenir ve bunlar dörde bölünür.

4-Ayrı bir kaba da sarımsaklı yoğurt eklenir.

5-Üzerinde sos bulunan hamurlar yoğurda batırılarak yenir (K-6, K-28).

31. Sac Kavurma

Malzemeler

Et

Yağ

Soğan

Tuz, karabiber, kimyon, pul biber

Hazırlanışı

1-Ocağın üzerine sac konularak içerisine yağ dökülür. Yağın içine kuşbaşı doğranmış et ve soğanlar eklenir. Bu iki ürün pişmeye yakın tuz, karabiber, kimyon ve pul biber eklenip kavrulur ve yemek sıcak servis edilir (K-28).

32. Bazlama

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Peynir, patates...

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur haline getirilir. Dinlendirilen hamur orta büyüklükte daire şeklinde açılır. Açılan hamurun içine isteğe bağlı olarak peynir ya da patates gibi iç harçlar eklenir. Hamur kenarlarından katlanıp kare şekline getirilerek sacda pişirilir. Bu ürünün katmerden farkı içerisine yağ konulmamasıdır (K-6, K-28).

33. Bulgur Çorbası

Malzemeler

Su

Bulgur

Soğan

Yeşil mercimek

Salça

Yağ

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1-Soğan küçük küçük doğranarak yağda salça ile kavrulur.

2-Yeşil mercimek önceden haşlanır.

3-Yağda kavurulan soğan ve salçanın üzerine bir miktar su eklenir. Su kaynadıktan sonra bulgur, yeşil mercimek ve baharatlar eklenerek yemek kısık ateşte pişmeye bırakılır (K-28).

34. Ebegümece Böreği

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Yağ

Ebegümece otu

Soğan

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1- Ebegümece haşlanıp küçük parçalar halinde doğranır.

2-Soğan ve ebegümece yağda bir süre pişirilir.

3-Tepsinin alt kısmına hamur serilip arasına pişirilen ebegümece konur, üstüne bir kat daha hamur serilir.

4-Hazırlanan börek tepsisi odun ya da kömür sobasında pişirilir ve sıcak servis edilir (K-28).

35. Patates Böreği

Malzemeler

Un

Su

Yağ

Patates

Soğan

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1- Un, su ve tuz yoğrularak hazırlanır. Hazırlanan hamurdan yufka yapılır.

2- Patates haşlanıp, küçük küçük doğranır.

2-Soğan ve patates yağda bir süre pişirilir.

3-Tepsinin alt kısmına birkaç kat yufka serilir. Arasına pişirilen patates konularak üstüne bir kat daha yufka serilir.

4-Hazırlanan börek tepsisi odun ya da kömür sobasında pişirilip sıcak servis edilir (K-28).

36. Kelle Paça

Malzemeler

Hayvan kafası

Su

Yağ

Sarımsak

Salça

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1-Hayvanın kellesi önceden ütülür. Ütülen kelle parçalara ayrılarak sıcak suda 1-2 saat kaynatılır.

2-Sıcak suda pişen kellenin üzerindeki et kemiğinden ayrılıp küçük parçalar haline getirilir.

3-Küçük parçalara ayrılan kelle, kelleyi haşlarken kullanılan suyun içerisine atılır ve üzerine yağda pişirilen sarımsak, pul biber, salça eklenerek kısık ateşte pişmeye bırakılır (K-6, K-28).

37. Mumbar Dolması

Malzemeler

Küçükbaş hayvan bağırsağı

Pirinç

Yağ

Salça

Soğan

Domates

Tuz, karabiber, kimyon

Hazırlanışı

1-Pirinç, yağ, salça, soğan, rendelenmiş domates, tuz, kimyon ve karabiber karıştırılıp mumbarın iç harcı hazırlanır.

2-Temizlenen hayvan bağırsağının içine iç harcı eklenir. Sıcak suyun içerisinde 1 saat kısık ateşte pişirilen yemek sıcak servis edilir (K-6, K-28).

38. Güveç (Tava)

Malzemeler

Kemikli Et

Patates

Soğan

Patlıcan

Sarımsak

Salça

Biber

Domates

Su

Yağ

Tuz, karabiber, pul biber, kekik

Hazırlanışı

1-Güveç tenceresinin en altından üstüne doğru et, soğan, patates, biber, patlıcan ve domates dizilir.

2-Bir bardak suyun içerisine salça, yağ, tuz, pul biber, kekik atılarak karıştırılır. Bu karışım güveç tenceresinin içine dökülür. Hazırlanan yemek odun ya da kömür sobasında pişmeye bırakılır (K-28).

39. Çoban Salatası

Malzemeler

Taze ya da kuru soğan

Domates

Biber

Yağ

Limon

Tuz, pul biber

Hazırlanışı

1- Domates, biber, kuru ya da taze soğan doğranır. Üzerine yağ, tuz ve pul biber eklenip karıştırılır (K-6, K-28).

40. Soğan Salatası

Malzemeler

Soğan

Maydanoz

Yağ

Tuz, sumak, pul ya da toz biber

Hazırlanışı

1-Soğan ve maydanoz doğranır. Bunların üzerine yağ, sumak, tuz ve biber eklenip karıştırılarak servis edilir (K-28).

41. Yumurta Salatası

Malzemeler

Yumurta

Yeşilsoğan

Yağ

Biber

Tuz, karabiber, pul biber

Hazırlanışı

1-Yumurta haşlanıp doğranır.

2-Yeşilsoğan ve biber ince ince doğranır.

3-Doğranan tüm ürünler karıştırılır. Karıştırılan ürünlerin üzerine yağ, tuz, karabiber ve pul biber eklenip servis edilir (K-28).

42. Patates Salatası

Malzemeler

Patates

Yeşilsoğan

Maydanoz

Yağ

Nar ekşisi

Tuz, sumak, pul biber

Hazırlanışı

1-Patates haşlanıp küp küp kesilir.

2-Yeşilsoğan ve maydanoz ince ince doğranır.

3-Doğranan patates, yeşilsoğan ve maydanoz karıştırılır. Karışımın üzerine yağ, tuz, sumak, pul biber ve nar ekşisi eklenip servis edilir (K-28).

43. Katmer

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Peynir, patates...

Tereyağı

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur haline getirilir. Dinlendirilen hamur orta büyüklükte daire şeklinde açılır. Açılan hamurun içine isteğe bağlı peynir, patates ve tereyağı eklenip hamur kenarlarından katlanır. Kare şekli verilen hamur sacda pişirilir. Bu ürünün bazlamadan farkı içine yağ konulmasıdır (K-6, K-28).

44. Yoğurtlu Yuvarlama-1

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Et

Soğan

Yoğurt

Yağ

Salça

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur yapılır. Hazırlanan hamur geniş daire şeklinde açılır. Açılan hamurun içine et, soğan ve tuzdan oluşan harç eklenir, hamura yıldız şekli verilerek hamur kapatılır.

2- Hazırlanan hamur haşlanıp süzülür. Haşlanan hamurun üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilir. Yoğurdun üzerine yağ ve salça kavrulup dökülür ve yemek sıcak servis edilir (K-37).

45. Yoğurtlu Yuvarlama-2**Malzemeler**

İnce Bulgur

Un

1 yumurta

Tuz

Karabiber, kimyon

Su

Yoğurt

Yağ

Salça

Hazırlanışı

1-İnce bulgur, un, az miktarda salça, 1 yumurta, tuz, karabiber ve kimyon karıştırılıp yoğrulur ve yoğrulan karışım dinlenmeye bırakılır.

2- Dinlenen karışım küçük toplar şekline getirilip sıcak suda haşlanır.

3-Sosu için tavaya yağ eklenir, üzerine sarımsak ve rendelenmiş domates ilave edilerek pişirilir.

4-Haşlanan yuvarlamaların üzerine yoğurt dökülür ve onun üzerine de domates sosu eklenir. En üste ince doğranmış maydanoz eklenip servis edilir (K-28).

46. Şeker Dürümü

Malzemeler

Yufka ekmek

Şeker

Hazırlanışı

1-Yufka ekmeğin üzerine şeker dökülüp dürüm şeklinde servis edilir (K-28).

47. Manti

Malzemeler

Kıştan hazırlanan mantı

Su

Tuz

Tereyağı

Salça

Sarımsak

Nane, pul biber

Hazırlanışı

1-Kıştan hazırlanan mantı sıcak suyun içine atılıp 15-20 dakika pişirilir. Pişen mantı geniş bir kaba alınarak üzerine sarımsaklı yoğurt eklenir. Ayrı bir tavada tereyağı, salça, nane ve pul biberle sos yapılır. Yapılan sos yoğurdun üzerine dökülüp servis edilir (K-6, K-28, K-32).

48. Çiriş Otlı Pilav

Malzemeler

Çiriş otu

Tereyağı

Kemikli et

Su

Tuz

Hazırlanışı

1-Kurutulmuş çiriş otu haşlanır.

2-Tencereye kemikli et konur ve tereyağında pişirilir. Ardından tencereye sırasıyla haşlanmış çiriş otu, bulgur ve su eklenir. Pilav suyunu çekene kadar pişirilip sıcak servis edilir (K-6, K-15, K-28).

49. Fişşık Otlı Pilav

Malzemeler

Fişşık otu

Tereyağı

Kemikli et

Su

Tuz

Hazırlanışı

1-Taze fişşık otu haşlanır.

2-Tencereye kemikli et konur ve tereyağında pişirilir. Ardından tencereye sırasıyla haşlanmış fişşık otu, bulgur ve su eklenir. Pilav suyunu çekene kadar pişirilip sıcak servis edilir (K-6, K-15, K-28, K-37).

50. Gâvur Pancarı Pilavı

Malzemeler

Kurutulmuş gâvur pancarı

Bulgur

Tereyağı

Kemikli et

Su

Tuz

Hazırlanış

1-Gâvur pancarı zehirli bir bitki türü olduğundan öncelikle büyük kazanlarda saatlerce kaynatılarak koyu renkteki zehirli suyundan arındırılır ve kurutularak tüketilir.

2-Tencereye kemikli et konur ve tereyağında pişirilir. Ardından tencereye sırasıyla haşlanmış gâvur pancarı, bulgur ve su eklenir. Pilav suyunu çekene kadar pişirilir ve yemek sıcak servis edilir (K-6, K-15, K-28, K-37).

51. Sütlü Kuymak

Malzemeler

Süt

Un

Patates

Tuz

Tereyağı

Hazırlanışı

1-Tencereye süt eklenir. Süt kaynadıktan sonra küp küp doğranmış patatesler eklenip 15-20 dakika daha pişmeye bırakılır.

2-Süt ve patates piştikten sonra üzerine un eklenerek karışım krem kıvamına gelinceye kadar pişirilir. Karışım krem kıvamına geldiğinde üzerine tereyağı eklenir ve yemek sıcak servis edilir (K-37).

52. Çingen Turşusu

Malzemeler

Sarımsak

Limon tuzu

Pul biber

Su

Hazırlanışı

1-Bir baş sarımsak doğranır. Bir tatlı kaşığı limon tuzu bir bardak suya eklenerek karıştırılır. Sarımsağın üzerine bu karışım ve pul biber eklenir. Çingen turşusu hemen tüketilmesi gereken bir yiyecektir (K-37).

➤ Hamile kadınlara:

Tereyağında üzüm kavrulur (K-17, K-28).

Tereyağı ile pekmez kaynatılıp içirilir (K-16, K-28).

Tereyağında kuru üzüm ve incir pişirilip yedirilir (K-37).

3.1.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

İnsanlar içecek ihtiyacını ilk anne sütüyle karşılar. Ardından yaşamsal sıvı olan suyla giderilen içecek ihtiyacı serinletici, ısıtıcı ve keyif verici olma özelliği olan çay, kahve, limonata gibi çeşitli içeceklerin üretilmesi ve tüketilmesiyle süreç devam eder. İçecekler, sadece vücudun ihtiyacını karşılayan bir gıda maddesi olarak düşünülmemelidir. İçecekler aracılığıyla toplumların kültürel alışkanlıkları ve çeşitli gelenekleri de tespit edilebilmektedir (Süren & Kızıleli, 2021, s. 47-48). Örneğin: Türk kültüründe misafire kahve ve kahvenin yanında su ikram edilir. Bu ikramda misafir, önce su içerse karnının aç; önce kahve içerse karnının tok olduğu anlaşılır.

Türk toplumlarında tüketilen çeşitli içecekler şunlardır: Kırım'da yaşayan Tatarlarda içki misafire sunulan en değerli içecek olarak görülür. Doğum günleri ve düğün gibi etkinliklerde içki sunulmadığı zaman etkinlik sahipleri toplumca ayıplanır. (Kalafat, 2002a, s. 332). Sultandağı yöresinde yaygın olarak elma, kayısı, vişne ve üzüm gibi meyvelerden hazırlanan çeşitli hoşaf lar içilir (Binici, 2019, s. 253). Doğanşehir

yöresinde dağ çayı, vişne şurubu, limonata, gül ve üzüm şerbeti gibi içecekler yoğun olarak tüketilir (Kurt, 2012, s. 361).

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında halk tarafından tüketilen içecekler şunlardır:

1. Hoşaf (Erik, kayısı, üzüm)

Malzemeler

Erik

Üzüm

Kayısı

Şeker

Su

Hazırlanışı

1-Kuru erik, üzüm ve kayısı hoşaf yapılmadan bir gün önce ıslatılır.

2-İslatılan erik, kayısı ve üzüm geniş bir kazana konur ve üzerine su dökülür.

3-1-2 saat kaynatılan ürünlerin üzerine 4-5 kg şeker eklenerek 30 dakika daha kaynatılır.

4-Hazırlanan hoşaf dinlenmeye bırakılıp soğuk servis edilir (K-1, K-2, K-6, K-7, K-10, K-16, K-17, K-22, K-25, K-27, K-28, K-31, K-32, K-37).

2. Ayran

Malzemeler

Yoğurt

Su

Tuz

Hazırlanışı

1-Yoğurt, su ve tuz karıştırılır, üzeri köpürünceye kadar çırpılır (K-6, K-7, K-22, K-25, K-27, K-28, K-31, K-32).

3. Şerbet (Şekerli su ile yapılan)

Malzemeler

Şeker

Su

Gıda boyası

Tereyağı

Hazırlanışı

1-Su ve şeker kaynadıktan sonra içine gıda boyası eklenir. Karışım 10-15 dakika daha kaynatıldıktan sonra 150-200 gr tereyağı eklenip servis edilir (K-7, K-9, K-10, K-37).

4. Gül Şerbeti

Malzemeler

Gül tozu

Şeker

Su

Hazırlanışı

1-Tencerede kaynatılan suyun içerisine gül tozu eklenir. Karışım 20-30 dakika kaynatılır ve karışıma şeker ilave edilir. Şerbet 20-25 dakika daha kaynatılarak dinlenmeye bırakılır (K-6, K-28).

3.1.4.3. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

İnsanların beslenebilme ihtiyacı biyolojik bir eylemdir. Vücudun enerji ihtiyacını sağlayan gıda maddelerinin temini, hazırlanması ve tüketilmesi ise toplumların kültürel özelliklerini yansıtması açısından önemli bir olgudur (Beşirli, 2010, s. 159). Anadolu'da kış hazırlıkları yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Ancak kış hazırlıkları temelde yiyeceklerin bozulmaması için kurutma, kaynatma ve konserve yapma yöntemleriyle hazırlanır. Sarız yöresinin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bu yüzden yörede kış için hazırlanan gıda maddeleri tarımsal ve hayvansal ürünler ağırlıklı olacak şekilde yapılmaktadır. Tüm bu hazırlıklar yapılırken sıra ve yardımlaşma usulü olan imece uygulanır.

Anadolu'da kış hazırlıklarıyla ilgili yörelerde yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır: Sultandağı yöresinde taze fasulye, bamya, kabak, dolmalık biber ve patlıcan gibi ürünler dilimlenerek ya da içleri oyularak iplere dizilir ve kurutulur (Binici, 2019, s. 259). Feke yöresinde buğday öğütme, patlıcan ve biber kurutma, turşu kurma, yağı alınmış tuzlu yoğurt hazırlama gibi çeşitli kış hazırlıkları yapılır (Karakaş, 2005, s. 95). Gölköy yöresinde kış için yufka ekmek yapılır, domates ya da fasulye gibi ürünlerin konservesi hazırlanır (Sırtbaş, 2016, s. 157). Nevşehir yöresinde asma yaprağı, turşu, salça, bulgur, çömlük peyniri gibi yiyecekler yazdan kış için hazırlanır (Güldemir & Işık, 2011, s. 5).

Sarız yöresinde kış için yapılan hazırlıklar şöyledir:

1. Mantı

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Et

Soğan

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz yoğrularak hamur yapılır. Hazırlanan hamur daire şeklinde açılır. İç harç olarak et, soğan ve tuzdan yapılan karışım hazırlanan hamurların içine eklenir. Bu hamurlar yıldız şekli verilerek kapatılır. Hazırlanan mantılar kış için buzdolabına konulur ve yıl boyunca tüketilir (K-1, K-14, K-28, K-32).

2. Biber Salçası

Malzemeler

Salçalık biber

Su

Tuz

Hazırlanışı

1-Salçalık biberler ikiye bölünür. Sapı ve içindeki tohumu temizlenir.

2-Temizlenen biberler bol suda yıkanır.

3-Öğütme makinesinden geçirilen biberler yaklaşık 100 kg salçalık bibere 5-6 kg tuz eklenerek güneşte suyunu çekip salça krem kıvamına gelinceye kadar kurumaya bırakılır (K-6, K-28).

3. Domates Salçası

Malzemeler

Domates

Tuz

Hazırlanışı

1-Domatesler yıkandıktan sonra kabuk kısmı soyularak 2'ye ya da 4'e bölünür.

2-Bölünen domatesler öğütme makinesinden geçirilerek 100 kg salçalık domatese 5-6 kg tuz eklenerek güneşte suyunu çekip salça krem kıvamına gelinceye kadar kurumaya bırakılır (K-6, K-28).

4. Basma Peynir (Deriye basma peynir)

Malzemeler

Kurutulmuş hayvan derisi

Süt

Maya

Hazırlanışı

1- Kurutulmuş oğlak derisi suya ıslatılır. Hazırlanan çökelek peyniri oğlak dersine sıkı sıkı basılır. Derinin orta kısmına da soğanak otu konur. Hazırlanan peynir 5-6 ay boyunca hayma denilen ot yığınının arasında bekletilir (K-6, K-16, K-17, K-22, K-28, K-23).

5. Bulgur Kaynatma**Malzemeler**

Bulgurluk buğday

Su

Hazırlanışı

- 1-Bulgur yapılacak buğdaylar taş, ot gibi yabancı maddelerden temizlenir ve yıkanır.
- 2-Su dolu büyük kazanların içine eklenen buğdaylar üzerindeki kabuk kısmı yumuşayana kadar pişirilir.
- 3-Piştirilen buğday geniş bir alana serilen örtülerin üzerinde kurumaya bırakılır.
- 4-Kurutulan buğday değirmene götürülüp bulgur haline getirilir (K-6, K-9, K-10, K-21, K-23, K-28).

6. Salamura Peynir**Malzemeler**

Süt

Maya

Tuz

Bidon

Hazırlanışı

- 1-İnek, koyun ya da keçi sütü sağıldıktan sonra içine maya eklenip 2-3 saat sütün mayalanması beklenir. Mayalanıp peynir haline gelen süt bez torbanın içine alınıp üzerine ağırlık konularak peynirin suyunun süzülmesi sağlanır.
- 2-4-5 saat süzülen peynir geniş bir kaba alınarak küp küp kesilir, tuzlanır ve bidonlara konulur. Bidonlardaki peynir 3-6 ay boyunca tuzlu suyun içinde bekledikten sonra yenilir (K-6, K-28).

7. Tereyağı (Deri yağı)

Malzemeler

Tuz

Süt kaymağı

Hazırlanışı

1-Günlük inek sütlerinden elde edilen kaymak biriktirilir.

2-Biriktirilen süt kaymağı yayık adı verilen aletin içerisine konur ve az tuz miktarda tuz eklenip yayık, ileri geri uzun zaman sallanır.

3-Süt kaymağının içindeki yağ, bu salınım hareketiyle bir araya gelir.

4-Bir araya gelen tereyağı top hale getirilir ve bu top şekli verilen tereyağı ekşimemesi için temiz suyla yıkanır.

5-Kış için yapılan tereyağı ise keçi ya da koyunun derisine basılarak serin ortamda muhafaza edilip kışın yenir (K-6, K-16, K-17, K-22, K-23, K-28).

8. Turşu

Malzemeler

Pancar

Lahana

Biber

Tuz

Limon tuzu

Su

Hazırlanışı

1-Pancar, lahana ve biber temizlenir, bıçak ucuyla ya da çatalla biberlere delikler açılır.

2-5 litre suya bir yemek kaşığı limon tuzu, bir avuç tuz ve bir avuç kadar nohut - mayalanmayı arttırmak için- eklenir.

3-Tuz oranının dengeli olduğunu ölçmek için şu şekilde bir uygulama yapılır: Hazırlanan tuzlu suyun içine çiğ yumurta atılır yumurta suyun yüzeyinde kalırsa tuz oranının yeterli olduğu, yumurta suyun tabanına inerse tuz oranının yeterli olmadığı anlaşılır.

4-Hazırlanan suyun içine pancar, lahana ve biber atılır en az bir ay fermente edilir (K-6, K-28).

9. Tarhana

Malzemeler

Yoğurt

Dövme

Kekik, tuz, biber

Hazırlanışı

1-Su ve yoğurt ayran haline getirilir ve bu karışıma dövme eklenip pişirmeye bırakılır. Dövmeler yumuşayınca kekik, tuz ve biber eklenir. Tarhana pişirildikten sonra soğuyunca avuç içinde sıkılıp topak haline getirilir. Şekil verilen tarhana kuruması için güneşe serilir (K-6, K-9, K-10, K-16, K-17, K-21, K-22, K-23, K-25, K-28, K-37).

10. Erişte**Malzemeler**

Su

Un

Tuz

Yumurta

Hazırlanışı

1-Un, su ve tuz ile yoğrulan hamura yumurta ilave edilerek hamur dinlenmeye bırakılır.
2-Dinlendirilen hamur daire şeklinde açılıp 1-2 mm kalınlığında şeritler halinde kesilir. Uzunlukları 2-4 cm arasında olacak şekilde kesilen erişteler gölgede kurumaya bırakılır (K-6, K-9, K-10, K-14, K-21, K-28, K-37).

11. Kuş kuşu**Malzemeler**

Süt

Yumurta

Bulgur

Un

Hazırlanışı

1- Sütün içine yumurta kırılır ve iyice karıştırılır. İyice karıştıktan sonra içine bir avuç bulgur atılır. Bu karışım unun üzerine dökülür. Un, karışımı çektikten sonra unlu karışım ele alınır ve avuçta ovulmaya başlanır. Unlu karışım ovuldukça küçük parçalar dökülmeye başlar. Bu parçalar bezin üzerine serilir. Kışın yemek için kurutulur (K-9, K-10, K-28).

12. Reçel (Kayısı)**Malzemeler**

5 kg kayısı

3 kg Şeker

1,5 lt Su

Hazırlanışı

1-1,5 lt suyun içine 3 kg şeker konulup kaynatılır. Şekerli suyun içine çekirdeği temizlenmiş kayısılar eklenir ve kaynamaya bırakılır. Kayısıların kabuk kısmı buruşmaya başladığında reçelin altı kapatılarak kaysılar ezilmeden tencereden alınıp güneşe dizilir ve bir gün bekletilir. Bir gün sonra şerbet tekrar pişirilerek güneşte bekletilen kayısılar şerbetin içine eklenir ve reçel kaynayana kadar pişirilir (K-6, K-28).

13. Kurutulan Baharatlar

Malzemeler

Nane, kekik, yarpuz

Hazırlanışı

1-Nane, kekik ve yarpuz toplandıktan sonra içindeki farklı otlar temizlenir sonra gölgede kurumaya bırakılır.

2-Kuruyan baharatlar elde ovalanıp sap kısımlarından ayrılır. İçinde kalan küçük saplar da kevgirden geçirilip temizlenir. Baharatlar kullanılmak üzere saklanır (K-6, K-28).

14. Pekmez Kaynatma

Malzemeler

Üzüm

Ak toprak (Pekmez toprağı)

Bez torba

Hazırlanışı

1-Toplanan üzümler suda yıkanıp temizlenir.

2-Bez torbanın içine yerleştirilen üzümler kazanın içine konur, yerleştirilen üzümlerin üzerine basılır ve üzümün suyu çıkarılır.

3-Üzüm suyu kazanlara alınıp kaynatılırken içine ak toprak atılır. Kaynatılan üzüm suyunun yüzeyine çıkan köpük pekmezin ekşimemesi için alınır.

4-Kaynayan üzüm suyu bulanık olduğundan dinlenip tortusunun dibe çökmesi için bekletilir.

5-Dinlendirilip tortusu dibe çöken üzüm suyunun üstte bulunan duru kısmı süzülerek başka bir kazana alınır. Tabanda kalan tortulu kısım süzme bezlerinin içine konur ve içine çörtük otu eklenip yüksek bir yere süzülmesi için asılır.

6-Kazanlara alınan üzüm suyu koyu bir kıvama gelinceye kadar kaynatılır ve pekmez elde edilir (K-6, K-28).

15. Kurutulan ürünler: Kayısı, yeşil fasulye, patlıcan, biber, kuru fasulye, nohut,

Malzemeler

Kayısı

Yeşil fasulye

Patlıcan

Biber

Kuru fasulye

Hazırlanışı

1-Kayısı ikiye ayrılır ve çekirdeği çıkarılır.

2-Yeşil fasulyenin ucu ve kenarları temizlenir ve 3-5 cm'lik uzunluklarda kesilir.

3- Patlıcan ve biber temizlendikten sonra doğranır.

4-Fasulye dalında kurumaya bırakılır ve kuruduktan sonra kabuk kısmından ayrılır.

2-Tüm bu hazırlıklar yapıldıktan sonra bu ürünler gölge bir alanda kurutulur (K-6, K-21, K-28).

16. Erik Ekşisi

Malzemeler

Kuru erik

Su

Hazırlanışı

1-Kuru erik sıcak suda uzun süre kaynatılır. Kaynatılırken ekşimemesi için üzerindeki köpüğü alınır.

2-Uzun süre pişen erikler suyundan ayrılır. Suyu erik ekşisi olarak kullanılırken posa kısmından erik marmelatı yapılır (K-6, K-28).

17. Yufka Ekmek

Malzemeler

Un

Su

Tuz

Hazırlanışı

1-Bir gün önceden yoğurulup dinlendirilen hamur bir ekmeğe yetecek büyüklükte bezeler haline getirilir.

2-Hazırlanan bezeler daire şeklinde açılarak pişirilir ve kısım sulanıp yenilmek üzere üst üste dizilir (K-28).

18. Erik Marmelatı

Malzemeler

Erik

Su

Şeker

Hazırlanışı

1-Erik sıcak suda uzun süre kaynatılır. Kaynatılırken ekşimemesi için üzerindeki köpük alınır.

2-Uzun süre pişen erikler kevgirden sürtülerek geçirilir.

3-Kevgirden geçirilen erik üzerine şeker atılarak bir süre kaynatılır ve marmelat hazır hale getirilir (K-6, K-28).

19. Kuşburnu Marmelatı

Malzemeler

Kuşburnu

Su

Hazırlanışı

1-Kuşburnu sıcak suda uzun süre kaynatılır. Kaynatılırken ekşimemesi için üzerindeki köpük alınır ayrıca kuşburnunun içindeki minik tüyler kaynatılırken suyun yüzeyine çıktıkça toplanır.

2-Uzun süre pişen kuşburnu kevgirden geçirilerek minik tüylerinden temizlenmesinin yanında birkaç kez de tülbentten geçirilerek içindeki minik tüyler iyice temizlenir.

3-Kevgirden ve tülbentten geçirilen kuşburnu üzerine şeker atılıp bir süre pişirilerek hazır hale getirilir (K-6, K-28).

20. Vişne Şurubu

Malzemeler

Vişne

Şeker

Hazırlanışı

1-Vişnenin sapı temizlendikten sonra kazanlara konulup pişirilir. Vişne buruştuğunda piştiği anlaşılır.

2-Pişen vişneler süzülürken kesinlikle ezilmemelidir. Çünkü vişneler ezilirse vişne suyu bulanık olur.

3-Süzülen vişne kazana konularak içine 2-3 kg şeker eklenip karışım koyulaşana kadar pişirilir (K-6, K-28).

Kış için yapılan diğer hazırlıklar ise şu şekildedir:

- Etler ince ince kesildikten sonra etin üzerine tuz ve un¹⁰ serpilir. Etler iplere dizilerek kurutulur (K-22, K-23, K-25, K-37).
- Kışın çiğnemek amacıyla kurutululacak kenger bitkisinin kök kısmı kazılarak açılır. Açılan köke bıçakla çizik atılır. Çizik atılan yerden siyah bir sıvı çıkar. Bu sıvı kışın sakız gibi çiğnenmek için kurutulularak saklanır. Bu sakıza yörede “kara sakız” denir (K-5).
- Kışın tüketilecek patates ve soğan için toprak kazılarak çukur hazırlanır. Çukurun ağız kısmına demirden ya da tahtadan kapak yapılır. Depolara konulan bu ürünler kışın yenir (K-19).

3.1.4.4. Mutfak Araç Gereçleri ve Bunların Kullanımları

Türk mutfak kültüründe geçmişte yaygın olarak bakır ve alüminyum gibi madenlerden yapılan tencere, leğen ve farklı boylarda kazan gibi çeşitli araç-gereçler kullanılmaktadır. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesi ve plastik ürünlerin yaygınlaşmasıyla bu ürünler yerini emaye, teflon ve granit kaplama gibi yeni nesil mutfak araç gereçlerine bırakmıştır.

Anadolu’da mutfaklarda kullanılan araç gereçler şunlardır: Feke yöresinde sayıncak, yayık, kütük, ekmek tahtası, evrağaç (Karakaş, 2005, s. 95-96); Ulukışla yöresinde çingil, çomça, hamur leğeni, kazan, kuzu bakır, kirpikli sahan (Dilmen, 2009, s. 115-116) ve Edremit yöresinde topraktan yapılmış kaplar, çomcu, tencere, tava gibi çeşitli araç gereçler kullanılır (Yalın, 2020, s. 73).

Sarız yöresinde saha çalışmalarında tespit edilen mutfaklarda kullanılan araç gereçler şunlardır:

- **Çingil:** Yoğurt kabı (K-6, K-28).
- **Çomça:** Yemek katmaya yarayan kepçe (K-6, K-28).
- **Teşt:** Hamur leğeni (K-6, K-28).
- **Hareni:** Kazan (K-16, K-17, K-22)
- **Kuzu Bakır:** Küçük boyutta kazan (K-6, K-22).
- **Sini:** Tepsi (K-6, K-28).
- **Lenger:** Geniş, büyük bakır kap (K-2, K-6, K-9, K-10, K-28).

¹⁰ Un eklenmesinin nedeni hayvanın etinde bulunan yağ kısmına kurt düşmemesi içindir (K-37).

- **Dişi Bakır:** Kalayı üzerinde uzun süre tutmaz (K-10).
- **Erkek Bakır:** Kalayı üzerinde uzun süre tutar (K-10).
- **Tas:** Su doldurmaya yarayan araç (K-6, K-28).
- **Kevgir:** Saratın küçüğüne denir (K-2, K-6, K-9, K-10, K-22).
- **Elice:** Yağ tavaşı (K-6, K-28).
- **Evrac:** Ekmek çevirmeye yarayan uzun tahta (K-6, K-28).
- **Sarat:** Büyük elek (K-6, K-28).
- **Telis:** Çuval (K-6, K-28).
- **Kiler:** Evlik (K-6, K-28).
- **Hapan:** Örülerek yapılan içerisine un, buğday gibi gıdaların konulduğu çuvaldır (K-6, K-28).
- **Ufluk:** Büyük bıçak (K-5).
- **Zahra:** Erzak (K-6, K-28).
- **Şitil:** Yoğurt, azık gibi şeyleri taşımaya yarayan araçtır (K-6, K-28).
- **Halbur:** Elek (K-6, K-28).
- **Kuşhane:** Tencere (K-6, K-28).

3.1.4.5. Sofra Gelenek ve Göreneklere

İlk insanlar tabiat ile baş başa kaldıklarında doğada mevcut olan gıda maddelerini işlemeden doğrudan tüketme yoluna gitmişlerdir. Fakat zaman ilerledikçe ateşin bulunması gibi gelişmeler mevcut gıdanın işlenmesine ve gıdaların dönüşüme uğramasına neden olmuştur. Bu dönüşümler de yazılı ya da sözlü sofrada adabı kurallarını oluşturarak insanların dengeli ve uyumlu bir düzen kurmalarını sağlamıştır. Türk sofrada kültüründe eller yıkanır, sofraya oturulur ve sofrada örtüsü dizlerin üzerine çekilir, yemek yerken konuşulmaz, yemeğe hep beraber oturulur ve büyükler yemeğe başlamadan yemeğe başlanmaz. Bu uygulamalar her ne kadar bir kuralmış gibi görünse de toplumdaki değerlerin ve birliğin temsili açısından son derece önemlidir. Sarız yöresinde de sofrada adabına önem verilir ve Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzer özellikler gösterdiği görülür.

Türk toplumlarında sofrada adabıyla ilgili inançlar ve uygulamalar şöyledir: Kazak Türklerinde gelen misafirin Allah tarafından gönderildiğine inanıldığı için ziyarete gelen misafirler evin en güzel köşesine oturtulur ve en güzel ikramlıklar misafire sunulur. Bu uygulamaya "Konakaşı" denir (Nauanova, 2020, s. 55). Fekede yöresinde ev sahibi yemeğini bitirmiş olsa bile misafir yemeğini bitirmeden sofradan kalkmaz. Sofraya ev

halkından biri yetişemezse gelemeyen kişi için sofraya bekletilmez (Karakaş, 2005, s. 96). Ulukışla yöresinde yemekler evin en geniş odasında yenir. Büyükler yemeğe başlamadan kimse yemeye başlamaz. Ayrıca yemek yenirken konuşulmaz (Dilmen, 2009, s. 117).

Yapılan saha çalışmaları sonucunda yörede tespit edilen sofraya gelenek ve görenekleri şunlardır:

- Sofraya herkes oturduktan sonra yemek yenmeye başlanır (K-1, K-7, K-9, K-10).
- Sofra duası okunur (K-1, K-7, K-15, K-16, K-18, K-22, K-25, K-31, K-32).
- Sofrada evin büyüğü yemeğe başlamadan diğer kişiler yemeğe başlamaz (K-26, K-27, K-31, K-32).
- Yemek hazırlandığı ya da yendiği zaman misafir gelirse misafir mutlaka yemeğe davet edilir (K-5).
- Sofrada yemek yerken kimse konuşmaz. Eğer biri konuşursa sofrada bulunan meleklerin gideceğine inanılır (K-6, K-28).
- Yemek yendikten sonra üzerine basılmasın diye sofraya hemen kaldırılır ve ekmek ufakları temizlenir (K-5, K-6, K-28).
- Yemek hazırlandığında yemeği önce erkekler sonra kadınlar yer (K-22, K-25, K-26, K-27).

Sarız Yöresi Mutfak Kültürüyle İlgili Genel Değerlendirme

Sarız yöresinde halk tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Halkın uğraştığı bu faaliyetler yörede hazırlanan yiyecek ve içecekleri doğrudan etkilemektedir. Örneğin: Yörede hazırlanan yemeklerde et, süt, yağ, peynir, un ve bulgur gibi çeşitli tarımsal ve hayvansal ürünlerin yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca yöredeki mutfak kültürü temelde tarım ve hayvancılık ürünleri üzerine kuruluyor olsa da çeşitli sebeplerle yöreden ayrılan kişiler yöreye tekrar geldiklerinde yanlarında gittikleri yörelerin mutfak kültürlerine ait çeşitli ürünlerini de getirmektedir. Bu yüzden yörede yemek çeşitliliğinin günümüzde oldukça fazla olduğu görülür.

Yörede zamanla mutfak araç gereçlerinin değiştiği, yemek hazırlamaya yeteri kadar zaman ayrılmadığı ve imce kültürünün azalmaya başladığı tespit edilmiştir. Bu tespitleri incelediğimizde kadınların çalışma hayatına girmesiyle yemek hazırlamaya yeterli zaman ayıramamaları, hazır gıdaların artması ve teknolojik gelişmelerle “getir, yemek sepeti, iste gelsin” gibi uygulamaların zaman ayırmadan yemeğe kolayca

ulaşılmasını sağlaması gibi etkenlerin gerek yöredeki gerek Anadolu'daki zengin mutfak kültürünün yerini daha basit ve hızlı yemeklerden oluşan hazır yemek kültürüne bırakmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

3.1.5. Halk Bilgisi

3.1.5.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği, uluslararası yazı dilinde “folk medicine”, Türkçede “geleneksel tıp” ve antropologlar tarafından da “ev tedavisi” olarak ifade edilmektedir (Türkdoğan, 2006, s. 69).

Halkın maddi imkânsızlıklar veya başka gerekçelerle hekime başvurmak istememeleri sonucunda hastalıklarına kendi imkânlarıyla tanı koyup bunları tedavi etmek için başvurdukları yöntemlere “halk hekimliği” denir (Boratav, 1999, s. 149). Halk hekimliğinin temelini “Sağlık insanlara verilmiş en büyük armağandır.” felsefesi oluşturur (Acıpayamlı, 1989, s. 1).

İnsanlar, ilk çağlardan beri kendilerini ve yaşadıkları çevreyi anlamlandırmaya çalışırken bizzat yaşadıkları olayları veya tecrübeleri zihinlerine kaydedip alt kuşaklara aktararak kuşaklar arasında devamlılığı sağlamışlardır. Bu kuşaklar arası aktarımlar halk hekimliğinin hem inançsal hem de sağaltıcı uygulamalarının devam etmesi açısından son derece önemlidir (Türk, 2012, s. 92). Bu devamlılık sürecinde hastalıkların sağaltma yoluyla tedavi edilmesinde çeşitli bitkilerin kullanıldığı görülürken inanç temelli tedavi yöntemlerinin sağaltma tedavilerine destek vererek insanların psikolojik rahatsızlıklarını da tedavi etmeye çalıştığı görülmektedir. Örneğin: Hastalık, depresyon, yangın gibi musibetlerin yaratıcıdan geldiğine ve bu durumların sabırla ve inançla karşılandığında insanların bunun mükâfatını yaratıcıdan alacaklarına inanmaları hastalıkların tedavisinde ve psikolojik sarsıntıların atlatılmasında sağaltmanın yanında inanç temelli yöntemlerin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinde halk hekimliğiyle ilgili uygulama ve inançlardan bazıları şunlardır: Beyşehir yöresinde gözünde arpacık çıkan kişilerin gözlerini köpeğin içtiği suyla yıkadıklarında arpacığın geçeceğine inanılır (Samancı, 2008, s. 47-50). Çamardı yöresinde başı ağrıyan kişinin özel bölgesi kapatılarak üzerindeki soyulur. Temiz bir çarşaf, yoğurt suyuna batırılır. Başı ağrıyan kişinin üzerine yoğurda batırılmış çarşaf serilir ve hasta, güneşin altına terlesin diye yatırılır. Güneşin altında terletilen hastaya ılık duş aldırılarak hastanın dinlenmesi sağlanır (Yalçın, 2015, s. 90). Mudurnu yöresinde kimyon ve kuru kekik sirkeyle karıştırılıp ağızda gargara yapıldığında diş

ağrısının geçeceğine inanılır (Tuğra, 2019, s. 26). Muş yöresinde halk, kırık ya da çıkık gibi ortopedik rahatsızlıklarını tedavi ettirmek için Arıncıklı Hacı İbrahim Bulanıklı'ya gider (Ekmekçi, 2014, s. 147).

Sarız'da halk hekimliğiyle ilgili inanç ve uygulamalar şunlardır:

- **Ağız yaralarında:** Ağızda ve dilinde yara olan kişilerin ağızına limon tuzu verilir (K-5).
- **Arı sokmasında:** Süt içirilir (K-5).
- **Arı sokmasında:** Arının soktuğu bölge çamurlu toprak ya da sarımsak ile sarılır (K-5).
- **Ateş yükselmesinde:** Patates dilimlenir. Patatesin üzerine tuz atılarak ateşi olan kişinin alnına sarılır (K-9, K-14, K-15, K-22, K-25, K-33).
- **Ateş yükselmesinde:** Hamurun üzerine tuz atılır. Ateşi olan kişinin alnına tuzlu hamur sarılır (K-9).
- **Ateş yükselmesinde:** Ateşi çıkan kişinin alnına kına yakılır ve alını sarılır (K-9).
- **Bağırsak rahatsızlıklarında:** Önceden kurutulmuş çalba çiçeği her sabah kaynatılır ve yarım çay bardağı içilir (K-7).
- **Basurda (Hemoroit):** Kurutulmuş güvercin gübresi sıcak suyun içine atılır. Hasta kişi bu suyun buğusunda bekletilir (K-5).
- **Baş ağrısında:** Patatesler dilimlenir. Üzerine biraz tuz atılır. Hastanın alnına dilimlenen patatesler dizilir ve sıkıca sarılır (K-1, K-2, K-4, K-7, K-14, K-16, K-17, K-19, K-20).
- **Baş ağrısında:** Şiddetli baş ağrılarında başın tepe kısmı yuvarlak şekilde jilette temizlenir. Çevreden siyah tavuk bulunur ve bu tavuk kesilip parçalanır. Parçalanan tavuk kanıyla, tüyüyle başın temizlenen bölgesine sarılır (K-9, K-15).
- **Baş ağrısında:** Hastanın alnına kına yakılır (K-6, K-37).
- **Baş ağrısında:** Baş ağrıyan kişinin ense bölgesinden saç çekilir (K-5).
- **Baş ağrısında:** Baş ağrıyan kişinin saçına kına yakılır (K-5).
- **Baş ağrısında:** Baş çok ağrıyan hastanın alnına tecrübeli kişiler tarafından jilette kesikler atılır. Kesilen bölgeden kan aktıkça baş ağrısının geçeceğine inanılır (K-1, K-4, K-9, K-16, K-17, K-20, K-33).
- **Baş ağrısında:** Gâvür pancarı haşlandıktan sonra ağrıyan bölgenin üzerine konur ve sarılır (K-19).

- **Bit temizliğinde:** Bitlenen kişinin saçı gaz yağı ile yıkanır (K-5).
- **Boğaz şişmesinde:** Boğazı (bademciği) şişen hastanın boğazına tecrübeli bir kişinin temiz parmağı sokulur. Şiş olan bölgeye parmakla bastırılarak şişlik sıkılır (K-15, K-20, K-21, K-26).
- **Boğaz ağrısında:** Dağdan toplanan kurumuş kurt dışkısı ezilerek toz haline getirilir. Boğazı ağrıyan kişinin ağzına yedi gün boyunca günde bir defa toz haline getirilen kurt dışkısı üflenir (K-36).
- **Burkulma tedavisinde:** Burkulan bölge sıcak su ve sabunla ovulur ve sarılır (K-5).
- **Çıbık hastalığında:** Yörede çıbık hastası olan çocukların baş kısmında bulunan bingıldak bölgesine jilet atılır ve bingıldak bölgesi kanatılır. (K-5).
- **Çıban tedavisinde:** Çıban olan bölge yağlı hamur ile sarılır (K-32).
- **Çıban tedavisinde:** Çıban olan yere şeker dikenini ezilerek sürülür (K-1).
- **Diş ağrılarında:** Dişin çürük bölgesi ucu ısıtılmış demir parçasıyla dağlanır. Bu uygulamayla ağrının geçeceğine inanılır (K-5).
- **Epilepside (Sara Hastalığı):** Epilepsi hastası olan kişi hocaya götürülür ve hastaya muska yazdırılır (K-5).
- **Epilepside (Sara Hastalığı):** Epilepsi hastası olan kişiye kara tavuğun ciğeri yedirilir (K-5).
- **Et beninde:** Et beni, deriyle birleştiği yerden normal iple ya da at kuyruğundan yapılan iple sıkıca bağlanır ve iple bağlanan benin birkaç gün içinde düşmesi sağlanır (K-5).
- **Göz ağrısında:** Patates dilimlenerek gözün üzerine konur (K-5).
- **Göz ağrısında:** Yeni doğum yapmış kadının sütü göze damlatılır (K-5).
- **Göz ağrısında:** Yeni demlenen çayın tortusu beze sarılarak gözün üzerine konur (K-5).
- **Gözde çıkan yarada (İt Dirseği):** Sarımsak ezilerek yara bölgesine sürülür (K-5).
- **Gripte:** Nane limon kaynatılıp içirilir (K-5).
- **Kabakulak hastalığında:** Yağlı hamur, kulağın arkasına konur ve sıkıca sarılır (K-2, K-6).
- **Kabakulak hastalığında:** Kırık arpa tavada ısıtılır. Isıtılan arpa temiz bir beze sarılarak kabakulak olan bölgeye konur (K-9).

- **Kabakulak hastalığında:** Kabakulaktan dolayı şiş olan bölge keskin bir bıçakla kesilir. Kesilen bölgenin içi temizlenir (K-15).
- **Kabakulak hastalığında:** Kabakulak olan bölgeye arı peteği sarılır ve 1 gün bekletilir (K-5).
- **Kabakulak hastalığında:** Kabakulak olan bölgeye kırmızı süpürgenin (Kantaron otu) yağı ya da kaynatılmış suyu sürülür (K-4).
- **Kabakulak hastalığında:** Kabakulak bölgesi sabunla ovulur ve ovulan bölge hiç kullanılmamış bir havlu ile sarılır (K-1, K-2).
- **Kabakulak hastalığında:** Kulak bölgesine ısıtılmış elma ya da soğan konur ve sarılır (K-17).
- **Kabızlıkta:** Sabun ince ve uzun şekilde kesilir. Kesilen sabun kabız olan kişinin makatından içeriye gönderilir (K-4, K-6, K-11, K-37).
- **Kansızlıkta:** Kansızlık sıkıntısı çeken kişiye killi toprak yedirilir (K-5).
- **Kırıkta:** Karasakız, çam ağacından ya da katran ağacının dişi diye tabir edilen yumuşak kısmından yapılır. Karasakız ezilir ve kırık ya da çıkık olan yere ısıtılarak sarılır (K-2).
- **Kırıkta:** Kırık olan bölge elle düzeltilir. Elle düzeltilen bölgeye yumurtanın beyaz kısmı sürülür ve bu bölge iki tahtanın arasına alınarak sarılır (K-5).
- **Kulak ağrısında:** Kulağı ağrıyan kişinin kulağına varsa anne sütü yoksa hayvan sütü damlatılır (K-4).
- **Kulak ağrısında:** Sarma tütünle hazırlanan sigaranın dumanı kulağın içine üflenir (K-4).
- **Mide ağrısında:** Midesi ağrıyan hastanın mide bölgesinin üzerine koyunun kuyruk kısmının ucu (Kuyruk kapağı) çiğ olarak konur. Hastanın midesi sıkıca sarılır ve 1 gün boyunca bekletilir (K-9, K-10).
- **Mide ağrısında:** Koyunun derisi ortadan ikiye ayrılmadan tüm şekilde çıkarılır. Tüm şekilde çıkarılan koyun derisinin içine şiddetli mide ağrısı çeken hasta yerleştirilir ve bu hastanın koyun derisinin içinde 10-12 saat arasında bekletilmesi sağlanır. Bu uygulamaya yörede “deriye çekme” denir (K-4, K-9, K-10).
- **Mide rahatsızlıklarında:** Kekik kaynatılarak içirilir (K-7).
- **Mide rahatsızlıklarında:** Yarpuz otu kaynatılarak suyu içilir ya da yarpuz otu kurutulup yemeklerin içine atılır (K-5).
- **Mide rahatsızlıklarında:** Hastaya aç karnına günde bir kaşık bal yedirilir (K-5).

- **Mide ağrısında:** Midesi ağrıyan kişiye ayaklarını havaya kaldırıp midesini sallaması önerilir (K-14).
- **Morarmalarda:** Moraran bölgenin üzerine yağlı hamur sarılır (K-5).
- **Nefes darlığı:** Nefes darlığı çeken hastalara dağ çayı içirilir (K-5).
- **Öksürüklerde:** Hayvan dışkısı sacda ısıtılır. Isıtılan dışkı yatağın altına serilir. Hasta olan kişi de bu yatağa yatırılır (K-15).
- **İç hastalıklarında:** İç hastalığı olan kişiye ısırğan otu kaynatılır ve dinlenmeye bırakılır. Dinlenen ve soğuyan ısırğan otu hasta olan kişiye içirilir (K-5).
- **İltihaplı bölgede:** İltihabın üzerine lokum sarılır (K-5).
- **İshalde:** İshal olan kişiye peynir mayası içirilir (K-4, K-13).
- **İshalde:** Erik ekşisi, pirinç lapası ya da patates yedirilir (K-5).
- **İktidarsızlığa karşı:** Çağsır otunun kökü yedirilir (K-14).
- **Parazit dökmeye:** Parazit ya da solucandan dolayı mide ağrısı çeken kişilere yöresel adı solucan otu olan bitki yedirilir. Bunu yiyen kişinin bağırsakları boşaltım yoluyla temizlenir (K-5).
- **Saç dökülmesinde:** Saçı dökülen kişi killi toprakla banyo yaptırılır (K-5).
- **Saçkırande:** Saçkıran olan bölgenin üzerine sarımsak sürülür ve bekletilir (K-5).
- **Saplıcan hastalığında:** Hasta kişi hayvan derisine sarılır ve hastanın terlemesi sağlanır (K-3).
- **Sarılık tedavisinde:** Hasta olan kişiye kendi idrarı içirilir (K-6).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan çocuğun üzerine sarı örtü örtülür (K-1, K-6).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan çocuğun odasında sarı lamba yakılır (K-1, K-6).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan çocuğa annesinin idrarı sarılık geçene kadar çay kaşığıyla içirilir (K-1).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan çocuğa sarı elbise giydirilir ve çocuğun üzerine altın takılır (K-17).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan kişi bol bol şeker tüketir (K-15).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılığa yakalanan kişiler yıllar öncesinden saklanmış yörede “sarılık sabunu” denen sabunla yıkanır (K-70):
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan kişinin dilinin altı jilette kesilir ve kanatılır (K-19).
- **Sarılık tedavisinde:** Sarılık olan kişiye ekşi çir (kayısı) yedirilir (K-15, K-22, K-25).

- **Sırt ağrısında:** Ağrıyan bölgeye bir kaşık kadar katran sürülür. Üzerine de vücudu yakmayacak kadar sıcak bazlama (bir çeşit köy ekmeği) konur ve ağrıyan bölge temiz bezle sarılır (K-4, K-9).
- **Sırt ağrısında:** Sırtı ağrıyan kişinin sırtına jilette çizik atılır. Ucuna pamuk ya da bez sarılmış çubuk ispirotoya batırılarak yakılır. Yakılan ispirotolu cubuk bardağın içine sürülerek bardak kanayan yere konur ve kesilen bölge kapatılır (K-4).
- **Sırt ağrısında:** Küçük küçük keselere konulan tuzlar soğuk algınlığı olan kişilerin sırtına dizilir. Sonra ucu ispirotoyla yakılmış demir parçası bardağın içine sürülür ve bu bardaklar tuzların üzerine kapatılır (K-2, K-14).
- **Siğil tedavisinde:** Siğil olan bölgeye köstü toprağı konur ve sarılır (K-5).
- **Siğil tedavisinde:** Siğil olan bölgeye sarımsak sürülür ve sarılır (K-5).
- **Siğil tedavisinde:** Kızgın bir demirle siğilin ucu yakılır (K-1).
- **Siğil tedavisinde:** Kişilerin vücudundan siğili geçirmek için vücuttaki siğiller sayılır, vücuttaki siğil sayısı kadar arpa tanesi suya ya da pınara dua okunarak atılır (K-9).
- **Şeker hastalığında:** Şeker hastasına taze kiraz yaprağı kaynatılarak içirilir (K-7).
- **Şeker hastalığında:** Şeker hastasına dağ çayı içirilir (K-5).
- **Tansiyon hastalığında:** Tansiyon hastasına cingal çiçeği kaynatılır ve suyu içirilir (K-7).
- **Tansiyon hastalığında:** Hastaya çınar yaprağı kaynatılır ve suyu içirilir (K-7).
- **Temre hastalığında:** Temre hastalığı olan bölgenin üzerine ve etrafına tükürük sürülür (K-5).
- **Temre hastalığında:** Temre hastalığında hastalıklı bölge mavi tükenmez kalemle çevrilir ve çevrilen bölgenin içi tükenmez kalemle boyanır (K-5).
- **Temre hastalığında:** Kurutulmuş ülper yavşanı otu tereyağıyla kavrulur lapa haline getirilir. Bu lapa temre olan bölgeye konur ve temiz bezle sarılır (K-32).
- **Temre hastalığında:** Temre olan bölgeye deve idrarı sürülür (K-1).
- **Uçuk tedavisinde:** Uçuk olan bölgenin üzerine tahta parçası ısıtılarak basılır (K-5).
- **Yanık tedavisinde:** Yanık olan bölgeye kına sulandırılarak sürülür (K-5).
- **Yanık tedavisinde:** Yumurthanın beyaz kısmı ile kına karıştırılır. Yanık olan yere iki üç gün boyunca bu karışım sürülür ve bu bölge temiz bir bezle bağlanır (K-19).

- **Yanık tedavisinde:** Yanık olan bölgeye sarımsaklı yoğurt sürülür (K-5, K-6, K-37).
- **Yanık tedavisinde:** Yanık olan bölgeye yumurta sarısı ile yağ karıştırılarak sürülür (K-11).
- **Yanık tedavisinde:** Yanık olan bölgeye salça sürülür (K-5).
- **Yara tedavisinde:** Yaranın üzerine süt ve soğan karıştırılarak sürülür (K-5).
- **Yara tedavisinde:** Yara olan yere şeker dikenini ezilerek sürülür (K-1).
- **Yılan sokmasında:** Yılanın soktuğu bölgenin üzerine koyun kuyruğu konur ve sarılır (K-5).
- **Yılan sokmasında:** Yılanın soktuğu bölgeye sütle un bulamaç yapılarak sürülür (K-21).
- **Yılan sokmasında:** Yılanın soktuğu bölgeye sarımsaklı yoğurt sürülür (K-2, K-20, K-21).

Farklı durumlar için gündeme gelen tedavi ve uygulamalar ise şu şekildedir:

- Kişinin başı bir yere çarptığında deride açılma olursa yara olan bölgeye tuzlu tereyağı sürülür ve bağlanır (K-18).
- Öksüren çocuğun öksürüğü kesilsin diye üç ihlas bir fatiha sureleri okunup çocuk 3 kez siyah bir eşeğin altından geçirildiğinde öksürüğün kesileceğine inanılır (K-1).
- Kalp ve damar rahatsızlıklarında alıç meyvesi kaynatılarak suyu içirilir (K-5).
- Kalp ve damar rahatsızlıklarında karamuk (kuş üzümü) kaynatılarak suyu içirilir (K-5).
- Soğuk algınlığında kişinin sırtına bardak çekilir (K-5).
- Yüzü güneşten esmerleşen kişiler yüzlerini ağartmak (beyazlatmak) için sütü kaynatıp yüzlerini sütün buğusunda tutarlar (K-11).
- Konuşamayan çocuğun dilinin altındaki dil bağı jiletle kesilir (K-5).
- Göbeği düşen kişilerin göbeği bulunup yerine oturtulur. Üzerine fincan ters çevrilerek konur ve göbek sarılır (K-11).
- Öksürük tedavisinde dağ çayı içirilir (K-1).
- Kurdeşen hastası olan kişilerin soğuk su ile yıkandığında hastalığının geçeceğine inanılır (K-9).

- Vücutunda yara olan kişilerin üç çarşamba üst üste içinde kurbağa gözü bulunan suyla yıkandıklarında yaralarının geçeceğine inanılır (K-9).
- İç yaraların iyileşmesi için engilik otu kaynatılır ve azar azar içilir (K-1).
- Soğuk algınlığı, alerji ya da sıcak geçmesi durumlarında ülper yavşanı otu sıcak suyun içine atılır ve hasta olan kişi bu su ile yıkanır (K-5).
- Herhangi bir hastalıkta hocaya gidilip muska yazdırılır. Bu muska suya atılarak suyu içilir (K-16, K-17).
- Kanama olan bölgedeki kanamayı durdurmak için bölgeye kül ya da tütün konur (K-5).
- Ayakta şişlik oluştuğunda üzüm ile tereyağı kavrulur ve şiş olan bölgeye sürülür (K-31).

3.1.5.2. Halk Baytarlığı

Halk baytarlığı, modern baytarlık yöntemlerinin henüz uygulanmaya başlamadığı geçmiş dönemlerde hayvan hastalıklarının tedavisinde edinilen tecrübelerin birikimiyle oluşan gelenek ve uygulamaların tamamıdır. Halk baytarlığında uygulanan yöntemler sözlü kültüre ait olup tecrübelerle elde edildiği için bu tecrübelerin kuşaklar arasında aktararak devamlılığının sağlanması bu uygulamaların sürekliliği açısından önem arz etmektedir. Kardeş, halk baytarlığını icra eden ve aktaran kişilerin halk kültürü aktarıcılığı görevini üstlendiğini söylemektedir (Kardeş, 2019, s. 24).

Türklerin ekonomik ve yaşamsal faaliyetlerinin çoğunu hayvancılık oluşturmaktadır. Hayvanların evcilleştirilmesinde ve yetiştirilmesinde yetenekli olan Türkler hayvan tedavisinde de bir o kadar maharetlidirler. Günümüze kadar ulaşan baytarnamelere bakıldığında Türklerin başta at olmak üzere çeşitli hayvanların tedavisinde birçok yöntem ve ilacı kullandığı görülmektedir (Davulcu, 2020, s. 228-229). Sarız halkı hayvanları hastalandığında öncelikle veterinerden yardım almaktadır. Ancak veterinerlere ulaşamadıkları durumlarda halkın geleneksel sağaltma yöntemlerine başvurdukları görülmektedir.

Anadolu'da halk baytarlığına sıkça rastlanmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: Adana yöresinde sancılanan hayvanlar kendi dışıklarının üzerine yatırıldığında sancının geçeceğine inanılır (Şenesen, 2015, s. 391). Kırıkhan'da yaşayan Yörüklerin hayvanları ishal olduğunda ya da hayvanlar karın ağrısı çektiğinde çam katranından veya ardıçtan elde edilen "püsre" adı verilen karışım, hasta hayvanın karın bölgesine sürülür (Deveci, 2020, s. 84).

Sarız'da yapılan derleme çalışmalarında tespit edilen bilgiler şunlardır:

- Hayvan ishal olduğunda killi toprak sulandırarak hayvana içirilir (K-1).
- Hayvan doğum yaparken yere yatar. Kuzunun ya da buzağının önce baş kısmı gelir. Eğer hayvanın baş kısmı önce gelmezse doğum yaptıran kişi elini hayvanın organına sokarak hayvanı içerde ters çevirir ve hayvanın doğru gelmesini sağlar (K-1, K-9, K-15, K-16, K-17, K-31, K-32).
- Çağşır otunun kökünü yiyen hayvanın herhangi bir hastalığa yakalanmayacağına inanılır (K-14).
- Kız çocuğunun düşen dişi, hamile ineğin altına konursa bu ineğin dişi buzağı doğuracağına inanılır (K-13).
- Tabak hastalığına yakalanan hayvanlar soğuk suyla yıkanır (K-9).
- Hayvanların yara olan bölgelerine katran ısıtılarak sürülür (K-4, K-9, K-27).
- Hayvanın herhangi bir bölgesinde yara olduğunda ya da hayvan uyuz hastalığına yakalandığında tikencik otu yakılır. Yakılan bu ot yanma sırasında sulanır. Bu su, hayvanın yarasına ya da uyuz olan bölgesine sürülür (K-14).
- Hayvanın yara olan bölgesine kurt düşerse yaralı bölgeye katran sürülür (K-5).
- İnek doğum yaptığında sıcak suyun içine un konur ve bu unlu su ineğe içirilir (K-1, K-2).
- Hayvanın vücudunun herhangi bir yerinde kırık ya da çıkık olduğunda ince düz tahtalar hayvanın kırık bölgesinin sağına ve soluna yerleştirilir ve sarılır (K-1, K-7, K-15).
- Hayvanlar yonca gibi otları yediğinde karınlarında gaz birikir ve inlemeye başlarlar. Bu durumda köstebeğin burnuyla çıkardığı topraktan hayvana yedirilir (K-3, K-31).
- Hayvan, otu fazla yiyip şişerse hayvana katran içirilir (K-15, K-22, K-25, K-27, K-31, K-32).
- Hayvanın memesinden süt gelmediğinde sütle un bulamaç yapılır ve süt gelmeyen memeye hazırlanan bulamaç sürülür (K-21).
- Hayvanlar yonca gibi otları yediğinde şişer. Bu duruma yörede “çerelme” denir (K-7, K-18).

- Ayağı kırık hayvanın ayağına yağlı hamur, katran ya da kuyruk yağı sürülür ve hayvanın ayağının sağına ve soluna ince, düz tahtalar konularak sarılır (K-1, K-2, K-7, K-9).
- Ayağı kırılan hayvanın kırık bölgesi sabunla ovulur ve kırık ayağın iki yanına tahta konularak ayak sarılır (K-17, K-31, K-32).
- Hayvan, otu fazla yiyip şiştiğinde (Süleymani hastalığı) kara mih ağacından ince bir dal kesilir. Bu dal hayvanın burnuna sokulur. Böylece burnu kanayan hayvan şişkinliğini atar ve ölmekten kurtulur (K-14, K-15, K-18, K-32).
- Fazla ot yiyip şişen hayvanlara kavak yedirilir. Bu durumun nedeni kavak yapraklarının soda etkisi yaratarak gazı çıkışı sağlamasıdır (K-5).
- Hayvan, otu fazla yiyip şiştiği zaman hayvanın kulağı kesilerek kanatılır (K-14, K-32).
- Otu fazla yiyen hayvanın ölmemesi için şırınga ya da bir bıçak karnın boşluk bölgesine batırılır ve hayvanın karnının havası alınır (K-14).
- Fazla yem yiyerek şişen hayvanların ağızına süt sıkılır (K-11).
- Hayvanda temre çıktığında temre bölgesi mürekkeple çember içine alınarak tedavi edilir (K-14).
- Boğazı şişen hayvan bir yere bağlanır. Boğaz kısmına ısıtılmış demir basılır. Yörede bu uygulamaya “çemberlik” denir (K-9).
- Hayvanların parmak aralarında “tabak” denilen bir hastalık olur. Bu hastalığa karşı hayvanın parmak aralarına katran sürülür (K-16, K-17).
- Hayvan veterinerlere götürülür (K-1).

Sarız’da halk hekimliği ve veterinerliğiyle ilgili genel değerlendirmeler şöyledir:

Sarız yöresinde ulaşım koşullarının, iklim şartlarının ve ekonomik koşulların yeterli olmaması gibi nedenlerden halkın kendisi ya da hayvanları hastalandığı zaman doktora veya veterinerlere ulaşamadığı durumlarda tedavilerini bitkilerden yararlanarak kendileri yapmaya çalışmışlardır. İnsanlar, günümüzde tedavi için hastanelere ya da sağlık ocaklarına gitseler de “koca karı ilaçları” diye adlandırılan ilaçları kullanmaktan vazgeçmemektedir. Yörede başı ağrıyan kişilerin başına kına yakılması, kabakulak geçirenlerin kulağına petekli bal sürülmesi gibi uygulamalar yoğun şekilde görülmektedir. Bu uygulamalar yapılırken kimse kendi başına hareket etmez. Yöre halkı bu konuda işi bilen insanlardan yardım alır. Bunun yanı sıra yörede yatır ve ocak kültürü

bulunmaz. Hastalıklara çare ya hastanelerde ya da bitkisel yöntemlerde aranır. Aynı şekilde hayvanların tedavileri yapılırken de çevre şartları dikkate alınarak gelenekten gelen sağaltma yöntemlerinden faydalanılır.

Yörede yapılan bazı sağaltma yöntemlerinde eski Türk inançlarının izleri görülmektedir. Örneğin: dişi ağrıyan kişinin dişine sıcak demir basılması demir kültürünün, arı sokmalarında arının ısırıldığı bölgeye toprak sürülmesi ve hayvanlar yonca yiyip şiştiğinde killi toprak yedirilmesi gibi durumlarda kullanılan toprakla iyileştirme uygulamasında toprak kültürünün kalıntılarının olduğu düşünülmektedir.

3.1.5.3. Halk Meteorolojisi ve Takvimi

İnsanoğlu; teknolojinin yeterli olmadığı dönemlerde tarımı, göçü, hayvancılığı, dinî uygulamaları ve düğün gibi özel günleri organize edebilmek için tarihleri bilme ve meteorolojik olayları tahmin etme ihtiyacı duymuştur. İnsanlar bu ihtiyaçlarını karşılamak için çevrelerinde meydana gelen doğa olaylarını gözlemlemiş ve bu gözlemlerden elde ettiği verilerle tarihleri planlamaya ve meteorolojik olayları önceden tahmin etmeye çalışmıştır (Demir, 2019, s. 213-215). İnsanoğlunun bu ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların karşılanma isteği halk meteorolojisi ve takviminin doğmasını sağlamıştır.

Halk meteorolojisi ve takvimiyle ilgili bilgiler iklimsel ve coğrafi bilgilere dayanmakta ve gerçek hayatın içinden gelmektedir. İnsanlar tahminlerde bulunurken sürenin daha yakın olduğu birkaç günü ya da birkaç haftayı tercih etmektedir. Ancak “Kış mevsimi çok soğuk geçerse yaz mevsimi de o kadar sıcak geçer.” gibi çeşitli inanışlar daha uzun süreli tahminler yapılması konusunda insanlara fikir vermektedir.

Teknik bir konu olan meteoroloji teknik donanımı yeterli olmayan toplumlarda atalardan gelen deneyim ve tahminler sonucunda insanların doğruluk oranı yüksek hava tahminleri yapmasını sağlamıştır. Bu tahminler doğa karşısında zayıf olan insanoğlunun doğadan gelebilecek zararlı etkileri azaltabilmesi için kötü olaylar meydana gelmeden meteorolojik tahminlerle bu zararların en az şekilde atlatılmasını sağlamıştır (Artun, 2016, s. 186).

Halk meteorolojisi ve takvimiyle ilgili inanış ve uygulamalardan bazıları şöyledir: Adana yöresinde küçük yaştaki çocuklar yere sürekli tükürürse yağmur yağacağına (Şenesen, 2015, s. 420) ve Düziçi yöresinde hava sıcaklıkları aniden artarsa sıcak günlerin ardından yağmurların geleceğine inanılır (Kılıç, 2010, s. 268). Muş yöresinde teknolojinin günümüzdeki gibi yaygın olmadığı dönemlerde günleri sayarken nohut ve taş gibi taneli ürünler kullanılmıştır (Ekmekçi, 2014, s. 150).

Halk takvimi ve meteorolojisiyle ilgili yörede tespit edilen bilgiler şunlardır:

- Ay gökyüzünde yatık şekilde durursa o kışın sert geçeceğine inanılır (K-1).
- Hava bulanınca yağmur yağacağı söylenir (K-1).
- Ay ince olduğunda ayın ilk günü, dolunay olduğundaysa ayın on beşinci günü olduğu bilinir (K-16).
- Yağmur bulutları “Göğ Kayak” bölgesinden gelirse şiddetli yağmur olacağına inanılır (K-18, K-26, K-27).
- Kara bulutlar “Yüce Yurt” tarafından gelirse yağmur yağacağına inanılır (K-26, K-27).
- Ay’ın hilal döneminde hilalin şekli dönük durursa o kışın sert geçeceğine inanılır (K-15).
- Bulutlar, Zavrak bölgesinden gelmeye başlarsa yağmur yağacağına inanılır (K-15).
- Gökyüzündeki yıldızlar çok parlak olursa ertesi günün soğuk olacağı söylenir (K-9).
- Kılba bölgesinden iki-üç gün rüzgâr eserse yağmur yağacağına inanılır (K-9).
- Aralık: Karaaş (Koç katımı) (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-22, K-25, K-26, K-27, K-32).
- Ocak: Zemheri (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-26, K-32).
- Şubat: Gücük (K-1, K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-25, K-26, K-32).
- Mart: Mart 9’ları denir. Mart 9’ları hesaplanırken Hicrî ve Miladi takvimin arasındaki 13 gün 9 Mart’ın üzerine eklenir ve 22 Mart elde edilir. Bugün Martın 9’ları olarak sayılır (K-7). Mart 9’ları 14 Mart tarihinde başlar. 18 gün sürer. 31 Mart tarihinde de biter (K-7, K-15, K-18, K-22, K-25, K-26, K-32).
- Nisan: April’in 5’i denir. April’in 5’i hesaplanırken Hicrî takvimle Miladi takvimin arasındaki on üç gün esas alınır. Nisan ayının 5’ine on üç gün eklendiğinde April’in 5’i Nisan ayının 18’ine denk gelir (K-7). April’in 5’i 13 Nisan’da başlar, 23 Nisan’da biter (K-26). April’in 5’i “Karıyı kazana koyan ay ya da öküzü eşinden ayıran ay” olarak adlandırılır (K-3, K-4, K-7, K-15, K-18, K-26, K-27, K-32).
- Kışa doğru havaların soğuduğu ve soğğun bitkileri vurduğu döneme “mihrican” denir (K-15).

- Rüzgârlı olan günlerde rüzgârı durdurmak için halı yıkamada kullanılan tokaç, dua edilerek balkona asılır. Böylece rüzgârın duracağına inanılır (K-1, K-11, K-26, K-27).
- Cemile (Cemre)'nin 19 Şubat'ta havaya, 26 Şubat'ta suya ve 5 Mart'ta toprağa düşeceğine inanılır (K-1, K-2).
- Eylül 15'ine "Fireze bas kara bas." denir (K-19).
- **Kuyruklu Ülger Rüzgârı:** Kuyruklu Ülger, gökyüzünde görülen kuyruklu bir yıldızdır. 28-31 Temmuz tarihleri arasında çıkan bu rüzgârın dağdaki koyunu üşüttüğü hatta öldürdüğü söylenir (K-2).

Toplumlar, en ilkel yaşadıkları dönemlerden bugünlere kadar yapacakları işleri planlayabilmek ve işlerini yaparken doğal şartların buna uygun olup olmayacağına göre tahminlerde bulunma isteğiyle hem halk takviminin hem de halk meteorolojisinin oluşmasını sağlamıştır. İnsanlar takvimi ve meteorolojiyi oluştururken gözlemlerden ve yaşam tecrübelerinden faydalanmışlardır. Her toplum gibi Sarız yöresinde yaşayan insanlar da halk takvimi ve meteorolojisini geçmişte büyüklerinden duydukları ve yaşayarak öğrendikleriyle geliştirmişlerdir. Yörede ekonomi tarım ve hayvancılığa dayandığı için meteorolojik olayların tahmin edilmesinin yaşamın planlanması açısından önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Yörede yaşlı insanlar hâlâ meteorolojik olayları kendi tecrübeleriyle tahmin ediyor olsalar da günümüz gençleri teknolojinin gelişmesiyle geçmişten gelen bu tecrübeleri kulak ardı edip teknolojik imkânlarla çözümler üretmeye çalışmaktadır. Böylece yüzyıllardır kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen bu tecrübelerin artık son dönemlerini yaşadığı düşünülmektedir.

3.1.5.4. Halk Matematiği

Toplumların dünyayı algılama şekilleri dillerinin şekillenmesinde de önemli rol oynar. Toplumlar ilk zamanlar çevrelerinde gördüğü varlıkları ölçmek ya da tartmak için kendi dillerine ait çeşitli kelimeler türetmişlerdir. İlerleyen zaman diliminde toplumların diyaloglarının artması doğal olarak dillerin temasının artmasına neden olmuş bu durum da diller arasında kelime alışverişi yapmanın ya da yeni kelimeler türetmenin önünü açarak ölçü birimlerinde değişmelere ve gelişmelere neden olmuştur. Fakat günümüzde dünya toplumlarının ortak bir ticaret sistemi oluşturması standart ölçü birimlerini kabul etme zorunluluğunu meydana getirmiştir. Bu standart yapı teknolojinin de etkisiyle yüzyıllardır toplumlar tarafından kullanılan toplumlara has çeşitli ölçü birimlerini yok

olma tehdidiyle karşı karşıya bırakmıştır (Duranlı, 2020, s. 250-251). Sarız yöresinde genel olarak dünya standartlarında kullanılan kg ve m gibi ölçü birimlerinin kullanıldığı yapılan saha çalışmalarında görülmüş olsa da Sarız merkezde buğday, arpa gibi çeşitli tahıl ürünlerinin satışında şinik gibi yöresel ölçü birimlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anadolu, halk matematiği konusunda oldukça zengin kelime hazinesine sahiptir. Çeşitli yörelerin halk matematiğinde kullandığı kelimelerden bazıları şunlardır: Doğanşehir yöresinde halk alışverişlerde hülbük, teneke, okka, nû, kırat gibi ölçü birimlerini kullanırken (Kurt, 2012, s. 378) Muş yöresinde halk sayım yapmak için taş, nohut gibi taneli ürünleri kullanmaktadır (Ekmekçi, 2014, s. 150).

Sarız yöresinde halk arasında kullanılan halk matematiğine ait kavramlar şunlardır:

- **Ölçek:** 1 kg (K-3, K-4, K-9, K-10, K-14, K-22, K-25, K-32).
- **Mucur:** 2 kg (K-15).
- **Urup:** 4 kg (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-15, K-16, K-22, K-25, K-26, K-27).
- **Şinik:** 8 kg (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-14, K-16, K-18, K-22, K-25, K-26, K-27, K-32).
- **Teneke (Çile):** 16 kg (K-3, K-4, K-7, K-9, K-10, K-16, K-22, K-25).
- **Külek:** 32 kg (K-2, K-3, K-4, K-7, K-9, K-22, K-25).
- **Nû:** Un ödünç verilirken kullanılan 3 kg'lık ölçü birimidir (K-2, K-26, K-27).
- **Okka:** Yün tartmada kullanılan 1,5 kg'lık ölçü birimidir (K-26, K-31).
- **Batman Tuz:** Tuz alışverişinde kullanılan 8 kg'lık ölçü birimidir (K-26, K-27).
- **Evlek:** Bir ev yapılacak alan (K-9, K-22, K-25).
- Köyde komşuların birbirlerine süt vermesine “ödünç, değişik” denir. Süt, verilirken üzerinde çizgi (kiriş) olan kapla verilir ve geri alınırken bu çizgiye göre alınır (K-22, K-25).
- Arazi ölçülürken ölçülecek alan ya adım hesabıyla ya da arazinin etrafına ip çekilerek ölçülür. Yörede iple yapılan hesaba “arşın” denir (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-16, K-17, K-18, K-22, K-25, K-26, K-32).
- Araziyi ölçerken adım hesabını yapan kişiye “usta” denir (K-16, K-17).
- **Mılık Atma (çetel atma):** Arazi bölüşümlerinde mirasçılardan kimin, nereden, hangi araziye alacağını belli etmek için kaç mirasçı varsa herkes kendine bir cisim

(Kalem, taş, kâğıt, tahta parçası...) seçer. Bu cisimler, konudan habersiz olan o an oradan geçen birinin eline verilir. Bu kişi aldığı cisimleri gösterilen arazilere teker teker gelişi güzel atar. Böylece hangi cisim hangi tarlaya denk gelirse herkes hakkına razı olur ve o tarlayı alır (K-1, K-3, K-4, K-7, K-9, K-15, K-18, K-19, K-25, K-26, K-31, K-32).

Sarız yöresinde günlük hayatta alışveriş yapabilmek için çeşitli ölçü birimleri kullanılmaktadır. Bu ölçü birimlerinden biri de şiniktir. Şinik, 8 kg ağırlığa karşılık gelir ve Sarız çarşısında günümüzde de kullanıldığı yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Ancak teknolojinin gelişmesiyle dijital ölçüm araçlarının yaygınlaşması küresel ölçü birimlerinin kullanımının artmasına neden olmuş bu durum da eski ölçü birimlerinin yok olma tehlikesini ortaya çıkarmıştır.

3.1.6. Oyun ve Eğlenceler

3.1.6.1. Çocuk Oyunları

Oyun, çocukluk çağındaki çocukların vakit geçirmelerini sağlayan ve gelişimlerini hızlandıran bireysel veya toplu olarak yaptıkları aktivitelere verilen addır. Oyunlar sadece küçükler tarafından oynanmamaktadır, büyükler tarafından da oynanan oyunlar bulunmaktadır. Cirit, saklambaç, bilye gibi oyunlar Anadolu'nun her yerinde karşımıza çıkmaktadır (Boratav, 1999, s. 232).

Çocuklar, oyun kavramıyla ilk kez kendi başlarına zaman geçirmek için bilinçsizce yaptıkları hareketlerle karşılaşır. Daha sonra anne ve baba gibi aile büyüklerinin sevgilerini gösterdiği etkinlik süreçlerinde oyun kavramı bireysellikten çıkarak toplu oyun formatına dönüşür. Bu süreç çocukların okula başlayacağı döneme kadar devam eder. Çocuk okula başladığında çevrenin ya da kişilerin değişmesi ve çocuğun bilincinin artmasıyla yeni oyunlar öğrenmeye başladığı görülür (Artun, 2016, s. 324).

Oyunlar çocukların gelişimi ve sosyalleşmesi açısından son derece önemlidir. Çocuklar, oyun içinde küsererek veya iş birliği yaparak hayata karşı ilk tecrübelerini edinmeye başlarlar. Bu süreçler çocuğa muhakeme yapma ve farklılıkları görebilme gücünü vermektedir. Hem kültürün devamlılığı açısından hem de çocuk gelişimi açısından oyunlar kişisel gelişimin ilk adımlarıdır.

Sarız yöresinde saha çalışmalarında tespit edilen çocuk oyunları şunlardır:

- **Kızgın Taş:** Oyuncu sınırı olmayan ve oyuncuların elindeki sopa ile oynanan bir oyundur. Bu oyunda bir ebe seçilir ve ortaya da çukur açılır. Ateşin içinden sıcak bir taş oyunculardan biri tarafından alınır ve ileriye atılır. Ebe, bu taşı elindeki sopa ile çukurun içine girdirene kadar diğer oyuncular ona vurur. Taş çukura girdiğinde sırası gelen kişi ebe olur (K-1, K-3, K-4, K-9, K-16, K-18, K-22, K-25, K-26).
- **Sekmen Tuz:** Çocuklar halka şeklinde dizilir. Ortada da tek ayağının üzerinde ebe bulunur. Bu ebe sekerek çocuklardan birini yakalarsa yakaladığı çocuk ebe olur ve ortaya geçer (K-9, K-14).
- **Aralı Kestim:** İki grup çocuk seçilir. Bir grup ebe olur diğer grubun üyelerini yakalamak için koşarlar. Ebe olan grup diğer grup üyelerinin hepsini yakaladığı zaman yakalanan grup ebe olur (K-14, K-19).
- **Gâvur Gür:** Akşam oynanan bu oyunda iki grup bulunur. Bir grup ebe olurken diğer grup saklanır. Ebe olan grup diğer grup üyelerini gördüğünde “gördüm gâvur gür” diye seslenir. Bulunan üyeler, diğer üyelerin bulunmaması için ebeleri kandırmaya çalışır. Ebeler diğer grup üyelerinin hepsini bulduğunda saklanan grup ebe olur. Ancak bulamazlarsa diğer grup ebe olan gruba “gâvur gür” diyerek seslenir ve ebe olan grup diğer grubu sırtında taşır (K-16, K-17).
- **Hoppa Birinci:** Çocuklar iki gruba ayrılır. Birinci grup arka arkaya başlarını eğerek dizilir. Diğer grup üyeleri başlarını eğen bu grup üyelerinin üzerine atlar. Eğilen kişiler kendi aralarında bir sayı belirleyip üstlerindeki kişiye “Çatal matal kaç atar?” diye sorar. Üsttekiler bu sayıyı doğru bilirse eğilenler yine ebe olur. Ancak bilemezlerse bu sefer üstte olanlar ebe olur (K-18, K-22, K-25, K-26).
- **Ara Verme:** İki grup oluşturularak bir çizgi çizilir. Bu iki gruptaki oyuncular yan yana gelerek koşar. İlk kim çizgiye varırsa oyunu o kazanır. Oyunu kaybeden kişi oyunu kazanan kişiyi sırtına alarak başlangıç noktasına kadar götürür (K-16).
- **Yumurta Oyunu:** Çocukların getirdiği yumurtalar yan yana dizilir. Çocuklar da belli bir uzaklığa gider. Çocukların ellerindeki yumurta, dizili olan yumurtalara atılır. Çocuklar hangi yumurtayı vurursa o yumurtayı alırlar (K-14, K-15).
- **Boynuz:** Küçükbaş ya da büyükbaş hayvana ait boynuz yüksek bir yere asılır. Asılan boynuzun yanına boynuz vurulduğu zaman yerine geri getirmesi için ebe yerleştirilir. Diğer oyuncular uzak mesafeden ellerindeki sopa ile boynuzu vurmaya çalışırlar. Oyunculardan biri boynuzu vurduğunda ebe boynuzu yerine

yerleştirene kadar diğer oyuncular ebenin vücuduna vurur. Boynuz ebe tarafından yerine konulduğunda sırası gelen oyuncu ebe olur ve boynuzu bekler (K-3, K-9, K-26).

- **Çelik:** İki taşın arasına konulan demir parçası ayakla vurularak havaya fırlatılır. Havadaki demir parçasına bir sopa yardımıyla vurularak ileride bekleyen ebelere doğru atılır. İlerideki ebelerden hangisi bu demiri havada yakalarsa yakalayan ile atan yer değiştirir. Bu oyunda çeliği ebeye yakalanmadan en çok kim atarsa oyunu o kazanır (K-1, K-3, K-4, K-9, K-10, K-15, K-18, K-25, K-26).
- **Çüşülüm Eşek:** Çocuklar sıra olur, herkes birbirinin sırtından sırasıyla atlar (K-4).
- **Güvercin Taklası:** İki kişi başları birbirine degecek şekilde bellerinden eğilirler (rükû pozisyonunda). Diğer iki kişi de 360 derece dönecek şekilde bu iki kişinin üzerinden ellerini koyarak takla atarlar. Eğer iki kişi de takla atabilirse oyun devam eder. Ancak takla atanlar düşer ya da takla atamazsa atlayamayan oyuncular ebe olur (K-9, K-18, K-19, K-15).
- **Saklan Bittik:** Bir kişi ebe olur ve ebenin başını dayadığı yere kale denir. Ebe, kaleye başını koyup 20'ye kadar sayarken diğer oyuncular saklanır. Ebe, saklanan oyuncuları bulup kale denen bölgeye elini vurur. Ebe saklanan kişiyi bulamazsa tekrar ebe olur ve saklanan kişiyi bulduğu halde bu kişinin ismini söylemeden kaleye dokunursa yine ebe olur (K-3, K-4, K-9).
- **Lak Lak:** Çocuklar duvara karşı kazan şeklinde dizilir. Bir kişi de ortada ebe olur. Çocuklar bu ebeyi itekleyerek duvara vurmaya çalışır. Ebe duvara çarparsa şöyle der:

Anan gâvur baban gâvur
Git de gâvur oğluyla sarıl yat.
Ebe olan kişi duvara çarpmazsa şöyle der:
Anan Müslüman baban Müslüman
Git de Müslüman oğluyla sarıl yat (K-1).
- **Evçik:** Çocuklar çevrelerinden buldukları taşları dizerek ev ve ahır gibi yapılar yapar. Bu evin odaları kumaş parçalarıyla süslenir ve şekillendirilir (K-1, K-9, K-10, K-22, K-25).
- **Batçı:** Küçük bir tahta parçası havaya atılarak bir değnekle bu tahta parçasına vurulur. Tahta parçasını kim ağaca denk getirip ağacı vurursa o oyunu kazanır. Ancak tahtaya vuran kişi ağacı vuramazsa sıradaki oyuncuya yerini verir (K-7).

- **Kılçiriş:** Dağdan toplanan kılçiriş otundan bebek yapılır ve oynanır (K-10).
- **Lordçu:** Karşı tarafa bir ağaç dikilir ve ağacın yanına ağaç vurulduğunda kaldırması için ebeler yerleştirilir. Diğer tarafta ise elinde sopa olan oyuncular sopayı atarak ağacı vurmaya çalışır. Sopa ağaca vurursa ebeler ağacı kaldırıncaya kadar sopayı atan oyuncunun gidip sopayı alması gerekir, sopayı alırsa tekrar atar. Alamazsa kendisi ebe olur (K-7).
- **Kış Yarısı (Deve Oyunu):** Kış aylarında tahtalar çakılarak deve, at gibi şekiller yapılır. Bu şekillerin üzeri süslenir ve bunlarla köyde kapı kapı gezilir. “Un verenin kızı olsun, yağ verenin oğlu olsun.” denilerek gittikleri kapılardan un, buğday gibi çeşitli yiyecekler toplanır. Bu toplanan yiyeceklerden yemek yapıp çocuklara yedirilir (K-4, K-7, K-17). Kış yarısı oyunu oynanırken şu sözler söylenir:

Bugün oyunumda devem
 Sabah askere gidicim
 Ders bilmez talim anlamaz
 Arkadaşı nidicim

Arkadaş adı Hacı
 Devenin başında tacı
 Çukurayı icat etti
 Gelmeysin Kabak Hacı

Devenin kaşları çatık
 Yuları boynuna atık
 Çavdar’da kimse kalmadı
 Gelmeysin Küçük Badık

Uzak yoldan geldi devem
 Geldi de buraya ıktı
 İki daha söyle deyi
 Duran da gözüme baktı

Devemin gözleri humar
 Birini açar birini yumar

Allah yardımlar eylesin
Şu Halil'in oğlu Omar

Fadik, Yeter şurada dursun
Ağlayan da Elif tatlı
Coşa geldim de söyledim
Mevla'm gönlüm fırgatlı

Ağlama Fadime bibi
Abdi'nin yanına varım
Delikten tanıyan kızlar
İnşallah birinizi alim

Devem develerin başı
Başında da kara puşu
Evlenmeden asker oldum
Zağar bu da Allah'ın işi (K-15).

- **Teleme Çevirme:** Fırıldak çevirme oyunudur. Bu oyunda ortaya çukur kazılır ve çukurun etrafına fırıldak bırakılır. Çocuklar sırayla fırıldaklarını çevirerek ortadaki fırılдаğı çukurun içine girdirmeye çalışır. Fırılдаğı çukura kim girdirirse o oyunu kazanır ve fırılдаğı ödül olarak alır (K-32).
- **Aşık Atma:** Hayvanlardan alınan aşık kemiğinin iki yüzü bulunur. Düz olan tarafına “erkek” girintili olan tarafına “dişi” denir. İki oyuncu aralarında erkek ya da dişi tarafından birini seçer. Aşık, havaya atılır ve yere düştüğünde hangi oyuncunun söylediği taraf üstte olursa o kişi oyunu kazanır. Oyuncu kazanmasının karşılığı olarak karşı taraftan şeker gibi ödüller alır (K-32).
- **Notak:** Oyuncu sınırı olmayan oyunda üst üste dizilmiş taşlar uzak bir mesafeden oyuncular tarafından atılan düz taşlarla vurulmaya çalışılır. Oyunculardan hangisi üst üste dizilen taşları vurabilirse o oyuncuya ödül verilir (K-32).
- Karlar eridiğinde çocuklar çiğdem çiçeği toplama oyunu oynar (K-9).

3.1.6.2. Büyüklerin Oyun ve Eğlenceleri

Yetişkinler, işleri olmadığı vakitlerde bir araya gelerek eğlenirler. Bu eğlenceleri kadınlar kendi aralarında, erkekler de kendi aralarında bir araya gelerek sergilerler. Bu eğlenceler düğün gibi özel günlerde yoğun şekilde icra edilir (Avcı, 2015, s. 475).

Sarız'da geçmiş dönemlerde elektriğin olmaması ve teknolojinin günümüzdeki gibi gelişmemiş olması yöre halkının köy odalarında bir araya gelerek cenk okumak, masal, hikâye ve efsaneler anlatmak gibi etkinliklerin yapılmasını sağlamıştır. Özellikle ilk yerleşim zamanlarında yörenin ormanlık alanlarla kaplı olması yörede avcılık kültürünün yaygın olarak yapılmasına zemin hazırlamıştır. Mevsimlere göre av hayvanlarının cinsi değişirken erkekler genel olarak geyik, tavşan gibi çeşitli yaban hayvanları avlamıştır. Ayrıca yörede büyüklerin cirit ve güreş müsabakaları yaptığı da söylenir.

Sarız'da büyükler tarafından oynanan oyunlar ve eğlenceler şunlardır:

- Cönk okunur (K-6).
- Masal, fıkra gibi türlerin örnekleri büyükler tarafından anlatılır (K-6).
- Büyükler bir araya gelerek keklük ve tavşan gibi hayvanları avlamaya gider (K-6, K-28).
- Büyükler arasında güreş yarışmaları yapılır (K-6).
- Büyükler yuvarlak şekilde dizilmiş sandalyelere oturur. Ellerine aldıkları küçük bir tahta parçasını bacak aralarından geçirerek elden ele dolaştırırlar. Tahta parçası elden ele dolaşırken kim tahta parçasını düşürürse o kişi oyundan çıkar (K-3, K-6).

Sarız yöresinde çocuk ve büyük oyunlarıyla ilgili genel değerlendirme şöyledir:

Oyun, çocukları geleceğe ve yaşama hazırlayan önemli faktörlerdendir. Çocuğun, oyun oynarken sabırlı olmayı, iş birliği yapmayı ve strateji geliştirmeyi öğrenerek bu öğrendikleri aracılığıyla davranışlarını da şekillendirdiği gözlemlenmektedir. Anadolu'nun birçok yöresinde benzer oyunlar olduğu gibi yöresel iklim şartlarına ve yaşam tarzına göre farklı oyunların da olduğu görülmektedir. Sarız yöresinde de geçmişten günümüze farklı türde oyunların oynandığı tespit edilmiştir. Bu oyunların uygulayıcılarının artık çok yaşlı olduğu gençlerin ise bu oyunları pek bilmediği yapılan saha çalışmalarında gözlemlenmiştir. Bu durumun nedenlerine bakıldığında ekonomi gibi çeşitli sebeplerle yöreden ayrılan kişilerin çocuklarının gittikleri yerlerde bu oyunları oynayacağı kişileri bulamamaları ayrıca teknolojinin gelişmesiyle bilgisayar oyunlarının daha çok tercih edilmesi gibi etkenler bu oyunların yok olma tehlikesiyle karşı karşıya

kalmasına neden olmuştur. Köy odalarının kapanması, yöreden yapılan göçler ve oyunları uygulayacak kişilerin azalması gibi etkenler büyüklerin oynadığı oyunların da zamanla unutulmaya yüz tutmasına neden olmuştur.

3.2. Kayseri İli Sarız İlçesi Anonim Halk Kültürü

3.2.1. Anonim Halk Edebiyatı Manzum Ürünleri

3.2.1.1. Türkü

Toplumların acılarını, sevinçlerini, hüznelerini dile getirmeye yarayan ve topluma ait değerleri içinde barındıran sözlü ürünlere türkü denir.

Türkü, halk tarafından en çok kullanılan halk şiiri türlerinden biridir. Türkü kelimesi, Türk kelimesinin sonuna nispet “i”si ya da ilgi eki olarak bilinen “î” ekinin getirilmesiyle Türk’e ait anlamında kullanılan Türkî şeklinde türemiştir. Türkî kelimesi de zamanla halk dilinde değişime uğrayarak günümüzde kullanılan türkü şeklini almıştır (Yardımcı, 2015, s. 81). Elçin, Türklerin türküyü ilk kez “yır, cır” adlarıyla kullandığını ancak sonraki dönemlerde bu kullanımların yerini “Türkü yakma” deyimine bıraktığını ifade etmiştir (2004, s. 195). Anadolu sahasında bilinen biçim bakımından en eski türkü metni örneği 16. yy. da Öksüz Dede tarafından verilmiştir (Güleç, 2002, s. 325-326). Türküye Başkurlarda “halk yırı”, Özbeklerde “türki”, Uygurlarda “nahşa, koça” ve Sarız yöresinde “türkü” ismi verilmektedir.

Türküler; konularına, şekillerine ve ezgilerine göre sınıflandırılır. Artun, türkülerini şekil özelliklerine göre değerlendirirken türkülerin kıtalarla yazıldığını ve bu kıtaların iki bölümden oluştuğunu belirtir. Asıl sözlerin anlatıldığı birinci bölümü “bent”; tekrarlardan oluşan ikinci bölümün ise “kavuştak” olduğunu söyler (2016, s. 37-38). Elçin de türkülerini ezgi özelliklerine göre kırık ve uzun hava olmak üzere ikiye ayırır. Örneğin: Bozlağı, hoyratı ve divanı uzun havaya; zeybeği ve horonu kırık havaya örnek verir (2004, s. 195-196). Boratay; şarkı, ninni ve ağıt gibi ürünlerin türkü olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Bunun nedenini ise türkü sözlerinin ezgilerle dile getirilmesi şeklinde ifade eder (2000, s. 171).

Sarız yöresinde tespit edilen türküler, Doğaner’in sınıflandırılmasında olduğu gibi “hikâyeli” ve “hikâyesiz” (2013, s. 438) türküler olmak üzere incelenmiş ve kod numaralarına göre sıralanmıştır:

1-Hikâyeli Türküler

ST-1

Hikâyesi: Sürmeli Bey isminde yörede yaşayan bir Avşar oğlu kızın birine sevdalanır. Ancak aynı kıza ağabeyi de sevdalanmıştır. Birbirinden habersiz olan iki kardeşten büyüğü, küçüğüne gelerek bu kıızı kendisine istemesini söyler. Sürmeli Bey, ağabeyine saygısızlık etmemek için kıızı ister. Ancak Sürmeli Bey bu durumun ardından buralarda duramaz ve evi barkı terk eder. Giderken kardeşine şu sözleri söyler:

Kalk gardaş gidelim dağlar başından
Av edelim kekliğinden kuşundan
Zamantı Irmağı'ndan Pınarbaşı'ndan
Sılada gurbet elde bir bana

Gitmem gardaş gitmem yurdum şen olsun
Öyle memlekette düşmanım varsın
Bastığın topraklar teberik kalsın
Sılada gurbet elde bir bana

Büyük kardeş, küçük kardeşinin durumunu anlayarak yeni gelen geline elini sürmez ve kardeşini aramaya başlar. Uzun aramalardan sonra küçük kardeşinin Maraş bölgesinde yaşayan çingenelere tutma olarak çalışmaya gittiğini öğrenir. Bu haber üzerine büyük kardeş Maraş bölgesine giderek kardeşini bulur. Ancak küçük kardeş verem hastalığına yakalanmıştır. Bunun üzerine ağabeyi şu sözleri söyler:

Anam tüfeğini direğe asar
Bacım tabancasını bağrına basar
Telli Senem seni evde bekler
Kalk gardaş gidelim sılaya doğru (K-18).

ST-2

Hikâyesi: Herekçioğlu'nun Torun soyundan Hatice'yi alması Dadaloğlu'nun zoruna gider. Daldaloğlu da Herekçioğlu'na soyunun kıllı olduğunu ve Torun soyunun nereden geldiğini anlatmak için şu sözleri söyler:

Sen Hereklioğlu'sun da bilirim seni
 Oymağın kılıdır kendini tanı
 Urum'dan Şam'a da gitmiŐtir ünü
 TerkeŐliođulları Torun değil mi

Kabaktepe Koç Dağı'na konardı
 Obasına nice beyler inerdi
 Düşmanı görünce Őahbaz dönerdi
 Őahimetliođulları Torun değil mi

Bayazitoğulları metin ederdi
 El konunca kendi uca konardı
 Dövüşlerde bir orduyu yenerdi
 Muçukoğulları Torun değil mi

Evvelden evveli kılıcı zığlı
 Küheylan atları tavlada bağlı
 Samır kürk giymiş de omzu tüylü
 Sarı Veliöğulları Torun değil mi

Boz süyük örtülü belli yurtları
 Çayıra çıkardı Arap atları
 Haraca bağlardı bütün kürtleri
 Mozinoğulları Torun değil mi

Der Dadal'im Avşar aslın bilirdi
 Elden evvel yaylasına konardı
 Umum halkın haracını alırdı
 Hösükoğulları Torun değil mi (K-15).

ST-3

Hikâyesi: Avşar Beylerinden Topuz Ali, kardeşi Hasan Bey ve Topuz Ali'nin oğlu Halit Bey bir cerit savaŐında ölürler. Onlar öldüklerinde Hasan Bey'in oğlu Çerkez 14

yaşındadır. Babasının öcünü almak için ceritlerle savaşa durur ve o savaşı kazanır. Dadaloğlu, Çerkez'in yaptığı savaşı görür ve ona şu sözleri söyler:

Elbistan ovasına bir aslan geldi
 Ecelin ağzına alıyor Çerkez
 Tartmış cıdasını almış eline
 Bel ver Dağcıoğlu varıyor Çerkez

Nice mızraklılar hep kara tuğlu
 Anası Torun da babası İbrahimioğlu
 Mabalı boynuna Murat Beyoğlu
 İki başın hayfın alıyor Çerkez

Daha ilk kavgası bulma maraza
 Takım koydu Kadirli'den cihana
 Kazın derneği dayanmaz cihana
 Seçip kılavuzun vuruyor Çerkez

Sizde yok muydu firek barudu
 Yitirmiş Tecirli'yi arar Çeridi
 Unuttun mu kulaç kollu Halit'i
 Geçmişin hayfını alıyor Çerkez

Dadaloğlu'm derde hileye gitme
 Gözünle gördüğün hak inkâr etme
 Deden Kara Topuz onu unutma
 Doldurup doldurup vuruyor Çerkez

İşte Topuz'un torunu Halit'in oğlu
 Anası Torun babası İbrahimioğlu
(K-15).

ST-4

Hikâyesi: Çavdarlı İşçi İsmail askerlik yapmak için Elâzığ'a gider. Günlerden birgün Çavdar'da yaşayan karısından kendisine kazak örmesini ister. Karısı da kazağı kısa sürede örer ve Sarız'dan postaya vererek İsmail'e gönderir. Kazak, İsmail'in eline ulaştınca kazağı koğuşa getirir ve şu sözleri söyler:

Kimler eğirdi de kimler dokudu
Amcamın kızını gördün mü kazak
Kimler getirdi de verdi postaya
O nazik kardaşı yordun mu kazak

Sarız'dan mı geldin Pınarbaşı'ndan
Bir haber ver dağlarından taşından
Kamyonlar geçiyor mu peşinden
Pazaröreni de gördün mü kazak

Kayseri'nin oteline vardın mı
Erciyes'in dağlarını gördün mü
Elâzığ'ın yollarını sordun mu
Batıdan doğuya döndün mü kazak

Kayseri'den otobüse bindin mi
Şarkışla'da avcılarını gördün mü
Çetinkaya'da aktarma oldun mu
Elâzığ'a doğru geldin mi kazak

Oradan çıkıp Elâzığ'a gelince
Posta alıp taburuma varınca
Akşamınan içtimada görünce
Onbaşı olduğumu bildin mi kazak

Kul İbrahim der ki canın sağ olsun
Gönderen sağ olsun ömrü çok olsun
Esen yellerinen kokusu gelsin

Eldiven çorap da geldi mi kazak (K-15).

2-Hikâyesiz Türküler

ST-5

Sevda sevda derler benim yârime
Görmeyene bir acayip yol olur
Varıp bir kız on yaşına girince
Açılmadık tomurcuk gül olur

On birinde mâh yüzüne bakılır
On ikide kızın kahrı çekilir
On üçünde ak gül olur açılır
On dördünde her bir yanı bal olur

On beşinde sevda düşer başına
On altıda yellere girer düşüne
On yedide gezer kendi başına
Çok sallanma zülûflerin tel olur

On sekizde gayet yüksekten uçar
On dokuzda gözlerinden kan saçar
Yirmisinde sevdiğinden vazgeçer
Sonunda da bir kötüye kul olur

Karacaoğlan der ki kaşların kara
Yüreğime vurdun hançersiz yara
Bir vardığın yere çok varıp gelme
Ya muhabbet kalkar ya bir hâl olur (K-8).

ST-6

Ağzına taktırmış madeni dişi
İpliğe dolaşmış çatıktır kaşı
Ne güzel yaratmış mevlânın işi
Bir gelin gördüm de Sarız elinde

Girdi dükkâna para bozdurdu
 Kocası askermiş mektup yazdırdı
 Bir yaşlı ihtiyar bunu gezdirdi
 Bir gelin gördüm de Sarız elinde

Girdi dükkâna da leblebi yedi
 Adın nedir bacım vay demem dedi
 Köyün nere kurban Damızlık dedi
 Bir gelin gördüm de Sarız elinde

Gelini görünce aldı bir sancı
 Zannedersem gelin köyde birinci
 Soy isminiz kurban dedi Ekinci
 Bir gelin gördüm de Sarız elinde (K-9).

ST-7

Solmaz, çok güzel donar kaşları çatık
 Rahime'nin saçları bir ütük
 Sevcik'in göğsünde bir top gül bitik
 Bunun hangisini dilersin gönül

Ersin giyinmiş de çok hoş mu gezer
 Nuriye göğsüne altını düzer
 Gökçen çok uykusuz gözleri süzer
 Bunun hangisini dilersin gönül

Selmincem'in açmış bize bakıyor
 Fatma'nın kaşları beni yakıyor
 Hediye kız güller gibi kokuyor
 Bunun hangisini dilersin gönül (K-9).

ST-8

Senin şalvar benim şalvar

Birbirine yakışıyor
 Âlem bize bakışıyor
 Çok konuşma güzel gelin

Bana dikkatli bakmışsın
 Üzerine parfüm dökmüşsün
 Erkenden yola çıkmışsın
 Git yoluna güzel gelin

Memleketim Sarız eli
 Sıktırmışsın ince beli
 Burada ayıralım yolu
 Git yoluna güzel gelin

Ben de sana derim bacı
 Yandı ciğerimin ucu
 Belki anan baban hacı
 Git yoluna güzel gelin (K-9).

ST-9

Kulağına takmış küpe
 Zülfünde yoktur toka
 Çorba verir döke döke
 Bizim aşçı benim bacım

Oturmuş kazak örüyor
 Bana bakıp çok gülüyor
 Gül Ahmet sana yanıyor
 Bizim aşçı benim bacım

Bizim köyler bölge bölge
 Suyu soğuk serin gölge
 Zülüflerin dalga dalga
 Bizim aşçı benim bacım

Bu imiş benim kaderim
 Buradan geçip giderim
 Sana telefon ederim
 Bizim aşçı benim bacım (K-9).

ST-10

Yüce dağ başında
 Fener mi yanar
 Öksüzün başına
 Devlet mi konar

Taramış zülfünü
 Mum gibi yanar
 Çeker gider
 Bir gözleri sürmeli (K-14).

ST-11

Birine dedim ki yüzüğün nişan
 Birine dedim ki şalını kuşan
 Gayet küçüğünden halin perişan
 Üçünüz de benim olun güzeller

Biri Adana'nın dudu dillisi
 Biri İstanbul'un göğsü benlisi
 Biri Kayseri'nin ince bellisi
 Hanginizden yâd edeyim gönlümü (K-14).

ST-12

Yettim ona Şam elinin gülleri
 Siyacından uzun olur dalları
 Konalga konalga da tane yolları
 Dostum sana selam saldı kınalı (K-14).

ST-13

Karadan deli gönül karadan
 Vurun çirkinleri de çıksın aradan
 Herkese sevdiğini versin yaradan

Karacaoğlan der ki yiyip içmedim
 Aslı kötü ile de konup göçmedim
 Çok güzel sevdim de senden geçmedim
 Beri gel ey kömür gözlüm de beri gel (K-14).

ST-14**Hasan Dağ'ı (Davul zurnayla oynanan bir oyundur)**

Kele dezze kele dezze
 Ben usandım geze geze
 İki kızın birisini
 Bana versen mi

Evlerinin önü söğüt
 Verdim ama almaz öğüt
 Kız sevdana düşeli
 İsterim ölümü

Evlerinin önü yonca
 Yonca kalkmış dam boyunca
 Saçı uzun beli ince
 Sen de benim olsaydın

Hasan Dağı Hasan Dağı
 Senden yüce dağ olur mu
 Seni seven yiğitlerin
 Al yanağı bal olur mu

Hasan Dağı'nın yılanı
 Akar dolanı dolanı
 (K-14).

ST-15

Güzelin avcısı hani çok olur
 Her açık kapıya saldırma kızım
 Belki kaynağında hile bulunur
 Her suyla kabını doldurma kızım

Ömrün sermayesi bu tatlı çağlar
 Kadrini bilmeyen ebedi ağlar
 Avcılar kekliği keklikle avlar
 Her sese başını kaldırma kızım

Hayatta işini bilenler güler
 Bilmezsin ellerde neler var neler
 Kargayı beslersin beynini deler
 Her kuşu başına kondurma kızım

Çok dikkatli yürü sevda yolunda
 Yanarsın güzelken kötü uğrunda
 Daha başkasını bulun sonunda
 Alo'ya aklını çaldırma kızım (K-15).

ST-16

Mektebin bacaları
 Ders verir hocaları
 Yârimi bana verin
 Cuma geceleri

Altınım dört değil mi
 Sözlerim mert değil mi

Ben sana varacağım
Sözüm mert değil mi

Caminin tuluğunda
Yâr ben seni beklerim
Bir verdiğin aynayı
Yedi sene saklarım.

Cafer'in otelinden
Oturlar yoldaşım
İçinde birisi var
Öte yanlı gardaşım (K-1, K-2).

ST-17

Elmayı yüke koydum
Ağzımı büke koydum
Yâri elinden aldım
Boynunu büke koydum

Elma dizdim yiyen yok
Derdin nasıl diyen yok
Ayrılığın köyneğini
Benden gayrı giyen yok (K-24).

ST-18

Gövdeli'de bir pınar
Onun da içi taşlı (Oy gelin)
Gelin asker mi yârim

Gönülsüz veriyorlar
Ağlarım gözüm yaşlı (Oy gelin)
Gelin asker mi yârim (K-17).

ST-19

Bir tatlı belaymış âlemde insan
 Bu dünyaya geldiğime pişmanım
 Ahiri kalmadı gözümde cihan
 Doğdum ama doğduğuma pişmanım

Ne olurdu bu dünyaya gelmesem
 Gönül kuşun yâd ellere salmasam
 Ya aklım yetmese bir şey bilmesem
 Bildim ama bildiğime pişmanım

İsteklerim kısıp aşkıma boğdum
 Sorsanız anamdan kaç kere doğdum
 Öürken Alo'yu başımdan kovdum
 Kovdum ama kovduğuma pişmanım (K-15)

ST-20

Pınarbaşı'nda altın taş mısın
 Güzeller içinde sen de has mısın
 Niye kaşın eğri bana küs müsün
 Vadettin de niye döndün ellere

Pınar senin başucunda durmalı
 Gülünü alıp fidanını kırmalı
 Kınalı keklik gibi gözler sürmeli
 Vadettin de niye döndün ellere

Bundan sonra sevme unut beni
 Huri melek olsan istemem seni
 Tatlı dillerinle aldattın beni
 Vadettin de niye döndün ellere (K-15).

ST-21

Pınar senin ayağında sazlar var

Sazların içinde ufak kazlar var
 Güzel sende çok noktalı sözler var
 Yandım gelin bir su doldur pınardan

Pınar senin ayağında uyudum
 Kara gözlü bir güzele vuruldum
 Yâr peşinden koşa koşa yoruldum
 Yandım gelin bir su doldur pınardan (K-15).

ST-22

A Gelin

A gelin endim ola yayladan
 Kaşın değil gözün beni söyleten
 Bu güzellik sana kadir Mevlâ'dan
 Kendin gelin yürüyüşün kız gibi A gelin sürmelim

Yüce dağ başında yayılır yılan
 Avcısı gitmiş de hanesi viran
 Var mı şu dünyada eşini bulan
 Alırım ahtımı koymam A gelin sürmelim

Yüce dağ başında yatan evliya
 Bir kuş uçtu kondu bizim havluya
 Bir dileğim vardır ulu Mevlâ'ya
 Karnın dolu kucağın beş ola A gelin sürmelim

A gelin oturmuş taşın üstüne
 Taramış saçını kaşın üstüne
 Bir selamın gelmiş başım üstüne
 Kendin gelin sallanışın kız gibi A gelin sürmelim (K-15).

ST-23

Yüce dağ başında yanar bir ışık

Düşmüşüm sevdana olmuşum âşık

Yüce dağ başında sallanır beşik
Ellerin dandira dillerim eşik

Yüce dağ başından indiremedim
Bir yâr sevdim kandıramadım (K-1).

ST-24

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelirse
Onu yâd ellere açıcı olma

Mecliste arif ol kelamı dinle
El iki söylerse sen bir söyle
Elinden geldikçe iyilik eyle
Hatıra tokanıp kırıcı olma

Al ariftir yoklar senin fendini
Dağıtırlar tuzağını bendini
Alçaklardan otur güzel kendini
Kati yükseklerde uçucu olma

Pir Sultan Abdal'ım sözün başarır
Aşkın deryasına boydan aşırır
Seni mecliste mahcup düşürür
Kötüyle konup göçücü olma (K-15).

ST-25

Bunca zenginler yüzüne
Gül bakalım yalan dünya
Sen pervane yel Allah'tan
Dön bakalım yalan dünya

Yazın yağmur kışın da kar
 Sana da bir emreden var
 Ne saç koydun ne de sakal
 Yol bakalım yalan dünya

Gücüm yetmez küserim ben
 Derde düştüm kederimden
 Gülabi'ye bir taş da sen
 Vur bakalım yalan dünya (K-15).

ST-26

Köyüm seni çok özledim kaç yıldır
 Bir kere de olsa göremem m'ola
 Yaz gelmiş diyorlar şimdi oraya
 Denesem uzaktan göremem m'ola

Güzel sana arz eyledim ahımı
 Bacı kurban olayım geçme önümü
 Bize komşu olan Çavdar elini
 Seyretsem uzaktan göremem m'ola

Cığlaşarak işte geliyor yazlar
 Güzeli gördükçe yüreğim sızlar
 Ot yığmadan gelir gelinler kızlar
 Bir yemlik (dürümü) uzaktan alamam m'ola

Hezeli de kötü gönlüm hezeli
 Çiçekleri döktüm ola gazeli
 Yayladan gelirdi köyün kızları
 Seyretsem uzaktan göremem m'ola

Sarız'a vardım da bulanık hava
 Sürmedim dünya da zevk ile sefa

Dağların sultanı koca Binboğa
Seyretsem uzaktan göremem m'ola

Garip Hacım derde geçti çağlarım
Meyve vermez oldu günlük bağlarım
Aklıma düştükçe durmaz ağlarım
Seyretsem uzaktan göremem m'ola (K-8).

ST-27

Esti acı poyraz bulandı hava
Zatıdan gamlısın sen Çukurova
Sana derim sana ey Bekir Ağa
Aşiretin dövüş etti duydun mu

Parladı kılıçlar hep indi başa
Atı yavuz olan çıkıyor uca
Çukurova girdi kılıç kılıca
Kanlı üleşe kartal döndü duydun mu

Çekildi kılıçlar hep indi başa
Kuzgunlar dönüyor kanlı üleşe
İki boy beyinen bir Mithat Paşa
Dövüş ede ede öldü duydun mu

Hayfını alır mı kalan sağları
Mızraklar deldi geçti dağları
Boynu uzun Recepli Beyleri
Ölesiye kavga etti duydun mu

Dadaloğlu söyler sözün merdini
Yavru şahin ıssız koymaz yurdunu
Biz de verdik beş kardeşin dördünü
Bu işimiz böyle oldu duydun mu (K-15).

ST-28

Kadir Mevlâ'm seni övmüş yaratmış
 Çiçekler içinde birsin menekşe
 Bitersin güllerin harın içinde
 Korkarım yüzüne batar menekşe

Yaz gelince heveslenir bitersin
 Güz gelince başın alır gidersin
 Bilmem niçin boynun eğri tutarsın
 Senin derdin benden beter menekşe

Senin meskenindir kayalar sanki
 Kokusu menekşe ama güldür rengi
 Arasan dünyayı bulunmaz dengi
 Güzel yatağında biter menekşe

Bakmaz mısın Karacaoğlan haline
 Garip bülbül konmuş gülün dalına
 Kıymetin bilmeyenler almış eline
 Ondan boynun eğri menekşe (K-15).

ST-29

Kömür'de kibleye bakar
 Bal konuşur dili şeker
 Sarı sümbül gibi kokar
 Sarız'da bir gelin gördüm

Böyle mi güzel olması
 Ne hoş oluyor gülmesi
 Yanaklar Gürün alması
 Şeker akar dilin gördüm

Güzel sana bulaşılmaz
 İsmet devri dolaşılmaz

Köyüm uzak ulaşılmaz
Ben arkanda ölüm gördüm

Dertle gurbet gezenin
Güzele destan yazanın
Maşallah dene güzelin
Ben cennette yerin gördüm

Fakir âşık boynunu eğer
Büsbütün dünyayı değer
Güzel sevmek günah derler
Ben Kur'an'da yerin gördüm (K-15).

ST-30

Yaşlanışın arar oldun
Ne güzeldi eski günler
Kocadın kıymetin bildin
Ne güzeldi eski günler

Gittiğimiz doğru yoludu
Gençlerde ar namus vardı
Evlat hayırlı evlattı
Ne güzeldi eski günler

Hapanda olurdu unumuz
Tükenmezdi bulgurumuz
Un elerdi halburumuz
Ne güzeldi eski günler

Düğünümüz şen olurdu
Her köyden samen dolardı
Şimdi ıssız baba yurdu
Ne güzeldi eski günler

Serindi dağların başı
 Öterdi keklığı kuşu
 Fişşik aşı çiriş aşı
 Ne güzeldi eski günler

Öküzünen çift sürerdik
 Kenger sarma yemlik yerdik
 Çula tarhana sererdik
 Ne güzeldi eski günler

Kerme yaktık sobalarda
 Davarı otlattık karda
 Cenk okurduk odalarda
 Ne güzeldi eski günler

Köyden çıkardı on sürü
 Şimdıcik kalmadı biri
 Keven alır yerdik karı
 Ne güzeldi eski günler

Kuzu yayardı evladımız
 Kilim dokurdu avradımız
 Sap dolardı harmanımız
 Ne güzeldi eski günler

Irgat biçerdi ekinleri
 Ötüşürdü keklikleri
 Mustafa arar o günleri
 Ne güzeldi eski günler (K-15).

ST-31

Ben benden ümidi kestim
 Kocadım gardaş kocadım
 Günler nasıl geçti şaşım

Kocadım gardaş kocadım

Ağardı saçım sakalım
 Vallahi kalmadı halım
 Kalan yokuşlardı yolum
 Kocadım gardaş kocadım

Kalan hazırlayak göçü
 Yaşım buldu altmış üçü
 Bembeyaz sakalın içi
 Kocadım gardaş kocadım

Dinle yaş bana ne diyor
 Ömürse koyup gidiyor
 Çocuklar hep dede diyor
 Kocadım gardaş kocadım

Ömür ben neyleyim seni
 Aradıyon eski günü
 Avrat da beğenmez beni
 Kocadım gardaş kocadım

Dünyada sürmedim sefa
 Ömrüm geçti bedava
 Şimdi derler eski kafa
 Kocadım gardaş kocadım

Yaşım geçti yorgun dizim
 Kışa döndü güzel yazım
 Fayda vermez oğlun kızın
 Kocadım gardaş kocadım

Tutmaz oldu ayaklarım
 Kan kalmadı yanaklarım

Titriyor bacaklarım
Kocadın gardaş kocadın

Ulan Alo Mustafa
Sonradan çalıştı kafa
Sona geldi sür sefa
Kocadın kurban kocadın (K-15).

ST-32

Ne güzel endamın ne güzel boyun
Seni yaratana kurban olduğum
Huri mi melek mi kız senin soyun
Doğuran anaya kurban olduğum

Boyu posu sanki kır menekşe
Ne kadar övsem az olur sana
Az da olsa hatırla eski günleri
Tatlı dillerine kurban olduğum

Yürürken sallanır kırar belini
Gövel ördek gibi sallar kolunu
Vallahi özledim tatlı dilini
Konuş da dinleyim kurban olduğum

Ne kadar met etsem az olur sana
Bakışları ilaç gibi insana
Sana bacım dese Âşık Mustafa
Razı olun mu kurban olduğum (K-15).

ST-33

Akliselim komşu, akıllı avrat
Hey yüce Allah'ım nasip et bana
Baba sözü tutan hayırlı evlat
Yaradan Allah'ım nasip et bana

Hayırsız komşuya yakın eyleme
 Namert insanlarla yoldaş eyleme
 Muhanet kuluna muhtaç eyleme
 Yaradan Allah'ım yardım et bana

Kötü komşu verme aman bilmez
 İşin düşüp varsan bir şey vermez
 Asalet kötü, iyilikten almaz
 Böyle komşuları uzak et bana

Evlat verip bela verme başıma
 Beni rezil etme konu komşuya
 Tutar sakalımı vurur döşüme
 Böyle hayırsız evlat verme sen bana

Kötü olur sonunda ortada kalmak
 Yesen zehir olur bal ile kaymak
 Anlayışlı avrat hayırlı evlat
 Kurbanım Allah'ım nasip et bana

Şükreder Mustafa yalvarır sana
 İntizar ettiyse yalvarır ana
 Hayırlı zenginlik hayırlı para
 Kurbanım Allah'ım nasip et bana (K-15).

ST-34

Otur da ağla haline
 Kimseye kalmaz bu dünya
 Ne akıllı ne deliye
 Kimseye kalmaz bu dünya

Bilal çıktı minareye
 Kâfir dedi bak deliye

Allah'ın aslanı Ali'ye
Ona da kalmadı dünya

Ayrı ayrı olur amel
Cahil insan ölmem sanır
Adalet sahibi Ömer
Ona da kalmadı dünya

Allah vermiş akıl fikir
Kıl namazın eyle zikir
Hz. Osman, Ebubekir
Ona da kalmadı dünya

Nece katlandı zahmete
Sonunda erdi rahmete
Hz. Muhammet'e bile
Ona da kalmadı bu dünya (K-15).

ST-35

Dünyayı serseri gibi gezersen
Şeytana aldanıp yoldan azarsan
Eli düşürmeye kuyu kazarsan
Elden evvel kendi düşer demişler

El için ağlayan gözünden olur
Kızını dövmeyen dizinden olur
Her şeyin çokluğu azından olur
Aza kanaat et her an demişler

Dikensiz gül olmaz demiş atalar
Gün geçer gam geçmez demiş atalar
Baba evladına bahçe bağışlar
Ondan üzüm vermez oğlu demişler

Cömert cömert derler maldan ederler
 Yiğitsin sen derler candan ederler
 Çobansız koyunu kurt kapar derler
 Ağlamamış kendi düşmüş derler

Beyin yoksa görev yapmaz o kafa
 Bir şey anlamadan gezer bedava
 Sen doğruyu söyle Âşık Mustafa
 Varsın sana herkes deli desinler (K-15).

ST-36

Sizlere emanet bu görev yavrum
 Ortalıkta avara gezmesin hocam
 Gözümün çırası tek tasam kaygım
 Şeytana uymasın hocam

İlimle uğraşsın cahil kalmasın
 Kahraman yetişsin korkak olmasın
 Rabbini tanıсын dinsiz olmasın
 Ahrette yakarı tutarım hocam

Tarih okusun ki neyimiş öğrensın
 Bütün kötülüğü kalbinden silsin
 Türkün şerefını şanııı bilsin
 Kendi milletine çatmasın hocam

Benden söylemesi evladıma
 Cahil bir insanım ne deyim sana
 Hep dua eylerim yüce Allah'a
 Allah'ın emrinden çıkmasın hocam

Sana yalvarıyor Âşık Mustafa
 Cahil kaldım ömrüm geçti bedava
 Yardımsever olsun bütün insana

Kimsenin kalbini kırmasın hocam (K-15).

ST-37

Sana derim sana Bey Mursaloğlu
Asıl suyu dalgalanıp coştı mu
Şirin olur bahadırın güzeli
Konak konak Binboğa'ya göçtü mü

Yine Kadioğlu mu Maraş Valisi
Uslandı mı dalkılıçlı delisi
Ahmet Bey'dir el beyinin ulusu
Ferman gelip İstanbul'a göçtü mü

Adana'ya divan harbi kurunca
On yedi bey o celsiye varınca
Devriş Paşa iskân emri verince
Kozanoğlu beyliğinden düştü mü

İskân emri aldı aşiret yasta
Kız gelin kalmadı hep oldu hasta
Dadaloğlu hapis derler Payas'ta
Kanat takıp sur duvarı uçtu mu (K-15).

ST-38

Sana derim yiğenimin gelini
Bin cennet kadını sensin huri
Bülbüle benzettin tatlı dilini
Cennet bahçesinin gülüsün sen

Yiğenim hanımı gelinim benim
Cihanda bulunmaz menendin senin
Kırma hatırını bacım Döne'nin
Çünkü onun sevgili gelinisin

Asaletin nerden gelir bilmedim
 Adıymın güzel gelinim benim
 Anan Meryem baban Ahmet'tir senin
 Bir âlim hocanın torunusun sen

Hiç yalan sevmez açık sözlüdür
 Hemi alçak gönüllü güleç yüzlüdür
 Denizi andırır ela gözlüdür
 Güzeller içinde peri misin sen

Yüzleri ne güzel on beşi ayın
 Herhalde huridir yiğenim soyun
 Ne kadar övse hak Mustafa dayın
 Çünkü yiğenimin hanımısın sen (K-15).

ST-39

Deştiye köyünde bir gelin gördüm
 Dedim keli doğru gel Sultan Sultan
 Kebap ettin beni yaktın pişirdin
 Beni kül edicin sen Sultan Sultan

Aşkına düşeli uğradım derde
 Seni almasan yatmam ben kara yerde
 Artistler kralı Sevda Ferdağ
 Ondan da güzelsin sen Sultan Sultan

Sanki bir nur musun yaktın sarayı
 Gönül seni buldu arayı arayı
 Yitsen müjde veririm Türkan Şoray'ı
 Ondan da güzelsin sen Sultan Sultan

Alo Mustafa benim adım da
 Güzel demek söz mü dünya çapında
 Öleneçe köle oldum kapında

Bu da senin için bil Sultan Sultan (K-15).

ST-40

Şu Sarız'da bir çift güzel
Biri huri biri melek boş değil
Birisi cefair birisi elmas
İkisi de kıyılacak taş değil

Salın ey sevdiğim karşımda salın
Şu dertli âşğın halinden bilin
Birisi taze kız birisi gelin
İkisi de görülmüş bir iş değil

Birisi çok güzel gelinmiş meğer
Kız utangaçtır boynunu eğer
Biri Bağdat biri Mısır'ı değer
Parayınan alınacak güç değil

Kul Kadir'im der ki muradın versin
Söyle bir güzeli bir yiğit sarsın
Gelinin sahibi hayrını görsün
Şu güzel kız bin kötüye eş değil (K-15).

ST-41

Haydi mektubum uğurlar olsun
Koca Malatya da solunda kalsın
Çetinkaya derler yolun ayrılısın
Bugün Kayseri'ye inen mektubum

Kayseri'den otobüse binince
Yel estirir şu Bünyan'a dönünce
Dörttaş derler değirmene varınca
Pınarbaşı'na doğru sallan mektubum

Pınarbaşı derler de soğuktur suyu
 Ahalisi Çerkez kötüdür huyu
 Sana yol gösterir o Şirvan Dağı
 Dokuz dolambacı kıvrın mektubum

Dokuz dolambacı da aşır gidersen
 Yedi oluk çeşmeyi seyran edersen
 Bostanlı yaylası sağında kalsın
 Sarız ellerini görün mektubum

Sarız'a varınca eğlenip kalma
 Meyvesi çok olur satılır elma
 Esirik çok fesat orada kalma
 O gün Destiye'ye ulaş mektubum

Koca Gövdeli'ye de değmesin nazar
 Dölekte armutlar dökülü gazel
 Kızları çirkin de gelini güzel
 O gün Deştiye'de yatan mektubum

Sabah ile elden oradan kalkarsın
 Dölek çamur ise uzak geçersin
 Ufacık kapıyı yitip açarsın
 Orada yavruları görün mektubum

Ufacık kapıyı yitip açınca
 Sen bozulma çocukları görünce
 Konu komşu hep yanına gelince
 Onlara da selam eden mektubum (K-8).

ST-42

Vallahi billahi özledim köyü
 Kılcan dallarını göresim geldi
 Ne güzel akıyor her yerde suyu

Vallahi köyümü göresim geldi

Gövdeli Dağı'nda Tavutlu Pınar
İçmeyenler bilmez içenler kanar
Türbesinde gece ışıklar yanar
Gövdeli Dağı'nı göresim geldi

Yazın Sal Dere'si yemyeşil olur
Yaylası çok güzel aydınlık olur
Karamık, dağ eriği, kuşburnu olur
Mecit'in deresini göresim geldi

Güzel olur çayırların çiçeği
Tırpancılar varır biçer bucağı
Kürt Pınarı Ali Bâ'nın gecağa
Vallahi billahi göresim geldi

Özledim dağları bozuldu kafa
Çıkıp tuz taşına alırsın hava
Hepsi yalan oldu Âşık Mustafa
Düşünü düşünü deliresin geldi (K-15).

ST-43

Dinle yollarını tarif edeyim
Eğlenip burada kalma mektubum
Yarın posta günü çıkarsın yola
Sakın oralarda kalma mektubum

Yürü Elâzığ'dan uğurlar olsun
Koca Malatya da solunda kalsın
Çetinkaya'dan da yolun ayrılısın
Bu gece Sivas'ta yatan mektubum

Sivas'tan çıkınca Şarkışla çölü

Solunda görülür Tuzla'nın gölü
Başı pare pare Erciyes Dağı
Yarın Kayseri'ye varın mektubum

Kayseri'den otobüse binince
Yel estirir o Bünyan'a dönünce
Bir su içen değirmene varınca
Oradan Aziziye'ye varın mektubum

Pınarbaşı'nın da soğuktur suyu
Ahalisi Çerkez kötüdür huyu
Doğudan geliyor gümüş gün suyu
O su sayı takip eden mektubum

Dokuz dolambaçtan dolanıp giden
Yedi Oluk çeşmesinden sen seyran eden
Hacı Velilerin solundan giden
Dölek'te Sarız'a varın mektubum

Sarız'a varınca eğlenip kalma
Çok olur meyvesi satılır alma
Esirik çok fesat orada durma
Sabahınan oradan geçen mektubum

Koca Gövdeli'ye edersin nazar
Dölek'te armudu döküyor gazel
Kızları çirkin de gelini güzel
Öğleye Deştiye'ye varın mektubum

Kötü köye varma ağzını açarlar
Karapınar'da önüne geçerler
Kaçak tütün çoksa tarafının¹¹ içerler

¹¹ Tarf: Köşe.

Sakin orada da kalma mektubum

Değirmenin gözden bir su içersin
 Dölek çamursa Kuz'a geçersin
 Küçük kapıyı vurur açarsın
 Orada çocukları görün mektubum

Dıkılıp da küçük eve varınca
 Sen bozulma çocukları görünce
 Arkadaşlar toplanıp da gelince
 Soranlara selam söyle mektubum (K-15).

ST-44

Düğünler kurulur zeynet başlardı
 Gönül arz eyledi Avşar elleri
 Çıktım boranda da hareket ettim
 Ne düzgündür Pınarbaşı yolları

Gümüş günde yolum sola büküldü
 Dokuz Dolambaç'ta suya döküldü
 On iki'de Sarız'a dıkıldı
 Ne sert eser o poyrazın yelleri

Esirik'i gördüm elma dikmişler
 Etrafına güzel teller çekmişler
 Gelene gidene boyun bükmüşler
 Daha durur satılmamış dalları

Deştiye'ye vardım düğün kurulmuş
 Kara kenger haymalara vurulmuş
 Hep kılılar bir araya derinmiş
 Daha durur evlerinin kirleri

Kötü köye vardım kafam almadı

Bir köpek zorladı adam salmadı
 Köylüleri birimizi bilmedi
 Uzayıp gider dere yolları

Kötü köyü geçtim kafam bozuldu
 Sarı motor değirmene süzüldü
 Bir köye de kara yazı yazıldı
 Bozuk öter düzen tutmaz telleri

Öttüm ola Gövdeli'nin hopalı
 Cemaatı yok da cami kapalı
 Yurt yerinde kalmış körü topalı
 Hep ... hele gitmiş Avşar elleri

Düş taşıya vardım ufacık yazı
 Attı içeriye bir derin sızı
 Gurbette değilmiş gelini kızı
 Töresi bozulmuş Avşar elleri

Eski vatan yüreğinde görülür
 Giden gitmiş kalanları yerinir
 Çok mal yedi öleneçe sürünür
 Ahirette de konuşamaz dilleri

Damızlık'a vardım taşın başında
 Dört ihtiyar kalmış kendi işinde
 Muhtarları efendilik peşinde
 Daha durur yapılmamış yolları

Mektebi gördüm kuşlar ötüyor
 Pınarları daha milek yatıyor
 Azalar toplanmış bolat atıyor
 Ankara'dan konuşuyor dilleri (K-15).

ST-45

Sandım kalçaların penguen tipi
 Göğsünde memeler likit gaz tüpü
 Yolda yürüyüşün bemece gibi
 Model yeni kurban olduğum

Boyu posu sanki yılan balığı
 Yanaklar pas tutmaz rüsvet çeliği
 Seni karşılarsın bando bölümü
 Ne güzel sallandın kurban olduğum

Buna dayanamaz can olan can da
 Menendin bulunmaz Halep'te Şam'da
 Her gün sen konuşsan televizyonda
 Ben de seyreyleşem kurban olduğum

Kara Eşref bağlamış ne güzel kafa
 Dışarı çıktıkça nurlanır hava
 Hasta olup varsa Âşık Mustafa
 Sen de doktorum olsan kurban olduğum (K-15).

ST-46

Dinle sana bir nasihat edeyim
 Yakanı tutarım alma kötü avrat
 Böyle evlenmekten bekârlık iyi
 Sakın ivedi olup alma kötü avrat

Şu bizim lamba da vermiyor ışık
 Tavanın dibinde pas tutmuş kaşık
 Yemekten yemeğe bekler bulaşık
 Zaten eli deyip yumaz kötü avrat

Kötü avradın karış karış dili var
 Varın görün her tarafta eli var

Deseler ki Karun kadar malı var
Acından da ölsen alma kötü avrat

Bir gezmeye gider hiç eve gelmez
Asık suratlı olur hiç yüzü gülmez
Ne kadar konuşsan iyilikten almaz
Sonra pişman olun alma kötü avrat

İyi dinlen Mustafa'nın sözünü
Hiçbir zaman gülmez asar yüzünü
Anası kötüyse alma kızını
Bekârlık sultanlık alma kötü avrat (K-15).

ST-47

Dinle oğlum da beni dinle
Arif isen bir şey anla
Pişman olun en sonunda
Hakkım sana haram olsun

Nice kara günde kaldım
Derin kuyulara indim
Damı taşı düşmana koydum
Hakkım sana haram olsun

Ben seni bir adam sandım
Hep ağladım hiç gülmedim
Yönümü kibleye döndüm
Hakkım sana haram olsun

Işık Dağı'na yaslandım
Yağmur yağdı çok ıslandım
On iki yıl seni besledim
Hakkım sana haram olsun

Bazen yağdım bazen estim
 Kıyamete kadar küstüm
 Çıkışın bir boğa kestim
 Hakkım sana haram olsun

Hem alıp hem satıyorum
 Emmi dayı yok erken yatıyorum
 Günde altı hap yutuyom
 Hakkım sana haram olsun

Uzatmayım galan sözü
 İçimde varıdır sızı
 Ananın tutmuyor dizi
 Hakkı sana haram olsun

Gelsin gardaşım Hacı
 Kafanın kalmadı saçı
 Ben avrada diyom bacı
 Hakkım sana haram olsun

Gözümde yaşın akıttım
 Nice fallara bakıttım
 İki oğlunu okuttum
 Hakkım sana haram olsun

Hem okudum hem de yazdım
 Ben artık canımdan bezdim
 Hep arazilerinde gezdim
 Hakkım sana haram olsun

Coştı deli gönül coştı
 Eski yaralarım azdı
 Gardaşlarım bile kaçtı
 Hakkım sana haram olsun

Ne olacağımı bilemem
 Bundan sonra ben gülemem
 Söz tutmaz Süleyman ney
 Hakkım sana haram olsun

Söyle Gâvur Ali'm söyle
 Bundan sonra durma ağla
 Dayanamam git güle güle
 Hakkım sana haram olsun (K-39).

ST-48

Ağar ağar yanan sobayam
 Bir ben değil bütün yıl obayam
 Ağaç, kürek, tahta, yabayam
 O gün bugün deliyidim

Pecede tezek kayardık
 Tüter kapıyı da kayardık
 Büyüğü küçüğü sayardık
 O gün bugün deliyidim

Yazın damlarda yatardık
 Ekinde pırnap tutardık
 Güzün kuzuyu satardık
 O gün bugün deliyidim

Kışın öküze bakardık
 Dağlarda kütük sökerdik
 İdarede gaz yakardık
 O gün bugün deliyidim

Ahmet'im görmedim günü
 Ağ bezden giyerdim donu

O babamın toprak damı
Görürdük bundan iyiydi (K-9).

ST-49

Yüzünü tiken bürümüş
İçinde pınar kurumuş
Evvel sana bin varımış
Yorgun musun söyle tarla

Üstünün karı kalkmıyordu
Sana kimse bakmıyordu
Çiftçiler çifte çıkmıyordu
Yorgun musun söyle tarla

Görünmez öküzün izi
Hiç gülmüyor bana yüzü
Kör olsun sebebin gözü
Yorgun musun söyle tarla

Ekin biter deste deste
Hiç gülmüyor bu yıl hasta
Çift demiri kaldı pasta
Yorgun musun söyle tarla (K-9).

ST-50

Köyümüz tutmuyor düzen
Feke, Saimbeyli, Kozan
Yusuf Hoca liste yazan
Yaz beni sıraya gardaş

Avrattan gelmiyor haber
Ne tuz kaldı ne biber
Böyle olmaz dünden geber
Sualini versene gardaş

Dövmeli Çetinkaya
 Kürt gönendi doya doya
 Gayri gidek bizim köye
 Yurdunu bilsene gardaş (K-9).

ST-51

Cad olun geliyor bakın ilvana
 Öttü tüfek seyredin dumana
 Önünde Avşar var kendini sına
 Elden ele gider ünü Avşar'ın

Halam her attığını düşürdü
 Cadoğlu tebdilini şaşırdı
 Döküntüsü Maraşlıları deşirdi
 Kanlı gömlek oldu donu Avşar'ın

Paşa Beyin oğlu değil Osman Ali
 Hepsinden Mehmet Ağa'm zorbalı
 Kurşuna bağrını vermiş sefalı
 Demir kalaymış canı Avşar'ın

Deş de ye Osman'im sen binler yaşa
 Kara Cadoğlu'nu düşürdün taşa
 Yaralının önü indi Maraş'a
 Verdin tuğları al Mecid Paşa (K-5).

ST-52

Oluklu pınarın suyunu içerdik
 Pırna pırna ekinini biçerdik
 Çadırgaç yakar da kelle seçerdik
 Neden yüzün azmış gülmüyor tarla

Yüzünü calba tiken bürümüş

Çalışı kesilmiş dibi çürümüş
 Etrafına taşlar kaya yürümüş
 Neden yüzün azgın gülmüyon tarla

Kekeç Hacı'dan bize hediye kaldı
 Dede Merdan babam Ali emmim Osman
 Hacı Bekir de sürdü onlardan
 Bize meres kaldı neden yüzün gülmüyor tarla

Kul Hacı'm bağrın dağladı
 El vurup sinesini ağladı
 Kimler ekti kimler sağladı
 Neden yüzün azmış gülmüyon tarla (K-6).

ST-53

Sarız ellerinin dertli bülbülü
 Git bizim ellere bir selam gönder
 Güzel muhabbetin konuşan dilin
 Öt bizim ellere bir selam gönder

Gövdeli'den bizim ele aşınca
 Bahar gelip Kızılırmak coşunca
 Güzel Kayseri'ye yolun düşünce
 Oradan Sarız'a bir selam gönder / Pınarbaşı'na da bir selam gönder

Ziyaretin memnun eyledi bizi
 Ah yaradan elbet korusun sizi
 Acep ne aldadır Sarız'ın düzü
 Dertli Osman'dan bir selam gönder (K-41).

ST-54

Korkmaz mısın şu kulların ahından
 Böyle kalmaz padişahın çağları
 Eniniz boyunuza eğlenin

Sizin olsun Binboğa'nın Dağları

İp kalmamış salıncağa takacak
Yurt kalmamış Binboğa'ya çıkacak
Hemen Avşar mı var başa kalkacak
İne yapar al çarpılı evleri

Padişah tahtından devran olursa
Hak adalet yine yerin bulursa
Eğer Avşar o sürgünden gelirse
Koygun eder sizin gibi beyleri

Dadaloğlu'm Yetim Ali oldu adım
Ne meskenim kalmış ne de yâdım
Ulan Yazıcıoğlu bozukmuş sütün
Biz takmıştık taşıdığı tuğları (K-50).

ST-55

Ne güzeldir bizim köyün havası
Ağacından gelen yaprağın sesi
Koyun kuzusunu sulu kayası
Özledim köyümü gardaş özledim

Çamurlu yolundan bir gün geçersin
Tırpanını alıp ekin biçersin
İnip pınarından sular içersin
Özledim köyümü gardaş özledim

Yetim Yusuf böyle gönül eylersin
Kimin varda kime sitem edersin
Bir gün olur elbet ölür gidersin
Özledim köyümü gardaş özledim (K-61).

ST-56

Mendilinde nakışları
 Oya yapar el işleri
 Derde çare bakışları
 Sarız'ın Avşar güzeli

Güzelliği düşmüş dile
 Atmış saçı ince bele
 Fidan boylu benzer güle
 Sarız'ın Avşar güzeli

Tebessüm et bak bu yana
 Kül eyleme yana yana
 Âşık İsa kurban sana
 Sarız'ın Avşar güzeli (K-62).

ST-57

Fırsatı ganimet bildi kötüler
 Böyle kalmaz padişahın çağları oy
 Eninize boyunuz eğlenin
 Sizin olsun Binboğa'nın Dağları

At kalmadı Binboğa'ya çıkacak
 Ağaç kalmadı salıncağı takacak
 Avşar mı kaldı gardaş başa kalkacak
 Bir gün ölür geri döner sağlarımız

Dadaloğlu'ydu Yetim Ali oldu adım
 Nerde kaldı benim kürküm pusadım
 Ulan Yazıcıoğlu haram mı sütün
 Ulan biz taktıydık taşıdığı tuğları (K-15).

ST-58

Çifte paşa gelmiş teftiş ediyor

Al baharlı yaylalarım nice oldu
 Aşiretler ah edip ağlasın
 Boynu uzun arap atları nice oldu

Kılıç kabzasında kınalı parmak
 Ne kadar zormuş yurttan ayrılmak
 Canımızı veririz yurdumuzu vermek
 Silahına güvenenler nice oldu

Girer miydi şu beylerin düşüne
 Avşar kızı sürme çekmiş kaşına
 Saraylar yaptırdım Pınarbaşı'na
 Al tavanlı saraylarım nice oldu

Yüzbaşılar toplayarak geldiler
 Kolumuzu dallarından kırdılar
 Yurdumuzu Çerkezlere verdiler
 Soğuk sulu Uzun Yayla nice oldu

Yüreğim yaralı ciğerim paslı
 Aşiret iskânda hep kara yaşlı
 Alnı sarı altınlı yalbırdak fesli
 Yad ellerde kalan kızlarımız nice oldu

Yüreğim yaralı ciğerim dağlı
 Küheylan atların gemleri bağı
 Ordunun yiğidi Avşar'ın oğlu
 Güvendiğin Kozan Dağı nice oldu (K-7).

ST-59

Otuz haneydik kaldı dördümüz
 Karşiki dağlar baba yurdumuz
 Kör topal oldu baba yurdumuz
 Halımız perişan bu dert çekilmez oy oy

Gövdeli de kuşlar figana başlar
 Battal'ın yatağı mağaralar taşlar
 Ölünceye kadar gitmem gardaşlar
 Halımız perişan bu dert çekilmez oy oy

Dost düşman belirsiz kurşun atarım
 Malımızı mezatlıya satarız
 O bir tek anamız nasıl atarız
 Halımız perişan bu dert çekilmez oy oy (K-65).

ST-60

Ayranlık köyü de yol üstü çiçek
 El ele tutak da yaylaya göçek
 Getir hamaylı'yı yeminler içek
 Neden benim ile okumuyorsun

Söktüm ona şu Maşat'ın deresi
 Azdı yine şu acizin yarası
 Kurban olayım sen de derdin çaresi
 Neden derdime bir merhem olamıyorsun

Çık koca gediğe eyle seyranı
 Mevlâ'yı seversen doldur ayranı
 Hakkın emrettiği iki bayramı
 Neden benim ile yapamıyorsun(K-67).

ST-61

Elif'in kaşları kara
 Açtı ciğerime yara
 Ben Elif'i alacaktım
 Nasıl oldu bize yara

Elif karşıda duruyor

Duruşu beni vuruyor
 A Elif'im süslenmiş de
 Çerkez'i yakıyor (K-67).

ST-62

Mor koyun da sürünün hası
 Kaldır Kadir mevlâ'm dumanı pusu
 Hatay'dan geliyor turnanın sesi
 Ördeği beslemek gölü ile olur
 Düğün bayram el ile olur

Sulağına vardım da yosunlar tutmuş
 Yatağına vardım da üç güller bitmiş
 Duydum arkadaşlar Hatay'a gitmiş
 Onların haberi tel ile olur
 Düğün bayram el ile olur

Sürüden ayrılan itler Uluşur
 Koyunun üleşini çakallar bölüşür
 Kederlenme kardeşim düşman gülüşür
 Yiğidin hatırı mal ile olur
 Düğün bayram el ile olur

Hatay'a da vurdum yıldırım teli
 Gelmedi cevabı deli oldum deli
 Yine akmaya başladı Sarız'ın seli
 Şubat'ın yağmuru yel ile olur
 Düğün bayram el ile olur (K-67).

ST-63

Fakı diye diye öldü
 Fakı alsın gadasını
 Kim açıp da kim bakacak
 Bacımın odasını

Gelin oy bacım oy

Yol üstünde garip mezar
 Yel eserde kumu tozar
 Teneşire çıkarmışlar
 Diyorlar ki gelin güzel
 Gelin oy bacım oy

Üstüne gelin alırlar
 El kızı çekmez yasını
 Kör olasıca doktor
 Hapiste duymuş sesini
 Gelin oy bacım oy

Oğlunuzdan kağıt geldi
 Ben salamadım aynını
 Kör olasıca doktor
 Dökmüş çocuğun beynini
 Gelin oy bacım oy

Patates ekti çapaladı
 Bizde vururuz tava tava
 Çıkmış doktor dairesine
 Bacımda alıyor hava
 Gelin oy bacım oy

Hangi birine ağlayayım
 Biri evli biri bekâr
 Sen ağlama Hacı dayım
 İsmail al kanlarda acı çeker
 Gelin oy bacım oy (K-9).

Sarız Yöresi Türküleriyle İlgili Genel Değerlendirme

Sarız yöresinde türküler içerik olarak yörede yaşanan insanların acılarını, hüznlerini, aşklarını ve gurbetten dolayı memleket özlemlerini dile getirmektedir. Geçmişte türkü yakma geleneği yoğun şekilde görülürken günümüzde bu geleneğin gençlerin az bir kısmında devam ettiği geriye kalan büyük kısmındaysa yeteri kadar devam ettirilmediği yörede yapılan saha çalışmalarında görülmüştür. Yörede söylenen türküler genel olarak lirik şekilde yazılmış ve 7, 8 ve 11’li hece ölçüleri kullanılmıştır. Bu hece ölçülerinin yanında serbest ölçüyle söylenen türkülere de rastlanmaktadır. Yörede tespit edilen türkülerin hece ölçüleri şöyledir:

7’li hece ölçüsü: ST-16, ST-17, ST-18

8’li hece ölçüsü: ST-8, ST-9, ST-14, ST-25, ST-29, ST-30, ST-31, ST-34, ST-47, ST-48, ST-49, ST-50, ST-56, ST-61, ST-62, ST-63.

11’li hece ölçüsü: ST-1, ST-2, ST-3, ST-4, ST-5, ST-6, ST-7, ST-11, ST-12, ST-13, ST-15, ST-19, ST-20, ST-21, ST-22, ST-23, ST-24, ST-26, ST-27, ST-28, ST-32, ST-33, ST-35, ST-36, ST-37, ST-38, ST-39, ST-40, ST-41, ST-42, ST-43, ST-44, ST-45, ST-46, ST-51, ST-53, ST-54, ST-55, ST-57, ST-58, ST-59, ST-60.

Serbest ölçü ile söylenenler: ST-10, ST-18.

Nazım şekli dördlük olan türküler: ST-1, ST-2, ST-3, ST-4, ST-5, ST-6, ST-7, ST-8, ST-9, ST-10, ST-11, ST-12, ST-13, ST-15, ST-16, ST-17, ST-19, ST-20, ST-21, ST-22, ST-24, ST-25, ST-26, ST-27, ST-28, ST-29, ST-30, ST-31, ST-32, ST-33, ST-34, ST-35, ST-36, ST-37, ST-38, ST-39, ST-40, ST-41, ST-42, ST-43, ST-44, ST-45, ST-46, ST-47, ST-48, ST-49, ST-50, ST-51, ST-52, ST-53, ST-54, ST-55, ST-56, ST-57, ST-58, ST-59, ST-60, ST-61.

Nazım şekli üçlük olan türküler: ST-18.

Nazım şekli ikilik olan türküler: ST-23.

Nazım şekli beşlik olan türküler: ST-62, ST-63.

Türkülerin konularına göre dağılımları şöyledir:

Aşk- seveda türküleri: ST-6, ST-8, ST-11, ST-16, ST-20, ST-21, ST-23, ST-22, ST-28, ST-29, ST-32, ST-38, ST-39, ST-40, ST-56, ST-60, ST-61, ST-62.

Hasret, ayrılık ve gurbet türküleri: ST-4, ST-12, ST-17, ST-19, ST-26, ST-30, ST-41, ST-42, ST-43, ST-48, ST-49, ST-52, ST-53, ST-55.

Arzu bildiren türküler: ST-15, ST-24, ST-33, ST-35, ST-36, ST-46, ST-47, ST-50.

Ölüm türküleri: ST-1, ST-63.

Güldürücü (Mizahi) türküler: ST-2, ST-7, ST-9, ST-45.

İş ve oyun türküleri: ST-14.

Asker türküleri: ST-18.

Olay türküleri: ST-3, ST-27, ST-37, ST-51.

Diğer konulu türküler: ST-25, ST-31, ST-34, ST-44, ST-54, ST-57, ST-58, ST-59.

3.2.1.2. Mâni

Mâniyle ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır: Artun'a göre mâni; deneyimler sonucunda şekillenmiş, kuralları doğrultusunda yapılan ve kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen sözlü geleneğin ürünleridir (2016, s. 111). Kaya'ya göre; az sözle çok şey anlatabilen seveda ve ayrılık gibi çeşitli konuları ele alan, yedili hece ölçüsüyle ve dörtlükler halinde yazılan anonim halk şiirlerine mâni denir (1999, s. 10). Bu tanımlardan yola çıkarak mâni; seveda, ayrılık ve özlem gibi konuları ele alan genellikle 7'li hece ölçüsü ve dörtlükler halinde yazılan anonim halk şiirlerinin en yaygın kullanılan ürünlerinden biri olarak ifade edilebilir.

Mâni kelimesinin kökeniyle ilgili kabul gören en genel görüş Arapça ma'na dan geldiği yönündedir (Boratav, 2000, s. 174-175). Mâniye Türk toplumlarında ve Anadolu'nun farklı bölgelerinde çeşitli isimler verilmektedir. Örneğin: Kars'ta meni, Denizli'de mana, Kazaklarda aytıspa, Uygularda törtlik (Kaya, 1999, s. 10-11) ve Sarız yöresinde meni veya mâni denmektedir.

Mâniler; aşk, özlem, pişmanlık ve ayrılık gibi çeşitli konularını ele alan, "aaxa" kafiye düzeniyle yazılan, genellikle 7'li ve 8'li hece ölçüsü kullanılan ve dörtlüklerle icra edilen en yaygın anonim halk şiirlerinden biridir. Mânilerde ilk iki mısra temel düşüncenin anlatılacağı son iki mısraya hazırlık olarak kullanılır ve bu mısralara doldurma adı verilir. Son iki mısra ise asıl mesajın verildiği hazırlık kısmıdır. Mâniler yapılarına göre dörde ayrılırlar: Birincisi dört mısradan oluşan ve yedili hece ölçüsüyle yazılan "düz mâni"; ikincisi dört mısradan oluşan ancak ilk mısrası yedili hece ölçüsünden daha az heceyle yazılan "kesik mâni"; üçüncüsü dört dizeli tam bir mâniye aynı uyak düzeniyle (aaxa/xa/...) başka dizelerin de eklenmesiyle elde edilen "artık/yedekli mâni"; dördüncüsü iki kişinin karşılıklı söylediği "deyişli/karşılıklı mâni"dir (Elçin, 2004, s. 281-290).

Mâni söyleme; birikimle elde edilmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan ve belirli kuralları bulunan bir gelenektir. Bu gelenekte toplumların yüzyıllardır birikerek gelen tecrübelerinin, fikir hayatlarının, acılarının vb. ortak değerlerinin sergilenişini görürüz (Karakaş, 2005, s. 126).

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında tespit edilen mâniler konularına göre şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- 1-Sevda, evlenme ve ayrılık mânileri
- 2-Öğüt veren mâniler
- 3-Dua, beddua ve keder bildiren mâniler
- 4-Cinsellik bildiren mâniler

1-Sevda, Evlenme ve Ayrılık Mânileri

SM-1

Mâni demeye geldim
 Kaymak yemeye geldim
 Yârim senin yanına
 Ben seni sevmeye geldim. (K-1).

Mâni demeye geldim
 Yâri görmeye geldim
 Mâni başını yesin
 Yâri görmeye geldim (K-18).

SM-2

Mâniciyim mânici
 Bu dert beni alıcı
 Bu dertten kurtulursam
 Varıcıyım varıcı (K-18).

Oğlanın adı Murtaza
 Kar yağar toza toza
 Her yerini beğendim
 Azıcık boydan kısa (K-18).

SM-3

Çiğ iplik çeşim ile
 Gezmedim eşim ile

Yar yolunu bekledim
Şu cahil başım ile (K-7).

SM-4

Damının da ardı kuyu
Kuyudan alırlar suyu
İnce boylu öküz huylu
Battal'da da var bir tane (K-18).

Damının da önü hayma
Kıyma kadir Mevlâ'm kıyma
Biri yüce biri cüce
Kara İsmail'de var bir tane (K-18).

SM-5

Gediyom gidemiyom
Sevdim terk edemiyom
Küstürdüm nazlı yâri
Gönlünü edemiyom

Hal ne oyarlar mı ola
Sarsam doyarlar mı ola
İkimizde bir boyda
Böyle cana kıyarlar mı ola (K-24).

SM-6

Karamık kurusu
Geçti kızlar sürüsü
Sürüsünde meyve yok
Yaktı beni birisi

Karamık bitmez olsun
Dalını atmaz olsun

Şu benim kötü yârım
Davarı gütmez olsun (K-24).

SM-7

Pınarın başındayım
On iki yaşındayım
On iki yaştan beri
Kız senin peşindeyim (K-24).

SM-8

Denize dalacağım
Bir balık alacağım
Otuz çocuğun olsa
Ben seni alacağım

Deniz dalgasız olmaz
Döşek yorgansız olmaz
Bir evde iki yenge
Günde kavgasız olmaz (K-24).

SM-9

Su içinde imri taş
Kalbim ağlar gözüm yaş
... (K-24).

SM-10

İki gencin arasını bulmak için söylenen mâni şöyledir:
Şeref sini varıyor
Gardaş sinin varıyor
Sininin yarısı orada
Zöhre sana varıyor (K-17).

2-Öğüt Veren Mâniler

SM-11

Gel İbriyem gel İbriyem
 Terlemişsin sil İbriyem
 Öğüt verdim kâr etmedi
 Var kendirde kal İbriyem (K-1).

3-Dua, Beddua ve Keder Bildiren Mâniler

SM-12

Aldık gittik kızımızı
 İt dalasın yüzünüzü (K-9).

SM-13

Gönülsüz veriyorlar
 Yatmadım sabahaca
 Bir gönül muskası yaz
 Sabahacaya hoca (K-15).

4-Cinsellik Bildiren Mâniler

SM-14

Mardin şadaka bakar
 Mardin Musul'a bakar
 Diyarbakır kızları
 Kibritsiz lamba yakar (K-9).

Sarız Yöresi Mânileriyle İlgili Genel Değerlendirme

Sarız yöresinde yapılan derleme çalışmalarında 14 mâni toplanmıştır. Bu mâniler de düşünlerde, asker eğlencelerinde ve bulgur çekme etkinliklerinde sevda, özlem ve hasret gibi konuları işlenmiştir. Genel olarak 7'li hece ölçüsüyle yazılmış ve tek dörtlükler şeklinde, *aaxa* uyak düzeniyle ve “düz mâni” yapısıyla oluşturulmuşlardır. Saha çalışmalarında elde edilen bilgiler doğrultusunda geçmiş dönemlerde mâni kültürünün yörede yoğun şekilde uygulandığı görülmüş ancak günümüze kadar mânilerin kuşaklar arasında aktarılamaması gibi çeşitli nedenlerle yörede bu mânileri hatırlayan kişilerin pek kalmadığı tespit edilmiştir. Yörede kullanılan mânilerde şu hece ölçüleri kullanılmıştır:

7'li hece ölçüsü: SM-1, SM-2, SM-3, SM-6, SM-7, SM-8, SM-9, SM-10, SM-13, SM-14.

8'li hece ölçüsü: SM-4, SM-5, SM-8, SM-11.

Kafiye düzeni (aaxa) olanlar: SM-1, SM-2, SM-3, SM-4, SM-5, SM-6, SM-7, SM-8, SM-10, SM-11, SM-13, SM-14.

Kafiye düzeninde hata olan mâniler: SM-9, SM-12, SM-13.

Mâniler konularına göre: SM-1, SM-2, SM-4, SM-7, SM-8, SM-9, SM-10, SM-11, SM-13 sevda, aşk, evlenme ve ayrılık; SM-3 öğüt; SM-5, SM-6, SM-12 dua, beddua ve keder; SM-14 cinsellik bildiren mâniler olarak tespit edilmiştir.

3.2.1.3. Ninni

Bebekler uyutulacağı zaman annelerin bebekleri için çeşitli hayallerini, duygularını ve isteklerini dile getirerek dörtlükler şeklinde icra ettiği ezgili manzum ürünlere ninni denir. Dünyada çeşitli toplumlarca icra edilen ninnilerin sözlü ürünler olması ona edebi değer ve ezgiyle söylenmesi de müzik değeri katmaktadır. Ninniler en eski Türk kaynaklarından olan Dîvânü Lügâti't-Türk'te "balu balu" sözüyle ifade edilip bu kelime: "Kadınlar beşikte çocuk uyutmak için söylerler." şeklinde dile getirilir (Kaya, 2014, s. 619). Ninniler yapı olarak dörtlük şeklinde yazılır, yedili ve sekizli hece ölçüsü kullanılır, aabb mesnevi düzeni, aaxa mâni düzeni ve abab koşma düzeniyle icra edilir ve doğaçlama şeklinde söylenir (Alptekin, 2013b, s. 10-11). Ninnilerin sonu bebeği uyutmak için "e, e, e, ey" şeklinde bitirilir (Elçin, 2004, s. 271). Ninnilerin ilk icracıları kadınlar olup genel olarak ilk söyleyeni belli olmadığı için anonim özellikler taşırlar. Ninniler sadece bebeği uyutma görevi üstlenmeyip ninnilerde kullanılan sözler ve ezginin ritmi aracılığıyla annenin psikolojik durumu da ortaya konulmaktadır. Ninnilerin özünde annenin çocuğuna sevgisini aktarma gayreti bulunur.

Türk toplumlarında ninniler Kazaklarda aldey-aldey, beşik ırları; Azerilerde layla, laylay ve Tatarlarda bişik gibi isimlerle ifade edilirken Anadolu sahasında Erzurum'da elo, Kars'ta nanay (Kaya, 1999, s. 339-340) ve Sarız'da da ninni, nenni ya da nen etmek gibi isimlerle adlandırılmaktadır.

Sarız'da yapılan saha çalışmalarında tespit edilen ninniler şöyledir:

SN-1

Su aşağı aşağı

Oğlum yukarı yukarı
Nenni de nenni (K-39).

SN-2

Oğlum oyundan gelir
Elmalı köyünden gelir
Sabahın seherinde
Kızların koynundan gelir (K-39).

SN-3

Oğlum oğlum oşuya
Pazarada buğday taşıya
Oğlum kızları görünce
Orasını burasını kaşıya

Oğlum oğlum onduralı
Ayağı da gümüş konduralı
Oğlum küsmüş gidiyor
Obasını bu yana döndürelim / Oğlumu buralara döndürelim (K-39).

SN-4

Uyusun da kara gözlüm uyusun
Büyüsün de elli koyun gütsün
Elli koyun güderken de..... (K-39).

Sarız Yöresi Ninnileriyle İlgili Genel Değerlendirme

Sarız yöresinde yapılan derleme çalışmalarında toplam dört ninni tespit edilmiştir. Bu ninnilerden bir, iki ve üç numaralı olanlar 7'li ve dört numaralı olan ise serbest hece ölçüyle yazılmıştır. Bir numaralı ninni de aaa, iki ve dört numaralı ninni de *aaxa* ve dört numaralı ninni de *aax* uyak düzeni kullanılmıştır. Bir numaralı ninni üç mısra, üç numaralı ninni iki dörtlük, iki numaralı ninni tek dörtlük ve dört numaralı ninni kaynak kişilerce tam hatırlanamadığı için üç mısra olarak derlenmiştir.

Sarız'da çocuklar ninni eşliğinde uyutulduğu gibi ninniler eşliğinde çocukların sevildiği de görülmektedir. Ayrıca ninniler aracılığıyla anneler bebekleriyle ilgili

dualarını ve hayallerini ifade edilmektedir. Yörede ninni söyleme geleneği devam ediyor olsa da ninnilerin doğaçlama söylenmesi yerine youtube gibi sosyal paylaşım sitelerinde hazır bulunan ninnilerin bebeklere dinletildiği görülmüştür. Bu durumun da zaten kuşaklar arasında aktarılması zor olan ninnilerin unutulma tehlikesini hızlandırdığı düşünülmektedir.

3.2.1.4. Ağıt

Ağıt sözcüğü hem isim hem de fiil kökü olarak kullanılan “ağ” kelimesinden türemiştir. İsim olarak kullanılan sözcüğün iki anlamı bulunmaktadır. Birinci anlamı ölüm karşısında okunan ağıt ya da söylenen ezgi, ikinci anlamı ise gözden dökülen yaş, ağlama olarak ifade edilmektedir (Sözbilici, 2010, s. 64) Ağıt sözcüğüyle ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Örneğin: Ağıt, Elçin’e göre insanların canlı ya da cansız varlıkları kaybettiklerinde düzenli veya düzensiz şekilde söylediği türkülerdir (2004, s. 290-291). Şimşek’e göre insanoğlunun ölüm karşısında inleyen kalbinin ve yanan yüreğinin derman arayan feryadıdır (1993, s. 1). Kaya’ya göre ölüm karşısında başta cenaze sahiplerinden anne, baba, kardeş ve akrabalar olmak üzere cenaze ortamının verdiği etkiyle içlerinden gelen acı, üzüntü ve hasretlik duygularının dışa vurulmasıyla meydana gelen tepki olarak ifade edilir (2014, s. 44-45). Bu tanımlardan yola çıkarak ağıt, ölüm karşısında aciz olan insanın bireysel olarak verdiği ezgili ya da ezgisiz tepkiye denir.

Anadolu’da genel olarak ağıt söyleyenlere “ağıtçı” ağıt söylerken yapılan işe de “ağıt yakma” denir. Kişilerin ağıt uygulamasını içlerinden geldiği gibi söyleyebilmelerinin yanında para karşılığında yapılan ağıt uygulamalarına da rastlanmaktadır. Türklerin bilinen en eski âdetlerinden olan ağıt yakma geleneğine Azerbaycan’da “ağı”, Kerkük’te “sazlamağ” (Elçin, 2004, s. 290-291), Adana’da “deşet”, Sivas’ta “deme”, Kırşehir’de “lâvik” (Kaya, 2014, s. 44) ve Sarız’da “ağıt” adı verilmektedir.

Türk toplumlarında ve Anadolu’da yas süresi ölen kişinin yaşına, erkek ya da kadın olmasına ve ölüm şekline göre değişmektedir. Yas sürecinde tıraş olmak ve televizyon izlemek gibi etkinliklerin yapılmaması Anadolu’nun birçok yöresinde ortak ritüeller olarak uygulanır. Bu uygulamaların aksini yapmak toplum tarafında hoş karşılanmaz (Başçetinçelik, 2009, s. 1-6). Sarız yöresinde bu uygulamalar Anadolu’nun diğer yöreleriyle benzer özellikler gösteriyor olsa da yörede farklı olarak takı merasimlerinde olduğu gibi ağıda karşılık ağıt yakma şeklinde uygulanan borç usulü bulunmaktadır.

Sarız yöresinde yapılan saha çalışmalarında derlenen ağıtlar ileride yapılacak dil çalışmalarına kaynak oluşturması için dil özellikleri korunarak kayıt altına alınmıştır. Derlenen ağıtlar hikâyesi bilinen ve hikâyesi bilinmeyen ağıtlar olmak üzere iki başlık altında tasnif edilmiştir:

1.Hikâyesi Bilinen Ağıtlar

SA-1

Hasan Ağa'nın Ağdı- Ağa Ağdı

Hikâyesi: Hasan Ağa üç evlidir. Eşlerinin adı Dudu, Yeter ve Fatma Hatun'dur ve Hasan Ağa'nın hiç çocuğu olmamıştır. Günlerden bir gün Hasan Ağa, eşlerinden Fatma Hatun'u ata bindirerek babasının evine götürür. Oraya varan Hasan Ağa eşi Fatma Hatun'a "Benim biraz işim var. Sen babanın evinde biraz bekle." der. Fatma Hatun, Hasan Ağa'nın atının terkisine sarılarak "Ben seni bırakamam." der. Hasan Ağa da "Seni almak için geri döneceğim." der. Hasan Ağa konağına geri döner. Komşular, Fatma Hatun'u sorduklarında "Babasının evine bıraktığını geri almayacağını" söyler. Hasan Ağa'dan ümidini kesen Fatma Hatun aradan geçen zamanda başka bir ağa ile evlenir. Bir de çocuğu olur. Hasan Ağa'nın yaptığını sindiremeyen Fatma Hatun bir gün "Deştiye köyünde bulunan Hasan Ağa Pınarı'na gideceğim." diyerek evinden ayrılır ve Deştiye'ye gider. Hasan Ağa'nın konağının önünden kendini göstermek için geçer. Hasan Ağa konağın önünden geçen kadını gördüğünde tanıyamaz ve eşi Yeter Hatun'a geçenin kim olduğunu sorar. Yeter Hatun da "O senin bıraktığın ferik¹²" der. Bunu duyan Hasan Ağa'nın yüreği kötüler ve olduğu yere yığılır kalır. Böylece Fatma Hatun "Ben muradımı aldım. Kendisi alamadı." diyerek yoluna gider (K-1).

Odasında uzun peçe (baca)

Sabah olmaz uzun gece

Silkinip ata binerdim

Şimdi oldum kürküm koca

Gel Dudu yanıma otur

Söyleyeyim asini yetir

Burada çiçek kalmamış

¹² Ferik: Geçmiş dönemlerde kadın eşin yerine kullanılan kelimedir. (K-1)

Git yayladan çiçek getir

Otlarına otlarına
Yem dökün atlarına
Uzat oğlum gölgen düşsün
Örtülünün Kürtlerine

Gelen atlı gelmez oldu
Kahve ocağı yanmaz oldu
Dudu bir iş buyursa
Köylü yüzün dönmez oldu

Ay doldu ayın ışığı
Hani buranın beşiği
Allah bir evlat verirse
Gümüş doğdururum âşığı (K-1).

SA-2

Yaylacının Ağdı – Keskinlerin Ağdı

Hikâyesi: Trafik kazasında araç devrilir ve altı-yedi kişi hayatını kaybeder. Bunun üzerine bu ağıt yakılır.

Kırda sürüsü yayılır
İçinde boyalı koçlar
Gazeteye ilan oldu
Okunuyor keskin tuşlar

Sırtına yorganını almış
Mucur yolu bilmeyenler
Kapısına atmış koyunlu
Kefen nasip olmayanlar

Şunu giyin şunu
Sana takacağım nişan

Sen miydin Halil oğlum
Kekiline kan bulaşan

Derviş ağlar kara ağlar
Yine dumanlandı dağlar
Bibisi saçına kurban
Gülcan kız karalar bağlar

Kurtçu'da dövülüyor davul
Pehlivan istiyor güreş
Nişanlımı götürdüler
Gelin şimdi dövün kıvrın (K-1).

SA-3

Hikâyesi: Yakın köyden iki kardeş bir kış günü bayrak kaldıran düğün evine hayırlı olsun giderler. Yemek yenip çay ve kahve içildikten sonra misafir olan iki kişi Kadirli'de işleri olduğunu söyleyerek yola çıkarlar. Damat Hacı Beha ve kardeşi Battal, kış günü misafirleri uğurlamak için bayağı bir yol giderler. Damat ve kardeşi misafirleri uğurlayıp düğün evine dönerken yolda tipi bastırır ve ikisi de vefat eder. Köylü eve dönmeyen damat ve kardeşini uzun süre arasa da bulamaz. Mevsim döner ve bahar gelir. Eşeğiyle pınarın yanından geçen bir kadın kışın ölen ancak uzun aramalar sonucunda bulunamayan damat ve kardeşinin cenazelerine rastlar. Kadın, eşeğini cenazelerin başına bırakarak hemen köye gelir. Cenaze sahiplerini ve köylüyü durumdan haberdar eder. Ölen kişilerin anneleri haberi duyduğunda ayak yalın koşarak gemin üzerine serilmiş oğullarının cenazelerinin yanına varır ve şu ağıdı söyler:

Bunlar Avşar'ın uşağı
Kıvrak bağlarlar kuşağı
Kürdün ahırında yatar
Yok mu ananın döşeği

Hacı'm halaya çıkacakmış

Havasını döndür Abdal
 Çiğ vurulmuş da devrilmemiş
 Koç yapılı Battal

Hacı'm Kürtlere gidiyor
 Atım dolduru dolduru
 Düğünlerde halay çeker
 Elin kaldırı kaldırı

Kurban olayım olayım
 Kağrı ile gelen Kürtler
 Yaz gelip de kar eriyince
 Mustafa'mı yemeyin otlar

Ölen gençlerden birinin teyzesi şu sözleri söyler:

Ashabını bana verin
 Kapı kapı gezeceğim
 Ben bunlara dezze olurum
 Özne kınası ezeceğim

Düğünü olan gencin nişanlısı şu sözleri söyler:

Ayağından çıkmış çarık
 Onu vurmuş yıkılmış toruk
 Gelemiyor Hatun anam
 İki yerden beli kırık

Deli misin bre deli
 Doğruca'dan aşar yolu
 Nişanlım niye ağlamam
 İkisi de emim oğlu (K-7).

SA-4

Hallaoğlu Enver Ağa Ağdı

Hikâyesi: Sarız ve Pınarbaşı bölgesinde geçmiş zamanda Enver Ağa isminde bir ağa yaşamış. Günlerden bir gün ağanın bölgesinden Osmanlı askeri geçerken burada konaklamış. Baştaki komutan Enver Ağa'yı çağırarak askerlerine ve atlarına bakmasını söylemiş. Enver Ağa da 40 gün boyunca bal, süt, kaymak gibi gıdalarla hem askerlere hem de atlara o kadar iyi bakmış ki askerlerin başındaki komutan Enver Ağa'yı çağırarak Enver Ağa sen Enver değil Ambar Ağa'sın diyerek onu şereflendirmiştir (K-7).

Şu yatan evinizin
Avşar'ın Enver Ağa'sı
Dazlak çanı çalınırdı
Geliyor tülün mayası

İnce babam oğlu ince
Kaput giyer dal boyunca
Çukurova şen olurdu
Kardeşimin göçü gelince

Tabanca taşır İngiliz
Ağır oturur mengiliz
Söylesene gardaşları
Amber'e benzer hanginiz

Tosun toplanırdı yazın
Kuzu damgalanır güzün
İniş yokuşun annacı
Borumuz öterdi bizim

Sıcar'dan duman kalkıyor
Ana oğluna bakıyor
Ana oğlun su istemiş
Savrun panzehir akıyor

Çok gördüm iyi gününü
Giyerdim heril donunu

Ben gardaşa ağlıyorum
Vereyim elin oğlunu (K-7).

SA-5

Hikâyesi: Toklardan Sarı adındaki bir oğlan emmisinin kızını ister. Emmisi oğlana kapısında bir piciyi (Koyun, keçi gibi hayvan) yok diyerek kızını vermez. Sarı'ya emmisi kızını vermeyince Sarı, kızı kaçıtır. Sarı zamanla maddi durumunu düzeltir. Ev, at, mal sahibi olur. 15 yıl evli kalan çiftin çocuğu olmayınca eşi, Sarı'ya "Bizim çocuğumuz olmuyor. Seni evlendirelim." der. Bunun üzerine Sarı, eşine "Bana kimi layık görüyorsun?" diye sorar. O da "Toplar'da Gürcü adında bir kadın var. Onun da eşi ölmüş onu alalım." der. Sarı'nın eşi gidip Gürcü adındaki kadını ister. Düğün için geline eşyalar alınır. Düğün dernek kurulduktan sonra Gürcü'yü gelin olarak eve getirirler. Sarı ile Gürcü'yü evlendiren kadın onları odalarına gönderir. Sabah olduğunda Gürcü, eski eşe evden çıkmasını söyler. Bunun üzerine eski eş şu ağıdı yakar:

Eski Eş:

Sandığımı alayım da
Boşaltayım odasını
Bunca yıldır emek verdim
Çık mı diyorsun gadasını

Boz belini aşarken
Salınırdı dağların kırcı
Her gördükçe yüz azdırdın
Toplar sana kalsın Gürcü

Dar geliyor vatan bana
Nedir dola yatan bana
Bunca yıldır emek verdim
Çık mı diyorsun utan bana

Emmim oğlu dururken
Vermem eller kucağına
Kar yağar kırcı düşermiş

Evlatsızın ocağına

Aha geldik tatlı ola

Camız ebedik sula

Nice dağdan sürgü indirdik

Toz çökerek mor belige

Gadanı alim Sarı

Eridi mi Dede'nin karı

Ben ellere verir miyim

Teşte suladığım kır (K-7).

SA-6

Hikâyesi: Bede Ağa, Kır Mustafa ve Hasan Ağa uzun bir yolda ilerlemektedirler. Üç yurdun bölgesinden tepeye doğru çıktıklarında birden hava kış olur, soğuk ve kar bastırır. Hasan Ağa, Halep'ten getirdiği al ata binerek ata "Haydi al atım önce Allah sonra umut sende kaldı." diyerek atanı sürer. Bir zaman yol aldıktan sonra gece karanlığında Hasan Ağa'nın başı bir şeye değer. Hasan Ağa, bunun ne olduğunu düşünürken çevresine bakar bir kapı görür bu kapı yörede Kürtlerin yaşadığı bir evin kapısıdır. Ağa kapıya vurur ve içeridekilere seslenir. Kapıyı açan kişiler Hasan Ağa'yı karşılarında görünce şaşırır. Ev sahipleri Hasan Ağa'ya "Hayırdır Ağa ne oldu?" diye sorar. Hasan Ağa, "Ben kurtuldum ama arkamda Ağalar kaldı onlara yardım edin." der. Köylüler geride kalanlara yardımcı olmak için ip gererek izlerini sürerler. Köylüler, Bede Ağa ile Kır Mustafa'nın atlarının geri geldiğini görürler. İz sürmeye devam ederler ama kayıp kişileri bulamayınca Kurtçu köyüne geri dönerler. Bunun üzerine Hasan Ağa arkadaşlarına şu ağıdı söyler:

Bir zaman ayrı düştüm yoldaştan

Bilemedim bugün hava kış imiş

Sabrettim de gönül seni eyledim

Fikir edince yalan dünya boş imiş (K-3).

SA-7

Hikâyesi: Günlerden bir gün Sarız'dan gencin biri Edirne'ye askerlik yapmaya gider ve orada Telli Senem adında bir kızla birbirlerini çok severler. Günler geçer ve asker olan

gencin askerliği biter. Telli Senem'e "Beni bekle seni gelip alacağım." diyerek Sarız'a döner. Ancak Sarız'a dönen genç, fakir olduğu için geri dönüp kızı alamaz. Aradan yıllar geçer. Yine Sarız'dan bir genç askerlik için Edirne'ye gider. Bu genç izine geldiğinde yaşlanan adamın yanına gelir. Genç, askerdeyken Telli Senem adında bir kadının gence memleketini sorduğunu Sarız cevabını aldığında ise yıllar önce Sarız'dan gelen bir askeri tarif edip yaşlı adama "Seni sordu." der. Genç de kadına: "O kişi yaşlandı, evlenmedi ve âmâ oldu." der. Genç, yaşlı adama: "Telli Senem'in sana çok selamı var ve o da evlenmemiş." der. Bunun üzerine adam şu ağıdı söyler:

Bir selam geldi de Telli Senem'den / Yine haber geldi Nazlı Senem'den

Deli gönül coş olmaya başladı
Akmaz iken kör pınarın ayağı
Suyu gelip çağlamaya başladı

Senem'in giydiği de kınalı sarı
Ölmeden görseydim de yüzünü bari
Yıkık değirmenin bozuk çarkı
Suyu geldi çağlamaya başladı

Hele bakın şu Senem'in işine
Neler geldi sevdiğimin başına
Senem değdi yetmiş-seksen yaşına
Benimki de yüz olmaya başladı

Görünür de Binboğa'nın dağları
Al giyer de sarkıtırdın ağları
Yazıcıoğlu'm şerefline bağları
Koca yazıya yaz gelmeye başladı

Karşıda görülür Binboğa Dağı
Aşılmıyor boranından belleri
Yazıcıoğlu Şerefline Beyleri
Koca tanır yaz olmaya başladı

Gönül kesesi de havda oynar
 Aşkın tavaşı da ocakta kaynar
 Ermeni dillerinden şeker mi iner
 Tatlı tatlı söz olmaya başladı (K-3, K-14, K-15).

SA-8

Hikâyesi: İki kadın köyün içinden geçerken acıkır ve bir cenaze olduğunu görürler. Karınlarını doyurmak için cenazeye katılırlar. Kadınların bu cenazede yaktıkları ağıt şöyledir:

Ne ağlayayım da ne söyleyeyim
 Ölü benim olmayınca
 Birem birem tükenir mi
 Kırkı birden ölmeyince

Geri verin de kürkümü
 Üstüme dökülüyor biti
 Ne ağlıyorsun da bacı
 Ölmüş Çerkez'in bir iti (K-3).

SA-9

Hikâyesi: Çalışmak için İstanbul'a giden kişi kaldığı otelde ağır hastalanır ve kendi kendine şu ağıdı söyler:

Bir bilet aldım da üç beş kişiden
 Yolculuk başladı Haydarpaşa'dan
 Ne olur hancı elindeki şişeden
 Başucuma ver yavaş yavaş (K-3).

SA-10

Hikâyesi: İbil Asker adında bir kişi Damızlık köyünden iki genci size silah alalım diye yanına çağırır. Aralık ayında üstlerinde yeterli kıyafeti olmayan bu iki gençle yola düşerler. Kanlı Kabak denilen bölgeye geldiklerinde bu iki gençten Mustafa isimindeki

kişi soğuktan donmaya başlar. Diğer genç Mustafa'yı bırakmaz ve sırt sırta vererek soğuktan donarak ikisi de ölürler. Bu durumu gören İbil Asker ise oradan kaçır (K-18).

Nar kabak kanlıymış
 Kanlı değil kinliymış
 Damızlık'a geldiğinde
 Tel kayınım canlıymış

Göllü bucak göllü bucak
 Odun yığdım kucak kucak
 Mustafa'n ölmüş diyorlar
 Ben bana sokayım bıçak (K-18).

SA-11

Hikâyesi: Koca Kê'nin eşi Samır bibi birgün bostan eker. Bostanı sularken bir dilenci gelir. Bana biraz un ve bulgur ver, der. Samır bibi dilencinin istekleri karşısında ona kızır. Dilenci teyze: "Sen bu bostanı sık ekmişsin ben bostandan anlarım. Ancak bana bir su verirsen sana yardımcı olurum." der. Samır bibi de su almak için eve gittiğinde dilenci bütün bostanı söker ve kaçır. Döndüğünde bunu gören Samır bibi ağlamaya başlar. Komşusu İşçi İsmail'in oğlu İbrahim Samır bibi'yi ağlarken görünce şu ağıdı söyler:

Kadanı alayım kabak
 Her dölü olur topak topak
 Bostan dilinden ne bilin
 Sadakanı topla köpek

Hasan'im argın¹³ yapır da
 Halil'im suyun getirir
 Hep dölü olur topak topak
 Ancak Mehmet'im getirir

¹³ Argın: Gücü tükenmiş bitkin.

Kadanı alayım Semet
 Sen bilin bostan dilinden
 Böyle yakın komşu mu olur
 Zala almamış elinden (K-15).

SA-12

Hikâyesi: Avşar olanlar bilir ki Avşar'ın Mecit Paşa'ya, Kozanoğlu'na ve Mıstık Paşa'ya el aman dediren beyleri vardır. Bunların başında da Topuz Ali, kardeşi Hasan Bey, Oğlu Halit Bey ve torunu Çerkez Bey bulunur. Adana'da o dönem hüküm süren Süleyman Paşa'ya İstanbul'dan Topuz Ali'yi öldürmesi için ferman gelir. Süleyman Paşa da Topuz Ali'yi öldürmek için plan kurar ve onu huzuruna çağırır. Diğer beyler bunun tuzak olduğunu Topuz Ali'ye söyleseler de Ali, korktu denmesin diye gider ve gittiği yerde öldürülür. Bunu duyan bacısı Topuz Ali'ye şu ağıdı söyler:

O kalenin günden yüzü
 Her tarafı ceren izi
 Gece ağlar gündüz ağlar
 Benden beter elin kızı

İleri gel kız Fadime
 Bilsin senin geldiğini
 Kazatıya ilen verip
 Kalleşliğinen öldüğünü (K-15)

SA-13

Hikâyesi: Dadaloğlu 800 atlıyla Ceritlere savaş açar. Ancak 800 atlının 600'ü ölür. Bunun üzerine Dadaloğlu şu ağıdı söyler:

Âlem geldi elde değil gaziler
 Akar gözüm yaşı ne deyim
 Sağ selamet geçeceğim Binboğa'yı
 Sual eyler benden dağlar ne deyim

Deh bre deh bre nazlı kır atım

Yar suvatta kaldı kürküm pusatım
 Gelinler dul kaldı yavrular yetim
 Gelir babam deyi ağlar ne deyim

Aşağıdan iskân emri geliyor
 Bezirgânlar koç yiğide güler
 Malım mülküm sefi gözlüm kalıyor
 Aktı gözyaşlarım çağlar ne deyim

Elde gezer koç yiğidin cıdası
 Kara geçti iki yüzün senesi
 Koç aslan Kenan'ın Elif anası
 Çıkar yollarımı bağlar ne deyim

Gelin yarenlerim yanıma gelin
 Beni sağ götürmeyin bir kılıç vurun
 Sekiz yüz çadırda sekiz yüz gelin
 Al çıkarır kara bağlar ne deyim

Der Dadal'im yoramadım düşteki
 Dikemedim şehidime taşları
 Yar sıfatla olup biten işleri
 Sual eyler benden sorar ne deyim (K-15).

SA-14

Hikâyesi: 1946 yılında Mustafa Duman'ın annesinin ölen kardeşi Hacı Mulla'nın henüz 22 yaşındayken kulağında yara çıkar. Bu yaraya derman bulunmaz ve Hacı Mulla vefat eder. Bunun üzerine bacısının söylediği ağıt:

Ağa işlik kara yelek
 Alaman kardaş alaman
 Bir dipsiz kuyuya düştüm
 Varamam babam varamam

O yeleği bana vermen
 O yelek beni yakıyor
 Can veriyor babam oğlu
 Gözü kızlara bakıyor

Kadanı alayım Bekir
 Yeni ayrıldın eşinden
 Kulağında yara çıktı
 Kardaş yatmıyor başından

Bu yıl Çukurova'ya gittim
 Emiş saymış hatırını
 Ben mi ürküttüm kadir Mevlâ'm
 Cıncık yüklü katırını

Mehmet Ali Mehmet Ali
 Beni görünce gülme
 Kardaşın seni istiyor
 Fındık kız gişiye varma

Çıkardığında yağlığını
 Kardaş yağlığınan gittin
 Kırgın gitme babam oğlu
 Bibin dediğini etsin

Dayanamam Döne bibi
 Gittim Kayseri'de buldum
 Kardaşıma Cuma deyi
 Çavuşun eline vardım

Nen eyle kızım nen eyle
 Nen eyle yavrum nen eyle
 Çık da Kozan'ın dağına
 Gülüm dayına gel eyle

Kadanı alayım Emiş
 Ne güzel kardaşın huyu
 Geldi orada karşıladı
 Yıkılası kemer suyu

Sabahaca yatamadım
 Yüreğimde sızıyınan
 Öle miydi baban oğlu
 Kucağında kuzumunan (K-15)

SA-15

Hikâyesi: Mustafa Duman'ın dedesi Halit ve dedesinin kardeşleri Kadir, Durdu, Seydi, Ali Balkan Savaşı'na giderler ve orada şehit olurlar. Bunun üzerine annesi Sultan şu ağıdı söyler:

Çatal pınarın özleri
 Top top biter yarpuzları
 Cahal mısın oğlancığım
 Ne çok danedin kızları

Bağ gelinin kelisine
 Uşak döner birisine
 Çan taktır kara Bedir'im
 şu babayın sürüsüne

Varsam şarağı yoklasam
 Su çıktı m'ola gözünden
 Seferi birlikte oturur
 Dilim yok ki elin kızında

Mezarına taş çektirdim
 Üstüne toprak attırdım
 Kimse yapamadı da oğlum

Hacı dayıya yaptırdım

Kapıya bayrak dikmedim

Ortasına al dikerek

Oğlumı özne dıkmadım

Gallemiş yağı dökerek

Hele oğlanlarım hele

Bir kuş donar daldan dala

Kolunuza düştü kömü

Baba mıkıyat ol oğluma

Kızzağınan geldim anam

Sıyrıldı obamın başı

Bende düştü Talabadan

Alayı Allah'ın işi (K-15).

SA-16

Hikâyesi: 1968 yılında Emir'in kızı Fatma ve Omar'ın oğlu Eymet öldürülür. Bunun üzerine söylenen ağıt:

Osman emmi Osman emmi

Kabahati buldum sana

Vurulmazdım emmim kızı

Tüfek vermediler bana

Omar, Yusuf emmim oğlu

Bunun hayfi alınmak ister

Hele vuran adam olsa

Bunu vuran koministler

Açın yüzünü açın

Kanlar bürümüş gözünü

Duyarlarsa öldürürler

Kısa kesiyim sözümü

Emmim kızı Yeter Hatun
Git de bebeğini yatır
Babam oğlu Ali Efendi
Al da beni evine götür

Koyduğu gibi duruyor
Bekârın yaptığı tavlar
Biz bir yiğit vurduk deyi
Kör İrbiyem şapka sallar

Dil bilmezdim dezzelerim
Anam beni etti âşık
Emmim kızı bekâr Sultan
Böğrüne almadı beşik (K-15).

SA-17

Hikâyesi: Kara Halil'in iki oğlundan önce Ali (Ölüm:1938), sonra da Omar (Ölüm:1943) vefat eder. Acı haberi duyan Kara Duran şu ağıdı söyler:

Alafli'da var ekini ergen oy sürmeli oy
Biter yekini yekini
Aza olmuş baban oğlu ergen oy sürmeli oy
Cöbünde kalem sokulu

Öküzünü ben koşuyom ergenim oy sürmelim oy
Dayanıp da duramıyom
Hastalanmış babam oğlu ergenim oy sürmelim oy
Odalarda göremiyom

Kız Gülden'e kız Gülden'e Omar he dedi de öldü
Çukurova'dan bacım döndü ergeni oy sürmeli oy
Hele dayan atı da durdu

Düşümde gördüm düşümde ergenim oy sürmelim oy
 Daha kardaş o donunda
 Talim etti babam oğlu ergenim oy sürmelim oy
 Anteke'nin bol yerinde

Yaşa kardaşlarım yaşa ergenim oy sürmelim oy
 Tekerim dayandı taşa
 Eğer gönlün olursa ergenim oy sürmelim oy

Adana'dan haber geldi ergenim oy sürmelim oy
 İşte bu dert beni yakar
 Buna kardaş dayanır mı ergenim oy sürmelim oy
 Biri evli Ali bekâr (K-15).

SA-18

Hikâyesi: Veli Efendi, Emiş'i kendisine alırken kızı Deli Almaz'ı Çerkez Ağa'ya verir. Ancak Almaz'ın anası kızına Çerkez'e varırsa sütünü helal etmeyeceğini söyler. Bu sözün üzerine Almaz, Çerkez Ağa'ya varmaz. Çerkez Ağa üzüntüden ölür. Çerkez Ağa'nın ölümü üzerine Kara Emiş'in söylediği ağıt:

Osman Çerkez yavrularım
 Kazancını yemiyenler
 Bu dünya size de kalmaz
 Davul dursun demiyenler

Alaflı'da koca seki
 Yel estikçe gelir koku
 Ana vellemi nidicin
 Varsın vellem çalsın düğün

Kadanı alıyım vellesi
 Çıkmiş oğlumun kurası
 Beş demire herk yatıyor

Çavdar'da büyük tarlası

Kızlar halaya düzülün

Abdal davulunu çalsın

Ana vellemi nidicin

Varsın davul iki gelsin (K-15).

SA-19

Hikâyesi: Kara Halil'in hanımı Kekeç Şefre'nin yedi oğlu vardır. Bu oğullarından dördü seferberlikte ölür. Bunun üzerine Kekeç Şefre şu ağıdı söyler:

Kapısı sıra söğütlü

İçerim baba yiğitli

Atlı bülgün bülgün atlı

Anan kurban Hösüyün'üm

Ejderha gibi dikilir

Anası önünde yekinir

Yedi yiyen biri dayı

Âel lem serinden sakınır

Dalgın bir uykuya yatmış

Oğlum Senem uyanır mı

Dört oğlumu asker saldım

Buna ana dayanır mı (K-15).

2.Hikâyesi Bilinmeyen Ağıtlar

SA-20

Geldin mi aynı geldin mi

Öleceğimi bildin mi

Hatunun aç dolanıyor

Onu anangile saldın mı

Mustafa küçük gardaşım

Gelir de bana nazlanır
 Musa yerine verdi de
 Onun için pek nazlanır

Hatice yemliğe gidersen
 Mezarımın başını dolan
 Yaylamızda soğuk pınar
 Öksüzleri orada sula

Gardaş Musa Gardaş Musa
 Ne ağlıyorsun pusa pusa
 Edem yoklamaya gelmiş
 Bir yıkılıp düşe düşe

Küçüğüm muskaya gitti
 Bir faydası olur m'ola
 Ölüyorum ana ölüyorum
 Bir soluğuma gelir m'ola (K-4).

SA-21

Tevir tevir ip boyadık
 Ana ipine tutarak
 El kızları döver m'ola
 Hatırımı kaldır apalak

Çattığın ocak taşları
 Ötüşür yayla kuşları
 Şerife'nin göçü varıyor
 Karşı gelin gardaşları (K-4).

SA-22

İleriye gel bre Samır
 Sesin sesime katak
 Kayıt göreceği malı

Süleyman iskata satak

Davarına tuzunu döker
 Telli bibi yanına yıkar
 Dili bağlı emmim oğlu
 Gözü melül melül bakar

Hocanın gelini geldi
 Battal'ın gelini geldi
 Akli ağaçlı emmim uşağı
 Bir karalı düğün kurdu

Gel Mehmet'im gel Mehmet'im
 Terlemişsin sil Mehmet'im
 Kız karşında gül Mehmet'im (K-4).

SA-23

Amanımız benim halım
 Saati kaldırmaz kolum
 Sizin kapıdan sıvışır
 Gadasını aldığım gelin

Tekeri tekere çattık
 Bugün ıssız evde yattık
 Dili bağlı emmim oğlu
 Bugün biz seni unuttuk

Gadanı alim Hatice
 Şu tulluğa zor diyorlar
 Evvel birisi ölüşün
 Gel ardına var diyorlar (K-4).

SA-24

Emim oğlu fili

Deli olacağım deli
 Hacı Asker bakamam demiş
 Ne yapsın oğlansız Ali

Hele emmim oğlu hele
 Yüce dağları aştin hele
 Kurban olayım emmim oğlu
 Mührünü verme ele (K-4).

SA-25

Nezir'in değirmeni de olmuş virane
 Ağlayanın malı da kalmaz gülene
 Yalvar koyun yalvar kadir Mevlâ'ma
 Kırıldı anada kaldı kuzu

Hesapçılar hesabını şaşırdı
 Doğdu aprıl ayı kışı getirdi
 Koyun dölü döktü sümbül bitirdi
 Yalvar koyun yalvar pirine yalvar

Aprıl'ın 5'inde de tutuldum kışa
 Bozkurtlar av avlıyor peşimde
 Kur'an-ı Kerim de okunur m'ola
 Düşün de beni burada bulana ne mutlu (K-3).

SA-26

Samır bibi Samır bibi
 Ne yeğın esiyor tipi (K-3).

SA-27

Emmim oğlu Molla Bekir de
 Camide selâ veriyor
 Kolunda fener takılı
 Emmim camiden geliyor

Bacım Yeter bacım Yeter
 İş mi olur bundan beter
 Çift sürdüğüm koyaklarda
 Tutam tutam sümbül biter

Odunluktan ağrı geldim
 Ağlıya ağlıya öldüm
 Burayı kim sürdü diye
 Uçan kuştan haber aldım

Samır teyze Samır teyze
 Kaldın yazıda yazıda
 Edem kardeşi ne yapacaksın
 Edemin göynü kuzuda

Kimsesi yok sefil edem
 Gelir buraya dolanır
 Üç pınardan Dur Ali'den
 Emmimin atı sulanır

Vezir benim emmim vezir
 Mencilis başında hazır
 Tırpan zamanı geliyor
 Sen yetiş boz atlı Hızır

Çavuş asker Bekir asker
 Asker gardaşlarım asker
 Oradan kâğıt gelişin
 Babasından aynısını ister

Ali'm küçük sap veremez
 Mehmet'im kağrı vuramaz
 Tez gelesin emmim oğlu

Babasız kız gelin olmaz (K-4).

SA-28

Sarı çiçekli sekiler
 Bacı gardaşı kokular
 İncitmeyin kurban olayım
 Kardeşimi yıkayan hocalar

Gel hele gel şurada otur
 Koku gardaşım kokusu
 Boynunu bükmüş ağlıyor
 Babamın öksüz fakısı

Greyderler yol açıyor
 Gardaş düşün ki ne yapıyor
 Gardaşım sipere yatsa
 Düşmanın elini bağlar

Babam kızı babam kızı
 Bak gardaşın hallerine
 Kayseri'den tüccar gelmiş
 Kıran girsin mallarına

Canım kurban Bayram Ali'm
 Bak dayının hallerine
 (K-1).

SA-29

Uzaktan gelmişim de
 Yorgunum hancı
 Şuraya bir yatak ser
 Yavaş yavaş

Karanlık geceler

Gözlerim görmez
 Beyaz perdeleri ger
 Yavaş yavaş (K-3).

SA-30

Duvağını sar beline
 Fişegini tak dalına
 (K-1).

SA-31

Sübhaneye arşa direkt verildi
 Hele dur bakalım gökler kalır mı
 Ölen öldü borcunu ödedi
 Hele dur bakalım sağlar kalır mı (K-3).

SA-32

Askerde oğlu şehit düşen ananın yaktığı ağıt şöyledir:

Aman ağrıyor başım
 Bir Allah'a kaldı işim
 Kırklareli'ni bilin mi
 Babam oğlu tek gardaşım

Senin yerinde olsaydım
 Vallaha giderdim gülüş
 Kurban olayım olayım
 Emet'in yattığı koğuş (K-15).

SA-33

Gel oğlanım geldim
 Taş alıp bağrımı deldim oy
 Oy oğlum oy

Ben Çavdarlıyım dedim de

Bir yolcudan haber aldım oy
Oy oğlum oy

Damdan üstü koca konak
Oğlum diye tutum tünek oy
Oy oğlum oy

Çatal kurbanlar adadım
İki koyun bir de inek oy
Oy oğlum oy

Gadan alim İbrahim
Gel geline edek minnet oy
Oy oğlum oy

Bir oğlana oğlan mı denir
Ömer Ağa'nın oğlu Mehmet oy
Oy oğlum oy

Yattı ha gelinim yattı
Bebekleri üstüme attı oy
Oy oğlum oy

Hasımdım Mehmet hasımdım
Oğlan ölünce ocak battı oy
Oy mehmet oy (K-15).

SA-34

Sarıkamış ince bulanık
Soğanlı'yı biz ne bilek
Bizim uşak da beyle gezer
Ağa kızı boyu kara yelek
Beyler oy

Yine kış geliyor
 Görmeyene düş geliyor
 Sarıkamış'ta kırılmışlar
 Giden kanı boş geliyor
 Beyler oy

Yüzbaşılar yüzbaşılar
 Tabur taburu karşılar
 Kar eridi güneş değdi
 Şehit kanları ışıldar
 Beyler oy (K-15).

SA-35

Çıtak'ın Ağdı

Hele ağa, Çıtak'ım hele
 Anan da öle, bacın da öle
 Arkanda yok, bir gardaşın
 Çıtak'ım hayfını ala

Çıtak'ım yemedi yoğurt
 Verseler de almam öğüt
 Anası nasıl büyütmüş
 Su üstünde selvi söğüt

Kardeşi yaralı dediler
 Emmisinin evine kodular
 Hele görsen hallarını
 Kanı silerek yıkadılar

Veysel'in avradı Yeter
 Muhtar, atın başını tutar
 İğne getir, iplik getir
 Doktor yarasını çatar

El âlem, harap kala
 Kütüklük de kara yörep
 Üç döşekten yer etmişler
 Kanlar akmış gölek gölek

Gukgular ne hoş öter
 Göğsünden mi geldin Yeter
 Çatal odayı koymuş da
 Elin odasında yatar

Geliyor gardaşın göçü
 Al kana boyanmış saçı
 Kâfir düşmanın kaması
 Akciğere girmiş ucu

Beyaz işlik kara ceket
 Dam başında geziyorlar
 Döndüm baktım, gardaşımı
 Koyun gibi yüzüyorlar

Kara yörep de düşeğe
 Düşürmüşler ağız aşağı
 Babam oğlu al yaralı
 Başına sarmış kuşağı

Şuracıkta dövüş mü olur
 On iki adım ara ile
 Kardeşimi sal etmişler
 Kuluncunda yara ile (K-5).

SA-36

Buyur babam oğlu buyur
 Kara sakal gıvır gıvır

Yalnız dövüşme gardaş
Emmiyi dayıyı çığır

Gaytan bıyık ,hilal kaşı
Kurban ederim Mavuş'u
Tekirahmanın yazıda
Yalnız etmiş dövüşü

Gadanı alayım dor atlı
O kardeşim senden tatlı
Eğer bu söz seh olursa
Battı kara çadır battı

Hastayım ağrıyor başım
Bir Allah'a kaldı işim
Sivas'ta Hacı İzzet Paşa
Peyniri salar gardaşım

Al gardaşın efesini
Süremedim sefasını
Dür gardaşın çuhasını
Kürt'e nişana gidiyor

Gadanı alım Ayşe bacı
Zormuş kardeş acısı
Sakalını barut ütmüş
Nasıl dayansın bacısı

Kapımızın önü havlu
Atının kuyruğu tüylü
Gardaş yükün terk eylemiş
Minnet eyle Terkeşlioğlu (K-5).

Gülizar'ım gülük gibi
 Ağ bileği ilik gibi
 Kız sen ne dalgın yatıyorsun
 Kore Harbi'nden gelmiş gibi

Bağlar poşunun hasını
 Biz çekek bunun yasını
 Kapılara sığmaz iken
 Sandığa koyduk fesini

Binboğa'nın üstü puslu
 Maviş ağlar gözü yaşlı
 Tez gelesin Gülizar'ım
 Danteli içerde işli

Bu yıl ben yaylaya geldim
 Geldim de demimi aldım
 Ağlama ergen ağlama
 Gülizar'ı kara saldı (K-5).

SA-38

Ahmet Satılmış'a kız kardeşinin yaktığı ağıt:

Hâkim tabancasını almış
 Onu Ankara'ya salmış
 Gâvur imiş gâvur düşman
 Çenesini ikiye bölmüş

Issız bahçede yudular
 Üç gün camiye koydular
 Ben içerde otururken
 Gardaşın öldü dediler

Gel hele gel şurada otur

Koku gardaşın kokusu
Boynunu bükmiş ağlıyor
Babamın öksüz fakısı (K-1).

SA-39

Hatun gardaşı Küçük Mustafa'ya şu ağıdı söyler:

Mustafa muskaya gitti
Ondan imdat olur m'ola
Ölüyom anam ölüyom
Son soluğuma gelir m'ola

Mustafa küçük gardaşım
Gelir de bana nazlanır
Musa bokuna verdi de
Onun için erk atar

Ayıçukuru'nun başı
Devir devir çiçek açar
El yaylaya göçerken de
Anam da mezara kaçar (K-20).

SA-40

Bir annenin üç çocuğu üç hafta üst üste kızamıktan ölür. Bunun üzerine anne şu ağıdı söyler:

Şu Coşkun'un yanına varsam
Kızım orda gelin oynar
Çocuklarım zorba başı
Battal'ımın gözü kaynar

Hiç küsmesin emmilerim
Gider alırım hakkım derim
Çoban idim ayım yetti

Sıkça emmim verin hakkımı dedi

Kurban olayım Elif bacı
 Duydun mu bana olanı
 Hacım bibisinden gelir
 Çiti dolanı dolanı (K-20).

SA-41

Gadanı alim Eşe
 Bak başıma gelen işe
 Elin düveni için
 Tekerim dayandı taşa (K-22).

SA-42

Döndü Koç'un apandisit hastalığından ölen dayısının oğlu Veli Koç'a söylediği ağıt:

Kamyon mektebe gelmiş
 Hor hordan el eyliyor
 Senin için dayım oğlu
 Muallim bile ağlıyor

Kamyonlar bozuluyor
 Konu komşu sızılıyor
 Ötekiler yok gözünde
 Hacı Ömer'i özlüyor

Bugün ulu bayram günü
 Zülal'im kırkın gider
 Acemi uşak talim bilmez
 Çanta kollarını keser

Bugün ulu bayram günü
 Hasret olan kavuşur
 Sana diyom kız Medine

Şimdi dedem buradan savuşur

Sabahtan kalktım idi

Dediler gitti gece

Kayseri'nin pazarında

İsmail'i arar hoca

Kız görümüm kız görümüm

Bunun gününü bulamam

Sana diyorum kız Döndü

Edem diye de gelemem (K-26, K-27).

SA-43

Ben ne duttum, ben ne duttum,

Bal yaladım ağı yuttum,

Benim gibi ana batsın,

İsmail'in evini kattım.

Şu da ergen şu da ergen,

Dökmedim öznelik yorgan,

Can cana kurban olursa,

İsmail'e canım kurban.

Buyur Memiş Ağa'm buyur,

Kara sakal kıvır kıvır,

Odana misafir gelmiş,

Mustafa'm kahvesini kavur.

Beyaz yağlık çalar başına,

Hayali gelir karşıma,

Yavrularım daha küçük,

Ölüm niye düştün peşine (K-6).

SA-44

Ayağıma budak battı,
 Duramıyorum sızısından.
 Günüm geçti gideceğim,
 Geçemiyorum kuzusundan.

Kurban olayım Şerife dezze,
 Sizde mi yatıyor yiğit?
 Konağı görölsün diye,
 Önünde kestirdi söğüt.

Gadanı alim Eşe bacı,
 Doru kişner acı acı,
 Yetimlere kim bakıcı?
 Allah rızası için.

Atını çekin pazara,
 Tahtasını verin hızara,
 Kahırılanma sürmeli eşim,
 Her gün gelirim mezara (K-6).

SA-45

Seyit Ağa, Seyit Ağa
 Biderini eken m'ola
 Kurbanım Gelin Emine
 Mullasına bakan m'ola.

Giderken görmedim de
 Onun için zor geliyor.
 Belediye kefen sarmış,
 Namusuma ar geliyor.

Bacım Zala bacım Zala

Sen alınına gara bağla.
 Ömer tokturdan geliyor.
 Çık Sarız'ın yoluna.

Sonradan bir kağrı çıktı,
 Öküzleri harlayarak.
 Hacı Ahmet emmin geliyor
 Soyka elinde ağlayarak.

Başına yağlık bağlar da
 Gardaşım gider oduna.
 O da duysa gelir miydi.
 Çavdar'daki bacım Medine (K-6).

SA-46

Görümümü hiç demiyorum
 Kızları kilim dokuyor.
 Görmesin Bayram gözlerin
 Yunsur mektepte okuyor.

Ahmet'e gelinci geldi
 Övün gelinini övün
 Kurban olam jandarmalar
 Düşmanları iyice dövün.

Gözü büyük Mulla Ahmet'im
 Kaşı kirpiğe dolaşık
 Nişanlısını oğluma aldım
 Medine sallıyor beşik.

Gadanı alayım Döne
 Ben ağlarım yana yana.
 Ahmet'in selamı var
 Bacım eline yak kına.

Duydum bir silah sıklıdı
 Yüreğime düştü sızı
 Gitme sürmeli oğlum gitme
 Alırım dediğin kızı (K-6).

SA-47

Dediler motur devrildi,
 Ne olduğunu bilemedim.
 Esirik'te karşı vardım,
 Oğlum seni bulamadım.

Kurbanım Rahma dezze
 Gelmez gidenin birisi.
 Öyle değil mi komşular
 Yaşar'ım köyün yarısı.

Ben böyle acı görmedim
 Depemden çıkıyor tütün,
 Kıyma felek kurban oluyum,
 Gelin cahil, çocuk yetim.

Eskileri dememkine
 Sıra Yaşar'ın sırası.
 Okulları açılıyor
 Ölmez mi bunun anası (K-6).

SA-48

Nettim hey Allah'ım nettim
 Bal yaladım, ağı yuttum
 Benim gibi olmuş var mı
 Bacıyı gardaştan ettim

Şimdi dayıların gelir

Kimi Atlı, kimi yayan
 Öksüz kız gelin mi olur
 Uyan Ağa Hamet'im uyan

Gün bir günde ağdı
 Yüreğime düştü sızı
 Hamet'im tipide kalmış
 Hem bacı, hem kuzu

Nenni körpe kuzu nenni
 Parmağının ucu kanlı
 Ben bacımı nidicim
 Daha Hamet delikanlı

Gadanı alim Şerife bibi
 Hamet'im gelirdi size
 Açtık baktık mezarına
 Kurtlar düşmüş ela göze

Kara belik ışıl ışıl
 Şerife Karamuk'ta üşür
 Öksüz kız gelin mi olur
 Aklını başına devşir (K-6).

SA-49

Kayseri'yi ister göğnüm
 Yollar kar olursa olsun
 Çekerim dulluh gahrını
 O da zor olursa olsun

Ehmed'e emanat atmış
 Ehmed baña töbe bahmaz
 Serbest yat eşim serbest yat
 Avrad ölür evden çıkmaz

Geder Memmed'e söylerim
 Değirmenlik evde galdı
 Güz gününüñ mehricanı
 İlk eveli beni çaldı

Sohunun dibine vardım
 Urhuye'ye car eyledim
 Çalı beri geçinceğaz
 Hössük deyi el eyledim

Çalmış çalmış gavralamış
 Hacı Omar'ın yahasını
 Hasan bulmuş kohuluyor
 Tırpanınıñ tohasını

Ağlamañ gızlar ağlamañ
 Turabı da size yeter
 Emmiñe bebek emmiñe
 Evlad gırar önüm âtar

Ha gelmezseñ gardaşlarım
 Ben de tezzek deşiririm
 Çıkmam guzularım çıkmam
 Öğsüz aşı bişiririm

Ben Memmed'den hicaplandım
 Yudum sürüyü sürüyü
 Yoruldum eşim yoruldum
 Ahır kürüyü kürüyü (K-6).

SA-50

Gene geldi yaz ayları,
 Baharda çiçek açılır,

Esker talime çıkınca,
Çavuş olanlar seçilir.

Bir acılı haber geldi,
Akşam ikindin arası,
Memmed ben kimseden sormam,
Bendeki gardaş yarası.

Bacıların duymuş gelmiş,
Kapıda düğün kurulu,
Memmed seni göremedim,
Tabut bayrak sarılı.

Barsama'ya künye gelmiş,
Yaktı Yalak obasını,
Kuru yere bastırmazdı,
Buldu m'ola babasını.

Kuru evliğe koymuşlar,
Yok mu babayın odası,
Cenderme Kur'an okurken,
Acı tokandı sadesi.

Cendereler talim eder,
Çavuşlar verdi komutu,
Memmed seni göremedim,
Gelin indirdi tabutu.

Çavuşluğu kazananlar,
Nişan diker kabutuna,
Caminin önünde gördüm,
Kan bulaşmış tabutuna.

Memmed mezara mı indin,

Toprak mı attın gözüne,
Eşim diyen çok ağlıyor,
Tokanman bağın kızına.

Bu benim kıymetli komşum,
Tövbe duymadım sesini,
Size diyom emmileri,
Dutun Galip'in yasını.

Pınarbaşı uzak düşer,
Beklen Göksun'un yolunu,
Memmed seni göremedim,
Gelin indirdi salını.

Gardaşı ölen beni görsün,
Hepisini ben yorarım,
Aradan çok günler geçti,
Halen onları ararım.

Emeklisi yaklaşmış da,
Hizmet eylemiş vatana,
Bu Tatlı'dan yadigârdır,
Elinde sancak tutana (K-6).

SA-51

Düşümde gördüm düşümde,
Kırıldı damın hezanı.
Garip elde duydum gardaş,
Geldim uzanı uzanı.

Gözlerimin yaşyınan,
Adana'yı sel eyledim,
Ben keliye çıkıncağız,
İllem deyin el eyledim.

Eller camiye gidiyor,
 Hacı ağam yok ki içinde,
 İki dene gardaş verdim,
 Ağ nişanı yok saçında.

Hele çocuklara bakın,
 Yüzleri Gürün alması,
 Bu bizden ürüsüm kaldı,
 Binboğa'dan sal gelmesi.

Gurban oluyum komşular,
 Şu İllem'e idek minnet,
 Nerede kaldı gelmedi,
 Emmim kızı Hürü Cennet.

İllem'den izin almış da,
 Osman bayrak kaldırıcı,
 Safiye salından tutmuş,
 O dert beni öldürücü.

Ali ağam bayrak kaldırmış,
 İrbiyem oynuyor oyun,
 Emmim oğlu Süleyman'ın,
 Damına koydular koyun (K-6).

SA-52

Osman'ım da Muş'ta çavuş,
 Yareliyim şöyle savuş,
 Emmilerin gurban olsun,
 İresimi cığış cığış.

Sabahınan tan yüzüne,
 Borusun(u) almış dizine,

Güzün nişan dakıcıydık,
Nebi'nin Zala kızına.

Osman'ın talide oynar,
Gözü bulgur gibi kaynar,
Bir kâğıt sal itin dölü,
Anan güzden beri ağlar.

Tabur taburu karşılar,
Emrediyor binbaşılar,
Yağmur yağıp gün değince,
Yatan şehitler ışılar.

Osman'ın indiği seki,
Taburdan geliyor koku,
Sandıkta kâğıt okumuş,
Dili çürüyesi Fakı.

Osman'ın bacısı Eşe,
İlahi ciğerin pişe,
Halayın başına durmuş,
Biri pürçük biri kese (K-6).

SA-53

Ebem ölük dediler de,
Onun için geldimidi.
Gadanız alim komşular,
Ben düşünü gördümüdü.

Gadanı alayım dede,
Gene felek vurdu bize,
Aslan gardaş can veriyor,
Ela gözün(ü) süze süze.

Bunuyunan üç tane oldu,
Dayı gadanı alıyım,
Ufacık kuzulu gardaş,
Sen ölme de ben ölüyüm.

Dayım gelsin Kadın bibi,
İkimiz de bir ağlıyak,
Posta arabası geliyor,
Çıkak da onu eğliyek.

Bir acılı haber duydum,
Aktı gözlerimin yaşı,
Öyle deme Ayşe abla,
Tek kaldı gardaşın eşi.

Dayanır da duyulur mu?
Can boğaza derilir mi?
Bunuyunan üç tane oldu,
Aslan gardaş verilir mi? (K-6).

SA-54

Diyemedim diyemedim,
Ana dayım öldü diye,
Hollanda'dan kara haber,
Telefonla geldi diye.

Acıyı gördük acıyı,
Yaktın kavurdun bacıyı,
Acelen neydi ki dayı,
Yetim koydun sen Hacı'yı.

Acı geldi acı geldi,
Dayı ölümün acı geldi,
Alparslan Sırplar'da kalmış,

Yardıma Hacı geldi.

Gâvur eller gâvur eller,
Ayırıyor teker teker,
Kara gözlü çocuklar da,
Oğlan bekâr kızlar bekâr.

Sırdaş idin sırdaş idin,
Anam ile gardaş idin,
Bizlere bulunmaz dayı,
Babama da yoldaş idin.

Kırıldı kanat kırıldı,
Damar durdu kalp yoruldu,
Ali Bey'im gitme diye,
Yengem boynuna sarıldı (K-6).

SA-55

Yükte çuvalım dizili
Arkam ufacık kuzulu
Emine'yi gelin ederim
Altı dane gazili¹⁴ (K-1, K-2).

SA-56

Hüsne'nin Ağdı

Göllü bucak göllü bucak
Otlar yığdım kucak kucak
Zor ölüm vermiş diyorlar
Ben bana sokim bıçak

Damızlık'tan sal geliyor

¹⁴ Gelinin alına takılan altın.

Sarı içlik parlayarak
 Çerkez'den kuzu getirdi
 Sığım sığım terleyerek

Himli doğarım söküldü
 Ananım beli büküldü
 Tez gelesin sürmeli
 Eller evine dıkıldı

Hasta kaynım hasta
 Alnında kekili deste
 Varan asker gideydi
 Kâğıdı getirir posta (K-1).

SA-57

Topuz Ali'ye kız kardeşi tarafından söylenen ağıt şöyledir:

Anavarza kelileri
 Av ediyor delileri
 Yüku kumaş dengi haralı
 Yorgun gelmiş tülüleri

Akşamam dedem kışlası
 Aşılır oradan aşağısı
 Serdin mi beyimin kızı
 Atlas yorgan yün döşeği

Kesmasırım önü kısık
 Çok dalgalı esik esik
 Gel kardaş konalım dedim
 Taş köprüyü gölge basık

Adana'nın güneyine
 Sofi döner tüneğine

Üç tuğlu beyler inerdi
Gardaşımın konağına (K-15).

SA-58

Gelin ızza gelin ızza
Dolanır da varır size
Bugün bir hafta oluyor
Niye salmıyorsun bize

Kadan alim nesli
Eşim ne dedi savuştu
Damızlık'ta koymadılar
Geldi evine kavuştu (K-1).

SA-59

Abidin Paşa'ya kız kardeşinin söylediği ağıt şöyledir:

Abidin Paşa der maslahat bitmez
Torun'un uşağı başından gitmez
Kardeşlerin kötü yerin tutmaz
Abidin diyerek anam ağlasın

Dırnaksız Ahmet'le bir de Karağa
Ayırmak için girmediler araya
Ben ölüyüm bir bakan yok yaraya
Abidin diye anam ağlasın

Tavşan alamıyor döle de taşı
Böylemi yazılmış alnıma yazı
Ölünce sevinir Avşar'ın kızı
Abidin diye anam ağlasın

Mecit Paşa'ydı ferman uğruna
İşte bu gidiyor oğlum ağrıma

Dünya ona kalsın Çapanoğlu'na
Ben ağam Abidin der ağlarım (K-15).

SA-60

Mevlide'nin Şükrü ve Ömer'e söylediği ağıt:

Sarız'a telefon geldi
Omar Ağa'yı arıyorlar
Şükrü yaralandı deyi
Devre haber veriyorlar

Kalan biz o köye varmak
Düşmanları vurur olta
Böyle olacak değildik
Vay dertli ocağın bata

Sen ölmesen iyiydi
Sen öldün oldun madara
Taksi yiyen gidiyordu
Hele yetiştin şahana

Diline kurban oluyum
Ne güzel söylemiş dilin
Doğru yoluna gidiyor
Taksi içinde bulmuş ölüm

Kız Satı'ya kız Satı'ya
Kalk da evimize gidek
Öksüzlerin otursun
Biz Meyrem'e minnet edek

Benim oğlum bir tek oğlan
Abdullah'ımı öksüz etmem
Benimki zengin öksüz

Elin öksüzüne katmam

Ancak buna ben ağlarım
 Yok ki ağlaya anası
 Gövdeli'de yayılıyor
 Emmim oğlunun danası (K-15).

SA-61

Tılı'nın kızı Ayşe'nin ağıdı:

Sultan dezze Sultan dezze
 Deme benim hatırım
 Allah bir kardaş vermedi
 Gözü büyük Kadir'ime

Bana öyle bakma baba
 Utanmanın azı geçti
 Bunuyunan dört oluyor
 Dalga geldi boydan aştı

Kurban olayım Gülbahar dezze
 Otlar biter taze taze
 İki avratta dokuz çocuk
 Vezir gelir geze geze

Gözü büyük kayınlarım
 Ağan cezada mahkûm
 İfadelerin dolu al
 Gözlerin kör ola hâkim

Kar eridi sular coştı
 Geldi köyünün yazı
 Eli kınalı duruyor
 Onmamış babamın kızı (K-15).

SA-62

Mustafa Duman'ın bibisinin kızı Yeter Hatun'un ağıdı:

Dışarıyı kar kaplamış
Kapanmış Sarız'ın yolu
Gün görmemiş bacın ölmüş
Neredesin bibim oğlu

Kardaşları küçükcağız
Hiç gülmedi bunun yüzü
Dünya onlara da kalmaz
Merak etme bibim kızı

Anasını aramış gözü
Kardaşım demiş son sözü
Anan sana doyamaz
O bibimin bir tek kızı

Kardaşlarına bakamaz
Daha güccük Beyhan kız
Osman, Seyit, Bayram varmış
Yusuf'u aramış gözü

Geldi geldi ağladı
Nece günler geçti deyi
Camiden yukarı çıkmaz
Kardaşlarım göçtü deyi

Karalı yazılmış yazı
Anasını aramış gözü
Doktora götürmemişler
Garip ölmüş bibim kızı

Şu dünyada gün görmedi
 El gibi bir gün gülmedi
 Aldılar esir ettiler
 Baba evini bilmedi

Yaşar gücük Ünal öksüz
 Bunlara kim olur ana
 Kardeşlerini görmeden
 Garip öldü yana yana (K-15).

SA-63

Şükrü'nün Ağdı

Öldü de duyuldu Torun ağası
 Perişan kabile var mı dahası
 Taksi içinde Omar Ağa'sı
 Alınan avladı kime ne deyim

Emmiye dayıya güven kalmamış
 Böyle olay hiçbir yerde olmamış
 Emmim oğlu demiş silah almamış
 Alınan avladılar kime ne deyim

Bir avuç suya ettiler mahana
 Karga hücum etti uçan şahana
 Böyle ölmek yakışmazdı hiç sana
 Alınan avladılar kime ne deyim

İkisi de hiçe gitti bedava
 Düşman karşısında etmen müdafaa
 Avara çok yandı Aşık Mustafa
 Alınan avladılar kime ne deyim (K-15).

SA-64

Mustafa Duman'ın kızı ve oğluna söylediği ağıt:

Biri oğlum biri kızım
 Baba dayanır mı buna
 Yeni askerden getirdim
 Yavru baban kurban sana

Her gün oturup ağlıyom
 Buna dayanmıyor yrek
 Benim düşmanım yok idi
 Düşman ıktı demir direk

Cahal kızım aslan oğlum
 Buna baba dayanmaz
 Narkozu fazla vermişler
 Cahal kızım uyanamaz

Bir yeri ağrımış olsa
 Kızım söylemiyor bana
 Babama duyurma deyi
 Urun urun anar ana

Oğlumu evereyim
 Kalan kız arıyom ona
 Biri oğlu biri kız
 Buna dayanır mı ana

Her doktora götür elinle
 Kimse bulamadı çare
 Ceylan çarpmış düşmüş yere
 Alnının atında yara

Sarı kekil kara kaşı

Daha 22 yaşı
 Kıyma felek kul olayım
 6 bacının gardaşı

Her yıl kara geçer yazım
 Yekinsem tutmuyor dizim
 Düşman başına vermesin
 Cahal oğlum bekâr kızım

Bu nazaya dayanmaz
 Askerden yazıyor destan
 Kızım düğünde oynuyor
 Kardişort uzun fistan

Düğünlerde oynamış da
 Ana takmış nazarlığı
 Gidip gele gele usandım
 Soyka Buruk Mezarlığı

Galan gitti geri gelmedi
 Ağlama anam ağlama
 Eğer bizi seviyorsan
 Duvarı âşık eyleme

Bulandı hava yağdı yağmur
 Yolları eylemiş çamur
 Oğlum tutma kenardan git
 Yer yaşarmış direk demir

Cahal oğlum cahal kızım
 Sizin günü ararım
 Unutamam cahallarım
 Ölene kadar ağlarım

Hatıralarımda büyüttüm
 Dönerken yaşarır gözüm
 Buna yürek dayanır mı
 Bekâr oğlum cahal kızım

Sarı kızım kale çeker
 Yüzüne dağılmış kekil
 Gün doğar varam varamam
 Allahtan gelen şükür (K-15).

SA-65

Mustafa Duman'ın kardeşine ağıdı:

El âlem derdi yeğen
 Kardeş çatıyor kaşını
 Vallah göresim geldi
 Toka gözlü kardaşımı

Gel kardaşım köyümüze
 Gelmiş yaylamızın yazı
 Konağın altı akmış
 Görmesin kardaşın gözü

İki tane bekâr var
 Bunlara bir baba gerek
 Kardaşın bey gibi gezer
 Meşin gocuk deri yelek

Doktor çare bulamadı
 Yeğen kardaşımın derdi
 Oğlum gelmedin mi deyi
 Anan benden haber aldı

Herkes yaylaya gidiyor

Sıcak Adana'nın yazı
 Elinden geleni yaptı
 Sağ olasin dezzem kızı

Murat mezarın yaptırmış
 Başına diktirmiş çamı
 Derdi yeğen duramıyor
 Perişan kardaşın hâli

Koca konak koca konak
 Hani sahibin nerede
 Zamanı geliyor diye
 Kardaş kız arar Murat'a

Derdi yeğen kardaşımın
 Kalkıyor tutmuyor dizleri
 Ağlayacak bacısı yok
 Ağlayın kardaşın kızları

Toka gardaşımın gözü
 Böyle mi yazılmış yazı
 Çocuk gibi mama verdi
 Sağ olasin dezzem kızı

Kalkacak hâli kalmadı
 Dert kardaşı yiye yiye
 Bacısı yok ki ağlaya
 Babam oğlu diye diye

Vallahi ciğerim yandı
 Bu ölen benim kardaşım
 Çok acı çektirdi bana
 Allah kesilesin başım (K-15).

SA-66

Mustafa Duman'ın annesinin babasına söylediği ağıt:

İçeri camızlar doldu
Yine benim aklım daldı
Kalk eşim gadanı alayım
A dereden kanı geldi

Yaba sarıka...
Şunun odasına yakın
Seherden gelen camızlar
Çıkartın bir kurşun sıkın

Kadanı alayım Omar'ım
Arada kaldım arada
Takım gezer elden ele
Hani sahibi nerede

Bacım Yeter bacım Yeter
Mustafa'yı evine götür
Kalan gittin geri gelmen
Elif yetimleri yatır

Kadanı alayım Emine
Eşim dolanın boynuna
Saati tuta tuta gelmiş
Ölüm getir...

Murat ağlar Musa ağlar
Yol verin dumanlı dağlar
Eşim Kayseri'den inmiş
Orada bohçasını bağlar

Kadanı alayım eniştem

Kötü günün sonu ulmuş
 Kırk beş kişinin içinden
 Seçilmiş de orada kalmış

Bozan Dağlarını geçmiş
 Gelmiş de Dölek'te ölmüş
 Usta Mehmet öldü deyi
 Gazetelere ilan olmuş

Yekin sürmeli eşim yekin
 Saat kordonun döküm döküm
 Camız olmuş baca vurmuş
 Sen seni hazardan sakın

Çıksam Şirvan Dağı'na
 Çağırsam eşim duyar mı
 Kırk beş kişinin içinde
 Adam canına kıyar mı

Tak da boynundan başına
 Eyvah, anam öldüm demiş!
 Evin yok mu sürmeli eşim
 Aziziye'yi hocası yumuş (K-15).

SA-67

Abidin emmi Abidin emmi
 Gördün eşimin halini
 Sen söyle de ben ağlayayım
 Tel kaynımın diline (K-1).

SA-68

Ağa konağı karşı mezar
 Binme ata değer nazar
 Öksüz oğlan densiz gezer

Değmeyin bunun tellerine

Hacı Osman acar eylemiş
Kaldır oğlum kollarını
Düşman sıkınca fişeği
Kırdım ola bellerini

Fâni dünya fâni
Bacıların yalar kanı
Ver doktora kurtar canı
Kıran girsin mallarına

Halil İbrahim söyler bacı
Yürekten çıkmıyor acı
Cülüs olmuş mor siyacı
Baykuş konmuş dallarına (K-7).

SA-69

Fatma'nın oğlu Hasan 1952 yılında ölür. Bu durum üzerine bacısı Emine, Hasan'a şu ağıdı söyler:

Kara balta kara çizme
Sen bekârsın Hasan, gezme
Akşam Esirik'ten geldi
Boynunda kırmızı yazma

Çatal boynuzlu öküzleri
Elin ağılında yatıyor
Kardaşım desem ağlasam
Eloğlu kapıya atıyor

Allah oğlum gelmeysin
Gene vurdum dizlerime
Deme benim hatırıma

Kurban olim kızlarına

Kara palto kara şalvar
Gayrı anam Allah'a yalvar
Terekimciler uçurdu
Kardaşımın yaptığı tavlar

Dışarıya çıkamıyom
Kara mezar görünüyor
Ardı çancı gezenlere
Babam oğlu yeriniyor

Düşman hayfını aldım demiş
Tarla başında gezince
Aklım başımda kalmadı
Terekimçi mal yazınca

Dalların otu derildi
Geldi haymıya vuruldu
Ayan olsun babam oğlu
Yiyen geline sarıldı

Osman beni yandanyor
Ben mi öldürdüm kardaşımı
Ne ettin bre Abdullah ne ettin
Yusuf'umun yoldaşımı

Işığı şafak ışığı
Üşüdü kardaş üşüdü
Koca değil babam oğlu
Emmim uşağı yaşıtı

Melek bacı melek bacı
Daha gelmedi mi Bekir

Teneşire çıkardılar
Yüzüne dağılmış kekil

Teneşire çıkardılar
Kuluç gelmiş dişten dişe
Çağırıp itin vuranları
Kardaşa etti temaşa

Osman benim can daneme
Ne ettin kardaş ne ettin
Gelinimi gelin ettin
Ettim bacım ettim (K-15).

SA-70

1954 yılında Ali Bâ'nın gelini Battal'ın hanımı Fadime'nin ölen Yeter'e söylediği ağıt:

Omar'dan da kâğıt geldi
Vallaha okutmam kızım
Bunuyunan dokuz oldu
Kalksam da tutmuyor dizim

Aman kızım aman kızım
Haktan kara benim yüzüm
Kullar başına vermesin
Biri oğlum biri kızım

Hac yolunda ölen emmim
Sen geldin de verdimdi
Osman'ın büyük kapısı
Kızımı orda gördün mü

Emmisi beşlik düzdürmüş
Ortasında altınnan
Bekâr Hasan dağda gezer

Omuzunda martininen

Biri zubun¹⁵ biri yelek
 Bacısı yok saklıyacak
 Ne oğlum var ne de kızım
 Anam deyi yoklayacak (K-15).

SA-71

1949 yılında Ali Bâ'nın gelini Battal'ın hanımı Fadime'nin oğlu Kömo'ya söylediği ağıt:

Yeldim oğlancığım yeldim
 Daş aldım bağrımı deldim
 Ben Çavdarlıyım dedim de
 Bir yolcudan haber aldım

Dam dam üstü koca konak
 Oğlum var da tuttum dünek
 Çatal kurbanlar adadım
 İki koyun bir de inek

Kadanı alayım İrbiyem
 Gel geline edek minnet
 Bir oğlan oğlan mı demiş
 Omar'ın oğlu Memmet

Yattı a gelinim yattı
 Bebekleri üstüme attı
 Haksındım Memmet haksındım
 Oğlan öldü ocak battı

Bu ocağı batıramam
 Üstüme yenge getiremem

¹⁵ Yörede kullanılan uzun etektir.

Gelin üstüme attı gitti
Bebekleri ben yatırıırım

Kadanı alıyım gelinim
Ne dedi oğlumun dilleri
Kör olmuş Ali'nin gözü
Duvar çalıyor elleri

Kadanı alayım Gülüş
Oğlum gelir yılış yılış
Ben oğluma haber saldım
Benim başımda var bir iş (K-15).

SA-72

Avşar Beylerinden Kara Yusuf'un oğlu Yusuf Bey'in ölen kız kardeşine söylediği ağıt:

Çektim de kazık çıkmadı
Kırık kollarım kalkmadı
Martinimi yetiştirdim
Kardaş kardaşa bakmadı

Arzumanım kara kaya
Oğlum benzer doğan aya
Akşam Tomarza'dan geldi
Bakamadım doya doya

Kelleyi kelleye çatar
Kandırır terkiye atar
Kardaş mencilis adam
Üç beş kişi atın tutar

Evimiz Karakaya'da
Kardaş orada oturur
Kara Yusuf'un torunu

Avşar'a beylik getirir

Akşam Tomarza'dan geldi
Baktım baktım doyamadım
Dilim dişim kilitlendi de
Hatırını soramadım (K-15).

SA-73

1950 yılında vefat eden Kıyık Selbi'nin kızı Eşe ve eniştesi Mulla'ya söylediği ağıt:

Mektepte toprak elemiş
Böyle mi dilek dilemiş
İkisi sarılmış ölmüş
Gelininen gafil eylemiş

Yıkılasın mezar oluk
Adana'da aldık soluk
Teneşire çıkarmışlar
Belik... gedik

Kozan'da horoz öttü
Adana'da şafak battı
Ana Emir'ime küskünüm
Emir'im çemimi söktü

Kadanı alim bağlama
Ağlama anam ağlama
Galan gettin geri gelmen
Geçmez lafları söyleme

Ağarın şela ağar
Oğlan Türkiye'ye değer
Varmış Durdu kucaklamış
Hademeler geri kovar

Yıkıla Adana yolu
 Kan doldurdu sağ olası
 Kullar başına vermesin
 Beş yaralı yedi ölü (K-15).

SA-74

Dördü evli beşi ergen
 Kutlu'dan döktürdüm yorgan
 Boz Ömer'im sağ olsaydı
 İnekten keserdim kurban

Boz Ömer'im Ağa Murat'ım
 İradım kuzum iradım
 Dokuz oğlan anasıyım
 Ellerden çiftçi aradım (K-7).

SA-75

Tılı'nın hanımı Mevlide'nin annesi Fatma'nın söylediği ağıt:

Dışarıya çıktımıdı
 Mevlit kapıda uyumuş
 Ne olursa ölene olur
 Ana yetimin büyümüş

Gövdeli'de uçan teyyare
 Sen eşime selam söyle
 Allah bir dert verdi deyi
 Sultan dorusuna söyle

Ben Halil'den kar istiyom
 Halil de benden kaçıyor
 Gördün mü Kiraz gördün mü
 Allah sizlerden seçiyor

Uyluktan yaba çıkar mı
 Buna bulunmadı çare
 Omar emmi Duran emmi
 Bu tokturun yolu nere

Dışarıdan kar getirin
 Benim içerim yanıyor
 Tel çekin de o tez gelsin
 Mevlit babaya ağlıyor (K-15).

SA-76

Efendi'nin oğlu Emir'in babası için söylediği ağıt:

Yaylaya hâkim geldi de
 Ağam önüne varıyor
 Kıyma felek kul olayım
 Sal dereden yurt alıyor

Aziziye'ye vardım mı
 Geri döndüm geledim
 Çerkezler haber aldı da
 Ağam hasta diyemedim

Çavuş'un oğlu Mustafa
 Çek atını eyle tımar
 Yiğenlerin kurban ağam
 Biri Mehmet biri Omar

Atına eğer yaptırdı
 Ona taktırcı gümüş
 Ağam Halep'ten geliyor
 Haybesinde dolu yemiş

Zöhre bacı Zöhre bacı
 Meğer ne zorumuş acı
 Aziziye'ye vardım mı
 Toktur yok dedi ilacı (K-15).

SA-77

Kötüköylü Bebek'in hanımı Sultan'ın, oğlu Duran'a söylediği ağıt:

A Duran'ım a Mehmet'im
 Birbirine eş değil mi
 Niye gelip çalışıyon
 Yalan dünya boş değil mi

N'olur toprak atmıyanan
 N'olur hizmet etmiyenen
 Bir adam hasta mı olur
 Ana Aziziye'ye gitmiyenen

Duran anan kadını alsın
 Oğlum derdin zor muyudu
 Göbekli harman kaldırır
 Böyle oğlunuz var mıydı

Hastalandın öldünüse
 Vah oldu oğlum vah oldu
 Toprak attın öldünüse
 Ok oldu oğlum ok oldu

Sultan belinden eniyor
 Silerini sokuşturuyor
 Karapınar'a git oğlum
 Onlar bir kız yakıştırıyor (K-15).

SA-78

Fakülteye girmişim dert yanıyor
 Olan doktor başucunda dönüyor
 İlaç kâr etmiyor burnu kanıyor
 Beyin kanaması dedi doktor

Bak emmimi gördüm sakallı yetim
 Giderken baktım tütmüyor tütün
 Komşular ağlıyor yanıyor bütün
 Hasta da bende yok gayrı gardaşım (K-9).

SA-79

Derede de tırpan işler
 Bazı görürüm kötü düşler
 Ot biçerken gelirdi sahi
 Haydar tırpanı çekiçler

Kapısında bir tek söğüt
 Oğlu cahil tutmaz öğüt
 İki gardaş mezar olmuş
 Faik bundan babayiğit (K-9).

SA-80**Küçük Döndü'nün Ağdı**

Eşimin seveni çok
 Ben düşman elediği etmem
 Öyle deme sen Mustafa
 Ben Karapınar'a gitmem

Seyit'e kurban olayım
 Ne dersem onu alıyor
 Anşa bibi canım kurban
 Benim gönlümü görüyor

Tülay'ım canım kurban olsun
 Kuzularım anan kurban
 Nerde olsa eşim belli
 Kolda saat belde uman

Kadanı alıyım Zala
 Yetimi yetime katak
 Öksüzleri toplayak da
 İkimiz de içinde yatak

Öksüzleri ucuz etmem
 Ben odama aldırمام halı
 Öğretmen gibi geziyor
 Nerde olsa eşim belli

Eşimin seveni çok
 Elin dediğini etmem
 Kuzularımı koyup da
 Ben Karapınar'a gitmem

Tülay'ımı gelin verim
 Cehizlik dökerim yorgan
 Benim eşim dolanır
 Gendi evli gönlü ergen (K-15).

SA-81

Mustafa Duman'ın bibisinin oğlu Osman'a söylenen ağıt:

Gelin Döndü gelin Döndü
 Bakın ciğerim yandı
 Osman gene hasta mı deyi
 Yusuf'tan da kâğıt geldi

Gelin Döndü gelin Döndü
 Düşman dediğini etme
 Osman'ın seveni çok
 Sen Karapınar'a gitme

Sabah köye gidiyorlar
 Bibim sen de gidicin mi
 Bundan sonra sefil bibim
 Kalan bir gün görücün mü

Yusuf Bâ ayan mı oldu
 Mektupta Osman'ı yazıyor
 Kolda saat belde uman
 Öğretmen gibi geziyor

Osman ölmüş deyicağaz
 Düşmanı sevinsin kalan
 Meğer Osman da ölürümüş
 Yalanımış dünya yalan

Tülay'ı çok seviyor
 Sesin duyar gelir m'ola
 Bibim kızı Yeter Hatun
 Varıcağaz bilir m'ola

Seyit Bayram Seyit Bayram
 Ağlıyor kardeşim deyi
 Gelini oturmuş ağlıyor
 Nerede kardeşim deyi

Yaylanın yazı gelmiş de
 Köye gidiyorlar kalan
 Oba evine kayıt görmüş
 Uyan Kara Osman'im uyan

Öğsüz yüzü soğuk olur
 Gir elinden tutanı yok
 Ölme bibim oğlu ölme
 Senin sevenlerin çok (K-15).

SA-82

Mustafa Duman'ın Samet emmi için söylediği ağıt:

Düz taşından bir cep çıktı
 Havası bozuk vurdu
 Koca köylerin içinden
 Geldi de oğlansızı buldu

Kayseri'ye el edişin
 Beni sinamıya saldı
 Harçlığını çok ver deyi
 Dezzemin öğüdünü verdi

Katar olup gelen kazlar
 Kazlar kılavuzun düzler
 Ne kadar yelgin ağlıyor
 Kardaşı olmuyan kızlar

Hatça yanında kıymetli
 Yanına oluyor yoldaş
 Ağlaman dezzem kızları
 Ben size olurum kardaş

Baba günü görmedim ben
 Semet emmim oldu baba
 Bin oğlansız ölmüş deyi
 Bütün buna yandı oba

Sultan öldü deyıncağaz
 Öğretmen vurmuş dizine
 Bir tel çekin o da gelsin
 Seher de döne kızına

Yetimidik öksüzdük
 Çok yattık bunun damında
 Borcum ne kadar bilmiyom
 Siz okuyun dükkânında

Üç pınardan su istemiş
 Burada olsam getirirdim
 Onun yanına düşer de
 Bir toktura götürürdüm (K-15)

SA-83

Murat öldü deyıncağız
 Vallah sevinmiş oba
 Aslan'ın akli yetmiyor
 Ergeni istiyor baba

Unutmam Murat unutmam
 Vallahi senin acını
 Murat'ın Hatice'si için
 Karı ederim bacımı

Selver bibi Selver bibi
 Sen böyle ettin dillerimi
 Kurşun olsa yıkılmazdım
 Saçma kırdı bellerimi

Bacım Zala bacım Zala
 Karaymış günün kara
 Bir avradı bir de kendi

Karda kışta düştü yola

Ekrem tüfeğini yağlar
Aslan tabancasını bağlar
Gelin bize haber verin
Murat'ın gezdiği dağlar

Zemheride vuruldu da
Önün getirdi bahara
Müfreze görmesin deyi
Mevzi kazıyor ahıra

Hastaneye vardım da
Aslan saçını tarıyor
Neredesin emim oğlu
Kaso seni arıyor

Savcı keşfe gelince
Nasıl oldu diye sordu
Dost değil düşman değil
Bunu vuran elin Kürt'ü

Bacım Zala bacım Zala
Ben sana olayım kardaş
Gelin kardaş istemiyor
Vallahi istiyor yoldaş

Savcı bakmış ağlamış
Kara bıyık kara kaşa
Yakınlarda af çıkıyor
Yaşa emim oğlu yaşa (K-15).

SA-84

Eski gelen gelmez oldu

Kahve ocağı yanmaz oldu
 Dudu'm bir yumuş buyursa
 Köylü yüzün dönmez oldu

Dışarı ayın ışığı
 Hani buranın beşiği
 Allah bir evlat verirse
 Altın dövdürürüm aşığı

Bahçesi çiçek açıyor
 Ellaham meyve verecek
 Dudu'm konağı döşet
 Hasan dayın gelecek

Sal beriden varırken
 Talaslı çalmış maşallah
 Gülben oğlu demiş ki
 Ağam iyi olun inşallah

Yatlarına yurtlarına
 Sulup dağın atlarına
 Uzat oğlum gölgen düşsün
 Örtülü'nün Kürtlerine (K-3, K-4).

SA-85

Ne kadar canı tatlı ki
 Kara Zebin övün diyor
 Şunun evini batırmayın
 Tel çekin de gelsin diyor

Kadanı alayım Fadime
 Çatma Sultan'ımın kolunu
 Sap vurur kağrı getirir
 Yıkılasın değirmenin yolu

Üç pınardan su istemiş
 Kardaşı yok ki getire
 Elini dışına atmış
 Anası yok ki yakara

Kara Zeki'nin yüzü
 Topak Yeter'in yüzü
 Mor beliklim burada ölmüş
 Ayan olsun babam kızı

Kadanı alıyım Anişe
 Yetimi yetime katak
 Öksüzler gece korkarlar
 Toplayak içinde yatak

Ne güzel ölüme öldü
 Zikir söylüyor dilleri
 Anam dezze aş yok mu deyi
 Böğrüne çalıyor elleri

Ali çekmen kırmızı zubun
 Birbirine katlayın demiş
 Saçından bir belik kesmiş
 Bunu anama sakla demiş (K-15).

SA-86

Gizzik Duran'ın Ağdı

Çıkar kayada yatarım
 Evimi basarlar deyi
 Varıp teslim olacam
 Korkuyorum asarlar deyi

Arkadaşım çok diyordun
 Hani hiç gelen olmadı
 Güvendiğim yurtlar derdim
 Ondan da imdat olmadı

Dillere olduydum destan
 Değirmenin önü bostan
 Orduları bozuyordun
 Seni vurdu Kel Kadı Osman

Dağlarda mı kaldı haban
 Yıkılıyor senin oban
 Beş oğlan var büyüyoruz
 Hayfını biz aldık baban

Değirmenin çifte gözü
 Dizlerime indi sızı
 Gizzik Duran'ı öldürdüler
 Daha gelin elin kızı

Feke'nin de dağı yüce
 Düşmanı gezer gece
 Halep öldüğünü duymuş
 Düğün eder gündüz gece

Bre Duran bre Duran
 Dört bir yana korku salan
 Bir kurşunda ölmem derdi
 Beş kurşun sana sıkılan (K-15).

SA-87

Mulla'nın Babası Omar'ın Ağdı

Emir dayı Emir dayı

Biderini eken m'ola
 Omar'ın yetimi deyi
 Mulla'sına bakan m'ola

Kitabı şurada takılı
 Bizde koymadı akılı
 Sen gittin de bibim oğlu
 Kim ettin evin vekili

Angıtlı Göl, Kocabucak
 İçinde bitiyor çiçek
 Mulla'ya bayrak kaldırdık
 Maholar oynasın köçek

Omar toktura gidiyor
 Kağnısını bağlayarak
 Hacı Ahmet dayım geliyor
 Soyka elinden ağlayarak

Çolak suyu öte geçti
 Üç ağaçtan bir su içti
 Çok gözledik cip gelmedi
 Kanı Sarız'a ulaştı

Angıtlı Göl, Karabucak
 Kim biçip de getirecek
 Kurbanım gelin Emine
 Öksüzleri yatırarak

Ağla Döndü Zala ağla
 Zor olur kardaş acısı
 Kimsen mi yok bibim oğlu
 Ağlıyor iki bacısı

Doktor ameliyat etmiş
 Kaderim demiş ağlamış
 Doktorlar başına gelmiş
 Hademe kolunu bağlamış (K-15).

SA-88

Kayaaltılı Halil İbrahim'in Ağa'ya söylediği ağıt:

A konağa karşı mezar
 Binme ata değer nazar
 Öksüz olan densiz geçer
 Değmeyin şunun tellerine

Hacı Osman'a car eylemiş
 Kaldır oğlum kollarını
 Açar bakardım yazana
 Kurşun kırdı bellerini

A konakta sürü malı
 Bacıların yalar kanı
 Ver doktora kurtar canı
 Kıran girsin mallarına

Davranın emmisi uşağı
 Yaylada kaldı döşeği
 Düşman sıkınca fişşeği
 Neler geldi dillerine

Bize mi yazılmış yazı
 Soğuk olur öksüzün yüzü
 Kör olsun babanın gözü
 Silah vermez ellerine

Halil İbrahim başlar tacı

Yürekten çıkmıyor acı
 Gülü solmuş morsiyacı
 Bülbül konmaz dallarına (K-15).

SA-89

Dirgen Ali'nin Ağdı

Hatice senden karşılığımı ister
 Yazdığımı cemaate gösterin
 Kilisede dokuz aslan beslerim
 Alnına yazılmış bu kara yazı

Cahal gelinlerin yola bakıyor
 Kırın kışnemesi beni yakıyor
 Ağam Tikenli'ye düşman çıkıyor
 Hasmını karşıda göreydim bir gün

Kilitli kaldı Hayriye'nin kapısı
 Düşmanlar istiyor tarla tapusu
 Göl göl gezer düşmanımın hepsi
 Ağamı konakta göreyim bir gün

İsmail'i sizden aşağı görmem
 Abbas Yemlika'yı gönlümden silmem
 Bin öğüt verseniz birini almam
 Ağamı burada göreydim bir gün

Kahpe felek bana ettin ağını
 Düşman gezer Tikenli'nin dağını
 Yârabbi sana göndersin Fakı'mı
 Mavizer dalında göreydim bir gün

Tikenli doğana kanat gererdi
 Gelen kurdu diyar diyar sürerdi

Tikenli dağına çadır kurardı
Ağamı yaylada göreydim bir gün (K-15).

SA-90

Gâvur Ali'nin Ağı

Hastaneye yatırmışlar
Alır evime giderim
Bu dünyada gün görmedim
Ne kötü benim kaderim

Dinmiyor gözümün yaşı
Bir gün önce gördüm dş
Uzun yayla sallanıyor
Yıkılasın Pınarbaşı

Üç oğlu var bir de kızı
İerimde meşe kz
Benim oğlum derebeyi
Menciliste belli sözü

Nerde kaldın oğlum Hacı
Bal yesem de ağzım acı
Düşman başına vermesin
Yandı ciğerlerimin ucu

Ağla deli gönül ağla
Kalan karaları bağla
Anan gurban Mevlit oğlum
Emmilerine selam söyle

Aın da yüzünü görem
Oğlumun derdini soram
Ağla emmileri ağla

Dosta düşmana gerek

Daha Adana'ya gitmem
Kimsenin sözünü tutmam
Geceler bir yıl olsa
Ben oğlumsuz yatmam

Işıl ışıl sular akar
Lale sümbül yazın kokar
Hangi birini söyleyim
Çiftliğine kimler bakar

Geldi Adana'nın yazı
İçeride vardı sızı
Kurban olan bacıları
Yıkarımış elin kızı

.....
Eski dertlerimizi açak
Ne ağlıyorsunuz kızlarım
Galan kefinini biçek

Anan ölsün baban ölsün
Felek dünya sana kalsın
Beni mezara koyun da
Mevlit oğlum geri gelsin

Bunu söyler Gâvur Ali
Bu dertlere düştü yolu
On senedir yatan oğlum
Sebep olan gâvur dölü (K-39).

SA-91

Çarşambanın dokuzunu

Perşembenin dördünü
Ben babamın öldüğünü
Nasıl unuturum

Peş peşe aradılar
Yüreğimi dağladılar
Babam öldü deyince
Dünyamı başıma yıktılar

Perşembe bir haber aldım
Sanki şaka rüya sandım
Sabah babamı öyle görünce
İşte o zaman inandım

Perşembe yanına varınca
Yatıyor boylu boyunca
Hadi kalk gidelim deyince
Dönüp bakmadı bize

Sancım var diye şaka yapmış
Gitmiş hastaneye yatmış
Anneme bile söylemeden
Dönüşü olmayan bilet almış

Kime küsmüş darılmış
Annem ellerini tutmuş
Akşam oğlanları beklemeden
Uyanmaz uykuya dalmış

Hep oturur konuşmazdı
Hiçbir yere gitmezdi
Şimdi öyle bir gitti ki
Bir daha gelemez ki

Hastanede önüne vardım
Odalarda babamı aradım
Ben babamı bulamayınca
Oturup orada ağladım

Sabah erken kalkıyorum
Sağa sola bakıyorum
Ben babamı bulamayınca
İşte o zaman yanıyorum

Ayın altısı oldu
Tam bir ayı doldu
Gelecek diye beklerken
Odaları bomboş kaldı

Aşağı yeli serin eser
Her yerleri buz keser
Benim yüreğimin ateşini
Bilmiyorum neler keser (K-15).

SA-92

Çarşamba saat on ikide
Telefonlar çaldı yine
Anladım acı haber var
Ateş düştü yüreğime

Açmayın dedim telefonları
Kapatın dedim kapıları
Annemin acı haberini
Duymasın komşuları

Azrail bize gelmiş
Elinde liste varmış
Listenin başına da

Annemi babamı yazmış

Oğlanlar yanıma gelsin
Oturup bana hesap versin
Orada anama babama
Ne yapmışlar söylesin

Altı kardeşin bir bacısı
Ne zormuş anne baba acısı
Yandım yandım bitmedi
İçimden gitmez acısı

Kırkı ellisi bitti mi
Oğlanlar evine gitti mi
Baba evini beklemek
Bir tek kızına düştü mü

Kabristana vardım göremedim
Adresiniz yok soramadım
Annemin babamın gidişine
Ben hâlâ alışamadım (K-15).

SA-93

Çalık'a annesinin söylediği ağıt:

Kafamı koyun sokuya
Oğlumı koydum sekiye
Teyzesinden kız istiyor
Salmıyor başka kapıya

Bana verin gömleğini
Hani içinin tarağı
Teyzesinden kız istiyor
Kalmadı artık gereği

Nicelik İbrahim emmim
 Gelsin yanıma otursun
 Gardaşımın gönlü büyük
 Dediği kızı bitirsin (K-1).

SA-94

Karapınar köyünden Ali Çiçek'e Ahmet Şahin'in söylediği ağıt:

Ahırda sıralı inek
 Kilitli kaldı koca konak
 Akşama kadar yol beklerim
 Ali Yaşar ¹⁶gelsin binek

İsmail sağ kolu
 Seni duyduk olduk deli
 Kaymakam'a haber olmuş
 Greyderler açar yolu

Güzden ekmiş biderini
 Mevlâ çizmiş kaderini
 Odasında göremiyom
 Yoklayacam bedenini

Kar yağıyor poyraz esiyor
 Ayaz yüzümü kesiyor
 Neredesin gelin bacım
 Yaşar'ım sana küsüyor

Kırkgeçit'de Yusuf dayı
 Tolu tolu döker yaşı
 Biz kimi ona bulak

¹⁶ Köyden Sarız ilçesine ulaşımı sağlamak için kullanılan dolmuşu süren kişinin adıdır.

Bu yüce Mevlâ'nın işi

Veli dayı Veli dayı
Kırmadım senin sözünü
Benden ona selam olsun
Bilmiyom hâkim kızını

Çiçeklerin soyu battı
Eller mallarını sattı
El yatağını beğenmezdin
Gittin kar içine yattın (K-9).

SA-95

Her adama ağıt yakmıyom
Yaktığımı da başa kalkmıyom
Sen gelmezsen Ömer yarın
Dönünce şu yana bakmıyom

Güler mi öksüzün yüzü
Ben böyle görmedim sızı
Yârim yolun yarısında
Nasıl etsin elin kızı

Ben ağlarım bölüm bölüm
Acı çektim yoktur hâlim
Doktor iyileştirsin diye
Döndü ablam vermiş kilim (K-9).

SA-96

Fakı diye diye öldü
Fakı alsın gadasını
Kim açıp kim bakıcı
Şu bacımın odasını

Yol üstünde garip mezar
 Yel eser de kumu tozar
 Teneşire çıkarmışlar
 Diyorlar ki gelin güzel

Oğlunuzdan kâğıt geldi
 Ben salmadım aynını
 Gözü kör olası doktor
 Dökmüş çocuğun beynini

Patates ekti de çapaladı
 Biz de vururuz tava tava
 Çıkmiş doktor dairesine
 Bacımdan alıyor haber

Üstüne gelin alırlar
 Elkızı çekmez yasını
 Gözü kör olasıca doktor
 Hapisler duymuş sesini (K-9).

SA-97

Gadanı alim Ağız teyze
 Mezarını gördünüz mü
 Ergene bayrak kaldırdık
 Okuntusunu aldınız mı

Haymanın altına atmışlar
 Üstüne melef örtmüşler
 Ne yapım emmioğlu
 Her garezi sana etmişler

Murali de ekin biçer
 Al kolların çarpa çarpa
 Aynayla kekilini düzler

Arkasını kırpa kırpa

Dayan ey dizlerim dayan

Uyan emmioğlu uyan

Şimdi dayıların gelir

Kimi atlı kimi yayan

Eller ununu öğüttü

Bizim yaymalar bekliyor

Tez gel emmioğlu

Topal baban imekliyor (K-9).

SA-98

Nenni bebeğim nenni

Barmağının ucu kanlı

Bana ağlama diyorlar

Daha Ahmet delikanlı

Ahmet aldı ilimi

Şerife aldı solumu

Babası evine geliyor

Yen öldürmüş belini

Şaşmış Ahmet'im şaşmış

Çom Bekir'i aşmış

Anacığını tipi vurmuş

Bebek omzundan düşmüş

A pınarda koca koca

Otlar biter kucak kucak

Babam oğlu Sarı Ahmet

Üç gün tipilerde yatar (K-9).

SA-99

Ne beşigini belemişsin
 Ne toprak elemişsin
 Haktan dilek dilemişsin
 Duvar dibi çalayım diye

Karapınar emmilerim
 Gayrı alırım mülkümü
 Çobandım ayım yetti
 Sıkça emmim verin hakkımı

Aman ölü mü deli mi
 Kürekten kırık kolumu
 Bir köye kızamık geldi
 Beni mi buldu yalnız

Kurban olayım emmilerim
 Alnı da kara kekilli
 Üçü bir yerde oynar
 Benim kuzular akıllı

Varsam Coşkun'un yanına
 Kızım orada gelin oynar
 Çocukları zurba başı
 Battal'ımın gözü kaynar (K-5).

SA-100

Yetimin dilinden belli
 Melelinen verir para
 Ben köye varmaz oldum
 Gardaş yatar sıra sıra

Gadanı alayım Güllü
 Aklımı yitirdim oldum deli

Ellerin köyünde ölmüş
Babamın oğlu Sürmeli Ali

Aralı dalı aralı
Hacı bebeğin ölmüş yaralı
Alıcın dibine gömmüşler
Sorun hele bu nereli

Babamın evinde ölmüş
Atmışlar üstüne yorgan
Gitme gadanı alayım
Daha oğlanların ergen (K-5).

SA-101

Dudu bekâr Yeter bekâr
Evi burcu burcu kokar
Ne yapım evlatsız karıyı
Haksız çoban gibi çıkar

Dengiyle yatar altın
Az mı yorganım satın
Dokuz tane elkızı aldım
Sevgilisi Dudu Hatun

Atımın kulağı kalem
Bana yandı cümle âlem
Talas'tan mektup yolladım
Aşirete bütün selam

Ay doğar düşer ışık
Hani buranın aşığı
Mevlâ'm bir oğlan verseydi
Altın doldururdum beşiği

Atıma bağladım torba
 Kalk bacım gidelim bize
 İş demezdim ben oğlana
 Hasret oldum bir kıza (K-9).

SA-102

Kapısında selvi söğüt
 Verseler almam öğüt
 Yılkıdan atı getirmiş
 Oğlum babasından yiğit

Gadanı alayım Samır
 Eşimin gözleri kömür
 Kalan kolunuza düştüm
 Kollasın kayınım Emir

On iki erkân içinde
 Derman arkın içinde
 Kaba yara sürü çektim
 Bir sen orada kışladın

Aşağıda büyük bucak
 Ot yığardık kucak kucak
 Kıyma felek kurban olayım
 Sarı Veli bir tek ocak

Gadanı alayım Fatma
 Eşimin kolları çatma
 Sarı Veli'm bir tanecik ya
 Mevlâ'm ona etme

Kaş karada yüzü ablak
 Övündün mü kara toprak
 Gadanı alayım Tozak bacı

Döndü'me vurdurma şaplak

Eşim düğünden gelmiş de
Atını suya çekiyor
Sarı Veli can veriyor
Gözü kızlara bakıyor (K-9).

SA-103

Dursun öldü dediler
Him taşı düştü belime
Gider savcıya yalvarırım
İzin alırım âlime

Duvarda asılı içlik
Tövbe alamıyom dışlık
Çeşmeye malı indirmiş
Dursun'um çalıyor ıslık

Kurban oluyum oluyum
Anamın gözü irisi
Bizim elde bilmeyen yok
Gardaşım köyün yarısı

Gardaşım doktordan gelmiş
Çatal atın döşeğini
Babam oğlu darda kalmış
Hatça götür fişeğini

Gadanı alim Kara
Ciğerlerim oldu yara
Kurban sesin duyulmuyor
Ne olur telefonda ara

Dursun'um çıkmaz aklımdan

Ağlar gözyaşı dökerim
 Ölenece ben unutmam
 Gardaş yasını çekerim (K-42).

SA-104

Kayseri'yi aradım da
 Elif buldun mu kızını
 Hastanede ölenlerin
 Hekimler yumar gözünü

Baba Kuşçu'ya gelmiyor
 Açılmaz kilitli kapı
 Alın evine götürün
 Burada çetin olur tipi

Şükran mezara vardın da
 Bacın baktı mı yüzüne
 Ellaham Türkan'im küstü
 Geri geldin mi izine

Ağla kele Elif ağla
 Dönmüyor mu senin dilin
 Halaya çıkmış oynamış
 Ahmet'e getirmiş gelin

Sen tara saçını limonla
 Türkan'ıma ör beliği
 Unuttum da diyemedim
 Vay babamoğlu Veli'yi

Senin evin yok muyudu
 Soğuk morgdan getirdiler
 Gün görmeyen a Türkan'ı
 Kara yere yatırdılar (K-44).

SA-105

Varmam pınarın başına
 Omar'ım çıkmaz karşıma
 İnce akıllı kardaşım
 Vurdun döşüme döşüme

Kor ateşlerde kavruldu
 Kül oldum yelde savruldu
 Ayan olsun Çerkez Ağa
 Omar'ı yanına saldı

Çiğerlerim sardı yara
 Bulunur mu buna çare
 Hele bakın kabristana
 Gardaşlarım sıra sıra

Zorumuş ciğer acısı
 Ağlar gardaş bacısı
 Çifte çifte yatırmışlar
 Çerkez Ağa Omar hangisi

Sultan bacın oldu deli
 Gülhan'ım yakar beni
 Gariban minnet eylese
 Omar'ım döner mi geri

Çiçek açar mı yazılar
 Yanar yüreğim sızılar
 Rahşan, Işık, Tosun Ali'im
 Babasız kaldı kuzular

Dayan Hösüyün'üm dayan
 Takatım kalmadı kalan
 Omar varıyor yanına

Hatun anam olsun ayan (K-43).

SA-106

Duydum ki herkese küsmüş
Mimsin'de kendini asmış
Kurban olim emmioğulları
Seni bu derde kim salmış

Gençliğimi verdim zaya
Hapiste gün saya saya
Neydi canından bezdiren
Sığmadın koca dünyaya

Benim derdim çilem bitmez
Bana teselli kâr etmez
Hayırsız Ayhan, İsmail
Heç biri yerini tutmaz

Dedesi Pont Ömer oğlu
Kara yağız uzun boylu
Selver kor ateş içinde
Benim de yüreğim dağlı

Gara Eylül'ün 15'i
Anlamadım ben bu işi
Mimsin'de toprağa verdik
Mezara döktüm gözyaşı (K-45).

SA-107

Kıbrıs'ta düğününü ettim
Barmağına taktım yüzük
Telefonuma çıkmıyor
Herhâl bana küsük

Gurbette kalan canlarım
 Anasını arar m'ola
 Dezzeleri yakınımış
 Saçlarını tarar m'ola

Gardaşıma bayrak diktim
 Ellerine kına yaktım
 Öldüğünden habersizdim
 Damızlık'ta halay çektim

Öksüzleri arzularım
 Ah çekerek sızılarım
 Kıbrıs'a nasıl gidiyim
 Gelsin bana kuzularım

Gayrı dön Hüsamettin'im
 Yıllardır bitmez hasretim
 Bugün varım yarın yokum
 Benim de biter kısmetim (K-47).

SA-108

Sefilim Kürdo'm öldü
 Sarız Kuşçu'ya döküldü
 Gardaşım diye çırpınır
 Nihat'ın beli büküldü

Gadanı alayım Nihat
 Derdine olayım ortak
 Bu sefili baş göz edin
 Düzemedik çeyiz yatak

Dinmez bağrımın sızısı
 Yaktı kavurdu acısı
 Ardı sıra ağlayacak

Yok oğlu yok bacısı

Melek gibiydi huyu
 Üzmedi konu komşuyu
 Muratsız giden sefilim
 Ağlattı koca Kuşçu'yu

Şimdi Yeter anam olsa
 Dağı dağa kavuşturur
 Bir gün görmeyen garibim
 Gardaşları savuşturur (K-48).

SA-109

Dört gardaşın tek bacısı
 Karadır alnımın yazısı
 İlla kilitli kala
 Yoğun bakımın kapısı

Aslanım diye ağlıyor
 Durup durup sayıklıyor
 Abdullah'ım Sürmeli Mahmut
 Halil Efendi'm nerde diyor

Bağdat oturmuş yanına
 Eşe sarılmış boynuna
 Meleği gelin ederken
 Eline vururum kına

Giremiyom odasına
 Hasret kaldım sedasına
 Göçüp gitti Hatun bibim
 Ben kaldım kara yasına (K-46).

SA-110

.....

Gider salına salına
Hastanede uyutmuşlar
Serum takılı koluna

Gülmüyor Dilber'in yüzü
Yaktın kavurdun dayı bizi
Baba diye ağlaşıyor
Kasım, Reşit, Dilek kızım

Ağla Zala ağla dezze
Yalan dünya boşmuş böyle
Hasan'a bayrak kaldırdık
Bibileri geldi m'ola

Dayım dayıların hası
Yürek dağlıyor acısı
Saçlarını yolar ağlar
Başında Happa bacısı

Menekşe boynunu büker
Gözyaşını içine döker
Kime koyup da gidiyon
Çocukların hepsi bekâr (K-49).

SA-111

Köyde garip bir mezar
Yel eserde kum tozar
Teneşire çıkarınca
Demişler ki gelin güzel

Sandıkta dizili aşık
Duvarda da asılmış beşik

Bacıma şehit diyorlar
Mezarında yanar bir ışık

Ben amcama söylemezdim
Gelin bacım açtı dilim
Muradım koynumda kaldı
Vakitsiz aldı ölüm (K-56).

SA-112

Köy gözümde tütüyor
Yuvam gonca gül kokulu
Ayan olsun kuzularım
Kolumda serum takılı

Evimin çevresi çiçek
Doktorlar atıyor bıçak
Haber verin tez gelsin
Şengül'ümü getiren uçak

Tufan bekâr Metin bekâr
Şadiye kızım beni yakar
Cengiz yanıma gelmiş
Mahzun mahzun bana bakar

Evim yurdum talan oldu
Güzelliğim yalan oldu
Saçım belime kadardı
Komşularım bana ne oldu (K-56).

SA-113

Haber geldi Osman'dan
Sandım taş geldi düşmandan
İsmail amcam nerde dedim
Getirdiler soğuk morgdan

Böyle bu dünyanın işi
 Aramaz üçü ile beşi
 Bir rahat yüzü görmedi
 Babamın kadersiz gardaşı

Hastanede kıvranırm
 Elimi vururum duvara
 Ciğerlerini bitirmiş
 Soyka ola şu sigara (K-57).

SA-114

Ahmet'im Mehmet'im nerede
 Düşüm bir dermansız derde
 Kurban olam kınamayım
 Sürüyü kaptırdım kurda

Kapımızın önü selvi dikme
 Kadersiz yeni yetme
 N'olur felek birini ver
 Elin söylediğini etme

Ekinler verdi başağı
 Omzunda martin tüfeği
 Kör olası zalim düşman
 Öldürdün sekiz uşağı

Yukarı tutun salını
 Gitsin görüne görüne
 Oba kim diye sorarsa
 Coşanoğlu'nun torunu (K-56).

SA-115

Oğlum diye nazlandım
 Everdim evini düzledim

Elin buğday tarlasında
Belim bükülü çalıştım

Mevlâ'm kullarını sınar
Dert doluyum yüreğim yanar
Et tırnaktan ayrılır mı
El gün sizi kınar

Halil sana söylerim
Evimi köyümü özlerim
Yavrularım gelir diye
Boynum bükük yolunu gözlerim (K-57).

SA-116

Karapınar yerin dökük
Yağmur yağar gölek gölek
N'oldu anasız n'oldu
Ne el kaldı ne de bilek

Fistanını al çevirmiş
Duyanların yüreği kavrulmuş
Zincir dolanmış boynuna
Kır at yerden yere vurmuş

Eliyle el eylemiş
Bağrıyla yol eylemiş
Emmin dayın yok muydu
Çobanlara gel eylemiş

Kurban olam boyuna posuna
Kızım gider anasına
Öznesi gelin veriyorum
Gelin gidek kınasına (K-58).

SA-117

Çatalpınar soğuk dere
 Bakın yazgıya kadere
 Oy aslan emmim
 Ayağında derin yara

Matemle geçti sene
 Sultan ebem yandı sana
 Bilmiyorum ki ne söylesem
 Kader gülmesi sana (K-58).

SA-118

Ateşin yaktı özümü
 Yoldum saçımı yüzümü
 Yanasın Çukurova
 Samenler örtmüş yüzünü

Ayağından bağlamışlar
 Toza toprağa belemişler
 Genç yaşta ölen Mehmet'im
 Yüzüne su elemişler

Söyle n'olur babam oğlu
 Kurban olayım derdini aç bana
 Anamın ciğeri dağlı
 Yangın düştü Söbeçimen'e (K-59).

SA-119

Kara şalvar yıldır yıldır
 Gardaş martinini doldur
 El içinde arlanıyom
 Gel gidek evde öldür

Varmam pınarın başına

Gül yağı çalmam kaşıma
 Kanım kattım helal olsun
 Ceza vermeyin gardaşıma

Gardaş ardımdan ulaştı
 Sihim sihime dolaştı
 Kamayınan bir vurunca
 Mor belik kana bulaştı

Hele bakın elin oğluna
 İki elin sokmuş koynuna
 Bu dünyada kavuşmadık
 Ahirette dolan boynuma

Çoban koyun yayar m'ola
 Çıksam annem duyar m'ola
 Bir babanın iki evladı
 Gardaş bacıya kıyar m'ola (K-60).

SA-120

Sabır Hatun anam sabır
 Hepisi Allah'ın işi
 Toza toprağa karışmışta
 Ağzında altın dişi

Ölüyüm gardaşım ölüyüm
 İllaha dilim çürüye
 Gardaşım izine gelmiş
 Götürün beni oraya / gardaşım Sarız'a gelmiş götürün beni oraya

Yıkılası kurusuyası dağlar
 Suyu kuruyası bağlar
 Bir korkum var diyemiyom
 Gelin Müjdat ağlar

Giyin babam oğlu giyin
 Takım giyer döküm döküm
 Bir polis öldü dediler
 Köy yeri sallandı bütün

Bu sene karalı geldi
 Ötmez Dedo'mun pecesi
 Yetimlere baba oldu
 Anamın küçük hocası (K-64).

SA-121

Attan düşmüş çınar yatar
 Gitme beyim evin batar
 Çocuklara kıran girsin
 Sahipsizsin namın biter

Altı oğlun var beşte kızın
 Kül ettin bırakma bizi
 Kapı döşlüm kurt bileklim
 Yıkılsın Sarız'ın düzü

Fakı'sı ata binemez
 Muhammed doktor bulamaz
 Gitme beyim sen gitme
 Kimse senin gibi olamaz (K-64).

SA-122

Aman Omar'ım Omar'ım
 Mevlâ'dan seni umarım
 Kapıları açık korda
 Sabahaca görün eri

Şu dam Ömer'in bacısı
 Ağlar yolunu yolunu

Bir korkum var diyemiyom
Ali Ağa'nın gelini

Kapının önünde dutlar
Dutlar yaprağını kıtlar
Öldürmüş kapıya atmış
Adamı yağıyor yiğitler (K-63).

SA-123

Deresine dikmiş söğüt
Söğüt dalı namelemiş
İnce tüylü babam oğlu
Çadırını düğmelemiş

Şu dereye vara çıka
Vara vara kavuşuyor
Ağ ışikte kara yelek
Babam oğlu çalışıyor

Deresine dikmiş söğüt
Verseler de almam öğüt
Çadırını düğmelemiş
Babam oğlu ondan yiğit

Lamlı lamlı yatan karlar
Yürek onla soğutur mu?
Elin kızı çeker gider
Öksüz bebek büyütür mü?

Yüce dağların yücesiyim
Ben dağların gıcısıyım
Eğer bana kim derlerse
Ben Ahmet'in bacısıyım

Çiğ yumurta soyulur mu?
 Gökte yıldız sayılır mı?
 Gâvur musun? Gâvur düşman
 Ahmet'ime kıyılır mı?

Kıl palaza yatırmışlar
 Bir kaçtım da bir hopladım
 Kınamasın komşularım
 Pança pança kan topladım (K-63).

SA-124

Yıkıla yıkıla vardım
 Bir görseniz sallarımış
 Salkım salkım buzlar tutmuş
 Kekilinin uçlarını

Değirmene vardımıdı
 Değneğinin kırığını buldum
 Yapacağın bu muydu
 Ben seni Osman'a saldım

Ayakta cizme ışılar
 Gardaş gardaşı karşılar
 Oğlum ağıt etmez ama
 Kınamayın bunu komşular

Şimdi Gülistan gelirse
 O zaman çıkarırım oyun
 İllaha kıran getire
 Çalık'ta yayınlan koyun (K-62).

SA-125

Düğünlerde halay çeker
 Kolları kulaç kulaç

Ulaşamamış İsmail'im

...

Aman İsmail'im aman
 Bu iş sana hak mıydı?
 Alıp evimize gidelim
 Çatal taksi yok muydu?

İleriye gel Hamidiye'm
 Demem babanı babanı
 Senin olsun İsmail'im
 Ben dayandırırım obanı

İleriye gel Çınar kızım
 Niye sallıyorsun başını
 Senin olsun İsmail'im
 Unutmuşsun gardaşımı (K-5).

SA-126

Oğlu vardır Eymet Hacı
 Ben ağlarım acı acı
 Adam anaya bakmaz mı?
 Allah rızası için

Ankara'da bir su akar
 O da ciğerimi yakar
 Kadriye'm gelir amma
 Dört tane yetime bakar

Çektiniz gönlümü yasa
 Bende öldüm kalsın size
 Bu Sarız'a örnek olsun
 Ağıdımı çalsın İsa (K-62).

SA-127

Ne zaman ağıt yakmayam
 Yaktığımı başa kalkmayam
 Sen olmazsan Omar
 Dönüp suya bakmayam

Güler mi öksüzün yüzü
 Ben böyle görmedim sızı
 Öldü yolun yarısında
 Nasıl etsin elin kızı

Ben ağlarım bölük bölük
 Acıdan yoktur hâlim
 Doktor ilgilensin diye
 Döndü anam vermiş kilim (K-9).

SA-128

Beş kardeşten kaldı iki
 Sefil bacım aldı yükü
 Bunu arar da bulurlar mı?
 Adana'da yatan Fakı

Karapınar dayıları
 Geldi kapıya döküldü
 Ağlasana Sultan bacım
 Evinin himi söküldü

Kalan ben oraya varmam
 O yay kilime oturmam
 Bana siz izin verinde
 Onu Ankara'ya götüreyim

Allah'tan gelene şükür
 Gece gündüz edem fikir

Koca Veli nereye diyor
Sarız'da kalmış Bekir

Almanya'da Ferdi oğlu
Göremedi üzüyor
Ben beriden varırken
Balkonunda geziniyor

Allah vermiş ben söylerim
Çeker karalar bağlarım
Tek oğlunu everince
Gelir mezara söylerim

Hanım bacı Hanım bacı
Hani Fakı gelmedi mi?
Hangi derdine yanayım
Bizim Musa ölmedi mi? (K-9).

Sarız Yöresi Ağıtlarıyla İlgili Genel Değerlendirme

Sarız yöresinde ağıt geleneği geçmişten günümüze hâlâ yaygın şekilde uygulanır. Ağıtların temelinde ölüm gerçeği yatar. Yörede insanlar acılar karşısında sessiz kalmayarak feryatlarını ağıtlarla dile getirir. Ağıtları genel olarak kadınlar yakıyor olsa da erkeklerin de ağıt yaktığı görülür. Günümüzde yörede ağıt yakma geleneği orta yaş ve üzerinde devam etmektedir. Gençlerin ağıt söylediğine pek rastlanmaz. Yörede yapılan derleme çalışmalarında toplam 128 ağıt tespit edilmiştir. Tespit edilen ağıtlardan seksen dördünün mâni ve dokuzunun da koşma uyak düzeniyle yazıldığı görülmüştür. Ayrıca kafiyesi düzenli olmayan dokuz ağıt tespit edilmiştir. Ağıtlardan beşi 7'li, yüz beşi 8'li, on biri 11'li hece ölçüsüyle yazılmış ve yedisinde de serbest hece ölçüsü kullanılmıştır. Yörede tespit edilen numaralandırılmış ağıtların hece ölçüleri ve uyak düzenlerinin dağılımı şöyledir:

7'li hece ölçüsü: SA-29, SA-111, SA-112, SA-113, SA-115.

8'li hece ölçüsü: SA-1, SA-2, SA-3, SA-4, SA-5, SA-8, SA-10, SA-11, SA-12, SA-13, SA-14, SA-15, SA-16, SA-18, SA-19, SA-20, SA-21, SA-22, SA-23, SA-24, SA-26, SA-27, SA-28, SA-30, SA-32, SA-33, SA-35, SA-36, SA-37, SA-38, SA-39, SA-40,

SA-42, SA-43, SA-44, SA-45, SA-46, SA-48, SA-49, SA-50, SA-51, SA-52, SA-53, SA-54, SA-55, SA-56, SA-57, SA-58, SA-61, SA-62, SA-63, SA-65, SA-66, SA-67, SA-68, SA-69, SA-70, SA-71, SA-72, SA-73, SA-74, SA-75, SA-76, SA-77, SA-79, SA-80, SA-81, SA-82, SA-83, SA-84, SA-85, SA-86, SA-87, SA-88, SA-90, SA-91, SA-92, SA-93, SA-94, SA-96, SA-97, SA-98, SA-99, SA-100, SA-101, SA-102, SA-104, SA-105, SA-106, SA-108, SA-109, SA-110, SA-114, SA-116, SA-117, SA-118, SA-119, SA-120, SA-121, SA-122, SA-123, SA-124, SA-125, SA-126, SA-128.

11'li hece ölçüsü: SA-6, SA-7, SA-9, SA-25, SA-31, SA-47, SA-59, SA-60, SA-64, SA-78, SA-90.

Hece ölçüsü düzensiz olanlar: SA-17, SA-33, SA-41, SA-95, SA-103, SA-107, SA-127.

Mâni kafiyesiyle söylenen ağıtlar: SA-1, SA-2, SA-3, SA-4, SA-5, SA-6, SA-8, SA-10, SA-11, SA-12, SA-13, SA-14, SA-16, SA-17, SA-18, SA-19, SA-20, SA-21, SA-22, SA-23, SA-24, SA-25, SA-27, SA-28, SA-32, SA-33, SA-34, SA-35, SA-36, SA-37, SA-38, SA-40, SA-41, SA-42, SA-43, SA-45, SA-46, SA-47, SA-48, SA-49, SA-50, SA-51, SA-53, SA-54, SA-55, SA-56, SA-57, SA-58, SA-59, SA-60, SA-61, SA-62, SA-63, SA-66, SA-67, SA-69, SA-70, SA-71, SA-72, SA-73, SA-74, SA-75, SA-76, SA-77, SA-79, SA-80, SA-82, SA-83, SA-84, SA-85, SA-86, SA-87, SA-88, SA-91, SA-92, SA-93, SA-94, SA-95, SA-96, SA-97, SA-98, SA-99, SA-101, SA-102, SA-104, SA-105, SA-106, SA-108, SA-109, SA-110, SA-111, SA-112, SA-113, SA-114, SA-115, SA-116, SA-117, SA-118, SA-119, SA-121, SA-122, SA-123, SA-125, SA-126, SA-127, SA-128.

Koşma kafiyesiyle söylenen ağıtlar: SA-7, SA-9, SA-31, SA-64, SA-68, SA-78, SA-89, SA-90, SA-100.

Kafiyesi düzenli olmayan ağıtlar: SA-15, SA-26, SA-29, SA-30, SA-39, SA-44, SA-52, SA-65, SA-81, SA-103, SA-107, SA-120, SA-124.

Ağıtların konularına göre dağılımları şöyledir:

Kişiler için söylenen ağıtlar: SA-1, SA-2, SA-3, SA-4, SA-5, SA-6, SA-9, SA-10, SA-11, SA-12, SA-13, SA-14, SA-15, SA-16, SA-17, SA-18, SA-19, SA-20, SA-21, SA-22, SA-23, SA-24, SA-25, SA-26, SA-27, SA-28, SA-29, SA-30, SA-31, SA-32, SA-33, SA-35, SA-36, SA-37, SA-38, SA-39, SA-40, SA-41, SA-42, SA-43, SA-45, SA-46, SA-47, SA-48, SA-49, SA-50, SA-51, SA-53, SA-54, SA-56, SA-58, SA-60, SA-61, SA-62, SA-63, SA-64, SA-66, SA-67, SA-68, SA-69, SA-70, SA-71, SA-72, SA-73, SA-74, SA-75, SA-76, SA-77, SA-78, SA-79, SA-80, SA-81, SA-82, SA-83, SA-84, SA-85, SA-86, SA-88, SA-89, SA-91, SA-92, SA-93, SA-94, SA-95, SA-96, SA-

97, SA-98, SA-99, SA-100, SA-101, SA-102, SA-103, SA-104, SA-105, SA-106, SA-107, SA-108, SA-109, SA-110, SA-111, SA-112, SA-113, SA-114, SA-115, SA-116, SA-117, SA-118, SA-119, SA-120. SA-121, SA-122, SA-123, SA-124, SA-125, SA-126, SA-127, SA-128.

Sosyal olaylar için söylenen ağıtlar: SA-7, SA-8, SA-34, SA-57, SA-59, SA-87, SA-90.

Gelinlerin söylediği ağıtlar: SA-55.

3.2.2. Anonim Halk Edebiyatı Manzum-Mensur Ürünleri

3.2.2.1. Bilmece

Bilmeceyle ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Örneğin: Bilmece, Başgöz'e göre çözüm aranan sorunun şiirsel kalıplar içinde cevabının bulunmaya çalışılmasıdır (1974, s. 2), Akalın'a göre toplumların hoş vakit geçirmek için oluşturduğu zekâ oyunudur (1954, s. 49-50), Tarçın'a göre kalıplaşmış ve üstü kapalı sözlerle oluşturulan belli bir gelenek doğrultusunda oluşmuş toplum tarafından çeşitli işlevler yüklenen halka ait ürünlerdir (2015, s. 44). Bu tanımlardan yola çıkarak bilmeceler, insanların somut ve soyut öğeleri bir araya getirerek zekâsında bu öğeleri işleyip düğün ve oyun gibi çeşitli etkinliklerde güzel vakit geçirmek için bilgi yarışmaları gibi kullandığı halka ait ürünlerdir.

Türk edebiyatında bilmecelerin en eski örnekleri 14. yy. da kaleme alınan Codex Cumanicus'ta tespit edilmiştir (Kaya, 2014, s. 462). Yazılı olmayan geçmişi 14. yy.'dan daha eskiye dayanan ve günümüze kadar yaygın şekilde kullanılan bilmeceler Türk toplumunda farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Bilmeceye doğu ve kuzeyde yaşayan Türkler "tapmaca, tabzuğ, tapma", Türkmenler "matal", Kırgızlar "tabışmak, cumak" gibi isimler vermektedir. Bunların yanında Anadolu'nun çeşitli yörelerinde bilmecelere "metel, fıcık, söz" gibi isimlerin verildiği görülürken (Elçin, 2004, s. 1) Sarız yöresinde de "metel, bilmece" gibi isimlerin verildiği tespit edilmiştir.

Bilmeceler kuşaktan kuşağa aktararak geldiği için insanlar genellikle bilmecelerin sorularını ve cevaplarını bilirler. Örneğin: "Çarşıdan aldım bir tane eve getirdim bin tane" bilmecesinin cevabının "nar" olduğunu insanlar genellikle bilir. Bu tespitler insanların bilmecelere kulak aşinası olduğunu göstermektedir. Sarız yöresinde de bilmeceler gerek çocuklar arasında gerek yetişkinlerin düğünlerde sergilediği bayrak sorusu uygulaması gibi çeşitli etkinliklerde yoğun şekilde kullanılır.

Sarız yöresinde bilmeceler gençler ve yetişkinler arasında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Yapılan saha çalışmalarında tespit edilen bilmeceler alfabetik şekilde sıralanmıştır. Tespit edilen bilmeceler şunlardır:

SB-1

Abdest alır namaz kılmaz, cemaatten geri kalmaz. (Cevap: Cenaze)

SB-2

Allah'tan korkmaz, cennetten çıkmaz? (Cevap: Çocuk)

SB-3

Ağrır Ağrır ipi yok. Sallar sallar sapı yok (K-9).

SB-4

Altı hasır üstü hasır sıtma tutmuş berke bastır. (Cevap: Yoğurt) (K-14).

SB-5

Bize gel de götüne koyayım (Cevap: Yere otururken alta konulan döşek) (K-9).

SB-6

Dik tıktım deliğine tıktım (Cevap: Sandık) (K-9).

SB-7

Har har yaprağı hazret toprağı ya bunu bilirsin ya bu gece ölürsün (Cevap: Kına) (K-33).

SB-8

Oğluyla sarılıp yatan ana? (Cevap: Toprak Ana)

SB-9

Önce çamur, sonra kurur ve kırmızı olur? (Cevap: Kına)

SB-10

Tavuğun kümesine ne denir? (Cevap: Temek) (K-1).

SB-11

Yer altında gezerim. Gelinden kızdan güzelim. (Cevap: Çift demiri) (K-9).

SB-12

Yularladım sıpaya aştı gitti tepeye (Cevap: Gölge) (K-9).

Sarız yöresinde bilmece geleneği ilçe merkezinden daha fazla köylerde uygulanmaktadır. Kaynak kişilerle yapılan derlemelerde bilmecelerin önceki dönemlerde düğün adetleri içerisinde bayrak sorusu geleneğinde yoğun olarak işlendiğini söylenmektedir. Ancak günümüzde kentlerde büyüyen çocukların teknolojinin etkisi altında kalmasıyla geçmişten gelen bilmece gibi sözlü mirasa ait ürünlerin yeteri kadar

ilgi görmemesi yüzünden yok olmaya başladığı görülmektedir. Özellikle kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde geçmiş dönemlerde bilmece kültürünün yoğun olarak uygulandığı ancak gençlerin bilmece gibi sözlü mirasa ait ürünleri sormak ya da öğrenmek gibi isteklerinin olmamasından bilenen bilmecelerinde unutulduğu ifade edilmektedir.

3.2.2.2. Atasözü

Atasözleri, geçmişten günümüze gelen insanların yaşadıkları olaylar sonucunda elde edilen tecrübelerle meydana gelen az sözle çok şey anlatabilen kalıplaşmış cümlelerdir. Toplumların yapısal özelliklerini bünyelerinde barındıran bu ürünler zamanla değişime uğrasalar da güncelliklerini korumaya devam etmektedirler (Kaya, 2014, s. 122).

Atasözlerini diğer özlü sözlerden ayıran temel unsurları kısa, açık, kalıplaşmış net ifadeler olması ve atasözlerinin durup dururken meydana gelmemesidir. Atasözlerinin oluşması için bir olayın vesile olması gerekir. Ayrıca atasözleri geçmişten gelen kurallar olarak düşünülebilir (Boratav, 2000, s. 137-147).

Kaşgarlı Mahmut'a ait Dîvânü Lügati't Türk'te "sav" sözcüğüyle karşılanan atasözü Türk toplumlarında Başkurlarda "atalar hüzi", Kazaklarda "makal" ve Çuvaşlarda "comak" kavramlarıyla ifade edilmektedir (Gönen, 2006, s. 11).

Atasözleri özelliklerine göre asıl atasözleri, atasözleri niteliğinde olan atasözleri ve fıkra edası taşıyan atasözleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Boratav, 2000, s. 120-121). Sarız yöresinde tespit edilen asıl atasözleri alfabetik sıraya göre şöyle sıralanmıştır:

SAS-1

Acın mezarı yok (K-18).

SAS-2

Aç insan ölmez, benzi sararır (K-6).

SAS-3

Aç insan, taşı kemirir (K-6).

SAS-4

Aç insanın gözü ekmek arar (K-6).

SAS-5

Ağaç dalıyla gürler (K-6).

SAS-6

Ağanın malı gider tutmanın canı gider (K-6).

SAS-7

Ağır taş ile kık silinir yeni taşla ev yapılır (K-6).

SAS-8

Akıllı sayı sayana kadar deli oğlanı evlendirir (K-6).

SAS-9

Akıllı insandan kötülük gelmez (K-6).

SAS-10

Aklı yetmez ile gitme yola, başına kemlik getirir (K-6).

SAS-11

Âlimin evladı âlim, zalimin evladı zalim olur (K-6).

SAS-12

Allah'tan korkmayan insandan kork (K-6).

SAS-13

Anasına bak kızını al kenarına bak bezini al (K-9).

SAS-14

Avşar'ın unu tatlı, insanı açıdır (K-6).

SAS-15

Altın küçükte kıymeti büyük (K-6).

SAS-16

Aptal ata binince ağa oldum sanır (K-6).

SAS-17

Arap at kıl çul içinde belli olur (K-6).

SAS-18

Ark temizlenmiş de at temizlenmemiş (K-6).

SAS-19

Arkasından bir avuç çakıldak ile Hasan Dağı'na ekine gider (K-6).

SAS-20

Arsıza ar neylesin, namussuza söz neylesin (K-6).

SAS-21

Arsızdan ırzını alıp kaçacakmışsın (K-9).

SAS-22

At alırsan yazın kızı alırsan gezin (K-6).

SAS-23

At kaderi, it kaderi ille de avrat kaderi (K-1)

SAS-24

At yerine göre kişner (K-6).

SAS-25

Atın kazancı eşek için (K-18)

SAS-26

Avrat aklına uyulmaz (K-6).

SAS-27

Azıcık aşım kaygısız başım (K-6).

SAS-28

Bağa git izin olsun üzüm yemeye yüzün olsun (K-6).

SAS-29

Bahane olmadan dostun köyüne gidilmez (K-6).

SAS-30

Başına gelmeyen anlamaz (K-6).

SAS-31

Batmış ocak su istemez (K-6).

SAS-32

Bıçak kendi sapını yontamaz (K-6).

SAS-33

Bin bilsen de bir belene danış (K-6).

SAS-34

Bir dala basarsan bin dal yaralanır (K-6).

SAS-35

Bir hatır iki hatır üçünsün de vur yere yatır (K-6).

SAS-36

Bir it bir deriyi sürür. (K-18).

SAS-37

Çatal kazık yere batmaz (K-6).

SAS-38

Çıkabileceğin ağaca tırman (K-6).

SAS-39

Çomça tutan benim olsun dış kapıda yerim olsun (K-6).

SAS-40

Çubukken çatlamayan ağaçken kütlemez (K-6).

SAS-41

Dağ kuşu bağda bağ kuşu dağda olmaz (K-6).

SAS-42

Davulun hem içine vurur hem dışına (K-6).

SAS-43

Dik dur birlik bul (K-6).

SAS-44

Deli deliyi sever fakı ölüyü sever (K-6).

SAS-45

Delikli taş yerde kalmaz, belikli kız evde kalmaz (K-6).

SAS-46

Doğuştaki kısmetsiz doğandan
20' de kısmeti açılmayandan
40 yaşında topluma girmeyenden
65 yaşın azgınından korkacaksın (K-15).

SAS-47

Düğün kemiğiyle it havlamaz (K-6).

SAS-48

Dünya ölümlü gün akşamlı (K-6).

SAS-49

El delisiz yol çalısız olmaz (K-6).

SAS-50

Eli köfte yuvarlar gözü oynaş değinir (K-6).

SAS-51

Elimde eriğim yok koynumda koruğum yok (K-9).

SAS-52

Elin iyisi olmaz itin dayısı olmaz (K-6).

SAS-53

Emmisi dayısı çok olan gelin güzel olur (K-6).

SAS-54

Erim başımda olsun da evim çalı dibinde olsun (K-6).

SAS-55

Eloğlundan uşak olmaz (K-6).

SAS-56

Erkeğin bıyığı, atın kuyruğu kesilmez (K-6).

SAS-57

Erken kalkan yol alır, erken evlenen döl alır (K-6).

SAS-58

Eskisi olmayanın yenisi olmaz (K-6).

SAS-59

Et kanlı gerek yiğit canlı gerek (K-6).

SAS-60

Etme bulursun, inileme ölürsün (K-32)

SAS-61

Gelin halı getirmiş üstüne kendi oturmuş (K-9).

SAS-62

Gittim Kayseri'ye geldim sevseriye (K-6).

SAS-63

Gönülsüz köpeği sürüye salarsan kurt getirir (K-6).

SAS-64

Gördüğünü göğertmez gelin ağzı gevşetmez (K-6).

SAS-65

Görgülü kuşlar gördüğünü işler (K-6).

SAS-66

Görmemişin bir oğlu olmuş tutmuş önünü kopartmış (K-6).

SAS-67

Göz görmeyince gönül katlanmaz (K-6).

SAS-68

Gülme düşküne başına neler gele (K-6).

SAS-69

Hain olan it ne yer ne de yedirir (K-6).

SAS-70

İnersin gönül inersin, attan eşeğe binersin, atı da koyar yaya yürürsün (K-6).

SAS-71

İnsanın iyisini mezar, malın iyisini Pazar bilir (K-6).

SAS-72

İt kağınının gölgesinde yatınca gölge benim sanırmış (K-6).

SAS-73

İt yaza çıkar da derisi neler çeker (K-6).

SAS-74

İt doyduda Haydar'a kaldık (K-6).

SAS-75

İtin ağzı sade yağ olmaz (K-6).

SAS-76

İte bak, yattığı yere bak (K-6).

SAS-77

Kaşığın arkasını yalamayla karın doymaz (K-6).

SAS-78

Kendi başını bağlayamayan el başını bağlar (K-6).

SAS-79

Kız evi akışır oğlan evi bakışır (K-6).

SAS-80

Kilimin tozu bitmez, kötünün sözü bitmez (K-6).

SAS-81

Köpeğin kulağını kesme kimisi kısa der, kimisi uzun der (K-6).

SAS-82

Kitabın iki yüzünü de biliyor (K-6).

SAS-83

Koyur danayı, buyur anayı (K-6).

SAS-84

Kötü bucak ele yavuz, kötü avrat dile yavuz (K-6).

SAS-85

Köyün ağzı çuval ağzı değil ki büzesin (K-6).

SAS-86

Kuskundan yukarı osurmaz (K-6).

SAS-87

Küçük tavşanın ağzı tatlı olur (K-6).

SAS-88

Muhannet insana ev aldırır (K-6).

SAS-89

Ne eridi ne aktı (K-6).

SAS-90

Ne umuyorsun bacından, bacın ölüyor acından (K-6).

SAS-91

Ne kuzusu meliyor ne de anası anlıyor (K-6).

SAS-92

Oğlan babadan öğrenir sofraya yazmayı, kız anadan öğrenir halaka gezmeyi (K-6).

SAS-93

Oğlum sen dost kazan, düşmanı zaten ananda doğurur (K-6).

SAS-94

Oğlunu sorma arkadaşını de (K-15).

SAS-95

Otu çek köküne bak (K-6).

SAS-96

Ölünüz ölmesin başınıza iş gelmesin, akıllınız deli olmasın (K-6).

SAS-97

Pantolonsuzun aklından kırk arşın bez geçer (K-6).

SAS-98

Sarımsağı gelin etmişler yılına kadar kokmamış (K-6).

SAS-99

Sakla samanı gelir zamanı (K-15)

SAS-100

Sen tilkiysen bende tilkinin kuyruğuyum (K-6).

SAS-101

Seni alan neylesin dibine otursun ağlasın kazık çaksın bağlasın (K-1, K)

SAS-102

Selam vermese nursuza, rast gelme uğursuza (K-3)

SAS-103

Sıra sıra yanımız nerde kaldı hanımız (K-5).

SAS-104

Soğan içli dışlı, sarımsak yalnız başlı (K-6).

SAS-105

Suyun ağır akanından, insanın yere bakanından kork (K-6).

SAS-106

Suyunu kızdırır düşünüyü azdırır (K-6).

SAS-107

Süpürgeye sıçar etrafa saçar (K-6).

SAS-108

Şaşkın ördek tersine yüzer (K-6).

SAS-109

Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz (K-6).

SAS-110

Tekkeyi beklersen suyu içersin (K-6).

SAS-111

Tembele iş buyursan, babandan bile iyi öğüt verirmiş (K-6).

SAS-112

Tilkinin pazarda işi ne vururlar dişine dişine (K-6).

SAS-113

Uzağın davulu sessiz çalar (K-6).

SAS-114

Un mu tatlıydı? İnsan mı acıydı? (K-1, K-6)

SAS-115

Vakit tamam olmadan gül açılmaz (K-6).

SAS-116

Varın gidin Deştıyeli (K-1).

SAS-117

Ver Allah'ın verdiği, vur Allah'ın vurduğuna (K-6).

SAS-118

Verdiği bir yumurta canını alır dürte dürte (K-6).

SAS-119

Yağmuru yel azdırır, insanı el azdırır (K-6).

SAS-120

Yatan itin kuyruğuna basma (K-6).

SAS-121

Irgatlıkta berbatlık olmaz (K-6).

SAS-122

Yanan yerle yenen yerden korkma (K-6).

SAS-123

Yanma elin narına yak çıranı keyfini ara. (K-1, K-6)

SAS-124

Yavuz itin yarası eksik olmaz (K-6).

SAS-125

Yiğidin altında ot oynamaz (K-6).

SAS-126

Yiğidin anası tez ağlar (K-6).

SAS-127

Yiğit insan iki taştan bir un yapar (K-6).

SAS-128

Yiğit olan ekmeğini taştan bile çıkarır (K-6).

SAS-129

Yoksulun ve fakirin yüzü soğuktur (K-6).

SAS-130

Yolcu yolunda gerek (K-6).

SAS-131

Yolda yürüyen yorulmamış (K-6).

SAS-132

Yorgan önce döşek sonra kalkar (K-6).

SAS-133

Zenginle fakirin uzaklığı bir yufka ekmeğin inceliği kadardır (K-6).

3.2.2.3. Deyim

Deyim, asıl anlamlarından farklı olarak yeni anlamlara gelebilen kalıp cümlelere deyim denmektedir. En az iki sözcükten meydana gelen deyimler duygularımızı veya fikirlerimizi anlatan gramerli cümlelerdir. Deyimler soyut olan kavramları ifade edebilmek için somut anlamlardan yararlanmaktadır (Elçin, 2004, s. 642-644).

Atasözleri ve deyimler birbirlerini karıştırılan kavramlardır. Deyimler, kavramları çekici ve âhenkli göstermek için özel kalıplara yerleştirilerek ifade ederken atasözlerinde kavramlar aracılığıyla öğüt verme ve yol gösterme için söylenir (Artun, 2016, s. 193).

Deyimler, kalıplaşmış sözler olup anlık durumlar karşısında kullanılan en az iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşmuş mastarlı kalıplardır. Deyimler anlık olaylar karşısında kullanıldıkları için olaylar değiştiğinde kullanılan deyimler de değişmektedir. Bu yüzden deyimleri ifade ederken geçmişteki deneyimler sonucu oluşmuş olsa da anlık durumlara göre değişkenlik gösteren kavramlar olarak ifade etmekte fayda görülmektedir.

Geçmişten gelen deyimler unutulduğu gibi zamana ve gelişmelere göre yeni türetilen deyimlerin olduğu da görülmektedir. Deyimler şekillerine ve anlamlarına göre iki grupta incelenir. Şekline göre deyimler kelime tekrarıyla, birleşik kelime haliyle ve söz topluluğu durumunda olmak üzere üç gruba ayrılır. Anlamına göre ise sadece gerçek anlamıyla hem mecaz hem gerçek anlamıyla ve yalnız mecaz anlamıyla olmak üzere üçe ayrılır (Güleç, 2002, s. 30).

Sarız'da yapılan saha çalışmalarında toplam on beş deyim tespit edilmiştir. Bu deyimler alfabetik sıraya konularak şöyle sıralanmıştır:

SD-1

Alaca çayır başını kayır (K-6).

SD-2

Palayı suya atmak (K-5).

SD-3

Bir sıkımlık canı var (K-6).

SD-4

Büyük evin aç iti (K-6).

SD-5

Çavdara yemeğe girmiş itin ağzı gibi (K-6).

SD-6

Fellik fellik aramak (K-6).

SD-7

Hem kel hem kabadayı (K-6).

SD-8

Hasan Ağa'nın iti gibi gezmek (K-6).

SD-9

İmirin iti gibi dolanmak (K-18)

SD-10

İşi yok, it taşıyor (K-6).

SD-11

Kuru kuru gadasını almak (K-6).

SD-12

Kuskunu düşük (K-6).

SD-13

Tuzsuz bulambaç gibi olmak (K-6).

SD-14

Yaz döşegi otur aşağı (K-6).

SD-15

Tandırdırda yakar külleden çeker (K-9).

Sarız yöresinde halk anlattıklarını daha ilgi çekici ve zengin hale getirebilmek için atasözleri ve deyimleri dillerinde sıkça kullandığı görülmüştür. Ancak yapılan saha çalışmalarında kaynak kişilere deyim ya da atasözleri bilip bilmedikleri sorulduğunda genel olarak bilmedikleri yönünde beyan veriyor olsalar da yapılan sohbetler esnasında gerek deyimleri gerekse de atasözlerini yoğun şekilde kullandıkları tespit edilmiştir. Yörede derlenen deyim ve atasözlerinde bölgenin yaşam tarzı, dünya görüşü ve halkın özellikleri barındırılmaktadır. Örneğin: “Avşar’ın unu tatlı, insanı açıdır.” atasözünde yöre halkının özelliklerinden “İrgatlıkta berbatlık olmaz.” atasözünde de yöre halkının yaşam tarzı ve geçim kaynağından bahsedilmektedir. Ayrıca yörede kullanılan deyim ve atasözlerinde abartmalardan ve benzetmelerden faydalandığı görülür. “Çavdara yemeğe girmiş itin ağzı gibi” deyiminde kullanılan benzetme bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Sarız bölgesinde kullanılan atasözleri ve deyimlerin geniş zaman, geçmiş zaman ve emir kipleriyle çekimlendiği ve bu çekimler arasında en fazla geniş zaman kipinin kullanıldığı görülmektedir. Deyim ve atasözlerinin zaman ve yargı olarak dağılımı şöyledir:

Geniş zamanda kullanılan atasözleri ve deyimler şunlardır:

Atasözleri: SAS-2, SAS-3, SAS-4, SAS-5, SAS-6, SAS-7, SAS-8, SAS-9, SAS-10, SAS-11, SAS-14, SAS-15, SAS-16, SAS-17, SAS-19, SAS-20, SAS-23, SAS-24, SAS-25, SAS-26, SAS-27, SAS-28, SAS-29, SAS-30, SAS-31, SAS-32, SAS-34, SAS-36, SAS-37, SAS-39, SAS-40, SAS-41, SAS-42, SAS-44, SAS-45, SAS-46, SAS-47, SAS-48, SAS-49, SAS-50, SAS-52, SAS-53, SAS-54, SAS-55, SAS-56, SAS-57, SAS-58, SAS-60, SAS-61, SAS-63, SAS-64, SAS-65, SAS-67, SAS-69, SAS-70, SAS-71, SAS-72, SAS-73, SAS-75, SAS-77, SAS-78, SAS-79, SAS-80, SAS-81, SAS-82, SAS-86, SAS-87, SAS-88, SAS-90, SAS-91, SAS-92, SAS-93, SAS-97, SAS-99, SAS-103, SAS-106, SAS-107, SAS-108, SAS-109, SAS-110, SAS-112, SAS-113, SAS-114, SAS-

115, SAS-118, SAS-119, SAS-121, SAS-124, SAS-125, SAS-126, SAS-127, SAS-128, SAS-129, SAS-132, SAS-133.

Deyimler: SD-1, SD-2, SD-3, SD-4, SD-5, SD-6, SD-7, SD-8, SD-9, SD-10, SD-11, SD-12, SD-13, SD-15.

Geçmiş zamanda kullanılan atasözleri ve deyimler şunlardır:

Atasözleri: SAS-1, SAS-18, SAS-21, SAS-62, SAS-66, SAS-74, SAS-89, SAS-98, SAS-111, SAS-131.

Deyimler: SD-5.

Emir kipi anlamında kullanılan atasözleri ve deyimler şunlardır:

Atasözleri: SAS-12, SAS-13, SAS-22, SAS-33, SAS-35, SAS-38, SAS-43, SAS-51, SAS-59, SAS-68, SAS-76, SAS-83, SAS-84, SAS-85, SAS-94, SAS-95, SAS-96, SAS-100, SAS-101, SAS-102, SAS-104, SAS-105, SAS-116, SAS-117, SAS-120, SAS-122, SAS-123, SAS-130.

Deyimler: SD-14.

Yörede atasözleri ve deyimlerin kip çekimlerinin yanında tek yargılı ve çok yargılı olarak kullanıldığı da görülmektedir.

Soru yoluyla ifade edilenler: SAS-110.

Tek yargı ifade eden atasözleri: SAS-1, SAS-3, SAS-4, SAS-5, SAS-8, SAS-9, SAS-15, SAS-16, SAS-17, SAS-19, SAS-21, SAS-23, SAS-24, SAS-25, SAS-26, SAS-27, SAS-30, SAS-31, SAS-32, SAS-35, SAS-36, SAS-37, SAS-38, SAS-47, SAS-51, SAS-61, SAS-63, SAS-65, SAS-75, SAS-82, SAS-85, SAS-86, SAS-87, SAS-88, SAS-97, SAS-100, SAS-103, SAS-104, SAS-108, SAS-113, SAS-120, SAS-121, SAS-124, SAS-125, SAS-126, SAS-127, SAS-128, SAS-129, SAS-130, SAS-131, SAS-133.

Tek yargı ifade eden deyimler: SD-1, SD-2, SD-3, SD-4, SD-6, SD-8, SD-9, SD-11, SD-12, SD-13, SD-14.

Çok yargı ifade eden atasözleri: SAS-2, SAS-6, SAS-7, SAS-10, SAS-11, SAS-12, SAS-13, SAS-14, SAS-18, SAS-20, SAS-22, SAS-28, SAS-29, SAS-33, SAS-34, SAS-39, SAS-40, SAS-41, SAS-42, SAS-43, SAS-44, SAS-45, SAS-48, SAS-49, SAS-50, SAS-52, SAS-53, SAS-54, SAS-55, SAS-57, SAS-58, SAS-59, SAS-60, SAS-62, SAS-64, SAS-66, SAS-67, SAS-68, SAS-69, SAS-70, SAS-71, SAS-72, SAS-73, SAS-74, SAS-76, SAS-77, SAS-78, SAS-79, SAS-80, SAS-81, SAS-83, SAS-84, SAS-89, SAS-90, SAS-91, SAS-92, SAS-93, SAS-94, SAS-95, SAS-96, SAS-98, SAS-99, SAS-101, SAS-102, SAS-105, SAS-106, SAS-107, SAS-109, SAS-110, SAS-111, SAS-112, SAS-114, SAS-115, SAS-117, SAS-118, SAS-119, SAS-122, SAS-123, SAS-132.

Çok yargı ifade eden deyimler: SD-5, SD-7, SD-10.

3.2.2.4. Alkış-Kargış (Dua-Beddua)

İnsanların bireysel yaşamdan toplumsal yaşama geçmesi ve çeşitli inançlara tabi olmasıyla oluşmuş sözlü anlatım ürünlerine dua ya da beddua denir. Dualar iyi, güzel ve kalpten gelen duyguları ifade ederken beddualar bunların tam aksi yönde ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2001, s. 99-100).

Dua anlamında kullanılan alkış sözcüğü eski Türkçe de bulunan “alkamak” fiilinden türemiştir. İslamiyet öncesi dönemlerde alkışlar çeşitli büyüsel uygulamalardan sonra (Akalin, 1990, s. 73-74) uygulanırken İslamiyet sonrasında ayetlerde alkış uygulanmasının teşvik edilmesiyle Türkler arasında da yaygın şekilde kullanılmaya devam etmiştir (Kaya, 2014, s. 261-262). Türk toplumlarında bedduaya “inkisar, ah, bedat” gibi isimlerin verildiği görülmektedir (Kaya, 2001, s. 99-100). Sarız yöresinde bedduaya “ah” denir.

Dualar insanların merhametli ve güzel yönlerinin ürünüken beddualar sınırlı, şeytani tarafını ifade etmektedir. Dualar ya da beddualar toplumlarda genel olarak bireysel yapıyor olsa da toplu ibadetlerde aynı duanın birçok kişi tarafında dile getirildiği de görülmektedir. Dualar ve beddualar insanlık tarihi kadar eski uygulamalar olsalar da İslamiyet’in kabul edilmesiyle toplumlarda beddua söylemenin dinen çok iyi olmadığı hatta “Beddua sahibini bulur.” ifadesinden de anlaşılacağı üzere bedduanın söyleyene zarar vereceği bu yüzden de beddua yerine “Allah’a havale et” kavramının toplum tarafından tercih edildiği görülmektedir.

Dualar, zaman, olay ve duruma göre üçe ayrılır. Bunlar: Hayatla ilgili, tarihi ve edebî metinlerdeki dualar ve tabiat olaylarıyla ilgili dualardır (Kaya, 2001, s. 101). Beddualar ise yediye ayrılır. Bunlar: İnsan için söylenen beddualar, beldeler için söylenen beddualar, yapılar için söylenen beddualar, hayvanlar için söylenen beddualar, tabiat için söylenen beddualar, feleğe söylenen beddualar ve gurbette söylenen beddualardır (Kaya, 2001, s. 110-120).

3.2.2.4.1. Alkış-Dualar

Sarız yöresinde tespit edilen duaların sınıflandırılması şu şekildedir:

1-Kişinin Zarar Görmemesi İçin Edilen Dualar:

2-Ahiret Hayatıyla İlgili Dualar

- 3-Sağlık ve Sıhhat İçin Edilen Dualar
- 4-Evlilik ve Aile Hayatıyla İlgili Dualar
- 5-Hayvanlarla İlgili Dualar
- 6-Bolluk ve Bereket için Edilen Dualar
- 7-Gelecek ve İş Hayatıyla İlgili Dualar

1- Kişinin Zarar Görmemesi İçin Edilen Dualar

SAL-1

Allah el kapısına kimseyi düşürmesin (K-5).

SAL-2

Hızır yoldaşın olsun (K-5).

SAL-3

Kötünün eline koyma Yarabbi (K-5).

SAL-4

Zarardan ve kötüden sen koru Allah'ım (K-5).

2- Ahiret Hayatıyla İlgili Dualar

SAL-5

Atana rahmet olsun (K-5).

3- Sağlık ve Sıhhat İçin Edilen Dualar

SAL-6

Allah gençlikte ölüm, yaşlılıkta da kötülük göstermesin (K-5).

SAL-7

Allah dolu versin (K-17).

SAL-8

Allah oğlum döşünde ağ tüyler bite (K-15).

SAL-9

Allah oğlum bin yaşayasın (K-9).

SAL-10

Allah oğlum Mahmut Hoca ömrü versin (K-9).

SAL-11

Allah ömrün uzun olsun (K-17).

SAL-12

Allah güle güle git (K-4).

SAL-13

Hayırlı geceler (K-4).

SAL-14

Hayırlı sabahlar (K-4).

SAL-15

Veren ellerin dert görmesin (K-5).

SAL-16

Yaşın uzun olsun (K-37).

SAL-17

Allah oğlum iyi olasın (K-16).

4- Evlilik ve Aile Hayatıyla İlgili Dualar

SAL-18

Dallana budaklanasın (K-5).

SAL-19

Evinin huzuru bozulmasın (K-5).

5- Hayvanlarla İlgili Dualar

SAL-20

Allah atının ayağına taş değdirmesin (K-5).

6- Bolluk ve Bereket için Edilen Dualar

SAL-21

Allah yokluk görmeyesin (K-9).

SAL-22

Allah tuttuğın altın ola (K-9).

SAL-23

Bir tane olan, bin tane olsun (K-5).

SAL-24

Allah yuvana Halil İbrahim bereketi versin (K-5).

SAL-25

Tuttuğın taş altın olsun (K-5).

7- Gelecek ve İş Hayatıyla İlgili Dualar

SAL-26

Allah alnımı ak, kalbini temiz eylesin (K-5).

SAL-27

Allah oğlum iyi yaşayasın (K-15).

SAL-28

Allah oğlum iyi günler göresin (K-16).

SAL-29

Allah oğlum muradını versin (K-15).

SAL-30

Allah işini rast getirsin (K-4, K-17).

SAL-31

Allah sizi ağ güne çıkarsın (K-21).

SAL-32

Aydınlık olasınız (K-21).

SAL-33

Kesene bereket (K-17).

SAL-34

Kızınla oba olasın, oğlunla ordu kurasın (K-5).

SAL-35

Oğlunla ordu olasın kızınla oba kurasın (K-1).

SAL-36

Ömrün uzun, bahtın açık olsun (K-5).

SAL-37

Su gibi aziz, tuz gibi leziz ol (K-5).

3.2.2.4.2. Kargış- Beddua

Sarız yöresinde söylenen beddualar şu şekilde tasnif edilmiştir:

- 1-Ölüm ve ahiret hayatıyla ilgili beddualar
- 2-Kaza, belâ ve felaketle ilgili beddualar (Kaya, 2001, s. 16-21).
- 3-İnsan sağlığıyla ilgili beddualar
- 4-Halk inanışları doğrultusunda oluşan beddualar

- 5-Aile büyüklerinin söylediği beddualar
- 6-İnsanların kendilerine söylediği beddualar
- 7-Aile ve soyun devamı için söylenen beddualar
- 8-Gelecekte yaşanması istenilen hayatla ilgili söylenen beddualar

1- Ölüm ve Ahiret Hayatıyla İlgili Beddualar

SKAL-1

Adı sönesice (K-4, K-20, K-21, K-27, K-35).

SKAL-2

Adın dağa taşlara vurula (K-32).

SKAL-3

Al kanlar içinde yatasın (K-6).

SKAL-4

Boyun devrilsin (K-6).

SKAL-5

Büyümeysin (K-21).

SKAL-6

Canın tez elden çıksın (K-6).

SKAL-7

Elin kolun yana düşsün (K-6).

SKAL-8

Horum horum hortlayasın (K-6).

SKAL-9

Karartın kalksın (K-6).

SKAL-10

Karşıya kara mezar olasın (K-17, K-33).

SKAL-11

Ömrün kesilsin (K-6).

SKAL-12

Sabaha çıkmayasın (K-6).

SKAL-13

Soykan kalksın da bir daha bulunmasın (K-6).

2- Kaza, Belâ ve Felaketle İlgili Beddualar

SKAL-14

Allah'ından bulasın (K-1).

SKAL-15

Allah iflah olmayasın (K-9, K-26).

SKAL-16

Allah bildiği gibi yapsın (K-4).

SKAL-17

Allah belanı versin (K-27).

SKAL-18

Allah yemeyesin (K-19, K-22).

SKAL-19

Allah yaşamayasın (K-19).

SKAL-20

Dert ile terbiye olasın (K-6).

SKAL-21

Evin başına kepe (K-1).

SKAL-22

Evin yana (K-1).

SKAL-23

Evin yıkıla (K-2, K-22, K-32).

SKAL-24

Kanlı leşin gele (K-26).

SKAL-25

Kara çıkından gidesin (K-32).

SKAL-26

Kara çıkın derdin ola (K-35).

SKAL-27

Kurşunların önüne gelesin (K-6).

SKAL-28

Parça parça olasın (K-32).

3- İnsan Sağlığıyla İlgili Beddualar**SKAL-29**

Ağızından burnundan gelsin (K-6).

SKAL-30

Bağırsakların eline gelsin (K-6).

SKAL-31

Boynun altında kalsın (K-6, K-32).

SKAL-32

Ciğerin ağzından gelsin (K-6).

SKAL-33

Derdinin dermanı bulunmaya (K-6).

SKAL-34

Dilin dursun, gözün baksın (K-6).

SKAL-35

Doymaz ağrıya yatasıca (K-6).

SKAL-36

Gözün kor olsun (K-6).

SKAL-37

Kan kusasın (K-6).

4- Halk İnanışları Doğrultusunda Oluşan Beddualar

SKAL-38

Allah ocağında baykuş öte (K-9).

SKAL-39

Çenen çekilsin (K-6).

SKAL-40

Evine baykuş tüneye (K-1).

SKAL-41

İla oğlancık ocağın bata
Yükünün dibinde baykuşlar öte
Beddua vermeye dilim tutmuyor
Yedi yıl içinde sıtmalar tuta (K-15).

SKAL-42

Mezarında hortla (K-6).

SKAL-43

Ocağına baykuşlar tünesin (K-6).

5- Aile Büyüklerinin Söylediği Beddualar

SKAL-44

Allah gidesin de gelmeysin (K-35).

SKAL-45

Allah oğlum kara kilim derdin ola (K-15).

SKAL-46

Allah oğlum uyuya uyanmayasın (K-15).

SKAL-47

Allah oğlum kubur kusasın (K-15, K-35).

6- İnsanların Kendilerine Söylediği Beddualar

SKAL-48

Allah'ım canımı tez zamanda alsın (K-6).

7- Aile ve Soyun Devamı İçin Söylenen Beddualar

SKAL-49

Ciğerin yansın (K-6).

SKAL-50

Evlat yüzüne hasret gidesin (K-19).

SKAL-51

Kapın kapansın ocağın tütmesin (K-6).

SKAL-52

Kül kömür olmak (K-6).

SKAL-53

Ocağı sönesice (K-1).

SKAL-54

Ocağın dağılsın (K-6).

SKAL-55

Sevdiklerinin acı haberini duyasın (K-6).

SKAL-56

Soyun türemesin (K-6).

SKAL-57

Töremeyesice (K-4, K-20, K-21, K-26, K-27, K-32).

SKAL-58

Ufacık tırnaklıya hasret kalasın (K-18).

SKAL-59

Yaşın töremesin (K-6).

SKAL-60

Yerleri kucaklayasın (K-6).

SKAL-61

Oğlanlığın oyulsun kıl torbaya konulsun (K-9).

8- Gelecekte Yaşanması İstenilen Hayatla İlgili Söylenen Beddualar**SKAL-62**

Allah ekmek bulmayasın (K-9).

SKAL-63

Allah yele yele aç yatasın (K-9).

SKAL-64

Allah iki yakan bir araya gelmesin (K-9).

SKAL-65

Ayağın yer tutmasın (K-6).

SKAL-66

Bulamayasıca (K-6).

SKAL-67

Dertlerin devrilsin (K-6).

SKAL-68

Ekmek tazı ola sen tavşan olasın kovalaya kovalaya tutamayasın (K-9).

SKAL-69

Elin ağzın ekmek görmesin (K-6).

SKAL-70

Evine Yıldırım düşe (K-1).

SKAL-71

Gedesinde gelmeyesin (K-35).

SKAL-72

Gün yüzü görmeyesin (K-6).

SKAL-73

Yağlı kurşunlara gelesin (K-6).

SKAL-74

Yaşın kara ola anan başına otura (K-17).

SKAL-75

Yele yele at çatasın (K-9).

Beddualar ve dualar insanların içinden gelen samimi iyi veya kötü dileklerin yaratıcıya iletilmesidir. Sarız yöresinde dualar ve beddualar günümüzde de yoğun şekilde kullanılmaktadır. Yörede başta anne ve babanın evlat üzerinde hakkı olduğundan onların söyleyeceği dua ya da bedduaların tutacağına inanılmaktadır. Yörede kullanılan beddualarda halk inançlarının kalıntılarını görülmektedir. Bunun yanında yeryüzünün dua üzerine kurulu olduğu ve bedduanın da sahibini bulacağı inancının yörede görüldüğü bilinmektedir.

3.2.2.5. Halk Hikâyeleri

Halk hikâyeleri 16. yüzyılın sonlarından başlayıp efsane, destan gibi tarihsel olayları temel alarak halkın pek çok ögesini içinde barındıran uzun anlatımlardır. Hatta ozanların destan anlatma geleneklerine alternatif olarak kullanılmışlardır (Kaya, 2014, s. 378).

Halk hikâyeleri konularını genel olarak tarihten ya da günlük olaylardan almış, hem nazım hem de nesir şeklinde icra edilmişlerdir (Artun, 2016, s. 35). Halk hikâyeleri toplumların hayallerinin, yaşam tarzlarının, beklentilerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan konularını gerçek hayattan veya hayal ürünlerinden alan içinde olağanüstü durumları barındıran önemli bir türdür (Çıblak, 2005, s. 269).

Halk hikâyelerine Türk toplumlarında ve çeşitli yazılı kaynaklarda farklı isimler verilmiştir. Örneğin: Dede Korkut hikâyelerinde “boy”, Doğu Anadolu’da “nağıl” ve Azerî bölgesinde “hekât”dır (Türkmen, 1998, s. 488). Sarız yöresinde de halk hikâyelerine “hekâ, hekâ vermek” isimleri verilir.

Halk hikâyelerinde konular genel olarak aşk ve kahramanlıktır. Hikâyelerde âşık olma şekli ilk görüşte aşk, kardeş gibi büyüyüp sonradan kardeş olmadığını öğrenme, resme bakma ve bade içme olmak üzere dört şekilde olur (Alptekin, 2013a, s. 23-32).

SHH-1**Kesik Baş Hikâyesi**

Kesik Baş: Otuz üç bin kişi sohbet ederken kesik bir baş ortaya getirildi ve şöyle dedi:

Kesik bir baş geldi ortaya Allah deyu
 Evvelinde fazlı Bismillah deyu
 Oğlum ile gövdemi bir dev yedi
 Ya Resul Allah medet dedi

Hz. Ali Efendimiz başı getirmek için kalkar, başı tutar ancak zerre kadar yerinden kaldıramaz.

Avradımı aldı gitti
 Uyku gelmez gözlerime uyuyayım
 Zülfikar'ı aldı eline
 Allah adını çok getirdi diline

Hz. Ali ile kesik baş yola çıkar:

Vardı bir yerde bir derin kuyu
 Ol kuyudan çıkar cehennem suyu
 Kement ucunu bir kayaya bağladı
 Ali, Düldül ile baktı ağladı
 Kâh ayaktayken başı dönerdi
 Göz ucuyla namazını kılardı
 Sekiz günde indi ayağı yere
 Bir saatte oturdu aklı yere
 Baktı bir demir kapı

Hz. Ali kapıyı açtı bir kadın sanki ay yüzlü bir kadın, bu kadın Kesik Baş'ın hanımıdır.

Ali baktı bir kapı
 Dev benzer minareye
 Deveyi çağırdı Ali
 Dev uyandı yerine geldi
 (K-14).

SHH-2

Uzun Ali Hikâyesi

Bir Yörük kızı olan Gülizar ile Şah İsmail adında iki genç birbirlerini görünce sevdalanırlar. Bu durumu Şah İsmail babasına anlatır. Şah İsmail, babası ve köyün büyükleri Gülizar'ı istemek için kızınevine görücüye giderler. Oğlan tarafı kızı ister ve kızın babası da Şah İsmail'e kızı verir. Aradan geçen zamanda kızı almak için damat tarafı kızınevine varır. Ancak kızınevine gittiklerinde Yörük olan kız tarafını çadır kurdukları yerde bulamazlar. Şah İsmail üzgün ve şaşkın halde Gülizar'ı aramaya başlar, ararken ileride bir taş görür. Bu taşı kaldıran Şah İsmail taşın altında bir mektup bulur. Mektupta:

-Şah İsmail, babam beni sana vermekten vazgeçti. Bu yüzden eşyalarımızı toplayıp yola çıkıyoruz.

Cümlelerini okuyan Şah İsmail deliye döner ancak Gülizar mektupta nereye gittiğini yazmamıştır. Şah İsmail, kır atına biner ve dörtmala atını sürer. İleride bir çoban gören Şah İsmail:

-Çoban buradan geçen bir göç gördün mü?

Göç geçerken Gülizar'ı gören çoban da Gülizar'a vurulur ve Şah İsmail'e şöyle cevap verir:

-Kendini görmedim göçünü gördüm

Emmisi dayısı üçünü gördüm

Taramış zülfünü saçımı gördüm

Aklımı başımdan aldı da gitti.

Şah İsmail, çobandan cevap alamayınca yoluna devam eder. İleride kellelerin üst üste dizilmesiyle yapılmış kocaman bir binaya rastlar. Binanın tamamlanması için bir tane kelleye ihtiyaç duyulmaktadır. Binanın içerisinden Arap bir kişi çıkar. Arap, Şah İsmail'e "Seninle dövüşeceğiz. Kim yenilirse ölecek ve onun kellesi binanın eksik kısmına konup bina tamamlanacak." der. Arap ve Şah İsmail dövüşmeye başlar. Bu mücadelede Şah İsmail, Arap'ı yener. Ancak Arap sandığı kişi aslında Gülizar'dır. Mücadeleyi kazanan Şah İsmail, mükâfat olarak Gülizar ile evlenir (K-17).

SHH-3

Zamanın birinde bir memlekette genç bir adam annesiyle yaşarmış. Genç adamın bir uğraşı yokmuş bu nedenle adam sıkılıyor ve çalışamamaktan dert yanıyormuş. Bir gün annesine "Ben şehre çalışmaya gideceğim." demiş. Annesi oğlunun yalnız kalacağından yaban ellerde tek başına yapamayacağını düşündüğünden gitmesine karşı çıkmış ancak

bir zaman sonra oğlunun mutsuzluğuna dayanamayarak istemeyerek de olsa oğlunun gitme isteğini kabul etmiş. Genç adam yol hazırlıklarını tamamlayarak atına binip yola koyulmuş. Gece dinlenip gündüz yol alarak bir zaman sonra şehre varmış. Şehirde gezinip ne iş yapacağını araştırırken yaşlı bir adamın demirci dükkânına yolu düşmüş. Selam vererek yaşlı adamın yanına gitmiş. Adam ile sohbet etmiş ve ona durumunu anlatmış. Yaşlı adama yanında çalışıp çalışamayacağını sormuş. Yaşlı adam, “Yaptığım iş ancak beni geçindiriyor eğer istersen karın tokluğuna yanımda çalışabilirsin meslek öğrenmiş olursun.” demiş. Genç adam zamanla daha iyi bir iş bulurum düşüncesiyle teklifi kabul etmiş ve yaşlı adamın yanına yerleşmiş. Günler geçtikçe yaşlı adama ısınan genç adamın ondan ayrılmaya gönlü el vermemiş. Yaşlı adamın her dediğini yaparak demirciliği de yavaş yavaş öğrenmiş, yanında kalmaya devam etmiş. Günler ayları aylar yılları kovalamış genç adam, annesinin ve köyünün özlemine hissetmeye başlamış. Yaşlı adama “Ben annemi ve köyümü özledim, onu görmeden annemin ölmesinden korkuyorum.” diyerek köyüne dönmek için adamı ikna etmeye çalışmış. Yaşlı adam, “Bak evlat yıllar oldu yanımdasın seni evladım gibi saydım, senin bir kusurunu da görmedim. Kalsan da yok demem gitsen de.” demiş. Duruma sevinen genç adam, “Ben de senden memnunum ama hasretlik ağır basıyor izinle yarın sabah yola çıkarım.” demiş. Sabah olunca yaşlı adam, genç adamın yanına gelip ona yıllardır yanımdasın sana maddî bir şey veremedim ancak sana üç öğüdüm olacak: “Emanete ihanet etme, kötü olduğunu bildiğin insanlar ile arkadaşlık etme ve atını, izini bilmediğin yollara sürme.” demiş.

Yaşlı adam bir çıkına yerleştirdiği üç ekmeği “Bunlar annenindir.” diyerek genç adama vermiş. Genç adam, yaşlı adam ile helalleşerek yola koyulmuş yolda ilerlerken civar köylerden olduğunu öğrendiği birkaç yol arkadaşı edinmiş hikâyesini onlara anlatmış onlar da dalga geçip gülmüşler “Onca yıl üç ekmek ve üç öğüt için mi çalıştın bak biz daha az zamanda çok daha fazla şey kazandık.” diyerek yanlarındaki paraları göstermişler. Genç adam durumuna biraz içerlese de yapacak bir şey yok diyerek yoluna devam etmiş. Akşam molasında yemek yerken genç adam, yaşlı adamın verdiği ekmekleri yemek için ucundan bölmek üzereyken adamın “Emanete ihanet etme, o ekmekler annen için.” sözü aklına gelmiş. Genç adam ekmekleri yemekten vazgeçerek onları yerine koymuş. Sabah olduğunda yola koyulmuşlar. Bir vadiden geçerken yollarını haydutlar kesmiş. Herkesten yanlarındaki paralarını istemişler, üstlerinde ne varsa hepsini almışlar ve genç adamda hiçbir şey bulamayınca ona neden parası olmadığını sormuşlar. O da başından geçen hikâyeyi anlatmış. Ona inanmayan haydutlar, bu hikâyeyi arkadaşlarından da dinleyince gülerken onun yola devam etmesine izin vermişler. Bu

sırada haydutların kendisine güldüğünü gören genç, onların arasına katılmayı düşünmüş ancak ustasının ikinci öğüdü aklına gelmiş “Kötülerle arkadaşlık yapma.” genç adam “Ben sizinle gelemem.” diyerek yanındaki arkadaşlarından ayrılmış ve yoluna devam etmiş. Yolda ilerlerken yeni arkadaşlarla tanışmış. Yeni arkadaşları ona kendileri ile gelmesini falanca sırtı aştıktan sonra köyüne ulaşabileceğini söylemişler. Genç adam kabul etmiş beraber gitmek biraz yolu uzatsa da yalnız yol almaktan daha iyi gelmiş ona. İlerlerken bir ırmağın kıyısına gelmişler, arkadaşları nereden geçeceklerini tartışırken genç adam atını suyun içine doğru sürmüş su atın diz boyunu aşınca yaşlı adamın üçüncü öğüdü aklına gelmiş “Atını, izini bilmediğin yola sürme.” genç adam sudan hemen geri çıkmış. Bunu anlamayan yol arkadaşlarından biri “Korkak neden korktun? Bak böyle geçilir.” diyerek atını ırmağa sürmüş. Ancak ilerlediği yer derin ve bataklıkmiş yol arkadaşı atı ile sulara gömülmüş, diğerleri boğulan arkadaşları için hiçbir şey yapamamışlar. Biraz daha yukarı yol alıp suyun sığ bir yerinden ırmağı geçmişler yol ayrımına gelince arkadaşlarıyla vedalaşıp ayrılmışlar. Gün boyu yol alıp evine varmış, anasına sarılmış ve yanında çalıştığı ustasının anası için gönderdiği üç ekmeği anasına teslim etmiş. Sabah kalktığında başucunda oturan anasına başından geçen her şeyi anlatmış; ancak anası tam anlam veremese de “Sen geldin ya yeter oğlum.” demiş. Kahvaltı hazırlamış kahvaltıya oturmuşlar. Annesi oğlunun getirdiği ekmekleri sofraya koymuş, ekmeği oğlunun önüne koymak için bölünce ekmeğin içinden altınlar dökülmüştü. Diğer ekmekleri de böldüklerinde onların da altınla dolu olduğunu görmüşler. Genç ve annesi sabırla bekleyince mutluluğa ulaşılacağını anlayarak mutlu sona ermişler (K-39).

SHH-4

Ülkenin birinde bir padişah ile vezir yaşamış. Bunların hiç çocuğu olmamış. Bir gün bunlar evlatlık almaya karar vermişler, atlarına binip gitmişler giderken yolda bir adam görmüşler. Adam “Padişahım nereye gittiğinizi biliyorum.” demiş. Padişah da ona “Nereye gittiğimizi biliyorsan söyle.” demiş. Adam, “Çocuk almaya gidiyorsunuz.” demiş. Adam, padişaha “Ben size elma vereyim elmanın kabuğunu ata yedirin, siz de yiyecek hanımlarınız da yesin çocuğunuz olduğunu göreceksiniz.” demiş. Padişah ve vezir denenleri yaptıktan sonra padişahın kızı vezirin oğlu olmuş. Aradan yedi sene geçmiş. Elma veren adam tekrar gelmiş ve kızın adını Arzu oğlunun adını Kamber koymuş. Padişahın karısı kıskançmış “Niye benim kızım oldu da onun oğlu oldu?” diyerek vezir ile karısını torbaya koyup denize atmış. Geçen zamanda iki çocuk büyümüş ve okula

başlamış. Bir Kamber okula giderken orta yaşlı bir kadın Kamber'in önünü kesmiş, "Oğlum, Arzu senin amcanın kızı senin ananı ve babanı sen küçükken padişahın karısı denize attı." diyerek Kamber'in yanından uzaklaşmış. Bu sözleri duyan Kamber, koşarak okulda olan Arzu'nun yanına gitmiş. Arzu'nun yanına vardığında Arzu'ya bir çimdik atmış. Arzu "Ben buna bir türkü söyleyeyim." demiş ve "Sırrımsın sırdaşımsın/ Hoca da yoldaşımsın/ Niye şimdi bana çimdik attın/ Sen benim kardeşimsin." Kamber de "Sırrıma sırdaşım olur/ Hoca da yoldaşım olur/ Sen padişah ben vezir/ Böyle kardeş mi olur?" diye karşılık vermiş. Bu olayın ardından öğretmen durumu öğrenmiş ve padişahın yanına gitmiş. "Padişahım elden duyma benden duy Arzu ile Kamber birbirlerinin kardeş olmadığını anlamış." demiş. Bu durumu duyan padişah ve hanımı, hemen tavuk doldurup içine zehir koymuş ve "Oğlum, sana kurbanım tavuk doldurdum. Hadi otur ye." demiş. Durumun sezen Arzu, Kamber'e şu türküyü söylemiş: "Arzu nene Kamber'im nene/ Nenenin gönlü kime/ Önündeki kuzu eti ise de şeker ise de yeme!" Kamber de "Kamber nene Kamber'im nene/ Nenenin gönlü kime/ Zaten yiyelim yoktu/ Tuzuna da bakacağım deme." bu sözler üzerine Arzu'nun annesi Arzu'yu duyup hemen yanına gitmiş. Arzu'yu dövmüş ve Kamber'i evden kovmuş. Arzu'nun yediği dayaktan eli yüzü kana bulanmış. Arzu, pınara gitmiş ve bileziklerini çıkarıp elini yüzünü yıkamış. Arzu elini yüzünü yıkarken bileziklerini pınarda unutmuş. Arzu gittikten sonra pınarın başına Kamber gelmiş. Bir de bakmış ki Arzu'nun bilezikleri orada. Bileziklerin kaybolduğunu anlayan Arzu pınarın başına gelmiş. Kamber ile orada karşılaşmış ve Arzu, Kamber'e şu türküyü söylemiş: "Sen pınara vardın mı? / Elini yüzünü yudun mu? / Dinim imanım Kamber'im/ Bileziğimi gördün mü?" bunun üzerine Kamber: "Ben pınara varmadım/ Elimini yüzümü yumadım/ Dinin imanın olsun/ Bileziğini görmedim." demiş. Kamber, "Hakkını helâl et Arzu, beni eve almıyorlar." demiş ve herkes ayrılıp evine gitmiş. Zaman gelmiş Arzu'yu başkasına vermişler. Arzu, Kamber'e "Git amcanın yanına ona söyle beni sana verir." demiş. Kamber, gitmiş amcasına söylemiş. Amcası Kamber'e kırk tane adam ile atını vermiş, Kamber, adamlarla ilerlerken yolda bir yaşlı kadın önünü kesmiş ve Kamber'e helva uzatarak "Arzu öldü al da helvasını ye." demiş. Kamber haberi duyunca orada bayılmış kalmış. Kırk gün kırk gece orada beklemiş, kırk gün sonra Kamber bir mezar kazmış ve bu mezara bir köpek gömmüş daha sonra Kamber evine gitmiş. Aradan uzun zaman geçmiş, Arzu evlendirilmiş. Evlendiği adamın elinden kaçmış. Birkaç gün yol aldıktan sonra karşısına esmer biri çıkmış. Bu kişiyi Arzu, Kamber'e benzetmiş. "Acaba ayıp mı olur?" diye düşünse de şu türküyü söylemiş: "Atın kolun karadır/ Mevlâ'm neler yaratır/ Meskenin neresidir?" bunun üzerine esmer görünümde olan Kamber: "Atım

donum karadır/ Mevlâ'm neler yaratır/ Adıma derler kayıp/ Meskenim Aksaray'dır." bu sözler üzerine Arzu, "Allah'ım gözümü nasıl kör ettiysen öyle aç." diye dua etmiş. Arzu karşısındaki kişinin Kamber olduğunu anlamış. Bunun üzerine hasret gidermişler, uykuları geldiğinde Kamber Arzu'nun ayağının dibine başını koyarak uyumuş ancak bu uyku ölümün habercisi olmuş. Uyuyan Kamber'in öldüğünü anlayan Arzu mezar kazmış Kamber'in cenazesi ile beraber kendisi de mezara canlı canlı girmiş. Bunu duyan yaşlı kadın mezarı açmış Arzu ile Kamber'i birbirinden ayırmış bunu yaparken de kadın bir parmağını kesmiş ve Arzu ile Kamber'in arasına koymuş. Aradan geçen zamanda bu parmağın olduğu yerden karaçalı türemiş. Ne zaman Arzu ile Kamber birbirine yaklaşırsa bu karaçalı onları ayırmış (K-6).

SHH-5

Zamanın birinde yeni evli bir genç askere gideceği zaman eşinin 6 aylık hamile olduğunu öğrenir. Ancak vatani görevini tamamlamak için eşini ve çocuğunu geride bırakarak askere gider. Aradan uzun bir zaman geçer eşinin yolunu bekleyen gelin herkesin askerden döndüğünü haber alır; ancak eşi gelenlerin arasında yoktur. Acısını içine gömerek çocuğunu büyütür. Aradan yıllar geçer bebek büyüyüp delikanlı olur. Günlerden bir gün askerde olan eş memleketine çıkıp gelir. Ancak geldiğinde eşini ve çocuğunu bulamaz ve aramaya başlar. Eşini ararken tarlaya çalışmaya giden bir kadını kendi eşine benzetir. Kadına "Dur." diye seslenir. Sesi duyan kadın durup adama doğru döner. Adam da ona:

Karşıda arpa biçersin
Suyu ırmaktan içersin
Etrafını sel basışın
Köprüyü nereden geçersin

Kadın da bu sözlere karşılık olarak şunları söyler:

Ey deliganlı!
Karşıda arpa biçerim
Suyu ırmaktan içerim
Senin gibi ahmakları
Köprü kurar da geçerim

Bu sözleri işiten adam da “Herhalde bu kadın benim hanım değil.” der ama kadının eşine benzediğini bir türlü aklından çıkaramaz. İkisi de yoluna devam eder. Köye varan adam merakına yenilerek yolda gördüğü kadının evini bulup gece herkes uyurken penceresinden bakar. Bakar ama ne görsün kadının yanında bir delikanlı yatar. Adam bütün cesaretini toplayarak şu sözleri söyler:

Akşamları tandır gelin
Kandilini yandır gelin
Koynunda yatan yiğidi
El duymadan bildir gelin

Bu sözleri duyan kadın kalkıp cevap verir:

Akşamdan tandırmışım
Gandilimi yandırmışım
Koynumda yatan yiğidi
Öz mememden emdirmişim

Sözlerini söylemesiyle adam kadının kendi eşi yanında yatan delikanlının da oğlu olduğunu anlayarak koşup boyunlarına sarılır (K-39).

SHH-6

Arzu çok zengin bir ağanın kızıdır. Kamber ise bu ağanın yanında çobanlık yapan bir gençtir. Arzu ve Kamber birbirlerine ilk görüşte âşık olsalar da bu durumu ikisi de birbirine söyleyemezler. Günlerden bir gün Arzu pınara su almak için gider. Pınardan su alırken pınarın kurnasına bileziklerini asar ancak giderken almayı unutup evine döner. Pınara su almak için gelen Kamber bilezikleri görür ve onları alıp koynuna saklar. Bileziklerini unuttuğunu fark eden Arzu tekrar pınara gelir. Pınarın başında Kamber’i görür ve ona bileziklerini sorar. Kamber de bilezikleri görmediğini söyler. Bunun üzerine Arzu, Kamber’e şu sözleri söyler:

Sen pınara gelmişsin
Elini yüzünü yumuşsun
İnkâr etme Kamber
Bileziğimi almışsın

Kamber de Arzu’ya şöyle karşılık verir:

Ben pınara gelmedim
 Elimi yüzümü yumadım
 Yemin versen alırım
 Ben bilezik görmedim

Kamber ile Arzu karşılıklı atışmaya başlarlar.

Kamber:

Kaya dibi kuşçuluk
 Suyu doldurdum muştuluk
 Bileziği bulana
 Arzu'm ne var muştuluk

Arzu:

Kaya dibi kuşçuluk
 Suyu doldurdum muştuluk
 Bileziği bulana
 Tatlı gelir muştuluk

Bu sözler üzerine Kamber koynuna sakladığı bilezikleri Arzu'ya uzatır. Arzu bu durum karşısında Kamber'in kendisini sevdiğini anlar.

İki genç birbirlerini çok severken Kabil bölgesinden Arzu'yu istemek için dünürçü gelir. Arzu'nun ailesi gelen kişiyi Arzu'ya münasip görüp Arzu ile Kabil'den gelen gencin düğününü yapıp Arzu'yu Kabil'e gelin olarak yolcu ederler. Bu haberi duyan Kamber şu sözleri söyler:

Ey gidenler gidenler
 Arzu'mu alıp gidenler
 Sütün kaymağını ben yedim
 Ayranını alıp gidenler

Kamber ne ettin eyledin
 Altın idin pul eyledin
 Adam Allah şahittir
 Bunca büyük söyledin

Bu sözleri söyleyen Kamber, Arzu'nun peşine takılarak Kabil'e kadar yol alır. Yol alırken yüksek bir tepeye varır. Ne yapacağını bilemeyen Kamber çevresine bakarak şu sözleri söyler:

Kırcılar kırcılar
Yükseğine yağan kırcılar
Arafat Dağı'nı ben nedem
Hac'da ben kaldım
Seni arar bulurum
Bulamazsam ben bu dertten ölürüm

Tepeler tepeler yüksek tepeler
Enginine yağmur yağar
Yükseğine sepeler
Allah için vardığın gün
Oğlun öle de
Bir tepede kefenini dikeler

Bu sözlerin ardından Kamber, Ahraz Irmağı'nın kenarına oturur ve Arzu'yu hayal eder. Bu sürede Kabil'e gelen Arzu eşiyle gerdeğe gireceği gün eşi ölür. Kayınbabası ikinci oğluyla Arzu'yu evlendirir. O da gerdeğe gireceği gün ölür. Kayınbaba üçüncü oğluyla Arzu'yu evlendirir. Ancak gerdeğe girecekleri zaman hoca, kırk gün beklemelerini söyler. Arzu bu sürenin geçmesini beklediği günlerden birinde rüyasında Kamber'i Ahraz Irmağı'nın kenarında ölmüş görür. Acı içinde uyanan Arzu, sabah erkenden Ahraz Irmağı'na giderek Kamber'i görür. Bunun üzerine şu sözleri söyler:

Sen kimsin
İsmime Pir Gaip derler
Makamın Aksaray'dır

Arzu:
Canım var Kamber'im var
Miski amberim var
Onu bilir söylerim
Orada benim Kamber'im var

Kazana benzer başı
 Kazmaya benzer dişi
 Bilekleri kandil deşer
 Sevdiğim Kamber o mu

Hey minili minili
 Bütün göynün imili
 Seksen senin gibini
 Kurban ederim Kamber'e

Bu sözlerden sonra Arzu ırmaktan geçerek Kamber'in kucağına atlar. Birbirini seven iki kişi kavuşmanın verdiği hasretle özlem giderirler. Kamber, sevdiğinin dizene yatarak Allah'tan canını almasını ister. Allah, Kamber'in dileğini kabul eder ve orada canını alır. Birbirini seven iki gençten Arzu sabah kalktığında Kamber'in ölmüş olduğunu anlar. Bunun üzerine şu sözleri söyler:

Sabah oldu şafak söktü gün ışıdı
 Gül dalında sev kızlar üşüdü
 Nişanlıydı şahan yıldızı beşidi
 Uyan ey yitirip bulduğum uyan
 Uyan ey derdine yandığım uyan

Arzu bu sözler üzerine Allah'a Kamber'in canını aldığı gibi kendisinin de canını alması için dua eder. Allah, Arzu'nun da dileğini kabul ederek orada canını alır. Arzu ile Kamber'in mezarları Ahraz Irmağı'nın kenarına kazılarak defnedilir. Ancak iki mezarın arasında biten karaçalı yüzünden birbirini seven iki gencin bir araya gelemeyeceklerine inanılır (K-15).

Sarız bölgesi halk hikâyeleri bakımından zengin bir bölge olmasına rağmen anlatıcıların yaşlanması, gençlerin hikâye dinleme taleplerinin olmaması gibi nedenlerden halk hikâyeleri anlatıcılar tarafından hatırlanmamaktadır.

3.2.3. Anonim Halk Edebiyatı Mensur Ürünleri

3.2.3.1. Masal

Masal; nesirle ifade edilen, dinî yönden ya da büyü yönünden bağımsız olarak gelişen, hayal ürünü olan, olağanüstü varlıkların ve olayların anlatıldığı gerçeğe bağı

olmayan anlatı türüdür (Boratav, 2000, s. 85). Türk edebiyat tarihinde masal kavramı ilk kez Namık Kemal tarafından “mesel, metel, hekâ” adlarıyla 19. yüzyılda tespit edilmiştir (Kaya, 2014, s. 529).

Masal kelimesinin Türkçeye geliş sırası: Habeşçeden “mesl” şeklinde doğup İbranicede “maşal”, Aramicede “masla”, Arapçada “mesel” şeklini alıp dilimize “masal” biçiminde yerleşmiştir (Kaya, 2014, s. 488). Ayrıca masal türünün kökeninin nereden geldiği konusunda Antropoloji, Hindoloji ve Mitoloji okullarının ortaya attığı üç farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşün savunucusu Mitoloji Okulu, masalların kökeninin Hint mitolojisi olduğu ve masalların mitlerin parçalanmasıyla meydana geldiğini söyler. İkinci görüşün savunucusu Hindoloji Okulu, masalların Hindistan’da doğduğunu fakat mitolojiden gelmediğini tarihî dönemlerden şekillenerek geldiğini savunur. Üçüncü görüşün savunucusu Antropoloji Okulu, masalların mitolojiden gelmediğini modern hayatın artıkları olarak ortaya çıktığından bahseder (Sakaoğlu, 2007, s. 5-8).

Masallar kuşaklar arasında aktarılan sözlü kültürün ürünleridir. Masal anlatan kişilere “olcu, masalçı” isimleri verilir. Masalı anlatan kişiler masaldaki varlıklara can vermekle kalmaz hayal güçleri ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda zamanla mekân arasında boşluk bırakarak halkın istediği şeyleri ifade ederler (Artun, 2016, s. 105-117). Masal, Türk toplumlarında “metel, hekâ, mesel” gibi sözcüklerle kullanılırken (Sakaoğlu, 2020, s. 12-13) Sarız yöresinde masal sözcüğü yerine “metel, mesel” sözcükleri karşımıza çıkar.

Masallar içerik olarak zıt kavramları işler. Masallarda iyilik, güzellik, cesaret gibi olumlu kavramlara ulaşmak için bunların karşıtı olan nefret, intikam gibi unsularla mücadele edilir. Bu mücadelenin sonunda kötüler cezalandırılır, iyiler ödüllendirilir ve masallar genellikle mutlu sonla biter (Kaya, 2014, s. 530).

Edebiyatta masalla ilgili farklı tasnifler bulunmaktadır. Bu tasnifler içinde Antti Aarne ve Stith Thompson’ın hazırladığı ve W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav’ın da “Typen Türkischer Volksmärchen” adlı katalogla katkı sağladığı tasnif bu tasnif türleri arasında yaygın kullanılanıdır. Bu tasnif şöyledir:

- 1-Hayvan Masalları
- 2-Asıl Halk Masalları
- 3-Güldürücü Hikâyeler ve Nükteli Fıkralar
- 4-Zincirlemeli Masallar
- 5-Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (Boratav, 2000, s. 78).

Sarız yöresinde derlenen masallar Antti Aarne ve Stith Thompson'ın tasnifine göre hayvan masalları ve asıl halk masalları olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır:

1- Hayvan Masalları

SMAS-1

Bir çoban koyunlarını otlatmaya götürür. Akşam eve dönerken yüksek kayalığa geldiklerinde bir koyun bir keçi: “Şu kayalıkta çişimizi yapalım kim önce kayalıktan inerse o çobanla gider diğeri burada kalır.” diye bir iddiaya girerler. Keçi koyundan önce çişini yapıp kayalıktan aşağıya iner, koyun orada kalır. Koyun, kayalıkta kendine bir yuva yapar. Koyunun iki tane de kuzusu olur. Koyun, birinin adını Zelal diğerinini adını Delal koyar, onlara yiyecek toplamaya gider ve eve döndüğü zaman onlara mâni ile seslenir. Günlerden bir gün bunu duyan kurt, koyun evden gittiğinde evde kalan kuzuları yemek için kapıyı çalar ve kuzuları kandırmak için annelerinin sesini taklit eder. Zelal, “Bizim annemizin sesi değil onun sesine hiç benzemiyor.” der. Delal ise “Hayır, bu bizim annemiz.” diyerek koşar ve kapıyı açar. Karşılarında kurdu gören iki kuzu ne yapacaklarını şaşırırlar ve kurdun elinden kurtulamazlar. Kurt, onların ikisini de yer. Akşam kuzuların annesi eve gelir. Yavrularını çağırır ancak yavruları ses vermez. Koyun: “Kesin benim yavrularımı kurt yedi.” diyerek kurdun evine gider, kurdun damına çıkar, orada zıplar ve kurdun evini sallar. Kurt, “Karım hamur yoğuruyor, gelinim nakış işliyor, oğlum tütün sarıyor ben de bir köşede gaz çıkarıyorum.” diye bir tekerleme söyler. Koyun, “Ben senin damında gürültü yapıyorum ben bugün efkârlı mı yatacağım benim yavrularımı yedin onları geri ver, dışarı çıkar, gel hocanın yanına gidip barışalım.” der. Koyun ertesi gün güzel bir yoğurt mayalar ve hocaya götürür. Hoca: “Neden buraya geldiniz?” diye sorar. Koyun, “Bu kurt benim yavrularımı yedi.” der. Hoca: “Madem öyle kurdun bütün dişlerini söküp yerlerine kabak çekirdeği dikeceğiz. Bunun karşılığında da koyunun boynuzlarını sivrileştireceğiz ve ikisini de karşı karşıya getirip savaştıracamız.” der. Bunun üzerine kurtla koyun mücadele etmeye başlarlar. Kurt koyunun bacağına ısırır ve dişlerindeki kabak çekirdeklerinin hepsi dökülür. Bunu gören koyun sivrilttiği boynuzuyla kurdun karnına vurur ve iki yavrusunu kurtarır. Masal bu ya iki yavru da kurdun karnından canlı olarak çıkar. Yavrularını kurtaran koyun sevinç içinde çocuklarını da alarak evinin yolunu tutar (K-39).

SMAS-2

Bir varmış bir yokmuş Ahmet adında bir avcı günlerden bir gün canı sıkıldığı için balık avlamaya gitmiş. Kocaman bir balığı avlayarak eve getirmiş ama balık o kadar güzelmiş ki Ahmet ona kıyamamış ve onu yemekten vazgeçerek evin bir köşesine koymuş. Avcı Ahmet'in yaşlı bir anası varmış. Ahmet ava gittiğinde yaşlı anası iş de yapmaz yemek de yapmaz, komşu komşu gezermiş. Günlerden bir gün Ahmet ve annesi evde yokken bu balığın içinden güzel mi güzel bir peri çıkmış. Peri evdeki bütün işleri halletmiş hatta yemeği bile hazırlayıp tekrar balık postunun içine girmiş. Günler böyle devam ederken Ahmet'in yaşlı annesi, bu kadar işi kim yapıyor diye merak edip evden çıkıyormuş gibi yapmış ancak çıkmamış evi gözetlemeye başlamış. Evde kimsenin olmadığını sanan peri posttan çıkarak evin işlerini yapmaya koyulmuş. Bunu gören yaşlı kadın, "Ahmet bu kızını görür âşık olur." diye balık postunu almış ve ateşe atmış. Yaşlı kadının yaptığını gören peri, bu üzüntüye dayanamamış ve oracıkta can vermiş (K-39).

2-Asıl Halk Masalları

SMAS-3

Bir varmış bir yokmuş iki kardeş varmış. Bu iki kardeş iş aramaya çıkmışlar. Bu kardeşlerden birinin adı Dinar'mış. Dinar, bir gün bir devle karşılaşmış ve bu devin yanında işe girmiş. Dev, bir gün karısına "Dinar'ı pişir, kazanda kaynat, bir öğlen geldiğimizde yiyelim." demiş. Dinar bir sabah işe gitmiş dev de onu kendi evine yollamış. Dinar, devin karısına: "Beni dev, yemek yapmaya gönderdi." demiş. Devin bir koçu varmış. Dinar devin karısına: "Dev bu koçu kesip pişirmenizi istedi." demiş. Dinar ile devin karısı bu koçu beraber kesmişler ve sulu bir kızartma yapmışlar. Öğle vakti yemek yemek için dev eve gelmiş. Bir de bakmış ki Dinar ortalıkta dolaşiyor. Dev, eyvah! Bunlar benim koçu kesti diye aklından geçirmiş. Sonra dev, bir bakmış ki aklına gelen başına gelmiş. Dinar, kardeşine "Haydi buradan kaçalım yoksa bu dev bizi yer." diye söylemiş. Dinar ve kardeşi başka bir ülkeye gitmişler. Buranın padişahı savaştan yeni çıkmış. Her taraf ceset doluymuş. Padişah bu cesetleri ne yapacağını bilemiyormuş. Bu esnada ülkeye kaçak giren Dinar ve kardeşi padişahın askerleri tarafından yakalanmış. Askerler, Dinar ve kardeşini padişahın huzuruna getirmişler. Padişah, huzuruna getirilen kişilere "Burayı kim temizler?" diye sormuş. Dinar da "Ben temizlerim." demiş. Padişah "Nasıl temizleyeceksin?" diye sormuş. Dinar, "Bir dev var onu getireceğim. O burada bir tane bile ceset bırakmaz." demiş. Bu sözler üzerine padişah, Dinar'ı cesetleri temizlemesi için görevlendirmiş. Devin evinin arkasında bir çınar ağacı varmış. Dinar eline bir balta, çivi

ve sepet alıp bir akşam çınar ağacının oraya gitmiş. Dinar, çınar ağacının köküne tık tık diye vurmuş. Bunu duyan dev dışarı çıkmış. Bir bakmış ki biri çınar ağacını kesiyor. Dev, karanlıkta Dinar'ı tanıyamamış. Dinar, “Deve bu ağaçtan padişaha bir sandık yapacağım.” demiş ve ağacı devirip sandık yapmış. Dinar, sandığı yaptıktan sonra deve: “Dev baba bu sandığın içine girsen acaba ne kadar büyük olduğunu anlayabilir miyiz?” diye sormuş. Bu soru üzerine dev, sandığa girmiş. Bunu fırsat bilen Dinar sandığı kilitlemiş. Dev, Dinar'a kendisini çıkarması için yalvarmış yakarmış fakat nafile.

Dinar, devi omzuna alarak padişahın huzuruna çıkarmış. Padişah, kilidi açınca ne görsün karşısında kocaman bir dev. Padişah, deve etrafındaki cesetleri yemesi için emir vermiş. Bunun üzerine dev ne kadar ceset varsa hepsini yemiş. Padişah o kadar büyük bir işten nasıl kurtulduğunu hayretle izlemiş. Bu sayede Dinar hem devden kurtulmuş hem de ülkede önemli mertebelere yükselerek bir taşla iki kuş vurmuş (K-39).

SMAS-4

Zamanın birinde bir adam yaşarmış. Bu adam çok korkakmış. Elini yıkamaya bile karısıyla gidermiş. Bir akşam yine dışarı çıktıklarında adam yıldızların parlamasını fark etmiş. Kendi kendine “Bu akşam hırsızların akşamı.” demiş. İçeri girecekleri esnada karısı onu dışarıda bırakıp kapıyı kapatarak “Sen de bu akşam bir hırsızlık yapacaksın.” demiş. Adam ağlamış sızlamış buna rağmen kadın kapıyı açmamış. Adam dolaşmaya karar vermiş, dolaşırken etrafında gördüğü bir kaplumbağa ve yumurtayı cebine koymuş, başka bir şey bulamadan gezinmeye devam etmiş. Bir şey çalamadığı için karısının korkusundan da eve gidemeyen adam, gezinirken bir mağara görmüş. Yedi tane devin mağarada yattığını fark etmiş. İçeri girdiğinde “Bu akşam bu devler beni yerler.” diye söylenmesine rağmen yine de devlerin arasına girip uyumaya çalışmış. O esnada devlerden biri uyanmış arkadaşlarını saymaya başlamış. Bir kişinin fazla olduğunu anlayan dev, “Kalkın aramızda biri var.” diye haykırarak diğer devleri uyandırmış. Devler, adama “Bizim aramıza neden geldin?” diye sormuşlar. Adam, “Ben de sizin bir kardeşinizim zamanında sizi yolda kaybetmiştim, sizi aradım ve buldum.” diye söylemiş. Devler, “Eğer bizim kardeşimizsen bizim bazı şartlarımız var. Söylediklerimizi yapmazsan seni öldüreceğiz.” demişler. Adam da ayağa kalkıp yanındaki kaplumbağayı çıkartarak yanan ateşin üzerine atmış. Devler, “O da neydi, ateşin içine ne attın?” diye sormuşlar. Adam, “Üzerimde bit geziniyordu onu ateşe attım.” demiş. Devler kendi aralarında “Bu adam bitliyse bitleri bizi yer.” diye konuşmuşlar. Adam cebindeki yumurtayı çıkararak elinde sıkılmış devlere sıktığı yumurtanın taş olduğunu ve taşın

suyunu sıkarak çıkarttığını söylemiş. Gözleri iyice korkan devler bu adam taşın suyunu çıkartıyorsa bizi de öldürür diye düşünmüşler. Devler, adamdan büyük bir su kabını doldurup getirmesini istemişler. Adam da kabı alarak suya doğru giderken ben bunu boşken zor taşıyorum dolusunu nasıl taşıyım diye düşünmüş, bu düşünceyle yürürken aklına bir fikir gelmiş. “En iyisi ben bu bidona küçük delikler açayım döndüğümde sorarlarsa bana delik bidon vermişsiniz gelene kadar içinde çok az su kaldı derim.” demiş öyle de yapmış. Devlerin yanına döndüğünde “Bana delik su kabı vermişsiniz gelene kadar da su azaldı.” diyerek o an için kurtulmuş. Devler, ona inanmışlar “Peki, o zaman sana başka bir iş vereceğiz.” demişler. Adama bir balta vermişler: “Çık bu balta ile bize odun kesip getir, kesemezsen seni öldürürüz.” demişler. Adam, “Balta da neymiş ben bunun gibi on balta taşıyım.” diye söylemiş. Adam baltayı alıp gitmiş ama baltayı taşımakta bile zorlanıyormuş. Taşlarla baltanın ağzına vurup baltanın ağzını kırmış. Devlerin yanına dönerek: “Bana ağzı kırık balta vermişsiniz ben bununla nasıl oldun kırayım?” demiş. Devler yine inanmış. Adam, devlerin ona yeni bir iş vermelerine fırsat tanımadan: “Bu akşam gelin, benim evime misafir olun.” demiş. Devler misafirliği kabul etmiş. Adam eve dönmüş ve karısına: “Bu akşam misafirlerimiz olacak bize bir yemek yap.” demiş. “Tencereyi mercimek ve tuz ile doldur, birlikte pişir.” diye eklemiş. Kendi kendine ancak böyle devlerden kurtulabilirim diye plan kurmuş. Karısı adamın dediğini yapmış. Akşam devler eve gelmişler. Eve gelen devler adamla mercimek çorbasını içmişler. Mercimek yediği için adamın karnında gaz birikmiş ve adam, devlerin yanında o kadar gürültü ile gaz çıkarmış ki adamın çıkardığı gazdan ürken devler, “Bir an önce buradan kaçıp canımızı bu adamdan kurtaralım bir daha da gelmeyelim.” demişler ve böylece adam devlerden keskin zekâsıyla kurtulmuş (K-39).

Sarız yöresinde anlatılan masallar genel olarak olağanüstü özellikler sergilemektedir. Yörede geçmiş dönemlerde kışların sert geçmesinden ve teknolojik ürünlerin bulunmamasından köylülerin bir araya geldiği köy odalarında yaşlılar tarafından çocuklara ve gençlere anlatılan masal ve hikâyelerin olduğu kaynak kişilerce ifade edilmektedir. Ayrıca masal anlatımlarının son uygulayıcısı olan kaynak kişilerin sözlü ürünleri kuşaktan kuşağa aktararak getirdiği ancak son kuşak olan bu kişilerin bu masalları diğer kuşaklara aktarmadığı ya da aktarmaya çalıştığına alt kuşakların masal dinlemek yerine teknolojik ürünlerle ilgilenmeyi tercih ettiği yapılan çalışmalarda gözlemlenmiştir. Birçok kaynak kişinin geçmişte masalları dinlemiş olmasına rağmen zaman içerisinde bu ürünlerin alt kuşaklara aktarılamaması sebebiyle kaynak kişilerin bu

ürünleri unuttuğunu belirtmesi derleme çalışmaları esnasında ayrı bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3.2. Efsane

Efsaneyle ilgili farklı tanımlar bulunmaktadır. Kaya'ya göre efsane insanlar geçmişte nedenini bilmediği yıldız kayması gibi çeşitli olayları hayal kurarak kendi geliştirdikleri bilgiler çerçevesinde oluşturdukları edebi tür olarak ifade eder (2014, s. 302). Efsane Akalın'a göre olağanüstü şekilde gelişmiş ve masal olmayacak uydurma hikâyelerdir (1984, s. 93). Boratav efsane tam anlamıyla kendine özel üslubu, anlatımı ve kuralları olmayan anlatım türüdür (1999, s. 112).

Türk toplumlarında efsaneye “esatir, epsana, mit, rovayat, rivayat” gibi isimler, Anadolu’da “menkabe, mitoloji, efsane” gibi çeşitli terimler (Ergun, 1997, s. 1-2) ve Sarız yöresinde de “mit, menkıbe, efsane” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir.

Efsanelerin en önemli özelliği anlatılan olayların gerçekten yaşanmış gibi düşünülüp tamamen inanış üzerine kurulmuş olmasıdır. Efsanelerle hikâyelerin yaşanmış gibi kabul edilmeleri iki türün ortak özelliği olarak düşünülebilir. Efsaneleri destanlardan ayırma yönü ise bir kişiyi veya olayı iletme görevi üstlendiğinde efsane olabilmektedir (Boratav, 2000, s. 111).

Efsaneler, toplumların umutlarını ve dünyaya bakış açılarını öteki türlerden daha fazla öne çıkarmaktadır. Efsaneler tür olarak resim ve sinema gibi çağdaş sanat türlerini diğer anlatım türlerinden daha fazla kaynak oluşturabilmektedir (Boratav, 1999, s. 120).

Sarız yöresinde tespit edilen efsanelerin tasnifi şu şekilde yapılmıştır:

1-Yerleşim yerleriyle ilgili efsaneler (Abalı, 2011, s. 331).

2-Ay, gün ve yıllarla ilgili efsaneler

1-Yerleşim Yerleriyle İlgili Efsaneler

SE-1

Damızlık bölgesi zamanında ormanlık bir alandır. Bu alana ilk yerleşim Çamurluk pınarının bulunduğu bölgeye olmuştur. Pınarın bulunduğu bölgeye hayvanlarıyla gelen ilk yerleşimciler hayvanların sütlerini sağdıklarında yoğurt yapacak damızlık bulamayınca pınarda çıkan suyu damızlık niyetiyle yoğurdun içine karıştırmışlar.

Böylece süt mayalanarak yoğurt halini gelmiş. Bu olay üzerine bölgeye *Damızlık* adı verilmiştir (K-22).

SE-2

Yaylacı bölgesinde yaşayan insanlar geçimlerini hayvancılıkla sağlamaktadır. Bu yüzden insanlar hayvanlarıyla kışın Çukurova bölgesine inmiş yazın da Yaylacı bölgesine gelip hayvancılık işlerini burada devam ettirmişlerdir. Bu göç ebe yaşam tarzından bölgeye Yaylacı (Eski ismi: Esirik) ismi verilmiştir (K-2, K-7).

SE-3

Yörede yeni adı Tekneli (Eski ismi: Deştiye) olarak bilinen yerleşim yerinde geçmiş dönemlerde Ermeni halk yaşamıştır. Burada yaşayan Ermeni halkın giderken değerli eşyalarını gömerek gittiğine inanılır. Yöre halkının da bu değerli eşyaları bulup çıkarmak için “Deste ye” kelimesini kullandığı görülür. Bu yüzden bölgenin adı Destiye olarak anılır (K-2, K-6).

SE-4

Kıskaçlı köyü yerleşim yeri olarak dağların arasında dar bir bölgeye de bulunduğu için bölgenin adı “sıkışmış, kıskaç alınmış” anlamında kullanılan Kıskaçlı olarak verilmiştir (K-2).

SE-5

Çavdar köyüne ilk yerleşen insanların bölgede ettikleri tahıl ürünlerinin içinde en iyi verimi çavdar ürününden alması yöre halkının bölgeye bu ismi vermesini sağlamıştır (K-2).

SE-6

Büyüksöbeçimen olarak bilenen bölge eski dönemlerde ormanlık bir alandır. Bu bölgede geniş ve çimenlik bir çukur bulunur. Bu bölgeye yerleşmek için gelen ilk insanlar çukurluk alanda bulunan ağaçları kesmiş ve kestikleri yerlere ilk yerleşim yerlerini yapmışlar. Bu yüzden hem bölgenin geniş hem de çimenlik olması köye *Büyüksöbeçimen* isminin verilmesini sağlamıştır (K-2, K-32)

SE-7

Karapınar bölgesinde bulunan pınarın rengi koyu (kara) olduğundan bölgeye Karapınar denmektedir (K-2, K-15).

SE-8

Karapınar bölgesinde yedi köyün sahibi Hasan Ağa adında biri yaşarmış. Hasan Ağa'nın Dudu, Yeter ve Gümüş Hatun adlarında üç hanımı bulunmuş ve Bu üç hanımından hiç çocuğu olmamış. Gümüş Hatun eşlerinin arasında en küçük olanıymış. Gümüş Hatun yakın köylere gider. Oralardan kumaş alıp getirirmiş. Günlerden bir gün Hasan Ağa yakın köye alışveriş yapmaya gidecekmış. Dudu, Yeter ve Gümüş Hatun'a gittiği yerden bir istekleri olup olmadığını sormuş. Dudu ve Yeter Hatun istediklerini Ağalarına söylemişler. Ancak Gümüş Hatun çok utangaç olduğundan arzusunu Hasan Ağa'ya iletememiş. Aradan geçen zamanda Hasan Ağa, Dudu ve Yeter Hatun'un isteklerini alıp onlara teslim etmiş. Ancak Hasan Ağa'dan bir şey istemeyen Gümüş Hatun, Hasan Ağa'nın ona hediye de olsa bir şey almadığını görünce çok üzölmüş ve akşamüzeri eline ipi alarak yola düşmüş. Aşağı taraflarda Gümüş Hatun bir ağaca ipini bağlayarak intihar etmiş. Akşam olduğunda Gümüş Hatun eve gelmeyince Hasan Ağa merak etmiş ve köylüye haber ederek Gümüş Hatun'u aramaya başlamışlar. Uzun aramalardan sonra Gümüş Hatun'un ağaca asılmış cenazesine ulaşılmış. Günümüzde bu olayın yaşandığı mevkiye "Gümüş Asılan" denmektedir (K-17).

SE-9

Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları birbirlerine yakın iki beyliktir. Bu iki beylikten Ramazanoğullarının beyi Dulkadiroğullarının beyine Çukurova'yı tek etmemesini burada hep beraber yaşayabileceklerini söylemiştir. Dulkadiroğulları beyi ise İç Anadolu'ya gidip oraya yerleşmek istemektedir. Ramazanoğulları beyi Dulkadiroğullarının beyine Çukurova'yı bırakıp gitme için şöyle der: "Gel bir üzüm ekelim. Eğer bu üzüm yeşerirse Çukurova'da kalırsın ancak yeşermezse istediğin gibi İç Anadolu'ya gidip yerleşebilirsin." Demiş. Bunun üzerine Çukurova'da kalmak istemeyen Dulkadiroğulları beyi üzümün kökünü yakar ve toprağa eker ve ardına bakmadan İç Anadolu'ya doğru yoluna koyulur (K-15).

2- Ay, Gün ve Yıllarla İlgili Efsaneler

SE-10

Günlerden bir gün “kariyi kazana koyan ay” olarak bilinen April’in 5’inde bir kadın güneşli bir günde çamaşırını yıkamak için aşağı pınara gider. Çamaşırını yıkarken hava aniden kararır fırtına çıkar. Bunu gören kadın çamaşırları yıkamak için getirdiği kazanın içine girer ve kapağını kapatır. Kazanın içerisinde bir süre kalan kadın kazanın kapağını kaldırır ve dışarıya bakar. Dışarıda her yer karla kaplanmıştır. Bu durum karşısında şaşırarak kadın kazanın kapağını kapatarak beklemeye devam eder. Aradan geçen zamanda kadından haber alamayan akrabaları ve köylüler kadını bulmak için çevreyi aramaya başlarlar. Bir süre sonra pınarın olduğu bölgeye gelen halk ilerde bir kazan görür. Kadını arayan kişilerden biri kazanın kapağını kaldırdığında kadının kazanın içinde donarak öldüğünü görür. Bu olay üzerine April’in 5’ine “kariyi kazana koyan ay” adı verilir (K-3).

Sarız yöresinde saha çalışmalarında elde ettiğimiz efsanelerde kişiler ya da olaylar olağanüstü anlatılmaktadır. Anlatılan efsanelerin geneli köylerin ya da Sarız’ın kuruluşu hakkında anlatılan olaylara dayanmaktadır. Yörede anlatılan efsanelere yöre halkı tereddütsüz inanmaktadır. Efsanelerde eski Türk inançlarının izlerine de rastlanmaktadır. Örneğin: Damızlık köyünün adının verilmesinin anlatıldığı efsanede yoğurdun suyla mayalanması eski Türk inançlarından su kültürünün kalıntısı olarak yörede yaşatıldığı düşünülmektedir.

3.2.3.3. Lakaplar

Lakaplar, insanların soy isimlerinin olmadığı dönemlerde birbirlerini tanıma ve toplumda sülalelerin isimlendirilmesinde kullanılan takma adlardır. Anadolu’nun birçok yöresinde olduğu gibi Sarız yöresinde de lakaplar günümüzde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Yörede kullanılan lakaplar fiziksel özellikler, karakter özellikleri, benzerliklere göre ve diğer lakaplar olarak sınıflandırılmıştır. Bu lakaplardan bazıları şunlardır:

Fiziksel özelliğe göre lakaplar: Kuru Mehmet, Pis Burun, Kel Ali, Sarıkız Fındık, Köse Süleyman, Çolak Ahmet, Kekeç Şefre, Kör İrbiyem, Sarı Mehmet, Topal Ahmet, Göğ İbrahim, Kuru İbrahim, Kabak Hacı, Kara Fatma, Kara Hasan, Köse Ali, Göde Hasan, Gö Osman, Küçük Döndü, Sağar Selbi, Kara Halil, Sarı Ahmet, Sürmeli Ali.

Karakter özelliklerine göre lakaplar: Yavan Ali, Lafçı Mehmet, Lafçı Muzaffer, Alo Mustafa, Gâvur Ali, Deli Hacı, Cicik İrbiyem.

Benzerliklere göre verilen lakaplar: Kirmen Ali, Tavuk Asiye, Tilki Mehmet, Ekşi Mustafa, Başsak Mustafa, Çir Osman, İt Omar, Cin Şerife.

Diğer lakaplar: Sıkça, Emmi İbrahim, Çiloğlu Musa, Kıcı Kıcı Mehmet, Çavuş Mehmet, Gökçek Mehmet, Tavukçu Mehmet, Çinki Mustafa, Gizzik Duran, Acem Hüseyin, Kıyık Selbi, Tılı, Kara Duran, Çalık Mehmet, Cürolu Bekir, Ala Fakı, Çom Bekir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Tez çalışmasının birinci bölümünü oluşturan “giriş” bölümünde sırasıyla Sarız yöresinin tarihi, coğrafi konumu, coğrafi özellikleri, nüfus yapısı ve yörenin ekonomisiyle ilgili bilgiler verilmiş ve literatürde yöreyle ilgili yapılmış diğer çalışmalar incelenmiştir. Bu incelemelerle halkın yaşantısı ve inançları sonucunda gelişen halk kültürüyle ilgili yörede detaylı bir çalışmanın yapılmadığı, bu konuda literatürde boşluğun olduğu ve bu çalışmayla literatürdeki bu boşluğun doldurulacağı düşünülmüştür. Ayrıca yöreden elde edilen verilerle diğer Türk toplumlarının uygulama ve inançları karşılaştırılmış bu karşılaştırmalar neticesinde uygulamaların Sarız’a yakın olan Elbistan, Sivas, Nevşehir gibi bölgelerle benzer özellikler gösterdiği; Edirne, Trabzon gibi uzak olan bölgelerle farklı özellikler gösterdiği belirlenmiştir. Elde edilen bu bilgilerin kayıt altına alınıp gelecek kuşaklara aktarılması, yaşatılması, dil özelliklerinin korunması, Sarız’ın halk kültüründeki yerinin belirlenmesi ve ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Sarız’la ilgili yapılan derleme çalışmasıyla elde edilen veriler ikinci ve üçüncü bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde ele alınan konular “geçiş dönemi (doğum, evlenme ve ölüm), bayram, askerlik, sünnet, tören ve kutlamalar, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, çocuk ve yetişkin oyunları” alt başlıklarıyla incelenmiştir.

İkinci bölümde ele alınan ilk geçiş dönemi ritüeli doğum’dur. Doğum; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası alt başlıklarıyla incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde doğum öncesinde doksan sekiz, doğum sırasında kırk beş ve doğum sonrasında yüz iki olmak üzere doğumla ilgili toplam iki yüz kırk beş uygulama ve inanç tespit edilmiştir. Günümüzde şehirlere göçün artması, ulaşımın yaygınlaşması, teknolojinin gelişmesi gibi sebeplerden kısırlığı giderme, gebelikten kaçınma gibi anne ve çocuğun sağlığını direkt etkileyen konularda geleneksel uygulamaların pek tercih edilmediği bunların yerine modern tıbbın imkânlarından faydalandığı görülmüştür. Ancak cinsiyet tayini, ad verme gibi anne ve çocuğun sağlığını direkt etkilemeyen inanç temelli çeşitli uygulamalarda geleneksel yöntemlerin hem ilçe merkezinde hem de yörenin kırsal kesimlerde hâlâ uygulandığı tespit edilmiştir.

Yörede uygulanan ikinci geçiş dönemi ritüeli evlenmedir. Evlenme: evlilik öncesi, düğün sırası ve düğün sonrası olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu incelemeler

sonucunda evlilik öncesinde seksen bir, düğün sırasında yüz otuz yedi ve düğün sonrasında beş olmak üzere evlenmeyle ilgili toplam iki yüz yirmi üç inanç ve uygulamaya rastlanmıştır. Geçmişte yörede tay geldi, kız kaçırma, değişik gibi toplam on iki evlilik türünün uygulandığı tespit edilmiş ancak günümüzde bu evlilik türlerinin yerini gençlerin aralarında anlaşarak evlendiği anlaşma usulüne bıraktığı görülmüştür. Yörede kız isteme aile büyükleri tarafından yapılır. Aile büyüklerinin kızı istemesinin ardından “Hayırlı iş fazla beklemez.” inancının etkisiyle söz, nişan ve düğün hazırlıkları tamamlanır ve çiftler kısa sürede evlendirilir. Evlilik sürecinde hem eski inançların hem de İslamiyet’in etkisiyle gelişen birçok ritüelin uygulandığı görülür. Örneğin: Gelin; erkek evine geldiğinde başından atılan saç uygulamasında, evin eşliğinde yaşadığına inanılan eşik ruhunu memnun etmek için kapıya yağ, bal sürme ve mih çakma gibi uygulamalarda eski Türk inançlarının izlerini görmek mümkündür. Günümüzde düğünlerin genel olarak salonlarda birkaç saat süreyle yapıldığı fakat kırsal bölgelerde köy düğünlerinin hâlâ gelenekler doğrultusunda devam ettiği ancak düğün sürelerinin kıaldığı görülmektedir. Covid-19 hastalığı sürecinde yörede yapılması planlanan düğünlerin ertelendiği görülmüştür.

Geçiş dönemlerinden doğum ve evlenme insanlara mutluluk verirken üçüncü geçiş dönemi olan ölüm, insanlara mutluluğun aksine acı veren bir süreçtir. Ölüm: ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası olarak üç alt başlıkta incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ölüm öncesinde on üç, ölüm sırasında elli bir ve ölüm sonrasında otuz üç olmak üzere ölüme ilgili toplam doksan yedi inanç ve uygulamaya rastlanmıştır. Ölüm sürecinde insanlar, ölüm gelmeden ölümü haber eden rüyalar ve sesler gibi çeşitli ön belirtilerin olduğuna inanırlar. Ölümle ilgili bu ön belirtilerde ve ölüme ilgili diğer inanç ve uygulamalarda eski ve yeni Türk inançlarının izlerine rastlanır. Örneğin: Cenazenin bekletilmeyip kısa sürede hazırlıkların tamamlanarak ölünün defnedilmesi hususunda “Ölen kısa sürede defnedilmezse kızar ve geride kalanlara zarar verir.” düşüncesi eski Türk inancının yansıması ve “Cenazenin ikindiye geçmeden en yakın vakit namazına kadar defnedilmesi.” düşüncesinde ise İslamiyet’in yansımasına rastlamak mümkündür. Covid-19 salgın hastalık sürecinde cenaze işlemleri en az kişiyle gerçekleştirilmiş, iller arasında geçiş yasağının bulunması sebebiyle cenazeler Sarız’a götürülemedi ve o an ikamet edilen ilde defnedilmiştir. Ancak şehirler arası geçiş yasağının kalkmasıyla cenazelerin Sarız’a getirildiği ve Covid-19 salgın tedbirlerinin gevşetilmesiyle yörede ölümle ilgili âdet ve uygulamaların kaldığı yerden devam ettiği görülmüştür.

Sarız yöresinde bayramlarla ve törenlerle ilgili uygulamalar dinî ve millî bayramlar, askerlik, sünnet törenleri, kandiller, kutsal aylar ve günler alt başlıklarıyla incelenmiştir. Yapılan incelemelerde bayram ve tören uygulamalarının canlılığını koruduğu görülmüştür.

Dinî bayramlarda yirmi üç ve millî bayramlarda üç uygulamanın olduğu tespit edilmiştir. Dinî bayramların İslami usullere göre manevî hava içinde kutlandığı millî bayramlarınsa tarihten gelen ortak değerler ve bu değerlerin verdiği coşkuyla neşe ve mutluluk içinde kutlandığı görülmüştür. Her iki bayramın da temelinde insanları bir araya getirme, yardımlaşma, millî şuurunu canlı tutma amacı yatmaktadır. Covid-19 salgın hastalığı sürecinde hastalığın yayılımını engellemek için dinî ve millî törenler az kişiyle gerçekleştirilmiş olsa da salgın tedbirlerinin gevşetilmesiyle gerek dinî gerek millî bayramların aynı duygu ve isteklerle kutlandığı tespit edilmiştir.

Askerlik ve sünnet uygulamaları erkek çocukları için çocukluktan kurtulup gençliğe geçişi temsil etmesi açısından önemli bir eşik noktasıdır. Yörede sünnetle ilgili on üç ritüel tespit edilmiştir. Çocukluktan çıkıp erkeklik evresine geçişin ilk adımı sünnetle gerçekleşir. Geçmiş dönemlerde sünnet, ilkel şartlarda abdal denen kişiler tarafından gerçekleştirilirken günümüzde aile büyüklerinin bilinçlenmesi ve eğitim seviyelerinin artmasıyla sünnetlerin hastanelerde ve alanında uzman kişiler tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Yörede ayrıca kirvelik uygulamasının devam ettiği görülmektedir.

Askerlik, vatana ödenecek bir borç olarak görülmektedir ve bu borcu yerine getirmeyene genellikle kız verilmemektedir. Askerde şehit olmak en şerefli ölüm olarak kabul edilmektedir. Yörede askerlikle ilgili yedi uygulama tespit edilmiştir.

Kandiller, İslamiyet'in etkisiyle oluşmuş özel günlerdir. Halk, bu özel günleri bireysel ya da toplu ibadet yaparak geçirir. Bu günlerde oruç tutmak, namaz kılmak, komşulara hazırlanan yemeklerden ikram etmek ve büyüklerin ziyaretine gidip onların dualarını almak hayırlı sayılmaktadır. Günümüzde kandil gibi özel günler ve bu günlerde yapılan uygulamalar hâlâ canlılığını korumaktadır. Kandil günleriyle ilgili beş farklı inanç ve uygulama inanç ve uygulama tespit edilmiştir.

Sarız'da halk inanışları: yatır ve ziyaretle ilgili inanışlar, kurban, adak, ocak, nazar değme ve nazardan korunma, uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar ve diğer halk inanışları başlıkları altında incelenmiştir.

Yörede yapılan saha çalışmalarında hastalıkları iyileştirmek amacıyla uygulanan ocak yatır ve ziyaret uygulamalarına rastlanmamıştır. Yöre halkının yatır, ziyaret ve

ocakla ilgili uygulamalar için Sivas ili Gürün ilçesinde bulunan İrfan Hoca'ya gittikleri tespit edilmiştir.

Sarız yöresinde nazara inanılmaktadır ve yörede nazarı önlemek amacıyla birçok inanç ve uygulamaya rastlanmıştır. Yörede nazar değmeyle ilgili toplam altı ritüel tespit edilmiştir. Bu ritüellerin arasında en fazla nazarı değecek kişilerin renkli gözlüler olduğu ve beğenilen durumlar karşısında “maşallah” denmediğinde beğenilen varlığa nazar değeceği inancının hâkim olduğu görülmüştür. Bunun yanında nazardan korunma ve nazar değdiğinde bunu etkisiz hale getirmek için insanlara kömür saydırma, kurşun dökme, nazar duası okuma gibi toplam yirmi iki inanç ya da uygulamanın yapıldığı ve bu uygulamalarda eski Türk inançlarıyla İslamiyet'in iç içe kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sarız halk kültüründe kurban uygulamaları daha çok Kurban Bayramlarında görülür, adak uygulamaları ise insanların başına bir felaket gelmeden önce bundan korunmak ya da bir arzunun gerçekleşmesi için Allah'tan dilek dilediğinde gerçekleştirilir. Bu arzular yerine geldiğinde Allah'a dilenen adak kanlı kurban şeklinde sunulur. Bu uygulamalar yörede günümüzde de önemini yitirmemiştir. Ayrıca kurban ya da adakların LÖSEV gibi çeşitli yardım kuruluşlarına bağışlandığı tespit edilmiştir.

Sarız yöresinde cam kırılması ve sağ gözün seğirmesi gibi olayların uğur getireceğine inanılırken gece tırnak kesmek, boş beşik sallamak, sakız çiğnemek ve gece aynaya bakmak gibi olayların uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Günümüzde uğur ve uğursuzluk getiren halk inançlarının orta ve yaşlı halk arasında uygulandığı fakat genç nüfusun bu uygulamalara “batıl inanç” gözüyle baktığı ve bunlara inanmadıkları görülmüştür. Yörede uğur ve uğursuzlukla ilgili toplam elli iki uygulamanın olduğu ve bu uygulamaların tamamının insanı koruma düşüncesiyle yapıldığı tespit edilmiştir. Bu tespitlerde eski Türk inançlarının etkisiyle oluşan uygulamaların İslamiyet'in etkisiyle oluşan uygulamalar kadar yaygın olduğu söylenebilir. Ancak yöre halkının eski ve yeni Türk inançlarının etkisiyle oluşan bu uygulamaları neden yaptıklarını bilmedikleri yapılan saha çalışmalarında ayrı bir tespit olarak görülmüştür.

Sarız'da mutfak kültürünü oluşturan yiyecek ve içecek kültürünün temelini yörede yetişen tarım ürünleri ve hayvancılık ürünleri oluşturmaktadır. Bölgede hazırlanan yiyeceklerin hazırlanma şekilleri yörede yaşayan halkın yaşam tarzı ve iklim koşullarıyla alakalıdır. Yörede elli iki yiyecek ve dört içecek ismi tespit edilmiştir. Bu gıdalardan Anadolu'nun diğer yöreleriyle aynı isimleri taşıyanlar: dolma, sarma ve ayran gibi gıdalardır. Anadolu'yla benzer özellikler taşıyan ancak yöresel isimlerle anılanlar:

besmeç, dul avrat çorbası, yağlambaç ve ayı köftesidir. Tamamen yöreye özgü olan gıda ürünleriyse: yağlı çorba, şeker dürümü, fişşik otu, gâvur pancarı ve çiriş otu pilavıdır.

Yörede yazdan kışa hazırlanan yirmi kışlık gıda ürünü tespit edilmiştir. Bu ürünlerden dokuzu kaynatma, altısı kurutma, biri hem kaynatma hem kurutma ve ikisi fermente şeklinde kış için hazırlanmaktadır. Bu ürünlerin hazırlanması yöre için hayati önem taşımaktadır. Çünkü yörede kış koşullarının sert ve ulaşım imkânlarının zor olması gibi sebepler yöre halkının kış hazırlıkları yapmasını mecbur kılmıştır. Ancak günümüzde zincir marketlerin ve ulaşım imkânlarının artmasıyla kış hazırlıklarının bir miktar azaldığı görülse de yörede hâlâ yazdan kışa hazırlıkların yapıldığı görülmüştür.

Sarız'da kullanılan yirmi iki mutfak araç ve gereci tespit edilmiştir. Bu araç gereçler Anadolu'nun diğer yörelerinde kullanılanlarla aynı özellikleri taşımaktadır. Ayrıca yörede sofrâ âdetleriyle ilgili yedi inanç ve uygulama tespit edilmiş, bu uygulamaların dinsel içerikler taşıdığı, sofraya ve nimete saygı duyma doğrultusunda oluştuğu görülmüştür.

Sarız yöresinde mevsim şartlarının çetin olması ve ulaşımın yeterli olmaması insanları çevrede yetişen zengin bitki örtüsü ve endemik bitki türlerinden faydalanıp elde edilen tecrübeler sonucunda oluşmuş "koca karı ilaçları" olarak ifade edilen ilaçlara ve eski ve yeni Türk inançlarının etkisiyle oluşmuş inanç temelli sağaltıcı yöntemlere yönlendirmiştir. Yörede aynı ya da farklı hastalıklar için inanç ya da uygulama temelli yüz on dört tedavi yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüzde modern tıbbın gelişmesiyle halk hekimliğine olan ilgi bir miktar azalsa da kırsal kesimlerde ve modern tıbbın hastalığı tedavi edemediği durumlarda halkın tedaviyi geleneksel halk hekimliğinde aradığı görülmüştür.

Yörede halkın küçükbaş, büyükbaş ve kümes hayvanları yetiştirdiği görülmüş ve bu hayvanların tedavisinde kullanılan yirmi beş halk veterinerliği uygulamasının olduğu yapılan saha çalışmalarında tespit edilmiştir. Halk veterinerliği uygulamalarında katran sıvısı, karaçalı ve iğde dallarının yoğun şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüzde hayvanların tedavileri veterinerler tarafından yapılırsa da hayvan sahiplerinin veterinerlere ulaşamadığı durumlarda geleneksel halk veterinerliği uygulamalarından faydalandığı görülmüştür.

Sarız halkı, tarım ve hayvancılık gibi temel geçim kaynaklarını yıl içerisinde planlayabilmek için yüzyıllardır edindikleri tecrübelerden yola çıkarak kendi halk takvimlerini ve meteorolojik olaylarla ilgili öngörülerini oluşturmuşlardır. Sarız'da halk takvimi ve meteoroloji ile ilgili on dokuz uygulama tespit edilmiştir. Bu uygulamaların

genel olarak yörede yaşayan yaşlı kişiler tarafından kullanıldığı görülmüştür. Saatlik, günlük ve haftalık takvimlere ve meteorolojik olaylara teknolojinin gelişmesiyle kolayca ulaşılması yöredeki gençlerin tecrübeler sonucunda oluşan bu uygulamaları öğrenme konusunda istekli olmamalarına sebep olmuştur. Kuşaktan kuşağa aktararak gelen bu kültürel miras ürünlerinin bu sebeplerle kayıt altına alınmamaya ve zamanla unutulmaya yüz tutmaya başladığı tespit edilmiştir.

Sarız halkının günümüzde modern hayatın getirdiği uzunluk ve ağırlık gibi çeşitli ölçü birimlerini kullanmanın yanı sıra günlük hayatta ilçe merkezinde buğday alışverişi yaparken “şinik” olarak bilinen yerel ölçü birimini de kullandığı tespit edilmiştir. Yapılan saha çalışmalarında ayrıca halkın alınacak ya da satılacak ürünün cinsine göre farklı ölçü birimlerini kullandığı görülmüştür. Örneğin: tuz alışverişinde batman tuz (8 kg), yün alışverişinde okka (1,5 kg) ve un alışverişinde nû (3 kg) gibi ölçüler kullanılmaktadır. Ayrıca yörede halk matematiği alanına giren on dokuz çeşitli ölçü birimi tespit edilmiştir.

Sarız yöresinde yapılan derleme çalışmalarında kızgın taş, lak lak, güvercin ve serçe gibi toplam yirmi iki çocuk oyunu tespit edilmiştir. Bu oyunların on altısında oyuncuların bireysel, altıdaysa grup olarak oyunu sergiledikleri görülmektedir. Yörede oynanan oyunlar Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzer özellikler göstermektedir. “Kış yarısı” oyununda olduğu gibi bazı oyunların zamana ve mekâna göre değişiklik gösterdiği ve bu oyunların çocukların sosyal, fiziksel, ruhsal yönlerine katkı sağladığı görülmüştür. Günümüzde bu oyunların gençler tarafından bilinmediği ve oyunların son temsilcilerinin en az kırk yaşında olduğu ayrı bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yörede yetişkinler uzun kış gecelerinde köy odalarında bir araya gelerek cenk okuma, masal ve hikâye anlatma gibi çeşitli etkinlikler yapmaktadır. Büyüklerin en fazla yaptığı etkinliğin avcılık olduğu tespit edilmiştir.

Sarız'da türkü söyleme kültürünün günümüzde de yaşatıldığı görülmektedir. Bu geleneğin devam ettirilmesinin nedenlerine baktığımızda bölgenin Sivas ve Kahramanmaraş'a komşu olması, yaylacılık geleneğinden halkın başta Çukurova gibi çeşitli yörelere gidip gelmesi ve yörenin Dadaloğlu, Karacaoğlan gibi şair ve ozanlardan etkilenmiş olduğunu görmekteyiz. Bu etkenler yöredeki türkü söyleme geleneğinin canlı kalmasını sağlamıştır. Yörede toplam atmış üç türkü tespit edilmiştir. Bu türküler konularına göre: on sekizi aşk sevdâ, on dördü hasret, sekizi arzu, ikisi ölüm, dördü mizah, biri iş ve oyun, biri askerlik, dördü olay ve sekizi diğer konulardan oluşmaktadır. Hece ölçülerine göre üçü 7'li, on altısı 8'li, kırk ikisi 11'li ve ikisi serbest ölçüyle yazılmıştır. Nazım şekillerine göre biri beş dize, elli dokuzu dört dize, biri üç dize ve biri

iki dizeden oluşmuştur. Yörede söylenen türkülerde lirik özelliklerin ağır bastığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalarda yörede on dört mâni tespit edilmiştir. Bu mâniler konularına göre: dokuzu sevda, evlenme ve ayrılık; biri öğüt; üçü dua, beddua ve keder ve biri cinsellik konularından oluşmuştur. Kafiye düzenine göre üçünde kafiye düzeninin hatalı olduğu, on birinde dörtlük ve düz mâni şeklinde yazılan *aaxa* kafiye düzeninin kullanıldığı görülmüştür. Yörede söylenen mâniler ağırlıklı olarak aşk ve sevgi üzerine söylenmiştir.

Yörede yapılan saha çalışmalarında toplam dört ninni tespit edilmiş. Üç ninni 7'li hece ölçüsüyle bir ninni de serbest ölçüyle yazılmıştır. Ninnilerde genel olarak *aaxa* kafiye düzeninin kullanıldığı görülmüştür. Bir ve dört numaralı ninniler bebekleri uyutmak, iki ve üç numaralı ninniler ise daha çok bebekleri sevmek için kullanılmıştır.

Sarız yöresinde ağıt yakma geleneği günümüzde de yaygın şekilde uygulanmaktadır. Hatta yörede ağıt yakma bir imece usulü haline gelmiştir. Yörede yakılan ağıtlar hikâyesi bilinenler ve bilinmeyenler olmak üzere tasnif edilmiştir. Bu tasnif içinde ağıtlar konularına göre: yüz yirmisi kişiler için söylenenler, yedisi sosyal olaylar için söylenenler ve biri gelinlerin söylediği ağıtlardır. Kafiye düzenine göre yüz altısı mâni tipi, dokuzu koşma tipi ve on üçü kafiyesi düzensiz olanlar ağıtlardır. Bu ağıtlardan beşi 7'li, yüz beşi 8'li, on biri 11'li ve yedisi hece ölçüsü düzensiz ağıtlar olarak sınıflanmıştır.

Sarız yöresinde toplam on iki bilmece tespit edilmiştir. Yörede bilmece geleneğinin kırsal kesimlerde bayrak dikme ritüelinde, uzun kış gecelerinde köy odalarında ve çocuk oyunlarında uygulandığı görülmüştür. Günümüzde bayrak dikme ve çocuk oyunlarında bilmece geleneği devam etse de köy odaları kapandığı için bu uygulamaların buralarda devam etmediği tespit edilmiştir. Ayrıca bilimcedede sorulan soruların SB-11'de olduğu gibi yöre halkının yaşam tarzı ve geçim kaynaklarının etkisiyle oluştuğu görülmüştür.

Yörede yapılan saha çalışmalarında yüz otuz üç atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinde en çok geniş zamanın ve çok yargılı ifadeler kullanılmıştır. Yörede kullanılan atasözlerinin oluşmasında SAS-14 ve SAS-121'de olduğu gibi yöre halkının yaşam tarzı, dünya görüşleri ve geçim kaynakları etkili olmuştur. Yöredeki atasözleri tecrübeler sonucunda oluştuğu için atasözleri; sözün söylendiği kişinin zarar görmemesi, bu kişiye öğüt verme ve kişiyi uyarma amacı taşımaktadır. Ayrıca SAS-46 numaralı atasözünün dörtlük şeklinde yazıldığı görülmüştür.

Sarız'da yapılan derleme çalışmalarında on beş deyim tespit edilmiştir. Bunlardan SD-12 numaralı deyim TDK'nin "Atasözleri ve Deyimler" sözlüğünde bulunduğu diğer on dört deyim bu sözlükte bulunmadığı görülmüştür. Sözlükte "İmirin iti gibi gezmek." şeklinde olan deyim yörede geçmişte yaşamış zengin ve sözü geçen biri olan Hasan Ağa'nın etkisiyle "Hasan Ağa'nın iti gibi gezmek." şekline dönüştüğü düşünülmektedir.

Yörede yapılan derleme çalışmalarında otuz yedi alkış, yetmiş beş kargış tespit edilmiştir. Tespit edilen alkışlar konularına göre: Dördü kişinin zarar görmemesi, biri ahiret hayatı, on ikisi sağlık ve sıhhat, ikisi evlilik ve aile hayatı, biri hayvanlar, beşi bolluk ve bereket, on ikisi gelecek ve iş hayatıyla ilgili olan alkışlardır. Kargışlar da konularına göre: On üçü ölüm ve ahiret hayatı, on beşi kaza belâ felaket, dokuzu insan sağlığı, altısı halk inanışları, dördü aile büyüklerinin söyledikleri, biri aile ve soyun devamı ve on dördü gelecekte yaşanması istenen hayatlarla ilgili kargışlardır. Yörede en fazla kargış örneklerinin söylendiği görülmüştür. Yörede söylenen dua ve bedduaların Türk toplumlarıyla ve Anadolu'nun diğer yöreleriyle benzer özellikler gösterdiği farklılıkların ise yöresel dil farklarından meydana geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca yöre halkının "Beddua önce sahibini bulur." inancının etkisinde kaldığı ve bu yüzden beddua ederken dikkatli davrandığı hatta bedduadan sonra "tövbe tövbe" dediği gözlemlenmiştir.

Yörede yapılan derleme çalışmalarında altı halk hikâyesi derlenmiştir. Derlenen halk hikâyelerinde sevip kavuşmama, gurbet gibi konuların işlendiği; nazım ve nesrin iç içe kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca SHH-3'ün "Bazı durumlarda para nasihatten daha kıymetlidir." ana fikrini işlemiş olması Ömer Seyfettin'in Üç Nasihat hikayesiyle benzer özellikler gösterdiğini düşündürmektedir.

Sarız yöresinde dört masal derlenmiştir. Bu masallardan SMAS-1'de "Haklı olan kazanır ve adalet yerini bulur.", SMAS-2'de "İyilik eden iyilik bulur.", SMAS-3 ve SMAS-4'te "Aklını kullanmak ve fırsatları değerlendirmek." ana fikirlerine ulaşılmıştır. Yörede derlenen masalların tamamı, geçmişte masalları köy odalarında anlatmış veya dinlemiş kişilerden derlenmiştir. Yöre halkı masaları çocuklarla hoş vakit geçirmek için kullanmanın yanı sıra saygı, sevgi, haksızlık gibi olumlu ya da olumsuz durumları aktarma aracı olarak da kullanmıştır.

Sarız'da yapılan incelemelerde on efsane derlenmiş. Konularına göre: dokuzu yerleşim yerleri; biri ay, gün ve yıllarla ilgili efsanelerdir. Efsaneler, ağırlıklı olarak bölge isimlerinin nasıl oluştuğu hakkında bilgi vermektedir.

Yöre halkının kişilere lakap verirken kişinin sülale özellikleri, karakter yapıları gibi çeşitli niteliklerini göz önünde bulundurduğu ve bu doğrultuda kişilere lakaplar

verdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen lakaplar kişilerin benzerliklerine, fiziki ve karakter özelliklerine göre tasnif edilmiştir.

Tez çalışmasında iki yüz altmış yedi yöresel kelime tespit edilmiştir. Bu kelimelere TDK'nin "Derleme" sözlüğünden bakıldığında yüz kırk beşinin diğer yörelerle benzer anlamlarda kullanıldığı, yirmi beşinin yörede yeni anlamlar kazandığı ve doksan yedisinin ise tamamen yöreye ait özgün kelimeler olduğu görülmüştür.

Sarız yöresinin zengin halk kültürü ürünleri barındırdığı yapılan derleme çalışmalarında tespit edilmiştir. Bu zenginlikler göç ve değişim gibi nedenlerle bir miktar azalsa da Kayseri-Kahramanmaraş arasını bağlayan D 825 karayolunun Sarız ilçe merkezinin 4 km kadar dışından geçmesi ve yöre halkının dış etkilere kapalı olması yöreyi değişimlerden korumuş, bu durum birçok kültürel uygulama ve inancın günümüze kadar gelmesini sağlamıştır.

"Sarız Halk Kültürü" isimli araştırmada on üç doktora ve kırk dokuz yüksek lisans tezi, kırk altı kitap, dört sempozyum, iki kurultay, dört elektronik kaynak, üç kongre, yetmiş iki makale kullanılmış, yörede çekilen fotoğraflar tezin son bölümüne eklenmiş, derleme çalışmalarında yaklaşık yüz elli soru sorulmuş, kadınları ilgilendiren özel sorularda görüşmenin sağlıklı yürütülebilmesi için eşim Ayşegül ADAKÇI'dan yardım alınmış ve yörede kayıt altına alınan bilgilerin dil araştırmalarına zemin oluşturabilmesi için elde edilen veriler dil özellikleri korunarak yazılı hale getirilmiştir.

KAYNAK KİŞİLER

- K-1:** Yeter YAVUZ, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-2:** Ali AKÇA, Tekneli, [REDACTED], emekli, ilkokul mezunu, Temmuz/2021.
- K-3:** Ali AKÇA(Yavan), Tekneli, [REDACTED], hayvancılık ve çiftçilik, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-4:** Hatice AKÇA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul 3 terk, Temmuz/2021.
- K-5:** Mehmet AKÇA, Tekneli, [REDACTED], üniversite mezunu, serbest meslek, Ekim/2021.
- K-6:** Musa AKÇA, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, lise mezunu, Ekim/2021.
- K-7:** Mehmet Gazi Döner, Yaylacı, [REDACTED], esnaf, lise mezunu, Temmuz/2021.
- K-8:** Hacı Efendi KARA, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-9:** Ahmet ŞAHİN, Cesur (Kötü Köy), [REDACTED], Çiftçi, İlkokul, Temmuz/2021.
- K-10:** Fatma ŞAHİN, Çavdar, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-11:** Gülistan YAVUZ, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-12:** Arife YAVUZ, Tekneli, ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-13:** Sultan AKÇA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-14:** Hamet Akça, Tekneli, [REDACTED], hayvancılık, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-15:** Mustafa Duman, Karapınar, [REDACTED], çiftçi, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-16:** Mehmet Güler, Karapınar, [REDACTED], çiftçi, ortaokul, Temmuz/2021.
- K-17:** Irza Güler, Karapınar, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul terk, Temmuz/2021.
- K-18:** Musa YAVUZ, Tekneli, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-19:** Ömer KARA, Tekneli, emekli, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-20:** Raziye KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-21:** Adliye KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-22:** Döndü KOCAKAYA, Damızlık, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul 1 terk, Temmuz/2021.
- K-23:** Mustafa KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], emekli, ortaokul terk, Temmuz/2021.
- K-24:** Yeter KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-25:** Hacı KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], çiftçi, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-26:** Mehmet KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], hayvancılık, ilkokul, Temmuz/2021.
- K-27:** Fatma KOCAKAYA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul 2 terk, Temmuz/2021.
- K-28:** Elif AKÇA, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, lise mezunu, Ekim/2021.
- K-29:** Mustafa MACİT, Büyüksöbeçimen, [REDACTED], çiftçi, ilkokul mezunu, Temmuz/2021.
- K-30:** Mehmet MACİT, Büyüksöbeçimen, [REDACTED], çiftçi, ilkokul mezunu, Temmuz/2021.
- K-31:** Cevat MACİT, Büyüksöbeçimen, [REDACTED], çiftçi, ortaokul mezunu, Temmuz/2021.
- K-32:** Hasan MACİT, Büyüksöbeçimen, [REDACTED], serbest meslek, ilkokul, Temmuz/2021.

- K-33:** Şeref Güler, Karapınar, [REDACTED], güvenlik, lise, Temmuz/2021.
- K-34:** Abdullah GÜLER, Karapınar, [REDACTED], satış temsilcisi, lise, Temmuz/2021.
- K-35:** Zöhre GÜLER, Karapınar, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-36:** Rahime GÜLER, Damızlık, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-37:** Fatma Akça, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, okula gitmemiş, Temmuz/2021.
- K-38:** Öznur Akça, Karapınar, [REDACTED], serbest meslek, üniversite mezunu, Temmuz/2021.
- K-39:** Başer Akça, Tekneli, [REDACTED], memur, üniversite mezunu, Şubat/2022.
- K-40:** Baki Bayraktar, Kuşçu, [REDACTED], Sarız Belediye Başkanı, Temmuz/2021.
- K-41:** Osman Kara, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, Temmuz/2022.
- K-42:** Raşit Kocakaya, Tekneli, [REDACTED], öğretmen, üniversite mezunu, Temmuz/2022
- K-43:** Ümit Kocakaya, Tekneli, [REDACTED] serbest meslek, üniversite mezunu, Temmuz/2022
- K-44:** Ali Koç, Tekneli, [REDACTED], çiftçi, ilkokul, Temmuz/2022
- K-45:** Veli Koç, Tekneli [REDACTED] hayvancılık, ilkokul, Temmuz/2022
- K-46:** Hasan Koç, Tekneli, [REDACTED], çiftçilik, ilkokul, Temmuz/2022
- K-47:** Gülcan Koç, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul, Temmuz/2022
- K-48:** Ali Kara, Tekneli, [REDACTED] emekli, ilkokul, Temmuz/2022
- K-49:** Cuma Kara, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, ilkokul, Temmuz/2022
- K-50:** Osman Kara, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, ortaokul, Temmuz/2022
- K-51:** Abdullah Kara, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, üniversite mezunu, Temmuz/2022
- K-52:** Mustafa Kara, Tekneli, [REDACTED], çiftçilik, ilkokul, Temmuz/2022
- K-53:** Ali Eroğlu, Tekneli, [REDACTED] serbest meslek, ilkokul, Temmuz/2022
- K-54:** Hamza Eroğlu, Tekneli, [REDACTED] ticaret, ilkokul, Temmuz/2022
- K-55:** Enver Eroğlu, Tekneli, [REDACTED] emekli, ortaokul, Temmuz/2022
- K-56:** Bedir Eroğlu, Tekneli, [REDACTED], hayvancılık, ortaokul, Temmuz/2022
- K-57:** Kalender Kocakaya, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022
- K-58:** Cuma Kocakaya, [REDACTED], hayvancılık, ilkokul, Temmuz/2022
- K-59:** Mümin Kocakaya, [REDACTED], hayvancılık, ilkokul, Temmuz/2022
- K-60:** Yusuf Karakuş, Kuşçu, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022.
- K-61:** Yusuf İzci, Yaylacı, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022.
- K-62:** İsa Yıldız, [REDACTED] Altısöğüt, ilkokul, serbest meslek, Temmuz/2022.
- K-63:** Bedir Dere, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, üniversite mezunu, Temmuz/2022
- K-64:** Hoca Dere, Tekneli, [REDACTED], emekli, okula gitmemiş, Temmuz/2022
- K-65:** Tekin Kalay, [REDACTED], İncemağara, ilkokul, serbest meslek, Temmuz/2022.
- K-66:** Ahmet Dere, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, lise, Temmuz/2022

- K-67:** Hasan Dere, Tekneli, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022
- K-68:** Melek Kara, Tekneli, [REDACTED], ev hanımı, ilkokul, Temmuz/2022
- K-69:** Ahmet Zengin, Tekneli, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022
- K-70:** Ömer Zengin, Tekneli, [REDACTED], emekli, ilkokul, Temmuz/2022
- K-71:** Mehmet Zengin, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, ilkokul, Temmuz/2022
- K-72:** Halin Durdu, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, lise, Temmuz/2022
- K-73:** Abdullah Durdu, Tekneli, [REDACTED] çiftçi, lise, Temmuz/2022
- K-74:** Mehmet Durdu, Tekneli, [REDACTED], serbest meslek, lise, Temmuz/2022
- K-75:** Emrullah Halakaçayır, Tekneli, [REDACTED], çiftçi, ortaokul, Temmuz/2022

KAYNAKÇA

- Abalı, İ. (2011). Koçarlı halk kültürü. [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi].
- Acıpayamlı, O. (1974). Türkiye'de doğumla ilgili âdet ve inanmaların etnolojik etüdü. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1978). Acıpayam'da düğün folkloru. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi(11), 17-37.
- Acıpayamlı, O. (1989). Türk folklorunda halk hekimliğinin morfolojik ve fonksiyonel yönden incelenmesi. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, 23(25), 1-8.
- Aça, M. (2019). Halk inanışlarıyla ilgili temel kavramlar. M. Aça içinde, Halk Bilimi El Kitabı (s. 346-439). Nobel.
- Açık, F. (2004). Özbekistan'da defin ve taziye merasimleri. Millî Folklor, 16(61), 142-148.
- Adalı , Ş. (2018). Simav ilçesi halk bilimi ürünlerinde eski Türk inançlarının izleri. [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi].
- Akalın, L. S. (1954). Erzurum bilmeceleri. Erzurum Lisesi Folklor Kolu Yayınları.
- Akalın, L. S. (1984). Edebiyat terimleri sözlüğü. Varlık Yayınları.
- Akalın, L. S. (1990). Türk dilek sözlerinde alkışlar ve kargışlar. Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.
- Akarpınar, R. B. (2002). Denizli ili Çivril ilçesinde ölüme bağlı uygulamalar ve "yas etme". Türkbilig(3), 1-17.
- Akca, G. (2009). Diyarbakır ili Ergani ilçesi halk kültürü araştırması. [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Akçaözöğlü, E. Y. (2018). Osmaniye ilinin kültürel coğrafyası. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Albayrak, A. (2006). Keçiören Caferilerinde ölüm âdetleri ve uygulamaları. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11(2), 85-93.
- Alkaya, E. (2001). Türklerde ad verme geleneği ve kişi adları. Türk Kültürü Dergisi, 442-448.
- Alptekin, A. B. (2013a). Halk hikâyelerinin motif yapısı. Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2013b). Türk ninnilerinden seçmeler. Akçağ Yayınları.
- Altı, A. (2015). Sarız'da iskân ve nüfus (1865-1945). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(38), 19-39.
- Arslantaş, F. (2020). Adana yemek kültürü. [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi].

- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe geçiş dönemleri doğum-evlenme-ölüm. *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, 9(10), 85-107.
- Artun, E. (2011). Çukurova halk kültüründe törenler, bayramlar, şenlikler. *Fethiye III. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı*, 1-19.
- Artun, E. (2016). *Türk halk bilimi*. Karahan Kitabevi.
- Aşkun, V. C. (2006). *Sivas folkloru 1-2*. BMS Matbaacılık.
- Avcı, C. (2015). Gaziantep Barakları anonim halk edebiyatı ve halk kültürü araştırmaları. [Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Azap, S. (2018). Kırgız Yazar Tölögön Kasımbekov'un gazete yazılarında Kırgız Türklerinin geçiş dönemi âdetleri (doğum-düğün-ölüm) üzerine değerlendirmeler. *Gumilyov Avrasya Ulusal Üniversitesi Dergisi*, 2(123), 108-116.
- Bakırcı, N., & Katı, Y. (2019). Malatya halk kültüründe geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(18), 1-21.
- Balkanal, Z. (2017). Bolu ili Kıbrısçık ilçesi geleneksel kültüründe evlenme âdetleri. *Turkish Studies*, 12(21), 103-120.
- Balkaya, A. (2016). Kars'ta doğum âdetleri. *Türk Dünyası Dergisi*, 8(2), 183-197.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana halk kültüründe doğum- evlenme- ölüm*. Altın Koza Yayınları.
- Başçetinçelik, A. (2010). Adana halk kültürü'nde doğum odasındaki uygulamalar. http://turkoloji.cu.edu.tr/halkbilimi/Ayse_Bascetincelik_adana_halk_kulturu_dogum_odasi.pdf (April 21, 2011).
- Baysan, M. (2020). Kütahya'da geçmişten günümüze doğum âdetleri: bir gelenek olarak doğu yatağı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(64), 265-283.
- Beşirli, H. (2010). Yemek, kültür ve kimlik. *Millî Folklor*, 87, 159-169.
- Bilgici, U. (2018). Bahçe halk kültürü. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi].
- Binici, S. (2019). Afyonkarahisar ili Sultandağı ilçesi halk kültürü araştırması. [Yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi].
- Bolat, Y. (2020). Tokat Erbaa'da geçiş dönemleri inanış ve uygulamaları. [Yüksek lisans tezi, Amasya Üniversitesi].
- Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N., & Başgöz, İ. (1974). Türk halk bilmeceleeri. *Folklor*(37), 2.

- Bozkurt, N. (1997). Hadis'te folklor eğlencesi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Büyükokutan, A. (2007). Muğla yöresi Alevi Türkmenler'de evlilikle ilgili inanç ve pratikler. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(44), 1-28.
- Büyüктаş, T. (2019). Türk halk kültüründe gelin. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi].
- Çağımlar, Z. (2010). Adana'da çocuğa bağlı inançlar ve bunlara bağlı pratiklere genel bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1-16.
- Çallı, A. (2017). Anadolu kültüründe nazar ve nazar objeleri. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Çatık, S. (2013). Nazilli halk inançları. [Yüksek lisans tezi, Bozok Üniversitesi].
- Çelik, A. (2005). Trabzon Çaykara halk kültürü. *Doğu Kütüphanesi Yayınları*.
- Çeliker, D., & Genç, M. (2019). Isparta evlenme âdetleri. *Art-e Sanat Dergisi*, 12, 172-185.
- Çelikkanat, S. (2021). Yahyalı folkloru. [Yüksek lisans tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi].
- Çetin, Ç. (2008). Kazan Tatarlarının doğum geleneklerindeki eski inançlarının izleri. *Türk Halkları Edebiyatı. Beyenelxalq Uşak Edebiyatı Kongresi Bildiri Kitabı*, 310.
- Çetin, Ö. (2008). Kurban ile ilgili inanç ve tutumlar. [Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Çevik, A., & Alan, S. (2020). Doğum sonu dönemde yapılan geleneksel uygulamalar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 10(1), 14-22.
- Çıblak, N. (2004). Halk kültüründe nazar, nazarlık inancı ve bunlara bağlı uygulamalar. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(15), 103-125.
- Çıblak, N. (2005). Mersin tahtacıları halk bilimi araştırmaları. *Ürün Yayınları*.
- Çifçi, T. (2019). Adıyaman ve çevresinde halk inançları ve halk hekimliği. [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi].
- Davulcu, M. (2020). Antalya yöresinde "deve" ile ilgili halk veterinerliği uygulamaları hakkında bir inceleme. *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 228-255.

- Demir , Ö., & Bakar, N. (2014). Silifke yörüklerinde doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri üzerine bir araştırma. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1(35), 111-133.
- Demir, R. (2019). Halk meteorolojisi ve bir meteoroloji örneği:kocakarı hesabı. Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 213-222.
- Demren, Ö. (2018). Türk kültüründe bir korku kültü olarak Sivas'ta al karısı ve al basması inancı. Antropoloji(36), 1-27.
- Deveci, M. (2020). Hatay/Kırıkhan yörüklerinde halk bilimi unsurları. [Yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi].
- Dilek , İ. (1996). Altay Türklerinde çocuğun doğması ve doğum günü kutlamalarına dair bazı inanışlar. Bilig Dergisi, 51-54.
- Dilmen, D. (2009). Niğde ili Ulukışla ilçesi halk kültürü araştırması. [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Diñç, H. (2021). Osmaniye Hasanbeyli halk kültürü araştırması. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi].
- Doğaner, A. (2006). Osmaniye yöresinde yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin geçiş törenleri. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Doğaner, A. (2013). Çukurova bölgesi konargöçerlerinde halk kültürü ve halk edebiyatı. [Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Duman, Z. A., & Taşçinten, H. (2020). Kazdağlarında bir tahtacı köyü Doyran: ritüel ve inanç pratikleri. Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi(22), 239-334.
- Duranlı, M. (2020). Saha Türklerinin destanlarında kullanılan ölçü birimleri. Folklor Akademi Dergisi, 3(2), 250-263.
- Durdu, A., & Kalaycı Durdu, B. (1998). "Geçmişten günümüze ölüm âdetleri ve Kemaliye köyü'nde ölüm". Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1997 (s. 47-101). içinde Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Arastırma ve Gelistirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Ekmekçi, M. (2014). Muş halk kültürü. Muş Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını.
- Elçin, Ş. (2004). Halk edebiyatına giriş. Akçağ Yayınları.
- Ercan, A. (2002). Gelibolu yarımadası'nın geçiş dönemi âdetleri. [Yayınlanmış doktora tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi].
- Erdem Nas, G. (2015). Yörük kültüründe düğün-ölüm âdetleri ve adlandırmaları. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 1(2), 25-32.

- Erdem, İ. (2008). Bozkır ilçesi manevi halk inançlarının dinler tarihi ve din fenomenoloji açısından tahlili. [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Erdil, K. (2007). Yaşayan hurafeler. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eren, M. (2019). Ordu ili Ulubey ilçesi doğum ile ilgili halk inanışları. Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, 1(2), 114-121.
- Ergin, M. (1997). Dede Korkut kitabı 1 (giriş-metin-faksimile). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergönerç Akbaba, D., & Benli, H. (2011). Anadolu'da ve Kuzey Kafkasya'da yaşayan Nogay Türklerinde doğum sonrası inançlar. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 1(9), 87-100.
- Ergöz, R. (2019). Bitlis'te geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm). [Doktora tezi, Ardahan Üniversitesi].
- Ergun, M. (1997). Türk dünyası efsanelerinde değişme motifi (Cilt 1). TDK Yayınları.
- Erkul, A. (2002). Eski Türklerde evlenme gelenekleri. Türkler Ansiklopedisi, 3, 58-66.
- Eroğlu, E. (2008). Prizen Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum- evlenme- ölüm). [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Eroğlu, E., & Özkanat, Z. (2014). Unutulmaya yüz tutmuş bir gelenek "duvak töreni". TÜRKÜL Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi, 1(3), 272-278.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde ölüm ve ölüyle ilgili rit ve ritüeller. Millî Folklor, 14, 54.
- Göner, S. (2005). Dede Korkut hikâyeleri'nden günümüze yansıyan doğum âdetleri. Türklük Bilimi Araştırmaları(18), 103-112.
- Göner, S. (2006). Batı Türklerinin manzum atasözleri üzerine bir araştırma. [Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Güldemir, O., & Işık, N. (2011). Nevşehir mutfak kültürü ve yemekleri. 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu, 6(1), 1-19.
- Güleç, H. (2002). Halk edebiyatı. Çizgi Kitabevi.
- Güllüdağ, N. (2002). Sarıkamış Başköy'de kişi adları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 79-85.
- Güneş, H. N. (2019). İnanç sistemi temelinde Gagauzlar'da ölüm ve cenaze. Turkish Studies, 14(5), 81-92.
- Güngör, H. (1992). Kayseri'de yaşayan Uygur ve Kazak Türklerinin bazı âdet ve inanışları. Millî Folklor, 2(14), 7-11.

- Güzeloğlu, C. (2017). Kazakistan'da Çimkent bölgesinde sürgünde yaşayan Ahıska Türklerinin kültür çatısı: doğum, düğün, ölüm âdetleri. [Yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi].
- İnan, A. (2000). Tarihte ve bugün Şamanizm. TTK Basımevi.
- Kalafat, Y. (2002a). Türk halk inançları-1. Kültür Bakanlığı yayınları.
- Kalafat, Y. (2002b). Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk halk inançları-1. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (2005). Balkanlardan uluğ Türkistan'a Türk halk inançları 2. Babil Yayıncılık.
- Kalafat, Y. (2008). Karaçi halk inançları. Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, 1(1), 106-121.
- Kalafat, Y. (2010a). Doğu Anadolu'da eski Türk inançlarının izleri. Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2010b). Göklen Türkmenleri (Türkmenistan) halk inançlarındaki ölüm temasına dair bazı karşılaştırmalar. Türklük Bilimi Araştırmaları, 28, 219-229.
- Kalafat, Y. (2011). Türk kültürlü halklarda ölüm. Berivan.
- Kalafat, Y. (2012). İnanç göçü. Berikan Yayınevi.
- Karabulut, M. (2017). Halfeti (merkez) geçiş dönemleri. [Yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi].
- Karaca, N. T., & Üçer, M. (2016). "Beşik-eşik-keşik" ya da Sivas sözel kültüründe ölüm. Folklor/Edebiyat, 22(85), 23-50.
- Karagöz , E. (2016). Başkurt Türklerinde doğum, düğün ve cenaze merasimlerinde bazı tespitler. Hoca Ahmet Yesevi Anısına Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, 199-204.
- Karakaş, A. (2005). Feke halk kültürü araştırmaları. [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Karakaş, A. (2006). Osmaniye'de "durmuyan çocuk" için yapılan uygulamalar ve bunlarda eski Türk kültürünün izleri. Türklük Bilimi Araştırmaları(19), 317-326.
- Karaoğlu, H. (2003). Pazarcık yöresinde Alevilerinde ölüm ve ölü ile ilgili uygulamalar. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(2), 37-52.
- Kardaş, C. (2019). Muş'ta halk veterinerliği ve geleneksel tedavi yöntemleri. Ürün Yayıncılık.
- Kaya, D. (1999). Anonim halk şiiri. Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (2001). Dualar ve beddualar. Türklük Bilimi Araştırmaları, 99-121.
- Kaya, D. (2014). Türk halk edebiyatı kavramları ve terimleri sözlüğü. Akçağ yayınları.

- Kayabaşı, R. G. (2018). Bahşiş yörüklerinde evlilik ile ilgili âdet ve inanmalar. *Folklor/Edebiyat*, 24(95), 67-93.
- Kayalı, N. (2010). Mersin halk kültüründe geçiş dönemleri. [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].
- Kayseri Valiliği. (2022, Şubat 10). Sarız ilçesi: <http://www.kayseri.gov.tr/sariz> adresinden alındı
- Kenin, M. B. (1998). Tuvaların eski gelenekleri. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*(5), 288-308.
- Keskin, M. (2003). Sarısaltık ocağına bağlı Aleviler'de ölüm ile ilgili inanç ve ritüeller (Tunceli Karacaköy örneği). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 115-130.
- Keskin, Y. Z. (2006). Şanlıurfa halk kültüründe ölüm. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(16), 7-41.
- Kılıç, E. (2010). Osmaniye ili Düziçi ilçesi halk kültüründe halk inançları bayramlar ve törenler. [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Kılıç, S., & Altuncu, A. (2014). Karakoçan'da evlilik âdetleri. *Turkish Studies*, 9(5), 233-250.
- Konuk, N., & MollaAhmetoğlu, B. (2019). Kıbrıslı Türklerde din yaklaşımı: inanç ve dinî törenler. *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(4), 31-52.
- Köktaş, Y. (2008). Gilan Türk halk kültüründe geçiş dönemleri (doğum-evlenme-ölüm). [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Köse, E. (2017). Ardanuç'ta Türk halk inançları. [Yüksek lisans tezi, Artvin Çoruh Üniversitesi].
- Kurt, B. (2012). Malatya ili Doğanşehir ilçesi halk kültürü araştırması. [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Kutlu, S. (2007). Kırgızistan'da Ramazan ve dinî bayramlar. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*(42), 1-32.
- Kutlu, S. (2011). Gaziantep geleneksel kültüründe evlenme. [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi].
- Malta Muhaxheri, N. (2018). Kosova Türklerinin halk inançlarında doğum, evlenme, ölüm. 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 233-239.
- Malta Muhaxheri, N., & Hudaverdi, E. (2016). Kosova-Mamuşa Türk halk kültüründe geçiş dönemleri: doğum-evlenme-ölüm. *Dede Korkut Dergisi*(9), 55-62.
- Meydan, F. (1989). Türk mutfağı. *Millî Folklor*, 1(3), 21-22.

- Nauanova, G. (2020). Kazak Türklerinde halk kültüründe geçiş dönemleri. [Doktora tezi, Ardahan Üniversitesi].
- Nuredini, M. (2007). Makedonya'daki müslümanlarda doğum, evlenme ve ölümle ilgili inanışlar ve uygulamalar. [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Ögel, B. (1971). Türk mitolojisi 1-2. Millî Eğitim Basımevi.
- Ögel, B. (1982). "Türk mutfağının gelişmesi ve Türk tarihi gelenekleri". Türk Mutfak Sempozyumu Bildirisi, 16.
- Öger, A. (2006). İçel yöresinde nazarla ilgili inanışlar ve uygulamalar. I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 1561-1569.
- Önal, M. N. (2004). Trabzon'da asker düğünü. Millî Folklor, 64.
- Öncül, K. (2010). Kars Türkmenlerinde ölüme bağlı inanışlar, anlatılar ve uygulamalar. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi(56), 93-102.
- Örnek, S. V. (1971). Anadolu folklorunda ölüm. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1979). Geleneksel kültürümüzde çocuk. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). Türk halk bilim. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdamar, F. (2021). Adana ili, Şambayadı köyünde doğumla ilgili inanç ve uygulamalar üzerine bir inceleme. Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi(5), 207-223.
- Özkan, N., & Gemici, F. (2011). Nevşehir ili düğün âdetleri ve Nevşehir müzesinde bulunan geleneksel gelinliklerin giyim sanatları açısından incelenmesi. Tarih ve Kültür Sempozyumu, 111-127.
- Öztürk, D. (2019). Ereğli (Zonguldak) ilçesinde geçiş dönemleri (doğum, evlenme, Ölüm). [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Peker, G. (2008). Misis geçiş dönemi âdetleri. [Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi].
- Pelin, M. (2020). Edirne'de Pomak halk kültürü. [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi].
- Perçemli, V. (2011). Gagauz Türklerinde doğum, evlenme ve ölüm âdetleri. [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi].
- Pişkin, A. C. (2001). Osmaniye çevresinde halk inanışları ve uygulamaları. [Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi].
- Polat, K. (2012). Kırgızlarda Ramazan ve bayram etkinlikleri. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25-48.
- Saeed, Z. (2014). Kerkük Türkmenlerinin geçiş törenleri. [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].

- Sakallı, E. (2020). Ahıskalı Türklerde sünnet geleneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 3(2), 332-346.
- Sakaoğlu, S. (2007). Masal araştırmaları. Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2020). Türk masalları. Akçağ Yayınları.
- Saltaş, E. (2016). Ardahan'ın merkez köylerinde geçiş dönemleri. [Yüksek lisans tezi, Ardahan Üniversitesi].
- Samancı, Z. (2008). Konya Beyşehir ilçesindeki manevi halk inançlarına dinler tarihi ve din fenomonolojisi açısından bir yaklaşım. [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Sardarinia, E. (2016). Doğu Azerbaycan halk kültüründe geçiş dönemleri. [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Sarız Kaymakamlığı. (2022, Şubat 10). <http://www.sariz.gov.tr/sarizin-tarihcesi> adresinden alındı
- Saygı, E. (2017). İnebolu halk kültüründe doğum âdetleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 10(20), 263-276.
- Saygılı, Y. (2015). Kırşehir abdallarında geçiş ritüelleri. [Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi].
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de evlenme biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Sırtbaş, Y. (2016). Ordu ili Gököy monografisi. [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi].
- Sol, S. (2018). Bolvadin Büyükkarabağ'da ölümle ilgili uygulama ve inanışlar. *Bolvadin Araştırmaları Dergisi*, 508-522.
- Solmaz, E. (2018). Özbek halk kültüründe doğum ile ilgili pratikler. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, 1(1), 127-136.
- Sönmez, T. G. (2016). Geleneksel bayramların halk hayatındaki rolü. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*(7), 143-147.
- Sözbilici, Ş. (2010). Ağıt kelimesinin kökeni. *TDK*, 64.
- Sümbüllü, Y., & Ustavdıc, E. (2012). Boşnak halk kültüründe doğum geçiş merasimi üzerine tespit ve değerlendirmeler. *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 152-178.
- Süren, T., & Kızıleli, M. (2021). Geleneksel Türk içecekleri. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 24(1), 46-71.
- Şahin, M. (2010). Türkler'de mutfak kültürü. *Kümbet*, 37, 59-62.

- Şahin, M. (2018). Elbistan ilçesi halk kültürü incelemesi. [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi].
- Şen, M. (2012). Sandıklı ilçesi Alacami köyü evlilik merasimi üzerine derleme ve değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(3), 343-357.
- Şen, S. (2006). Türklerde ad verme törenleri, adların önemi, ad verme ile ilgili gelenek ve inançlar. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi(6), 153-159.
- Şenesen, İ. (2015). Adana halk inançlarında eski türk inançlarının izleri karşılaştırma-inceleme. [Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Şimşek, E. (1993). Kadiri ve Osmaniye ağıtları. Tefsa Yayınları.
- Şişman, B. (2002). Samsun yöresi'nde geçiş dönemleriyle (doğum, evlilik ve ölüm) ilgili yaşayan halk inançları ve bunlara ait uygulamalar. Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-3, 13(39), 445-469.
- Tanyıldızı, E. (2015). Elazığ halk kültüründe doğum âdetleri. Turkish Studies, 10(12), 1067-1084.
- Tarçın, G. (2015). Çukurova bilmece sorma geleneği ve Çukurova bilmeceleleri (Adana, Osmaniye). [Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Taşçı, H. (2021). Geçmişten günümüze Gölpazarı düğün âdetleri. Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 6(2), 869-913.
- Teke, M. (2005). Osmaniye'de doğumla ilgili inanç ve uygulamalar. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi].
- Tire, M. (2012). Tarsus tahtacılarında hak inançlarının dinler tarihi açısından incelemesi. [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi].
- Tuğra, A. (2019). Mudurnu (Bolu) yöresi halk hekimliği. [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi].
- Türbedar, Ö. (2011). Düzce halk kültüründe geçiş dönemleri. [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Türk, H. (2012). Hatay türbe inancının sağlık antropolojisi açısından incelenmesi. Millî Folklor, 91-104.
- Türkdoğan, O. (2006). Toplumsal yapı ve sağlık hastalık sistemi. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Türker, F., & Koçoğlu Gündoğdu, V. (2016). Tıva Türklerinde geçiş dönemi ritüelleri: doğum, düğün, ölüm. Türkbilig Dergisi(32), 141-154.

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, Şubat 10). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> adresinden alındı
- Türkmen, F. (1998). Hikâye. İslam Ansiklopedisi (Cilt 17). içinde Diyanet Vakfı Neşriyat Pazarlama ve Ticaret A.Ş.
- Uysal, Y. (2009). Gazipaşa folkloru/ geçiş dönemi âdetleri. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(2), 209-224.
- Yalçın, Ö. (2015). Çamardı'da eski Türk inançlarının izleri. [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi].
- Yalın, G. (2020). Kaybolmakta olan yerel mutfak kültürünün turizme kazandırılması: Balıkesir ili Edremit Körfezi örneği. [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi].
- Yardımcı, M. (2015). Başlangıcından günümüze Türk halk şiiri. Kanyılmaz Matbaacılık.
- Yaşar, Ö., & Çerçi, N. (2017). Artvin Yusufeli içesi örnekleminde doğum âdetleri. Sosyolojik Düşün, 1(2), 31-44.
- Yıldırım, Z. (2019). Dünden bugüne Samsun-Çarşamba ilçesinde geçiş dönemleri (doğum- evlenme- ölüm, sünnet- askerlik- hac). [Doktora tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].
- Yıldız, O. (2020). Kırklareli ili Kofçaz ilçesi Amucalarının inanç ve uygulamaları üzerine bir inceleme. [Yüksek lisans tezi, Kırklareli Üniversitesi].
- Yılmaz, Ç. (2020). Nevşehir'de geçiş dönemlerinin halk bilimsel yönden incelenmesi. [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].
- Yüce, M., & Dosbayeva, B. (2007). Kırgız Türklerimde evlenme geleneği. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 4(1), 7-24.

EKLER**Ek-1 Etik Kurul Onay Belgesi**

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ/ ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZİNİ/ ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	
ADI VE SOYADI	ÜMİT ADAKÇI
ÖĞRENCİ NO	2020012001
TEL. NO.	
E - MAİL ADRESLERİ	
ANA BİLİM DALI	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	Tez Aşamasında
İSTEKTE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLIK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2021 / 2022 BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Kayseri ili Sarız ilçesinde yaşayan halkın günümüzde halk kültürü ürünlerini aktif şekilde yaşattığı görülmektedir. Yörede aktif şekilde yaşatılan bu ürünlerin değişim sürecinin başka yörelere göre daha yavaş olmasının nedeni olarak Kayseri-Kahramanmaraş karayolunun ilçe merkezinin 4 km kadar dışından geçmesi ve bu durumun sonucunda yöreye dışarıdan gelecek olan etkilerin yöreden uzak kaldığı düşünülmektedir. Bu çalışmada Kayseri ili Sarız ilçesi halk bilimi unsurları derlenerek ele alınmıştır. Yöredeki uygulamalar, Türk halk kültüründeki benzer ya da farklı uygulamalarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.
TEZİN AMACI	Yapılan çalışmayla kültürel ve tarihsel açıdan köklü bir geçmişe sahip olan Sarız ilçesinin derlemeler sonucunda elde edilen sözlü gelenekten gelen ürünlerini yazıya aktararak bu ürünlerin yok olmasını önlemek ve derlenen ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Alan araştırmasına dayanan bu çalışmayla yöreye ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlanması umulmaktadır.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	<p>Bu çalışmada Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesine ait doğum, evlenme, düşün ve ölüm âdetlerini oluşturan geçiş dönemlerini; bayram, sünnet, asker uğurlama ritüelleri çerçevesinde gelişen tören ve kutlamaları; halk inanışları, halk mutfağı ve anonim halk edebiyatı ürünleri ele alınarak incelenmiştir. Derleme çalışmalarında katılımlı görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde konu, amaç, yöntem, kapsam ve sınırlılıklar belirlenirken bunun yanında yazılı kaynaklardan yararlanılarak Sarız ilçesinin tarihi gelişimi, coğrafi özellikleri, nüfus ve ekonomik yapısı ele alınmıştır. İkinci bölümde Sarız halk kültürüne ait geçiş dönemi uygulamaları, kutsal aylar, günler, bayramlar, çeşitli törenler ve bu ritüeller çerçevesinde gelişen halk inanışlarına yer verilmiştir. Bölümde öncelikle yazılı kaynaklardan bilgi verilip sonrasında yörede uygulanan ritüeller kaynak kişilere dayandırılarak tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Her alt başlığın sonunda bölümle ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.</p> <p>Üçüncü bölümde anonim halk edebiyatı bünyesinde oluşturulan manzum ürünlerden türkü, mâni, ninni, ağıt ve tekerleme; manzum-mensur ürünlerden bilmece, atasözleri, deyim, alkış ve kalkış; mensur ürünlerden masal, efsane, fıkra ve lakaplar biçim ve içerik yönünden ele alınarak incelenmiştir.</p> <p>Yapılan çalışmayla Sarız halk kültürüne ait geçmişten günümüze gelen sözlü ürünler kayıt altına alınıp bünyesinde barındırdığı eski Türk inançları ve İslamiyet' in etkileri tespit edilerek bu tespitlerin alanda yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.</p> <p>Bu çalışmada Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesine ait doğum, evlenme, düşün ve ölüm âdetlerini oluşturan geçiş dönemlerini; bayram, sünnet, asker uğurlama ritüelleri çerçevesinde gelişen tören ve kutlamaları; halk inanışları, halk mutfağı ve anonim halk edebiyatı ürünleri ele alınarak incelenmiştir. Derleme çalışmalarında katılımlı görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde konu, amaç, yöntem, kapsam ve sınırlılıklar belirlenirken bunun yanında yazılı kaynaklardan yararlanılarak Sarız ilçesinin tarihi gelişimi, coğrafi özellikleri, nüfus ve ekonomik yapısı ele alınmıştır. İkinci bölümde Sarız halk kültürüne ait geçiş dönemi uygulamaları, kutsal aylar, günler, bayramlar, çeşitli törenler ve bu ritüeller çerçevesinde gelişen halk inanışlarına yer verilmiştir. Bölümde öncelikle yazılı kaynaklardan bilgi verilip sonrasında yörede uygulanan ritüeller kaynak kişilere dayandırılarak tespit edilip kayıt altına alınmıştır. Her alt başlığın sonunda bölümle ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir.</p> <p>Üçüncü bölümde anonim halk edebiyatı bünyesinde oluşturulan manzum ürünlerden türkü, mâni, ninni, ağıt ve tekerleme; manzum-mensur ürünlerden bilmece, atasözleri, deyim, alkış ve kalkış; mensur ürünlerden masal, efsane, fıkra ve lakaplar biçim ve içerik yönünden ele alınarak incelenmiştir.</p> <p>Yapılan çalışmayla Sarız halk kültürüne ait geçmişten günümüze gelen sözlü ürünler kayıt altına alınıp bünyesinde barındırdığı eski Türk inançları ve İslamiyet' in etkileri tespit edilerek bu tespitlerin alanda yapılacak diğer çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.</p>
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	Folklor, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemlerle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir senteze vardırılmayı amaçlayan bir bilim dalıdır. Bu bağlamda çalışma folklorik temelli bir alan araştırmasına dayanmakta ve sözlü kaynaklardan gönüllülük esasına bağlı olarak katılımlı gözlem yoluyla elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında izin alınması gereken herhangi bir kurum ya da kuruluş bulunmamaktadır.
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	Bu çalışma, -Anket, odak grup çalışması, deney teknikleri vb. kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, -İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması, -İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar, -Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar, -Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif araştırmalar, Kapsamında değerlendirilebilecek bir araştırmaya dayanmadığından etik izin gerektirmemektedir. Dolayısıyla Etik izin alınan herhangi bir kurum bulunmamaktadır.

YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğu tezde belirtilmiştir. Bunun dışında etik kurul izni gerektiren bir çalışma olmadığından herhangi bir kurumun, herhangi bir ilçesinin herhangi bir bölümüne herhangi bir alanda, herhangi bir konuda ve herhangi bir kimse(ye)/kimselere uygulama yapılmamıştır.					
UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AIT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI	Yukarıda ayrıntılı olarak belirtilen nedenler ve çalışmanın gerekli usulleri dâhilinde anket ve ölçek kullanılmamıştır. Araştırmanın bağlı olduğu alan halkbilimi ve halk edebiyatı anabilim dallarıdır ve bu disiplinlerde ölçek kullanılmamaktadır. Anket yöntemi ise ancak ön hazırlık için veya eksik kalan konuların tamamlanması için kullanılabilir ancak bu çalışmada kullanılmadığı gibi ilaveten eğitim bilimleri ve psikoloji vb. alanlarda kullanılan anketlerden farklı bir nitelik taşımakta halkbiliminde karşılığı soru kağıdı tekniği olarak isimlendirilmektedir.					
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AIT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	Yukarıdaki bölümde de açıklandığı üzere çalışmanın dokusuna uygun görülmediğinden anket, evrak, ölçek ve form kullanılmamıştır					
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: Ümit ADAKÇI	ÖĞRENCİNİN İMZASI: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır. TARİH: 16 /05/ 2022					
TEZ/ ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME SONUCU						
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.						
2. Anılan konu Türk Dili ve Edebiyatı faaliyet alanı içerisine girmektedir.						
1. TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2. TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	ANA BİLİM DALI BAŞKANININ ONAYI	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI			
Adı - Soyadı: Begüm KURT	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Sevin ARSLAN	Adı - Soyadı: Murat KOÇ			
Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.			
İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası:	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.			
6.9.2022 / / 20....	6.9.2022	6.9.2022			
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AIT BİLGİLER						
Adı - Soyadı: Şehnaz ŞAHİNKARAKAŞ	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN	Adı - Soyadı: Deniz AYNUR	Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Mustafa Tefrik ODMAN	Adı - Soyadı: Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU	Adı - Soyadı: Jülide İNÖZÜ
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.
İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.	İmzası: Bu belgenin aslı Enstitü Müdürlüğünde imzalıdır.
..... / / 20..... / / 20.....	... / / / / 20.....	... / / 20..... / / 20..... / / 20.....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
ÖY BİRLİĞİ İLE	☒	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, / / 20..... -				
ÖY ÇOKLUĞU İLE	☐ / / 20..... tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi tarafımızca				
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ SEKRETERLİĞİNE ONAYLAR ALINMAK ÜZERE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA FORMDAKİ YAZI ON İKİ PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILACAKTIR.						

Ek-2. Çağ Üniversitesi Tez Anket İzin İstek Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı : E-23867972-050.01.04-2200003776

18.05.2022

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın
Etiği Kurulu Kararı Alınması
Hk.

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi: 09.03.2021 tarih ve E-81570533-050.01.01-2100001828 sayılı Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu konulu yazınız.

İlgi tarihli yazınız kapsamında Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesindeki Lisansüstü Programlarda halen tez aşamasında kayıtlı olan **Gökmen Biçer, Ümit Adakçı** isimli öğrencilerimize ait tez evraklarının "Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Onayları" alınmak üzere Ek'te sunulmuş olduğunu arz ederim.

Prof. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler
Enstitüsü Müdürü

Ek : 2 adet öğrenciye ait tez evrak dosyaları.

Ek-3 Çağ Üniversitesi Tez Etik İzin Yazısı

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : E-81570533-044-2200004132

06.06.2022

Konu : Bilimsel Araştırma ve Yayın
Etîği Kurul İzni Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

- İlgi : a) 23.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003851 sayılı yazınız.
b) 20.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003808 sayılı yazınız.
c) 18.05.2022 tarih ve E-23867972- 050.01.04-2200003776 sayılı yazınız.

İlgi yazılarda söz konusu edilen **Gökmen Biçer, Ümit Adakçı, Mehmet Mutlu** ve **İsmail Bay** isimli öğrencilerimizin tez evrakları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda incelenerek uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ünal AY
Rektör

Ek-4. Yöreye Özgü Kelimeler Sözlüğü

-A-

Ad vurmak: Yeni doğan bebeğe ad verme.

Ağa: Dede için kullanılan kelime.

Ağal: Hayvanların beslendiği kapalı ya da açık ahır.

Ağ işlik: Beyaz gömlek.

Ağrıncı: Çok soğuk.

Ağrıme: Oyun, eğlence.

Akile: Akıllı, bilgili kadın.

Ala beşikli: Yeni doğum yapan kadınlara verilen ad.

Ala kefiye: Gelinin zülfünden sallanan süs ya da ince bez parçaları.

Annac: Bir kavramın zıt anlamlısı.

Aslık: Çocuğu olmayan kadın.

Aşkanacı: Aşçı.

Aşıt: Görünmeyecek kadar uzak yer.

Ayak açma: Gerdekten sonra kızın utanmadan evden çıkması için yapılan uygulamadır.

Ayaklı: Başa takılan altın işlemeli süs.

Aydın Yemişi: İncir.

Ayı Köftesi: İçli köfte.

Ay üç: Ayak ucu.

Avarlık: Sebze bahçesi.

Azba: Torba ya da çuvalların ağzını bağlarken kullanılan ip.

Azma: Yol şaşırma.

-B-

Bâ: Yönetici, koca.

Baş bağlama: Gerdek.

Başlı: Yeni.

Batman: Tuz, ölçü birimi

Beklik: Nişanlı.

Berdi: İçi ot doldurularak yapılan yastık.

Bıldır: Bir önceki sene.

Boduk: Devenin yavrusu, yavru.

Bomuz: Asık suratlı.

Boyağında: Eşit seviyede olan.

Bozulatmak: Erkeklerin bir durum karşısında ağlaması.

Bölgü: Miras

Bölgü bölmek: Miras bölüşmek.

Börk: Başlık.

Bılız: Zayıf, sıksa erkek çocuğu.

Bibi: Hala.

Bilezik çevirme: Biçerdöverin olmadığı dönemlerde at, inek... gibi hayvanların arkasına takılarak sapla buğdayı ayırmaya yarayan araç.

Bire: Sinirli zamanlarda kullanılan ünlem.

Bişirik: Evin tavanına dökülen toprak.

Bitirme: Kız isteme.

Buyrum: Nişan için yapılan duyuru.

Büküm: 4 Ekmek.

Büzzük: Kalça kısmı.

-C-

Cakca: Karga.

Car: Yardım isteme.

Cemse: Jandarma.

Cerek: Bayrak direğini hazırlamak için kullanılan ağaç.

Cıkla: Çok, bol.

Cılga: İnce yol.

Cış cış: Güzel görünen varlıklara söylenen ünlem ifadesi.

Cilis: Tamamı, bütünü.

Cufut: Açık gözlü insanlara söylenen adlandırma.

-Ç-

Çadırğaç: Henüz kurumamış buğdayların deste yapılarak ateşte pişirilip yenilmesine denir.

Çağalık: Banyo.

Çala: Eski eşya ya da kıyafet.

Çalkamaç: Ayran.

Çaman: Et kurusu.

Çapar: Çil, cesur.

Çetel atma: Miras bölüşümü yapılırken kimin nereyi alacağını belirlediği uygulama.

Çırç: Buğday.

Çırış: Konuşmak, söylemek.

Çıbar: Kara sakızla yapılan bezin üzerine serilip ağrıyan yerin üzerine sürülen bir çeşit yakı.

Çile: 2 şinik.

Çir: Kayısı.

Çor: Sıkıntı, hastalık.

Çot: Hasta, kötürüm.

-D-

Dam arkası: Evin arka kısmı.

Darbız: Ekin ekmek için tarlanın hazır hale getirilmesi.

Daylak: Hayvan yavrusu.

Deller: Tellal.

Deller çağırır: Tellal çağırarak.

Deri günü: Perşembe.

Derler: Cenaze ya da düğün için duyuru yapan kişi.

Deşiri: Dinlenme.

Dığrak: Güzel giyinen kişilere verilen ad.

Dodah yılışmak: Gülerek tebessüm de bulunma.

Dolama: Uzun etekle giyilen entari.

Doru: Doğru.

Dökülgen: Hayvan sürülerinin toplandığı alan.

Dölek: Çukur, sakın alan.

Döleşmek: Dağılmak.

Düğürçük: Ufak bulgur.

Dürü: Oğlanevinin kızınevine dağıtması için aldığı kumaş, kız evinin okuntusu.

-E-

Ecene: Keski.

Ede: Baba.

Efe: Mendil.

Elbir: Kızla erkeğin arasını yapan kişi.

Elevetsiz: Gereksiz konuşan kişilere verilen ad.

Elice: Yağ tavası.

Emlik: Küçük baş hayvanların yeni doğan yavrusu.

Erdaş: Yakın arkadaş.

Eseme: Akıl, mantık.

Eviştirmek: Yetiştirmek

Evrac: Ekmek çevirirken kullanılan tahta.

-F-

Feldirmek: Titremek.

Ferik: Eş.

Fili: Yumuşak başlı olan kişilere verilen ad.

Fitik: Askere gidecek kişinin sülüs belgesi.

Formika: Eşya dolabı.

-G-

Gammak: Beyaz.

Geç gele: Taşıma işine yarayan dört kollu araç.

Gelin bacı: Kaynana.

Gemlik: Düz yer.

Gizzik: Atik, hızlı.

Göbekli: Harman yığını.

Gön: Hayvan postu.

Götselik: Semerlerin düşmemesi amacıyla hayvanların arkasına bağlanılan kemer.

Gövel: Yeşil.

Göynek: Ayaklara kadar uzanan içe giyilen içlik.

-Ğ-

-H-

Haft: Hayvanların yemliği.

Halaka: Çok gezmek.

Happa: Fatma isminin yerine kullanılan kelimedir.

Hareni: Kazan.

Harım: Evin etrafına çeviren duvar.

Hayfa: İçeriye böcek, sinek gibi hayvanların girmemesi için kapıya takılan örtü.

Hayfını almak: Öcünü almak

Hayma: Evin dışına yapılan çadırdan ya da ağaçtan oda.

Herg: Ekime hazırlanmış tarla.

Heril don: Bilekten bele kadar olan iç çamaşırı.

Hezan: Evlerde girişlerin üzerine konulan kalın ağaçlar.

Hırış: öp.

Him: Temel.

Horanta: Evde yaşayan bireylere verilen isim.

Hota: Çocuk oyunlarında ebelerde bulunan büyük taş.

Huvan: Acı karşısında yapılan feryat.

-I-

Iğır: Yavaş hareket etme.

Ilgar: Sona doğru gitme.

Ik: Oturmak.

Inag: Yardımda bulunan kişilere erilen ad.

Irılmak: Uzaklaşmak.

Istar: Halı tezgâhı.

Işgın: Kenger otu.

-i-

İdare: Lamba.

İlvan: Naz.

İni: Kayınbirader.

İskât: Cenazede harcanmak için ayrılan para.

İt Burnu: Kuşburnu.

İvir: Tür, çeşit.

-J-

-K-

Kâ: İleri gelen, vekil, muhtar, görevli.

Kademli: Uğurlu.

Kademsiz: Uğursuz.

Kağncak: Çocuk yürütecisi.

Kalık: Evlenmemiş erkek.

Kalın (Duvak bedeli): Başlık parası.

Karsampa: Evde kullanılmayan gereksiz eşyalar.

Kar Sürgüsü: Kar küreme küreği.

Kayt Görme: Kıyafet görme.

Keçik: Başörtüsünün enseden geçirilerek başın üstünde bağlanması.

Kelek: Süs eşyası, ayakkabı.

Keli: Buraya gel.

Kepez: Kadın kıyafeti giyen erkek.

Kertik: Kullanılmış sabunun küçülmüş hali.

Kestek: Kısa boylu.

Kırklevet: Kara lastik.

Kırmızı Süpürge: Kantaron otu.

Kiremit biberi: Toz biber.

Kiriş: Süt helkesinin üzerindeki çizgiler.

Koca Narlı (Koca Nallı): Sarız köprüsünün alt kısmına verilen ad.

Koyak: Çukur.

Köt: Dayak.

Kubur: İltihap.

Kuruluk: Hayvan dışkısı.

Kuskun: Kıyafet.

Kuşhane: Tencere.

Külle: Ocağın ağız kısmı.

-L-

Log: Damı düzeltmek için kullanılan merdane.

-M-

Mâ: Tavan arası.

Macca: İyileşmesi zor olan yara.

Maşlak: Palto.

Mayıs: Taze hayvan gübresi.

Melef: Örtü.

Menciles: Toplantı, topluluk.

Menendin: Benzerin

Menik: Top halinde iplik.

Mıkla: Yağda pişen yumurta.

Mılık atma: Miras bölüşümü yapılırken kimin nereyi alacağını belirlediği uygulama.

Musul: Hayvan yemliği.

Mürdün: Sırık.

-N-

Nû: Un ödünç verirken kullanılan 3 kg'lık ölçü birimi.

-O-

Oğrun: Saklı, gizli.

Okka: Yün tartmada kullanılan 1,5 kg'lık ölçü birimi.

Otacı: Doktor.

-Ö-

Ölçek: 1 kg.

Öz: Sarı çimen.

Özne: Damat.

-P-

Penek: Duvarda açılan delik, pencere.

Penes: Küçük.

Peşgir: Havlu.

Pırnap: Ekin veya ot destesi.

Pıymak: Gitmek.

Picik: Koyun, keçi gibi hayvan.

-R-

-S-

Sahan: Tabak.

Sal: Evlerin tavanlarına konulan büyük ağaçlar, tabut.

Salaca Taşı: Musalla taşı.

Salgan: Bulgur yapılmadan önce bulgurun yıkandığı yer.

Samen: Düğün için gelen misafir grubu.

Sapırtma: Cenazenin üzerine dizilen tahtalar.

Sarat: Büyük elek.

Sayrı: Çok hasta olan kişi.

Sehmim: Pay.

Sehil: Yörede Adana'ya verilen ad.

Sergi: Sofra.

Sevseri: Boş yere harcanan zaman.

Sığırtmaç: Çoban.

Sin: Mezar.

Sürgeç: Temizlik bezi.

Sürgü: Odunları bağlayarak dağdan indirme.

Sürüme: Bir kişiyi zorla kaçırma.

Süve: Pencere kasası.

Süyük: Çatılardan aşağıya sarkan saçak.

Soku: Değirmen taşı.

Soyak: Soy, sülale.

Soylak: Düz, temiz yol.

Sömelek: Bebeğin kundağa sarılmış hali.

Su Selası: Ölen kişi için camilerden yapılan duyuru.

-Ş-

Şelek: Yük.

Şerbet İçme: Nişan.

Şerlenmek: Zorluk çıkartmak.

Şıvgın: Yeni dal, filiz.

Şimşeltmek: Sivriltilmek.

-T-

Tağ: Hazır.

Taka: Raf.

Takaklı: Bilekten bele kadar uzanan iç çamaşırı.

Tarf: Köşe.

Tav: Raf.

Taylak: Genç at.

Tavlamak: Kilo almak.

Tavsır: Resim.

Teleme: Fırıldak.

Teleme Çevirme: Fırıldak çevirmek.

Telis: Çuval.

Tellal: Kırkım yapan kişi.

Teşt: Büyük leğen.

Tevek: Yaprak.

Tintirik vurma: Kulağa parmakla vurmaya verilen ad.

Toha: Tırpanın tutma yeri.

Tout: Dikenli köpek tasmaı.

Torun: Sarız köprüsünün üst kısmına verilen ad.

Tozzak: Bayrak direğinin ucundaki soğandan yapılmış kısım.

Tusba: Kilit.

-U-

Ud: Edep.

Ufluk: Büyük bıçak.

Ul: Paslanmak, çürümek.

Uru: Hırsızlık yapan kişi.

Urus: Vergi.

-Ü-

Üçlük: İğnenin ucuna takılan ip.

-V-

Vezir: Ölen kişi tabuta konulduğunda ardından kadınların söylediği söz.

-Y-

Yabantı: Saman atma aleti.

Yakı: Kara Sakız.

Yanaz: Huysuzluk yapan kişi.

Yarımca: Baş ağrısı.

Yeğın: Sert.

Yelgin: Tez.

Yet: Anlayacak kadar akıllı olan.

Yumuş: Bir kişiye iş yapmasını söylemek, temizlik.

Yuvarlama: Evin üst kısmını yapmak için dama konulan kalın ve uzun odun parçaları.

Yoz: İnek sürüsü.

Yön: Çeyiz.

Yörek Bağı: Bebeğe nazar değmemesi için beşiğin etrafına sarılan el dokuması ip.

-Z-

Zahra: Hayvanlara verilen yem.

Zavralamak: Sürüden kaçan hayvanın önünü kesme.

Zıpçık: Dinî nikâhta yemek getirip götüreren yardımcı kişi.

Zopzobu: Elinden hiçbir iş gelmeyen, yeteneksiz.

Zubun: Ayaklara kadar uzanan yöresel etek modeli.

Zurba: Sürü.

Ek-5. Fotoğraflar

Yörede evlerin çatı kısımlarının yapımında kullanılan ardıç ağacı.

Halk hekimliğinde mide rahatsızlıklarında kullanılan altın otu.

Halk hekimliğinde bağırsak rahatsızlıkları için kullanılan calba otu.

Halk hekimliğinde çıbanların iyileşmesinde kullanılan şeker diker

Halk mutfağında marmelattı yapılan kuşburnu.

Gelinlere çeyizde verilen sepetler.

Yörede gelinlerin çeyizlerinde verilen ayran bardakları.

Yörede elle dokunan halı örnekleri.

Yörede elle dokunan halılarda kullanılan örnek motifler.

Gelinlere eyizlerinde verilen oya(soldaki) ve koyun yönünden yaplm patik(sağdaki).

Gelinlere eyizlerinde verilen oyaların konulduğu sandık.

Gelinlerin ceviz odası.

Yörede nazardan koruduğuna inanılan nazarlık.

Gelinlerin çeyizine konulan yastıklardan örnekler.

Üzerlik yakmak için kullanılan araçlar.

Yörede hayvan yemi olarak kullanılan at keveni.

Yörede çocukların oynaması için içerisine ot basılarak hazırlanan bebek (Çomça gelin).

Düğün çağrısı amacıyla kullanılan bayrak direği ve üzerindeki tozzak.

Bayrak yemeği.

Bayrak direğinin dibinde kurban kesme uygulaması.

Gelin, oğlanevine geldiğinde gelinin ayağında kurban kesme ritüeli.

Kaynak kişi 2.

Halk mutfağında kara sakız yapmak için kullanılan kenger (Işgın) otu.

Halk mutfağında pilav yapımında kullanılan çiriş otu.

Evlerin tavanları yapılırken ardıç ağacından yapılan sal adı verilen kirişler.

Yaylacı köyünde bulunan su kaynağı

Kaynak kişi 6 ve 39.

Çeyiz odası süslemeleri

Yöre evlerinden görüntüler.

Kaynak kişi 11 (Köy ebesi).

Kaynak kişi 1.

Nazardan koruduğuna inanılan
yörek bağı.

Halk mutfağında kış hazırlığı için
bulgur kaynatma.

Çeyiz sandığı.